

Ön Kapak

BALKANLARDA TÜRK KÜLTÜRÜ: BATI TRAKYA ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

Bildiriler

İç Kapak

BALKANLARDA TÜRK KÜLTÜRÜ: BATI TRAKYA ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

27-29 Nisan 2017
İstanbul – Dedeğaç – Gümülcine - İskeçe

Bildiriler

Editörler

Prof. Dr. Cezmi ERASLAN
Dr. Cezmi BAYRAM
Yrd. Doç. Dr. Nilüfer ERDEM

İç kapak arkası

Yapım:

Grafik-Tasarım:

(Kapaktaki Resim ile ilgili bilgi veren bir cümle)

Baskı Yeri-Ayı-Yılı:

Baskı:

ISBN:

**BALKANLARDA TÜRK KÜLTÜRÜ: BATI TRAKYA
ULUSLARARASI SEMPOZYUMU
27-29 Nisan 2017
İstanbul – Dedeoğaç – Gümölcine - İŖkeçe**

ONUR KURULU

Prof. Dr. Mahmut AK *(İstanbul Üniversitesi Rektörü)*

DÜZENLEME KURULU

Düzenleme Kurulu Başkanları

Prof. Dr. Cezmi ERASLAN

(İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürü)

Dr. Cezmi BAYRAM

(İstanbul Türk Ocağı Başkanı)

Galip GALİP

(BAKEŞ)

Düzenleme Kurulu Üyeleri

Prof. Dr. Mustafa BUDAK

(İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü)

Doç. Dr. Fatih M. SANCAKTAR

(İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü)

Doç. Dr. Önder KOCATÜRK

(İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü)

Yrd. Doç. Nilüfer ERDEM

(İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü)

Yrd. Doç. Dr. Ramazan Erhan GÜLLÜ

(İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü)

Yrd. Doç. Dr. Ö. Kürşad KARACAGİL

(İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü)

Yrd. Doç. Dr. Yakup AHBAB

(İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü)

Pervin HAYRULLAH

(BAKEŞ)

DANIŞMA VE BİLİM KURULU

- Prof. Dr. Cezmi ERASLAN / *İstanbul Üniversitesi - Türkiye*
Prof. Dr. Mustafa BUDAK / *İstanbul Üniversitesi - Türkiye*
Prof. Dr. Emine GÜRSOY NASKALİ / *Marmara Üni. (Emekli) - Türkiye*
Prof. Dr. Heath LOWRY / *Bahçeşehir Üniversitesi - Türkiye*
Prof. Dr. Yusuf SARINAY / *TOBB ETU - Türkiye*
Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ / *Karadeniz Teknik Üni. - Türkiye*
Prof. Dr. Abdülkadir EMEKSİZ / *İstanbul Üniversitesi - Türkiye*
Prof. Dr. Mehmet HACISALİHOĞLU / *Yıldız Teknik Üni. - Türkiye*
Doç. Dr. Fatih M. SANCAKTAR / *İstanbul Üniversitesi - Türkiye*
Doç. Dr. Önder KOCATÜRK / *İstanbul Üniversitesi - Türkiye*
Doç. Dr. Vemund AARBAKKE / *Aristoteles Üni. - Yunanistan*
Yrd. Doç. Dr. Nilüfer ERDEM / *İstanbul Üniversitesi - Türkiye*
Yrd. Doç. Dr. Neriman HACISALİHOĞLU / *İstanbul Üniversitesi - Türkiye*
Yrd. Doç. Dr. Ramazan Erhan GÜLLÜ / *İstanbul Üniversitesi - Türkiye*
Yrd. Doç. Dr. Memiş MERDAN / *Şumen Üniversitesi - Bulgaristan*
Yrd. Doç. Dr. Harun BEKİR / *Plovdiv Üniversitesi - Bulgaristan*
Dr. Cezmi BAYRAM / *Türk Ocakları - Türkiye*
Sabiha TANSUĞ / *Sabiha Tansuğ Müzesi - Türkiye*
Galip GALİP / *BAKEŞ - Yunanistan*
Fevzi ALİ / *BAKEŞ - Yunanistan*

SEKRETERYA

- Arş. Gör. Duygu SAYGIN
(*İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü*)
Arş. Gör. Umut DERE
(*İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü*)

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	XX
-------------	----

AÇILIŞ KONUŞMALAR

Sempozyum Başkanı Prof. Dr. Cezmi ERASLAN (İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Müdürü)	XX
Dr. Cezmi BAYRAM (İstanbul Türk Ocağı Başkanı)	XX
Prof. Dr. Mahmut AK (İstanbul Üniversitesi Rektörü)	XX

1.1. OTURUM

(Batı Trakya'da Vakıflar ve Müftülükler)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mahir AYDIN (İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi - Türkiye)	
Yrd. Doç. Dr. Cengiz PARLAK (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Öğretim Üyesi - Türkiye) "Defterdar Ahmet Efendi Vakfı'nın Gümülcine'deki Mülkleri (17. Yüzyıldan 20. Yüzyılın İlk Çeyreğine Kadar)"	XX
Fehim AHMET (Gümülcine Müftü Yardımcısı - Yunanistan) "Batı Trakya'da Sosyal Hayatta Türk İslâm Kültürünün Rolü"	XX
Mehmet İMAMOĞLU (Araştırmacı - Yunanistan) "Yunanistan'da Müftülerin Seçiminde Yapılan Haksızlıklar"	XX

2.1. OTURUM
(Batı Trakya'da Osmanlı Mirası)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Emine GÜRSOY NASKALİ

(Marmara Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi - Türkiye)

Öğr. Gör. Dr. Neval KONUK

(Marmara Üniversitesi Öğretim Üyesi - Türkiye)

“Dedeoğaç, Ferecik, Gümülcine ve İskeçe Osmanlı Hükümet Konaklarında İdeoloji, Erk ve Mekân” XX

Prof. Dr. Mahir AYDIN

(İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi - Türkiye)

“Gümülcine Mülkiye İdadisi” XX

Yrd. Doç. Dr. Nilüfer ERDEM

(İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi - Türkiye)

“Efemera Ürünlerin Işığında 1920’lerin Gümülcine’sinde Bir Genç: Gayrimübadillerin Fotoğrafçısı Ahmet Mehmet (Hamdi)” XX

2.2. OTURUM
(Batı Trakya'da Din ve Tasavvuf)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Cezmi ERASLAN

(İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi - Türkiye)

Doç. Dr. Haşim ŞAHİN

(Sakarya Üniversitesi Öğretim Üyesi - Türkiye)

“Fetih ve İskân: Seyyid Ali Sultan’ın Batı Trakya’daki Faaliyetleri” XX

İbrahim BALTALI

(Araştırmacı - Yunanistan)

“Batı Trakya’da Dergâhlar ve Tekkeler” XX

Dr. Hüseyin BOSTANCI

(Araştırmacı - Yunanistan)

“Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığında Din Eğitimi” XX

3.1. OTURUM
(Batı Trakya'da Sosyal Yapı)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Süleyman BEYOĞLU

(Marmara Üniversitesi Öğretim Üyesi - Türkiye)

Sabriye KASIM DELİOĞLU

(Ressam - Yunanistan)

"Gönlümüzdeki İskeçe" XX

Yrd. Doç. Dr. Halim ÇAVUŞOĞLU

(Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üyesi - Türkiye)

"Batı Trakya Türkleri Rodoplar Bölgesi Sosyo-Kültürel Yapısı" XX

Mehmet TÜRKER

(Araştırmacı - Türkiye)

"Rodoplarda Bir Türk Köyü: Sindelli" XX

3.2. OTURUM
(Batı Trakya'da Gelenek)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Arzu TOZDUMAN TERZİ

(İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi - Türkiye)

Mümin MÜMİN

(Araştırmacı - Yunanistan)

"Batı Trakya Türklerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm Adetleri" XX

Sevil ŞERİFOĞLU

(Gazeteci - Yunanistan)

"İskeçe Ova Bölgesinde Yaşam, Düğün ve Doğum Gelenekleri" XX

Sabiha TANSUĞ

(Etnolog - Türkiye)

"Batı Trakya'da Kadın Başlıkları ve Gelin Hotozları" XX

4.1. OTURUM
(Batı Trakya’da İletişim)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mustafa BUDAK

(İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi - Türkiye)

Yrd. Doç. Dr. Muharrem ÖZDEN

(Trakya Üniversitesi Öğretim Üyesi - Türkiye)

“Genel Hatlarıyla Batı Trakya Gümülcine Ağzına Bir Bakış” XX

Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ

(Karadeniz Teknik Üniversitesi Öğretim Üyesi - Türkiye)

“Batı Trakya Türk Basınında Trakya Gazetesi” XX

Hüseyin MEHMET

(Araştırmacı - Yunanistan)

“Bitmeyen Çocukluk Serüveni: Batı Trakya Türklerinde Çocuk Dergileri

ve Dergiciliği” XX

4.2. OTURUM
(Batı Trakya’da Edebiyat)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Halil BAL

(İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi - Türkiye)

Rahmi ALİ

(Araştırmacı - Yunanistan)

“Batı Trakya Türk Azınlığında Edebiyat” XX

Doç. Dr. Murat KACIROĞLU

(Erzurum Teknik Üniversitesi Öğretim Üyesi - Türkiye)

“Batı Trakyalı Bir Romancı: Mehmet Arif (Kemal Şevket Batıbey)

ve Romanlarında Batı Trakya’nın Yakın Tarihi ” XX

5.1. OTURUM
(Batı Trakya’da Halk Bilim)

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Fatih Mehmet SANCAKTAR

(İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi - Türkiye)

Doç. Dr. Bayram DURBİLMEZ

(Erciyes Üniversitesi Öğretim Üyesi - Türkiye)

“Batı Trakya Türk Halk Kültüründe Mitolojik Unsurlar” XX

Koray HASAN

(Araştırmacı - Yunanistan)

“Batı Trakya’da Tarihi Seçek ve Alantepe Yağlı Güreşleri” XX

İlknur HALİL

(Sosyolog - Yunanistan)

“Batı Trakya’da Beslenme Kültürü ve Geleneksel Batı Trakya Türk Mutfağı” XX

SEMPOZYUMUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Prof. Dr. Mahir AYDIN

(İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi - Türkiye) XX

Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ

(Karadeniz Teknik Üniversitesi Öğretim Üyesi - Türkiye) XX

Sempozyum Başkanı Prof. Dr. Cezmi ERASLAN

(İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi - Türkiye)..... XX

SEMPOZYUMUN YANKILARI

Ekler XX

SUNUŞ

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Sempozyum Başkanı Prof. Dr. Cezmi ERASLAN'ın Açılış Konuşması

Sayın Rektörüm, değerli hocalarım, kıymetli misafirler, Türkiye’de Balkanlar’daki Türk dünyasının ve Balkanlar’da da Türkiye’nin sesi pozisyonundaki Tek Rumeli TV ve genç arkadaşlarım, hepiniz hoş geldiniz.

Değerli misafirler, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ni kuran ve inkılâbı yapan kadronun daha hayatta olduğu dönemde, millete sonradan geleceklere Türk inkılâbını anlatmak üzere kurulan Türk İnkılâbı Enstitüsü’nün günümüzdeki temsilcisi olarak Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Atatürk’ün “*Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin temeli kültürdür*” düsturuna işaretinden hareketle bir ilmi program planlamıştır. Bu ilmi programın, yani sempozyumumuzun amacı; Türkiye Cumhuriyeti Devleti sınırları dışında yaşayan kardeşlerimizin tarihlerini ve kültürlerini araştırmak, öğrenmek, bunları akademik kadrolarımızla paylaşmak ve geleceğe bu manada bir değer bırakabilmektir.

Kuruluş yıllarının kültür siyaseti Türk milli kültürü ekseninde şekillenmiş idi. Bunu ilmi zeminde araştırmak üzere Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti’ni ve Türk Dili Tetkik Cemiyeti’ni ilmi manada sahaya sürmüştür. Diğer taraftan da toplumsal bazda halkevlerine ve bilhassa bu müessesenin Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesi’ne milli kültür değerlerinin bozulmamış olanlarını yeniden bir inşa için derleyip toparlama görevi yüklemiştir. Onuncu yıla ulaştığımızda, kutlama konuşmasında Atatürk “*Az zamanda çok ve büyük işler yaptık*” diyerek temeli Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan Türkiye Cumhuriyeti’ni taçlandırmıştır. Bizim hem bugün hem gelecek adına temel düstur olarak kabul edeceğimiz dolayısıyla bu düsturdur.

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitümüz, daha önce siyasi tarih ağırlıklı bir toplantı ile “*Dünden Bugüne Batı Trakya*” konusunu ele almış idi. Bu toplantının bildirileri kitap haline getirilmiş ve katılımcılarımıza sunulmuştur. Bu toplantıda biz, Batı Trakya coğrafyasında yaşayan kardeşlerimizin, soydaşlarımızın ağırlıklı olarak kültürel hayatlarını, kültürel değerlerini hatırlamayı ve hatırlatmayı, bu vesileyle de Türkiye’deki

akademik camiaya sunmayı amaçlamaktayız. Bu toplantının bütün Balkan coğrafyasını hedefleyen bir seri toplantı dizisinin ilki olduğunu da ifade etmek istiyorum. Çünkü bundan sonraki aşamada soydaşlarımızın bulunduğu bütün Balkan coğrafyasını adım adım değerlendirmek, kültür unsurlarını tespit etmek ve ilim camiasıyla paylaşmak hedefimizdir.

Siyaset hayatı her zaman menfaatler ve çıkarlar uğruna çeşitli çekişmelere sahne olmakta ve bu çekişmeler ekseninde toplumlar birbirinden uzaklaşabilmektedir. Biz, kültürel temelli çalışmaların eşref-i mahlûkat olan insanları birleştireceğine ve geleceğe dönük bir ortam hazırlamaya katkı sağlayacağına inanıyoruz. Dolayısıyla bu çalışmalarla hem bilim insanlarımızın Balkan coğrafyasındaki soydaşlarımıza dönük bilgisini arttırmayı ve teşvik etmeyi, hem de öğrencilerimizde ve kamuoyunda bu konuda bir farkındalık oluşturmayı hedefliyoruz. Şahsen birinci toplantıyı gerçekleştirene kadar benim de bu coğrafyayla ve daha çok kurduğumuz ilk cumhuriyetin mekânı olan Batı Trakya'yla genel tarih çerçevesinde bir tanışıklığım vardı. Ancak önceki toplantının bildirilerini dinledikten ve değerlendirdikten sonra hem ilim camiasındaki bizlerin, hem de gençlerimizin daimi ilgisini hak eden bir konu ile karşı karşıya olduğumuz kanaatine ulaştım.

Sayın rektörüm, değerli katılımcılar ve değerli misafirler, hatırlarsanız 1990'lı yıllar itibariyle siyaset ve kültür mekânlarımızda sıklıkla ifade edilen bir müjde vardı. Bu müjde 21. asrın Türk asrı olacağı, Türkçe konuşan milletlerin, toplulukların asrı olacağı şeklindeydi. Bu husus, 1990'lardan beri dile getirilen bir husustu. Ancak gözü ve idraki olanlarımız, özellikle Türk ve İslâm coğrafyasıyla hesabı olan uluslararası büyük güçlerin sahneye koyduğu senaryoların çeşitliliğine baktıklarında; bu işin, yani Türk asrı yapabilme hedefinin, sadece söz ile olamayacağını, hamasetle bir neticeye gidemeyeceğini görmüşlerdir. Bu durumda kullanacağımız en belirgin, en kalıcı ve barışçıl yol, sosyal ve kültürel birliğimizin vazgeçilmezliğini bir kez daha ön plana çıkarmak ve taraflı tarafsız herkese göstermek olacaktır diye düşünüyoruz. Bu ve benzeri toplantılarda bu hedef üzerinde, bu yol üzerinde olmaya gayret gösteriyoruz. Karınca misali de olsa çıktığımız bu yolda yalnız olmadığımızı görmekten de bahtıyarız.

Batı Trakya'dan başlayarak Balkan coğrafyasındaki bütün soydaşlarımızın kültürel hayatını, kültürel değerlerini gündeme getirmek, tespit etmek, kamuoyumuzla ve ilim camiasıyla paylaşmak fikri, "*Dünden Bugüne Batı Trakya*" sempozyumundan sonra İstanbul Türk Ocağı Başkanı, değerli ağabeyim Sayın Dr. Cezmi Bayram'ın fikri olarak ortaya çıkmıştır. Biz de tüm kalbimizle katılarak burada yaşayan, araştıran isimleri bir araya getirmek ve hem bize, hem de öğrencilerimize göstermek üzere harekete geçtik. Başta müdür yardımcılarım ve sempozyum düzenleme kurulu üyelerimiz olmak üzere

hummalı bir faaliyet içerisine girdik. Son yılın müessif hadiselerinin de etkisiyle bir takım sıkıntılar yaşanmış olsa da, başta üniversitemizin değerli rektörü, kıymetli meslektaşım ve dostum Prof. Dr. Mahmut Ak olmak üzere üniversitemizin büyük desteklerini gördük, müteşekkirimiz. İstanbul Türk Ocağı, başta yine başkanımız olmak üzere bütün elemanlarıyla bu toplantının ete kemiğe bürünüp karşınıza gelebilmesi noktasında büyük katkı sunmuştur. Etkinliğimiz, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitümüzün müdür yardımcılarında hizmetlisine kadar herkesin katkısıyla huzuruza gelmiş oldu. Sizlerin huzurunda hepsine müteşekkirim olduğumu ifade etmek istiyorum. Çeşitli üniversitelerimizden, İstanbul Üniversitemizden çok değerli bilim adamları burada, birikimlerini bizimle paylaşacaklar. Batı Trakya'dan gelen misafirlerimiz kendi yaşantılarını ve tespitlerini bizlere sunacaklar. Hepsine tek tek şahsım, Enstitüm ve Üniversitem adına teşekkürlerimi sunuyorum. Katılımlarınızla bizleri desteklediğiniz için siz değerli misafirlerimize, öğrencilerimize, meslektaşlarımıza teşekkür ediyorum. Toplantımızın verimli geçmesi dileğiyle hepinize saygılar sunuyorum.

İstanbul Türk Ocağı Başkanı Dr. Cezmi BAYRAM'ın Açılış Konuşması

Sayın rektörüm, değerli hocalarım, kıymetli misafirler bu sempozyumları biz, bir takım konuları tespit etmek ve bazı konulardan şikâyet etmek için yapmıyoruz. Biz, Batı Trakya'daki Türklerin kendi devletlerine karşı bir tavır almalarını da talep etmiyoruz. Öncelikle Batı Trakya Türklerinin buldukları devlet içinde temel insan haklarından en iyi şekilde istifadelerini sağlamayı istiyoruz. İkinci olarak da Batı Trakya Türkleri ile Türkiye'deki Rum vatandaşlarımızı iki devlet arasında dostane münasebetlerin geliştirilmesinde önemli bir unsur olarak kabul ediyoruz. Tabii Batı Trakyalı Türkler ile İstanbul Rumları'nın iki devlet arasında dostluğun geliştirilmesine katkı sunabilmeleri için, her ikisinin de buldukları yerde huzur içinde olabilmesi lazımdır.

İfade ettiğimiz gibi biz, Batı Trakya'daki Türk kültürünü ve kültürel varlığını ortaya koyarak ayrımcılık yapmak gayreti içinde değiliz. Çünkü biz medeniyet ve kültür eserlerine aslında bütün insanlığın malı gözüyle bakıyoruz. Nasıl ki ayakkabı ve elbise imal eden, ürünlerini sadece kendi mahallesine satmıyor, temasa geçebildiği herkese satıyorsa; manevi ve maddi tüm kültür eserleri de esasında bütün insanlığın malıdır. Batı Trakya'daki kültür varlığı da ister mimari eser, ister sanat eserleri; isterse de örf ve adet şeklinde olsun tüm insanlığın malıdır. Bir takım adetler ve geleneklerin yaşatılmasını, insanlığa ait tecrübelerin yaşatılması ve zenginlik halinde devam etmesini, tek tip bir yapının sıkıcılığından kurtulmanın bir yolu olarak görüyoruz. O yüzden Türk kültürünü ele aldığımız zaman düşündüğümüz şey sadece kendi kültürümüzü ortaya çıkarmak değildir. Bunu insanlığın, bizim milletimiz eliyle ortaya koyduğu değerlerin ortaya çıkarılmasına ve yaşatılmasına bir katkı sunmak olarak görüyoruz.

Sempozyum oturumları tamamlandıktan sonra katılımcılar, Batı Trakya'yı geniş bir şekilde gezmek imkânı bulacaklar ve bölgedeki maddi kültür varlıklarını gördükleri gibi oradaki insanlarımızla da birebir temasta bulunacaklardır. Ben, bize salonlarını açan İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü'ne ve bu sempozyumun akademik sorumluluğunu ve hazırlığını üstlenen Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü'ne, Batı Trakya gezimizin

gerçekleşmesi hususunda destek veren Metro Turizm'e, ancak özellikle geziyi planlayan ve bu sempozyumun da bir ortağı olan Batı Trakya'daki teşkilatımız BAKES'e sizin huzurlarınızda teşekkür ediyorum. Geldiğiniz için tekrar size "hoş geldiniz" diyor, saygılar sunuyorum.

İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mahmut AK'ın Açılış Konuşması

Sayın Enstitü Müdürümüz, İstanbul Türk Ocağı'nın değerli başkanı, üniversitemizin kıymetli mensupları ve tabii ki bu toplantının çok değerli konukları, hepimizi sevgiyle ve saygıyla selamlıyorum.

Üniversitemizin akademik iddiasını ve büyüklüğünü ortaya koymak adına bu tip akademik toplantıların bir düzen çerçevesinde, hatta birbiriyle yarışarcasına gerçekleştirilmesinden duyduğum memnuniyeti ifade etmek istiyorum. Şunu bilmenizi isterim ki; biz Rektörlük olarak tabii ki üniversitemizin akademik gücünü ortaya koyacak olan toplantıları öncelikle desteklemek kararlılığındayız. Öyle ki; her bir toplantıya gitme arzumuz rağmen toplantılara yetişemez durumdayız. Bu bizim tatlı bir şikâyet veya rahatsızlık konumuz. Tabii ki bu rahatsızlığımızın günden güne artmasını istiyoruz. Bu vesile ile İstanbul Üniversitesi'nin büyüklüğünü gösterecek toplantılardan birisinde yine birlikteyiz.

Bildiğiniz gibi üniversitemiz, sosyal alanların yanında sağlık alanlarında ve teknik alanlarda pek çok birimi olan ve iddialı çalışmalar ortaya koyan bir üniversitedir. Ancak biz, bu ülkenin asıl unsuru olduğumuzu ve kendi geleneğimizin, kültürümüzün bir taşıyıcısı olduğumuzu hiç unutmuyoruz. Dolayısıyla da halkımıza ve milletimize karşı olan bu sorumluluğumuzu yerine getirmek üzere kendi tarihimizle, kültürümüzle yakından ilgilenmeyi, bunlarla ilgili meseleleri tespit edip burada çözüm önerileri ortaya koyarak günümüzü ve belki geleceğimizi planlayacak olan değerli fikirleri ortaya çıkarmayı ve bu fikirleri ortaya çıkaracak olan toplantıları desteklemeyi bir görev olarak düşünüyoruz. Bu toplantı da böyle bir toplantıdır. Nitekim başlığındaki her bir kelimesi de ayrı bir mesaj içermektedir. Başlıkta yer alan Balkanlar, Türk kültürü ve Batı Trakya ifadeleri, baktığımız zaman bizim bugünkü devletimizin temel dinamiklerini ve gelecekteki iddialarını ortaya koyan unsurlardır.

Balkanlar, daha İslâmiyet'le tanışmadan önce Türk milleti olarak kendi meşruiyet alanımıza giren bir bölgedir ve Türk milletinin kendi birikimlerini insanlığa sergilediği bir alan olarak ortaya çıkmıştır. Bu gelişme Selçuklular ve devamında Osmanlılar zamanında daha da tezahür etmiştir. Öyle ki; kısa sürede Balkanlar'a yerleşen Türk-İslâm medeniyeti ne kadar sağlam yerleştiğini çok güçlü bir sınavla ortaya koymuştur. Gelmek istediğim nokta Ankara Savaşı'dır. Ankara Savaşı'nda devletin otoritesi bozulmuş, istikrarı bozulmuş, hatta varlık-yokluk mücadelesi içerisine girmiş iken, devlet Rumeli'de tekrar bayrağı yükseltecek olan potansiyeli bulmuştur. Anadolu'daki bu dağınıklık ve istikrarsızlığa rağmen Rumeli'deki bütünlük sayesinde hızla ve kararlı, emin adımlarla sürdürülen yolculukta yeniden iki yakanın birleşmesi, bütünleşmesi sağlanmış ve Fatih'le birlikte Ankara Savaşı olmamış gibi Türk-İslâm kültürü de yeniden, yeni iddialarıyla tüm dünyanın karşısına çıkmıştır. Bu yönüyle baktığımız zaman Batı Trakya bizim için emin ve güvenli bir koridor olmuştur. Çünkü Batı Trakya'da Türk kültürünün tüm inceliklerine sahip insani değerlerin sergilenme imkânı bulunmuştur. Biz Anadolu'da Selçuklularla beraber, özellikle de Miryokefalon Savaşı'ndan sonra tüm dünyaya farklı unsurlarla birlikte yaşama tecrübesini göstermiş olsak da, asıl tüm farklılıklara rağmen huzur içerisinde birlikte yaşanabileceği Rumeli'de ortaya konmuştur. Onun birinci adımı da Batı Trakya'dır. Nitekim bugün de Batı Trakya'daki bir takım siyasi sorunlara rağmen, Türklüğün ve İslâm medeniyetinin izleri sürmektedir. Balkanlar'da ve Batı Trakya'da yaşayan Türkler için de Türkiye güvenli bir limandır.

Bu toplantının çok verimli sonuçlarla ilim dünyasının karşısına çıkacağına benim inancım tamdır. Bu açıdan üniversitemizin hem Atatürk İlkeleri İnkılâp Tarihi Enstitüsü, hem de Tarih Bölümü ve Tarih Araştırmaları Merkezi ile yakından ilgili olduğumuzu, bunları başka yönlerden de destekleyecek birimlerimizin bulunduğunu burada duyurmanın huzurunu ve keyfini yaşıyorum. Üniversitemizin 810 diploma programı vardır. O diploma programlarının önemli bir kısmı tarih ve kültürümüz üzerinedir. 260.000 öğrencimiz ve 18.000 personelimiz bulunmaktadır. Bunun 6.000'i akademik kadrodur. Bu akademik kadro Türklük değerleriyle yoğrulmuş, Türkiye'nin büyüklüğüne inancı tam olan, ülke ve dünyaya çok büyük hizmetler yapacağına inanan güçlü ve dinamik bilim insanlarından oluşmaktadır.

Ben, bu konunun seçilmiş olmasını çok önemsiyorum. Aradaki sorunları ortadan kaldıracak ve sorunları fırsata dönüştürecek olan eğitim ve kültür çalışmalarıdır. Eğitim ve kültür başlığı altında sunulmayacak hizmet, aşılmayacak problem yoktur. Bu bakımdan biz, Batı Trakya'daki soydaşlarımızı ve o toprakların bekçisi durumunda olan

kardeşlerimizi yürekten kutluyoruz. Tüm Türkiye her zaman onların yanında olacak ve onların meseleleriyle ilgilenecektir. Daha önce de söylediğim gibi en güzel atılımlar, eğitim-kültür alanındaki işbirlikleridir. Biz bu işbirliklerini geliştirdiğimiz sürece kalpleri birleştireceğiz ve birlikte yürüyeceğiz. Bu duygu ve düşüncelerle bu toplantının daha tasavvur aşamasından itibaren emeği geçen hocalarımıza, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü'ne ve bu kurumları bir düzen içerisinde takip eden İstanbul Türk Ocağı'na ve kıymetli başkanı Cezmi hocamıza, bu fikre destek veren siz değerli bilim adamlarına, sempozyuma tebliğleriyle katılan değerli bilim adamlarına teşekkürlerimi arz ediyorum. Sizleri üniversitemizde görmekten büyük bir mutluluk duyduğumu belirtmek istiyorum. Heyecanla sunulacak olan tebliğleri ve sonuçlarını beklediğimi belirtmek istiyorum. Saygılarımla.

1.1. OTURUM
(Batı Trakya'da Vakıflar ve Müftülükler)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mahir AYDIN*

---

* İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi - Türkiye

DEFTERDAR AHMED EFENDİ VAKFI'NIN
GÜMÜLCİNE'DEKİ MÜLKLERİ
(XVII. YÜZYILDAN-XX. YÜZYILIN İLK ÇEYREĞİNE KADAR)

Cengiz PARLAK*

Giriş

Gümülcine şehri, Osmanlı Devleti'nin önemli akıncı beylerinden Gazi Evrenos Bey tarafından fethedilmiştir¹. Fetih tarihi konusunda farklı bilgiler hem devlet salnâmelerinde², hem de Osmanlı tevârihlerinde³ karşımıza çıkmaktadır. Kaynaklarda belirtilen tarihlere göre; Gazi Evrenos Bey şehri 1362-1371 yılları arasında bir tarihte, muhtemelen Çirmen Savaşı'ndan önce ele geçirmiştir. Ancak bu kaynaklarda en çok üzerinde durulan tarih 1365 yılıdır. Fethinden sonra Gümülcine'de, Anadolu'dan gelen Müslüman-Türkler sayesinde nüfus artışı yaşanmaya başlamış ve 1371 yılından itibaren şehir Evrenos Bey tarafından uç merkezi olarak kullanılmaya başlanmıştır⁴. Daha sonraki süreçte Gümülcine'de gittikçe artan

---

* Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Öğretim Üyesi, Türkiye.

E-mail: cparlak@comu.edu.tr

¹Selâtin-i İzâm Hazretleri Tarafından El-Hâc Gâzî Evrenos Bey'e İ'tâ Buyurulan Ferâmîn-ı 'Âliye Sûretleri, Sabah Matbaası, [ty], s. 2.

²SVE, 1293, s.23; SVE, 1294, s.22; SVE, 1310, s. 415; SVE, 1317, s. 427.

³Fatih Devri Kaynaklarından Düstûrnâme-i Enverî Osmanlı Tarihi Kısmı (1299-1465), (Haz. Necdet Öztürk), İstanbul, Kitabevi, 2003, s. 27-28; Oruç Beğ, Oruç Beğ Tarihi, (Haz. Necdet Öztürk), İstanbul, Çamlıca Basım Yayın, 2007, s.25; Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1453), (Haz. Necdet Öztürk), İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2000, s. 29; Cihan Çimen, Anonim Tevarih-i Al-i Osman Kuruluşun 892-1487'ye Kadar, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s. 23; Hoca Saadeddin Efendi, Tâcü't-Tevârih, I, Tabhâne-i Amire, 1279, s. 73-74; Kâtip Çelebi, Takvîmü't-Tevârih (İndeksli Tıpkı Basım) Ankara, TTK Yayınları, 2009, s. 54a; Mehmed Neşri, Kitâb-ı Cihan-nümâ Neşri Tarihi, I, (Yayınlayanlar F. Reşit Unat, M. Altay Köymen), Ankara 1987, s. 201; Evliya Çelebi, Evliyâ Çelebi Seyahatnamesi, VIII, İstanbul, Orhaniye Matbaası, 1928, s. 85; Âşık Paşazade, Osmanoğulları'nın Tarihi Tevârih-i Âl-i Osmân, (Hazırlayanlar Kemal Yavuz-M.A. Yekta Saraç), İstanbul, Gökkuşbu Yayınları, 2007, s. 327.

⁴ A. E. Vacalopoulos, History of Macedonia 1354-1833, (Translated by Peter Megann), Thessaloniki, Institute for Balkan Studies, 1973, s. 39; Ayrıca son yapılan çalışmalarda da fetih tarihi ile ilgili olarak 1364-1371 aralığı verilmektedir. Bkz. Georgios C. Liakopoulos, The Ottoman Conquest Of

bir imâr faaliyeti görülmektedir. 1570 yılına kadar Rumeli Eyaleti'nin Paşa Sancağı'na bağlı bir kaza olan Gümülcine, bu yıldan itibaren kısa bir süre Gümülcine Sancağı'nın merkez nahiyesi konumundadır. Ancak XVII. yüzyıldan itibaren yeniden Paşa Sancağı'na bağlanan Gümülcine, 1879'dan sonra Edirne Vilayeti'ne bağlı altı sancaktan biri olmuştur. Şehir 1365'ten 1912 yılına kadar kesintisiz Osmanlı hâkimiyetinde kalmıştır⁵.

Yaklaşık beş buçuk asır Osmanlı hâkimiyetinde kalan Gümülcine'de şehrin gelişmesi aşamasında çok sayıda hayırseverin ve bazı devlet adamlarının vakıflar kurduğu tespit edilmektedir. Gazi Evrenos Bey Vakfı, şehrin en önemli ve büyük vakıflarından biri olarak yüzyıllarca Gümülcine'de hayrî işler yapmış ve “imârethâne” gibi büyük bir hayratın faaliyetlerini sürdürmesini sağlamıştır⁶. 1455 yılında kurulduğu vakfiyesinden anlaşılan Ahi Ali Medresesi Vakfı'nın da eğitim faaliyetleri açısından Gümülcine'ye yüzyıllarca katkı sağladığı bilinmektedir⁷. 1530 yılında şehirde bir cami ve 16 mescit bulunurken, merkez Eski Cami ile Gazi Evrenos Bey İmâreti etrafında şekillenmiştir. 1585 yılı içerisinde Gümülcine'de Defterdar Ahmed Efendi tarafından inşa ettirildiği anlaşılan Yeni Câmî (Câmî-i Cedîd) külliyesi, şehirde ikinci bir merkez oluştururken, külliye için kurulan vakıf sayesinde de imar faaliyetleri artmaya başlamıştır⁸.

Gümülcine'de ikinci bir merkezin oluşmasını sağlayan Defterdar Ahmed Efendi, Edirne'nin ünlü Ekmekçizâde ailesinden olup, vezirlik makamına kadar yükselmiş bir devlet adamıdır. Cizyedarlık göreviyle yöneticilik hayatına başlayıp, mukataacı ve muhassıl⁹, ardından XVI. yüzyılın sonunda ordu defterdarı olmuştur¹⁰. 1602 yılından itibaren Osmanlı Devleti'nin baş defterdarı¹¹ olan Ahmed Efendi ancak 1605 yılından itibaren “paşa” unvanını

Thrace Aspects Of Historical Geography, The Institute Of Economics And Social Sciences Of Bilkent University, In Partial Fulfillment Of The Requirements For The Degree Of Master Of Arts In History, Ankara 2002, s. 90.

⁵Şemseddin Sâmî, **Kamûsü'l-A'lâm**, V, İstanbul 1314, s. 3926-3927; Machiel Kiel, “Gümülcine”, **DİA**, XIV, İstanbul 1996, s. 268; Turan Gökçe, “Osmanlı Nüfus ve İskân Tarihi Kaynaklarından Mufassal-İcmâl Avâriz Defterleri ve 1701-1709 Tarihli Gümülcine Kazâsı Örnekleri”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, XX/1, İzmir 2005, s. 82-93.

⁶ Ayşegül Kılıç, “Guzât Vakıflarına Bir Örnek: Gümülcine'de Gazi Evrenos Bey Vakfı”, **Balkanlarda Osmanlı Vakıfları ve Eserleri Uluslararası Sempozyumu**, İstanbul-Edirne 9-10-11 Mayıs 2012, Ankara 2012, s. 259-276.

⁷ **GVİA**, Mehmet oğlu Ali Vakfiyesi, Muharrem 860 (Aralık 1455).

⁸ XV-XVIII. Yüzyıllar arasında Gümülcine'de kurulmuş olan diğer vakıflar hakkında Bkz. Cengiz Parlak, **Gümülcine Vakıfları (XV-XVIII. Yüzyıllar)**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2013.

⁹ M. Zeki Pakalın, **Maliye Teşkilâtı Tarihi (1442-1930)**, I, Maliye Bakanlığı Tetkik Kurulu Yayını, [ty], s. 231; Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmani**, I, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, s. 208.

¹⁰ Na'imâ Mustafa Efendi, **Târih-i Na'imâ (Ravzatü'l-Hüseyn Hulâsati Ahbâri'l-Hâfikayn)**, I, (Haz. Mehmet İpşirli), Ankara, TTK Yayınları, 2007, s. 126.

¹¹ **BOA**, KK, 1885, s. 2-3; Ayrıca Bkz. Cengiz Orhonlu, **Osmanlı Tarihine Âid Belgeler Telhîsler (1597-1607)**, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1970, s. 55-56.

alabilmiştir¹². Aynı yıl Rumeli Beylerbeyliği görevini de yürütmeğe başlayan Defterdar Ahmed Paşa, 1607 yılından itibaren ise vezirlik payesine ulaşmıştır¹³.

Dönemin Osmanlı tarihlerine göre 1613 yılına kadar baş defterdarlık görevini yürüten Ahmed Paşa, bu yıldan itibaren Karaman Valiliğine ve hemen arkasından Halep Valiliğine atanmıştır¹⁴. Ancak arşiv belgelerine göre kendisi 1615 yılına kadar Rumeli Beylerbeyliği görevini sürdürmüştür¹⁵. 1617 yılına gelindiğinde sadrazam olacağını düşünen Ahmed Paşa, Sultan I. Ahmed'in (1603-1617) kendisini yalancı biri olarak görmesi nedeniyle sadaret makamına nail olamamıştır¹⁶. Sadrazam olamamak kendisini üzmüş ve Sultan I. Mustafa'nın ilk saltanat devri (1617-1618) içerisinde Şubat 1618'de vefat etmiştir. Dönemin şeyhülislamı Esad Efendi'yi vasi ve evkafına nazır tayin etmiş olan Defterdar Ahmed Paşa'nın, yaklaşık bin yük akçe (100 milyon akçe) serveti çıkmış ve bu miktar devlet hazinesine aktarılmıştır¹⁷. Ahmed Paşa'nın türbesi İstanbul'da Molla Hüsrev Mahallesi'ndedir¹⁸.

Defterdar Ahmed Paşa'nın Gümülcine'de inşa ettirdiği külliye dışında başka şehirlerde de hayrî eserler bıraktığı görülmektedir. Edirne'de bir kervansaray¹⁹ ve Tunca nehri üzerinde bir taş köprü²⁰, İstanbul'da bir medrese²¹ ve Selanik'te mevlevihâne²² bu eserlerdendir.

Gümülcine'deki Defterdar Ahmed Efendi Vakfı'nın külliyesinin inşa edildiği tarihte kurulmuş olduğunu düşünmekteyiz. Vakfin hayrî eserleri (müessesât-ı hayriyye), cami,

¹² Buyruldu, Telhîs bâ-hatt-ı hümâyûn. Rûmili pâyesiyile Asitâne-i sa'âdetimde başdefterdâr olan Ahmed Paşa'ya hüküm ki. Rûmili ve Anadolu'da kadîmden hâss-ı hümâyûndan iken yirmi yük ve elli üç bin on beş akçe... (Fî 12 Zi'l-ka'de 1013/ 1 Nisan 1605). (Bkz. **BOA**, A. DVN. MHM. d. Nr.75, Hüküm 248, s.133); Baş defterdâr Ahmed Paşa kullarının arzıdır. Fî 8 Cumâde'l-ülâ sene 1015 (11 Eylül 1606), Bkz. Orhonlu, **a.g.e.**, s. 130.

¹³ Ahmed Paşa Vezîr-i Defterdâr-ı Kebir-i Hızâne-i 'Âmire ..., Bkz. **BOA**, İE.MHF. 1/76, Fî 6 Şevvâl 1015 (4 Şubat 1607); Arz-ı bende-i bî-mikdâr budur ki, devletlü pâdişâhum Defterdâr Ahmed Paşa kullarına vezâret inâyet buyurulmuş Hak Te'âlâ devletlü pâdişâhu hatâ ve hatardan masûn eylesün. Devletlü pâdişâhum baş defterdarlığın hasları 160.000 akçadır. Fî 12 Zi'l-ka'de 1015 (11 Mart 1607), Bkz. Orhonlu, **a.g.e.**, s.131.

¹⁴ Peçevi İbrahim Efendi, **Târih-i Peçevî**, II, İstanbul, Matbaa-i Amire, [ty], s.341; Na'imâ, **a.g.e.**, II, s. 402.

¹⁵ ... Rumili Beylerbeyi Ahmed Paşa dâmet-i ma'âlihu tevkî'-i refî'-i hümâyûn vâcib olunmak ma'lûm olub.... Bkz. **BOA**, İE. AS. 3/213, Evâhir-i şehri-i Saferü'l-muzaffer sene Erbaa ve 'ısrîn ve elf (22-30 Mart 1615).

¹⁶ Peçevi, **a.g.e.**, II, s. 344-345; Na'imâ, **a.g.e.**, II, s. 427.

¹⁷ Peçevi, **a.g.e.**, II, s. 362; Na'imâ, **a.g.e.**, II, s. 446-447.

¹⁸ ...mahmiye-i mezbûrede (İstanbul) Molla Hüsrev Mahallesi'nde merhûm-ı mezkûr Ahmed Paşa türbe-i şerifeleri... Vakfiye-i Etmekçizâde Fâtıma Hanım bint-i Etmekçizâde Ahmed Paşa, Hurrîre fi'l-yevmi'r-râbi' ve'l-'ısrîn min Cemâziye'l-âhire li sene selâse ve seb'in ve elf (3 Şubat 1663), Bkz. **İstanbul Kadı Sicilleri İstanbul Mahkemesi 12 Numaralı Sicil (H. 1073-1074 / M. 1663-1664)** Tıpkı Basım, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2010, s.1111- v. 7b.

¹⁹ Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Etmekçizâde Ahmed Paşa Kervansarayı", **DİA**, X, İstanbul 1997, s. 546-547.

²⁰ Semavi Eyice, "Etmekçizâde Ahmed Paşa Köprüsü", **DİA**, X, İstanbul 1997, s. 547.

²¹ Semavi Eyice, "Etmekçizâde Ahmed Paşa Medresesi", **DİA**, X, İstanbul 1997, s. 547-548.

²² Evliya Çelebi, **a.g.e.**, VIII, s.159; Meropi Anastasiadou, **Tanzimat Çağında Bir Osmanlı Şehri: Selanik 1830-1912**, (Çev. Işık Ergüden), İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2001, s. 50; Mevlevihânenin inşasına dair bir hikâye için Bkz. A. Süheyl Ünver, "Selânik Mevlevihânesi 1913-1915", **Mevlâna Yıllığı**, Konya, Turizm Derneği, 1963, s. 31-32.

medrese, mektep, kütüphâne ve darüşşifadan oluşan bir külliye ve ayrıca Yenice Mahallesi'nde bir mescidi²³ içermektedir. Bundan dolayı vakıf, insanların kendisinden doğrudan yararlandığı (aynıyla intifa olunan) türdedir. Ayrıca vakfın akarları da vâkıfın mülkiyetinde olduğu için “vakf-ı sahîh” konumundadır.

Diğer taraftan bu akarların kiralama ve işletilme şekline baktığımızda, vakfın akarlarının çoğunluğunu icâreteyn ve mukataa usulleriyle işlettiğini görmekteyiz. Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde vakıfların menkul ve gayrimenkulleri *icâre-i vâhide* usulü ile işletilmekteydi. Bu usulde, vakıf malları bir sene ya da üç sene gibi sürelerle kiraya verilir ve kiracı statüsündekiler sadece malın kullanım hakkına sahip olup, kendileri öldükten sonra varisine haklarını intikal ettiremezlerdi. Böylece gelir getiren vakıf malının sahiplik hakkı da vakıf bünyesinde kalırdı²⁴. İcâreteyn usulüne göre vakıf, bir mülkünü kiralayacağı zaman kiracıdan mülkün değerine yakın bir parayı icâre-i muaccele (peşin kira bedeli) olarak almaktadır. Ayrıca yıllık olarak icâre-i müeccele (veresiye kira bedeli) adıyla da cüzî bir miktar para talep etmektedir. Böylece mülkün tasarruf ve kullanım hakkı kiracıya geçerken, sahiplik (rakabe) hakkı vakıfta kalmaktadır. Mukataa usulü bir çeşit uzun süreli kira sistemi olmakla birlikte, Osmanlı Devleti'nde icâreteyn usulüne benzer bir uygulamayla, iki ayrı kira bedeli kiracıdan alınmaktadır. Ancak mukataalı da muaccele olarak alınan para akarın tamirine harcanmaz, vakıftan yararlananlara sarf edilirdi²⁵.

XVII-XVIII. Yüzyıllarda Vakfın Gelir Getiren Mülkleri

Vakfın akarlarını tespit hususunda XVII. ve XVIII. yüzyıllar için arşiv belgeleri düzenli ve yeterli bilgiler vermemektedir. Buna rağmen ulaşabildiğimiz kaynaklar vasıtasıyla vakfın bazı mülklerine dair verileri belirleyebiliyoruz. 1644 tarihli şeriyye siciline göre, vakfın Gümölcine çarşısında dört adet “Yeni Odalar” adıyla bilinen meskenleri bulunmaktadır. Diğer taraftan şeriyye sicilinde bu odaların gelirlerine dair veriler de bulunmaktadır. Buna göre her bir odadan vakıf aylık 25 akçe kazanç sağlamakta olup, yıllık tüm odaların geliri 1.200 akçedir¹.

1644 tarihli şeriyye siciline göre vakfın Gümölcine'de gelir getiren ve Han-ı Cedîd olarak bilinen bir mülkü daha vardır. Han, 10 Mart 1644 ila 27 Şubat 1645 arasında Hasan

²³ Gümölcine mahallâtından Yenice Mahallesi'nde vâkı' Defterdâr Ahmed Efendi Mescidi'ne bir akçe ile kayyım olan Mustafa fevt, yerine Ahmed Halife'ye buyuruldu. Cemâziye'l-âhir 1118 (Eylül-Ekim 1706) Bkz. VGMA, HD, No: 1210, s. 63; Gümölcine'de vâkı' Defterdâr Ahmed Efendi Mescidi'nde yevmî iki akçe vazîfe ile müezzin olan İbrahim... Fî 8 Zî'l-ka'de 1180 (7 Nisan 1767) Bkz. VGMA, HD, No: 1167, s. 426.

²⁴ Ahmet Akgündüz, *İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, İstanbul, Osav Yayınları, 1996, s. 452-453.

²⁵ Akgündüz, a.g.e., s. 490-491; Nazif Öztürk, *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995, s. 256-257.

¹ GMA, GŞS, No: 2, s. 111, 1054 (1644-1645).

adında birine mukataa usulüyle yıllık 14.000 akçe karşılığında kiralanmıştır². Ancak daha sonraki süreçte bu han ile ilgili bilgiye ne yazık ki ulaşamıyoruz.

Vakfın sahip olduğu bir diğer gelir getiren mülkü ise, Hamam-ı Cedîd (Yeni Hamam) adıyla isimlendirilmiş olan gayrimenkuldür. Burası 1603 yılında 8.000 akçe³ ve 1613'te ise 9.000 akçe⁴ yıllık kira bedelleri karşılığında kiralanmıştır. 1616 yılının başından 1618 yılının son ayına kadar üç senelik kira bedeli 16.000 akçe⁵ iken, 1618 sonundan yine üç seneliğine 18.000 akçeye⁶ kiralanmıştır. 1622 yılına gelindiğinde hamamın yıprandığını ve yıllık kira bedelinin de düşerek 3.000 akçe olduğunu görüyoruz. Ancak kiracıdan hamamın tamiri için ayrıca 5.000 akçe daha alınmıştır⁷. Kira gelirlerinde yıllar içerisinde yaşanan değişimlerde, dönemin iktisadî durumu ve hamamın fizikî yapısında meydana gelen yıpranmanın da etkisi olduğu bir gerçektir.

XVII. yüzyıl içerisinde vakfın sayısını kesin olarak bilmediğimiz dükkânlarının olduğunu da görmekteyiz⁸. Bununla birlikte vakfın imalathâneleri bulunmaktadır. Bunlar arasında, yıllık sekiz yüz, dokuz yüz veya biner akçe gelir getiren sabunhâneleri dikkat çekmektedir⁹. Ayrıca yine aynı yüzyılda tarımsal alanda üretim yapan imalathâneler ise değirmenlerdir. Vakfın Gümülcine'nin Akpınar Köyü'nde *Kireçli, Karaağaç, ve Asiyâb-ı Cedid* adlarıyla bilinen değirmenleri vardır. Vakıf bu değirmenlerden kira geliri olarak buğday almakla birlikte, nakit gelir de elde etmektedir. 1605-1606 arasında bir yıl için Kireçli Değirmeni'nden 18 mud¹⁰, 1618-1619 arasında bir yıl içinse 7 mud¹¹ buğday kira olarak vakfa

² Mukata'a-i Hân-ı Cedîd an-vakf-ı merhûm Ahmed Paşa der 'uhde-i Hasan bin 'Abdu'l-llâh, Asl-ı mukata'a 14.000... Gurre-i Muharrem 1054 ilâ Gurre-i Muharrem 1055 (10 Mart 1644 ilâ 27 Şubat 1645), Bkz. **GMA**, GŞS, No: 2, s. 74.

³ Gümülcine Müftülüğü Arşivi'nde 1 numara ile tasniflenen ve toplam 228 sayfadan oluşan bir *vakıf muhasebe defteri* bulunmaktadır. Defterdar Ahmed Efendi Vakfı'na ait olan bu muhasebe defteri oldukça yıpranmış olup, içinde en erken tarih kaydını, "evâil-i Muharremi'l-harâm sene aşer ve elf (Muharrem 1010- Temmuz 1601)" olarak tespit ediyoruz. Ancak bu tarihten önce de kayıtlar bulunduğu için defterin XVI. yüzyılın sonlarından itibaren tutulmaya başladığı anlaşılmaktadır. Ayrıca defterin son kısımlarında Hızır Efendi ve Kösezade İbrahim (Çelebi) Efendi vakıflarına ait muhasebe kayıtları da bulunmaktadır. Fakat Defterdar Ahmed Efendi Vakfı ile ilgili kayıtlar daha çoktur. Defterde özellikle bu üç vakfın nakit paraları üzerinden yapılan işlemler kayıtlıdır. Bununla birlikte Defterdar Ahmed Efendi Vakfı'nın sahip olduğu bazı gayrimenkullerin kira bedelleri hakkında da kayıtlar bulunmaktadır. Defter bir şer'iyye sicili olmamasına rağmen, müftülük çalışanları tarafından "Sicil Defteri Numro 1" olarak tasniflenmiştir. Bundan dolayı herhangi bir karışıklığa sebebiyet vermemek için, defterin künyesini çalışmamızda Sicil Defteri, No: 1 şeklinde göstereceğiz. **GMA**, Sicil Defteri, No:1, s. 152, Gurre-i Şa'bân 1011 (14 Ocak 1603).

⁴ **GMA**, Sicil Defteri, No:1, s. 82, Muharrem 1022 (Şubat 1613).

⁵ **GMA**, Sicil Defteri, No:1, Gurre-i Muharrem 1025 (20 Ocak 1616), s. 101.

⁶ **GMA**, Sicil Defteri, No:1, Evâil-i Muharrem 1028 (19 ilâ 29 Aralık 1618) s. 155.

⁷ **GMA**, Sicil Defteri, No:1, 6 Muharrem 1032 (10 Kasım 1622), s. 102.

⁸ **GMA**, GŞS, No: 2, Gurre-i Şa'bân 1052 (25 Ekim 1642), s. 17.

⁹ **GMA**, Sicil Defteri, No:1, ss.55, 151.

¹⁰ **GMA**, Sicil Defteri, No:1, Evâil-i Receb 1014 (13-22 Kasım 1605), s. 56.

¹¹ **GMA**, Sicil Defteri, No:1, Evâsıt-ı Muharrem 1027 (8-17 Ocak 1618), s. 120.

gelmiştir. Asiyâb-ı Cedid ise 1616 yılında nakit olarak 8.000 akçe¹² ve 1618'de ise 7 mud¹³ buğday karşılığında bir yıllığına kiralanmıştır. Karaağaç değirmeninden ise vakfın iki değirmene oranla daha düşük gelir elde ettiğini görüyoruz. 1605-1606 arasında 3 mud¹⁴ buğday karşılığında kiralanın Karaağaç değirmeni, 1616 yılında 4.400 akçeye¹⁵ kiralanmıştır.

Vakfın bir başka gelir kaynağı ise zeminlerdir. Arsa, tarla, bağ, bahçe gibi gayrimenkullerden oluşan bu zeminlerin bütün sahiplik hakkı vakfa aittir. Vakıf bu zeminleri kiraya verebilir ve kiralayan kişiler ya da vakıflar bunların üzerinde bina yapabilecekleri gibi, mahsul veren ziraî ürünleri de yetiştirebilirler. Vakıf, sahip olduğu zeminin üzerindeki bina ve diğer ürünlerin sahibi olmadığı gibi, gelirlerinden de istifade edemez. Sadece kiracıdan zeminin yıllık kirasını alır. Defterdar Ahmed Efendi Vakfı'nın zeminlerinden biri şehrin içinden geçen nehrin yakınında bulunmakta olup, Hacı Ali Ağa Vakfı yıllık 150 akçe ile burayı kiralamış ve üzerinde 10 adet dükkân yaptırmıştır. Aynı vakıf, Defterdar Ahmed Efendi Vakfı'nın Câmî-i Atîk Mahallesi'nde bulunan bir diğer zeminini de yıllık 150 akçeye kiralamış ve burada da on adet dükkân inşa ettirmiştir¹⁶. Defterdar Ahmed Efendi Vakfı'nın sadece bu iki zeminden yıllık geliri toplam 300 akçedir.

Defterdar Ahmed Efendi Vakfı hayrî vakıf olmasına rağmen ayrıca nakit para (nukûd-ı mevkûfe) da işletmiştir. Sadece XVII. yüzyıla ait vakfın muhasebe defterinde tespit ettiğimiz bu paraların nasıl işletildiğine dair verilere de ulaşmaktayız. Vakfın sermayesi 300.000 akçe olup, aynı yüzyıl içerisinde sermayenin belirli bir tutarı Gümülcine'nin merkez mahalleleri ve köylerinde yaşayan ahalisine yıllık % 12,5 kâr oranıyla borç olarak verilmiştir¹⁷. Böylece vakıf, sermayesini kredi şeklinde nakit para olarak, kefil ve rehin mülk gösterilmek kaydıyla ahaliye kullandırmıştır. Yıllık işletilen nakit para seviyesine bağlı olarak kâr gelirleri de değişmiştir.

Vakfın, gelir getiren mülklerini kiralaması ve nakit paralarını da kredi olarak kullandırması, XVII.-XVIII. yüzyıllarda şehrin ticarî ve finans hayatında etkin bir kurum olduğunu göstermektedir. XIX.-XX. yüzyıllarda dahi vakıf bu etkinliğini sürdürmektedir.

XIX-XX. Yüzyıllarda Vakfın Gelir Getiren Mülkleri

Osmanlı Devleti, sınırları dâhilinde bulunan vakıfların tek bir merkezden yönetilmesi, vakıflarla ilgili idarî, hukukî ve malî sorunların giderilmesi için Evkâf-ı

¹² GMA, Sicil Defteri, No:1, Gurre-i şehri Muharremi'l-haram sene hams ve 'ışrîn ve elf (20 Ocak 1616), s. 101.

¹³ GMA, Sicil Defteri, No:1, Muharremi'l-haram sene sebt ve 'ışrîn ve elf (Ocak 1618), s. 101.

¹⁴ GMA, Sicil Defteri, No:1, Evâil-i Receb 1014 (13-22 Kasım 1605), s. 56.

¹⁵ GMA, Sicil Defteri, No:1, Gurre-i Muharrem 1025 (20 Ocak 1616), s. 101.

¹⁶ Gümülcine'de el-Hâc Ali Ağa Vakfı'na ait 10 Cemâziye'l-âhir 1148 tarihli vakfiye, Bkz. VGMA, Vakfiye Defteri, No: 624, s. 297, sıra 266.

¹⁷ GMA, Sicil Defteri, No:1, s. 7-120.

Hümayun Nezâreti teşkilatını 1826 yılı içerisinde kurmuştur¹. Böylece nezâret, mazbut ve idaresi mazbut vakıfların hem mütevellisi hem de nazırı olurken, mülhak vakıfların ise tek yetkili nazırı haline gelmiştir². Defterdar Ahmed Efendi Vakfı da mülhak vakıflardan biri olarak nezârete bağlanmıştır. 1868-1911 yıllarını kapsayan Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtlar Arşivi'nde (VGMA) bulunan 2390 numaralı Gümülcine, İskeçe, Dedeâğaç Kazaları Vakıf Defteri'nde, vakfın ismi “Evkâfa Mülhak Defterdar Ahmed Efendi Vakfı” şeklinde geçmektedir³. Bununla birlikte, XIX. Yüzyıl Gümülcine şerhiye sicillerinde de tespit ettiğimiz “Nezâret-i evkâf-ı hümayûn-ı mülûkâneme mülhak evkâfdan Gümülcine'de vâkı Defterdar-ı Esbak Ahmed Efendi Câmi-i Şerîfi Vakfı⁴” ya da “İrâde-i seniyye nezâret-i evkâf-ı hümayûn-ı mülûkâneye mülhak evkâfdan merhûm Defterdar-ı Esbâk Ahmed Efendi⁵” veya “evkâf-ı mülhakdan Defterdar-ı Esbak Ahmed Efendi Vakf-ı şer'î⁶” gibi ifadelerle vakfın Evkâf-ı Hümayun Nezâreti'ne bağlı mülhak vakıf olduğunu anlıyoruz. Böylece mülhak Defterdar Ahmed Efendi Vakfı'nın tek yetkili nazırı Evkâf-ı Hümayun Nezâreti olurken, mütevellisine de belli bir maaş bağlanmış ve görevini sürdürmesine izin verilmiştir.

Defterdar Ahmed Efendi Vakfı'nın XIX. ve XX. yüzyıllardaki hukukî konumu yukarıda açıkladığımız şekilde iken, gelir getiren mülklerinin durumları hakkında da, vakıf defterleri aracılığıyla çeşitli bilgilere ulaşabilmekteyiz⁷. İncelediğimiz vakıf defterlerine göre, Defterdar Ahmed Efendi Vakfı'nın XIX. yüzyılın ikinci yarısından XX. yüzyılın başlarına kadar geçen sürede sahip olduğu mülklerin çoğunluğunu dükkânlar oluşturmaktadır.

TABLO-1															TOPLAM		
YILLARA GÖRE VAKIF MÜLKLERİ VE TÜRLERİ ⁸																	
MÜLKÜN TÜRÜ																	
YILLAR	DÜKKÂN	2 K.D. ⁹	3 K.D.	4 K. D.	5 K.D.	6 K.D.	8 K.D.	MAĞAZA	KAHVEHÂN	YAĞHÂNE	HÂNE	FIRIN	AHIR	DEĞİRMEN	DÜKKÂN	HAMAM	DEĞİRMEN

¹ Akgündüz, **a.g.e.**, s. 362-363; Öztürk, **a.g.e.**, s. 69; Evkâf-ı Hümayun Nezâreti'nin kuruluşu ile ilgili 1242/1826 Tarihli Hatt-ı Hümayûn için Bkz. Seyit Ali Kahraman, **Evkâf-ı Hümayûn Nezâreti**, İstanbul, Kitabevi, 2006, s. 108-109.

² Öztürk, **a.g.e.**, s. 77.

³ VGMA, Gümülcine, İskeçe, Dedeâğaç Kazaları Vakıf Defteri, No: 2390, s. 7-49, (Bundan sonra VGMA, No: 2390 olarak kısaltılacaktır).

⁴ GMA, GŞS, No: 18, (27 Rebî'ü'l-ahir 1266- 12 Mart 1850), v. 2b.

⁵ GMA, GŞS, No: 26, Hüküm No: 62, (23 Zi'l-hicce 1292- 20 Ocak 1876), s. 36-37.

⁶ GMA, GŞS, No: 50, Hüküm No: 541, (25 Rebî'ü'l-evvel 1329-26 Mart 1911), s. 11.

⁷ Bu defterler hakkında yeri geldiğinde açıklama yapılacaktır. Şimdilik künyeleri şu şekildedir: VGMA, No: 2390, s. 7-49; BOA, EV.d., No: 23755, v.10a-11a; GVİA, Defter-i Umûmî-i Evkâf-ı İslâmiye-i Gümülcine, ss. 18, 123-126.

⁸ Tabloda verilen sayılar o yılda vakfın üzerinde ne kadar mülk olduğunu göstermemekte, sadece o yıl içerisinde kirası yenilenen mülkün kaydedildiğini belirtmektedir.

⁹ K.D. : Kepenkli Dükkân.

									E						ARSASI	ARSASI	YERİ	
1868	-	3	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
1869	6	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	10
1873	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2
1874	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
1878	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
1880	3	-	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6
1881	-	1	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	6
1882	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
1884	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
1885	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
1887	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	4
1890	-	3	3	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8
1891	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
1892	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
1893	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
1895	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
1896	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	3
1897	2	2	2	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1	9
1898	-	3	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4
1899	-	1	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4
1900	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
1901	1	1	2	3	-	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	10
1903	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2
1904	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
1905	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
1906	1	2	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	5
1907	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
1908		3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	4
1909	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	3
1910	4	1	-	-	-	2	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	9
TOPLAM	21	31	22	14	1	5	1	5	4	1	1	1	2	1	3	1	1	115

2390 numaralı vakıf defterindeki veriler sayesinde vakfın, en çok iki, üç, tek ve dört kepenkli dükkânları bulunmaktadır. Defterde vakfın sahip olduğu dükkânlar içerisinde sekiz adedinin hangi meslek grubu için kullanıldığı yazılmıştır. Buna göre, 1868 yılında vakfın üzerindeki iki kepenklilerden biri “kalaycı”, yine aynı yılda üç kepenklilerden biri de “helvacı” dükkânıdır. 1869 yılındaki kayıtlarda dükkânlardan biri “eyerci dükkânı” olarak belirtilmiştir. 1873 yılında kayıtlı üç kepenkli dükkân, “kunduracı” dükkânı olarak hizmet

vermektedir. 1908 yılında iki kepenkilerden biri “eskici”, 1909’daki dükkân “bakırcı”, 1910 yılında kayıtlı altı kepenkilerin ikisi de “aşçı” dükkânı olarak kullanılmıştır.

Ayrıca 2390 numaralı vakıf defterinde dükkânlar haricindeki mülkler arasında mağaza ve kahvehânelerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bunlar için de çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Vakfın üzerine kayıtlı beş mağazadan üçü “kargir” mağazadır. Kargir olmayan iki mağazadan biri, iki bölümden oluşmaktadır. Dükkân arsalarının ikisi birer dükkânlık, diğeri ise üç dükkânlık arsadır. İki ahırın biri oldukça eskidir. Yağhâne ise müstemilatıyla birlikte vakfın uhdesindedir. Dikkat çeken bir başka durum ise vakfın mülkleri arasında sadece bir hâne bulunmasıdır. Genellikle büyük ölçekli vakıflar hânelere daha az yatırım yapmaktadırlar. Ancak Osmanlı sınırları içerisindeki küçük ölçekli vakıfların daha çok hâneleri gelir kaynağı olarak seçtikleri bilinmektedir¹⁰.

Böylece vakıf defterindeki açıklamalar sayesinde, dükkânların çok az bir kısmının hangi meslek için kullanıldığını görmekle birlikte, bazı mülklerin fizikî durumu hakkında da bilgi sahibi olabiliyoruz. Diğer taraftan Defterdar Ahmed Efendi Vakfı’nın Gümülcine’nin en önemli ve büyük vakıflarından biri olduğunu düşünürsek, şehirdeki diğer dükkânların büyüklüklerinin ve ticarî mülklerin türlerinin de bu yönde olabileceğini söyleyebiliriz.

İncelediğimiz 2390 numaralı vakıf defterindeki diğer önemli açıklamalar ise mülklerin mahalleleri, mevkileri ve sınırlarıdır. Mülklerin sınırlarının açıklandığı kısımda günümüzde dahi konumu bilinen önemli yapıların isimleri geçmektedir. Bu veriler sayesinde mülklerin yaklaşık olarak nerede olduğunu da tespit edebilmekteyiz. Ayrıca mülkün kaydı yapıldığı tarihte ismi geçen çarşı ve benzeri merkezi yerlerin konumlarıyla ilgili olarak da bir fikir yürütebilmekteyiz. Aşağıdaki tabloda vakfın sahip olduğu dükkânların mevkileri ve buralarda kaç adet dükkân bulunduğuna dair verileri göstermeye çalıştık.

TABLO-2 VAKFIN ÜZERİNDEKİ DÜKKÂNLARIN MEVKİLERİ								
MEVKİİ	DÜKKÂNLARIN TÜRÜ							TOPLAM
	DÜKKÂN	2 K.D.	3 K.D.	4 K.D.	5 K.D.	6 K.D.	8 K.D.	
Uzunçarşı	1	4	3	3	1	1	-	13

¹⁰ Suraiya Faroqhi, **Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam Ortaçağdan 21. Yüzyıla**, (Çev. Elif Kılıç), İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998, s. 151-152.

Yeni Cami Caddesi/Sokağı/ civarı	3	5	2	-	-	1	-	11
Keresteciler Caddesi/Sokağı/Çarşısı	1	5	-	3	-	-	-	9
Yemeniciler Caddesi/Sokağı/Çarşısı	4	3	1	-	-	-	-	8
Kanare Caddesi/Sokağı	-	-	2	3	-	-	-	5
Saraçlar Caddesi/Sokağı/ Çarşısı	1	1	3	-	-	-	-	5
Eski Hamam civarı	2	1	1	-	-	-	-	4
Kemer Köprü ve civarı	-	-	3	-	-	-	-	3
Sabunî Ali Mahallesi	-	1	1	-	-	2	-	4
Leblebiciler Çarşısı	-	2	-	1	-	-	-	3
Kale Mahallesi/ Kale ittisali	-	1	1	1	-	-	-	3
Terziler Çarşısı	3	-	-	-	-	-	-	3
Balık Pazarı	-	-	1	1	-	-	-	2
Demirciler Çarşısı	-	-	1	-	-	1	-	2
Mahkeme Mahallesi	1	1	-	-	-	-	-	2
Yahudiler Çarşısı	-	2	-	-	-	-	-	2
Yeni Çarşı	-	1	1	-	-	-	-	2
Eski Cami civarında	-	-	-	1	-	-	1	2
At Pazarı	1	-	-	-	-	-	-	1
Bazerganlar	-	1	-	-	-	-	-	1
Elma Pazarı	-	1	-	-	-	-	-	1
Ermeni Mahallesi	-	-	1	-	-	-	-	1
Eski Çarşı	1	-	-	-	-	-	-	1
Eski Zeytin Pazarı	-	-	1	-	-	-	-	1
Hacı Ahmed Çeşmesi civarı	1	-	-	-	-	-	-	1
Hacı Hasan Ağa Çeşmesi civarı	1	-	-	-	-	-	-	1
Hacı İpekçi Mahallesi	-	-	-	1	-	-	-	1
Tavuk Pazarı	-	1	-	-	-	-	-	1
Şhreküstü Mahallesi	-	1	-	-	-	-	-	1
Arabacılar Mevkii	1	-	-	-	-	-	-	1
TOPLAM	21	31	22	14	1	5	1	95

Tablo-2’de sadece dükkânların mevkileri gösterilmiş olup, vakfın üzerine kayıtlı diğer mülklerin konumları belirtilmemiştir. Vakfın dükkânlar haricindeki mülklerinin Gümülcine’de hangi mahalle veya mevkide olduğuna dair yaptığımız incelemelere göre, dört kahvehânenin ikisi tavuk pazarında, biri Yeni Cami civarında, diğeri ise Eski Cami yakınındaki Saraçlar Sokağı’ndadır.

Beş mağazanın ikisi ise Yeni Çarşı’da bulunurken, biri demirciler çarşısında, bir diğeri Debbaghâne Mahallesi’nde ve sonuncusu ise Kale Mahallesi’ndeki dört yol çarşıda bulunmaktadır.

Üç dükkân arsasının biri Hacı Karagöz Mahallesi'nde Post Puş Baba Tekkesi'ne giden yol üzerinde olup, diğeri ise Çayırılık mevki olarak adlandırılan yerdedir. Büyük olan "üç dükkânlık arsa" ise, Saraçlar Sokağı'ndadır. Bu arsanın değeri 15.000 kuruş iken diğeri ikisinin her birinin değeri 4.000 kuruştur. Üç dükkânlık arsa anlaşıldığı üzere şehir merkezindedir ve daha büyük bir alana sahip olduğu için değerlidir. Diğer arsalar ise şehrin merkezinden biraz uzakta kalmaktadırlar.

Vakfın sahip olduğu tek değirmen Durgud (Turgut) Oba Köyü'nde¹¹ bulunmakla birlikte, "değirmen yeri" olarak kayıt altına alınan arsa ise Koca Nasuh Mahallesi'nde Koca Çay nehrinin yakınındadır. Harap hamam arsası olarak kayıtlı olan mülkün Su Sagiri Köyü'nde¹² Celenger Caddesi'nde bulunduğu yazılmıştır. Bir başka vakıf mülkü yağhâne de Celenger Caddesi'nde bulunmaktadır. İki ahırdan birinin mevki tavuk pazarı iken, eski olan diğeri ahır ise Yeni Cami Caddesi'ndedir. Bakırcı dükkânı ile bitişik olan fırın ise arabacılar mevkiindedir.

Diğer mülklerin mevkileri anlaşıldığı üzere dükkânların yoğun olarak bulunduğu yerlerdedir. Ancak bazıları da şehir dışında kalmaktadır. Böylece bütün mülklerin mevkileri hakkında araştırmalarımız neticesinde tespitlerde bulduk. Aşağıda, bu tespitlerimiz sonucunda mülklerin mevkilerinin yaklaşık olarak şehrin hangi bölgesinde kaldığını açıklamaya çalışacağız.

Gümülcine'nin ilk merkezi Eski Cami, Gazi Evrenos Bey İmareti ve Sohtalar Medresesi (Softalar ya da Ahi Ali Bey Medresesi) olarak bilinen yapıların etrafında gelişmiştir. İlk merkezde Saraçlar Caddesi, Kale Mahallesi, leblebiciler çarşısı, balık pazarı ve tavuk pazarı gibi yerler bulunmaktadır. Şehrin ikinci merkezi konumundaki Yeni Cami ve civarı olarak sınırlarını çizebileceğimiz bölgenin içerisine, Uzunçarşı, Keresteciler Caddesi, Kanare (Kanarı)Caddesi, Kemer Köprü Caddesi, Mahkeme Mahallesi'nin bir kısmı ve elma pazarı isimli mevkiler girmektedir. Böylece ilk ve ikinci merkez bölgelerinin çayın kuzey tarafında kaldıkları anlaşılmaktadır. Diğer taraftan, şehir merkezinden uzakta kalıp konumları belirlenmiş mevkilerin de açıklaması yapılmıştır. Bütün bunlarla birlikte, tabloda isimleri olan ancak konumları kesin olarak tespit edilememiş mevkiler de bulunmakta olup, bunların bölgeleri yazılamamıştır.

Tablo-2'ye ve açıklamalarımıza göre, vakfın en fazla dükkânının bulunduğu Uzunçarşı, Gazi Evrenos Bey İmareti'nin doğu tarafından başlayıp, Yeni Cami önünden geçip

¹¹ Durgud Oba Köyü günümüzde Omurlu Köy (Omiriko-Omirikon) adıyla anılmaktadır. Gümülcine merkezinin kuzey-doğu istikametinde olup, şehre yaklaşık 15 km uzaklıktadır.

¹² Su Sagiri Köyü günümüzde Susur Köy (Sostis-Sosti) olarak adlandırılmaktadır. Gümülcine'nin kuzey-batı istikametindedir. Şehre uzaklığı ise yaklaşık 13 km'dir.

devam eden bir hat üzerindeki çarşı olmalıdır. Çünkü defterde Uzunçarşı'da bulunan dükkânların sınırları verilirken, özellikle arka cihetlerinin çaya baktığı açıklanmıştır¹³. Ayrıca günümüzde de kullanılan bu çarşı, düz ve uzun bir hat üzerindedir. Diğer taraftan, konumu itibariyle de merkezde bulunmaktadır.

Keresteciler Caddesi, sokağı ve çarşısı olarak kaydedilen mevkiinin, Yeni Cami ve büyük saat civarında bulunduğu sınır açıklamalarından anlaşılmaktadır¹⁴. Kanare (Kanari) Caddesi ve civarı olarak gördüğümüz mevki, Yeni Cami'nin arka tarafında bulunmaktadır¹⁵. Kemer Köprü Caddesi, çarşısı ve civarı da, Yeni Cami yakınındadır. Yeni Cami'ye yakın yerlerden biri de Mahkeme Mahallesi'dir. Yeni Cami'nin hemen kuzey tarafında kalan mahalle, merkeze de oldukça yakındır.

1908 yılının Aralık ayında kayıt altına alınmış olan iki kepenkli bir dükkânın sınırları¹⁶ açıklanırken, dükkânın arkasında Yeni Cami Medresesi olduğu belirtilmiştir. Bu dükkânın mevki ise elma pazarı olarak verilmiştir. Böylece şehirde elma pazarının bu tarihte Yeni Cami'nin ön tarafında olduğu anlaşılmaktadır¹⁷.

Eski Cami, Gazi Evrenos Bey İmaret, Sohtalar Medresesi ve eski Bizans Kalesi surlarını kapsayan şehrin ilk merkezinde de vakfin mülkleri bulunmaktadır. İlk merkezde veya yakınında kalan çarşı, cadde ve sokakların konumlarını yaklaşık olarak şu şekilde tespit etmekteyiz. Eski Cami ile eski Bizans Kalesi'nin surları arasında kalan bölge Saraçlar Caddesi, sokağı ve çarşısını içermektedir¹⁸. Leblebiciler çarşısında bulunan dükkânların sınırları açıklanırken, arka cihetlerinin Sohtalar (Softalar) adıyla bilinen medresenin havlusuna baktığı belirtilmiştir¹⁹. Bu açıklamalar sayesinde leblebiciler çarşısının Eski Cami yakınında bulunan Sohtalar Medresesi'nin civarında olduğunu anlıyoruz.

¹³ Küçük Hacı Ali Ağa Vakfı'nın Uzunçarşı'da bulunan dükkânının sınır açıklaması: Cânib-i yemîni Hacı (?), yesârî Mehmed Efendi veresesi, zahri çay, cebhesi tarîk. (Bkz. **VGMA**, No: 2390, s.42); Ayrıca yine aynı vakfin Uzunçarşı'daki bir başka dükkânının sınırı: Cânib-i yemîni Hadice (?) hanım dükkânları ve cânib-i yesârî Hacı Zoyidi mağazası ve arka ciheti çay ve cebhe ciheti tarîk-i 'âmm. (Bkz. **VGMA**, No: 2390, s. 17).

¹⁴ Yeni Câmî civârında keresteciler caddesi sokağında. (Bkz. **VGMA**, No: 2390, s.8); Keresteciler zukağında Kebir Saat civârında. (Bkz. **VGMA**, No: 2390, s. 31).

¹⁵ Kanare Sokağı'nda bulunan Defterdar Ahmed Efendi Vakfı'na ait bir dükkânın sınırları: Tarafları Mustafa Efendi ve Hafız İbrahim zevcesi Harika dükkânları, medrese havlusu ve tarîk-i 'âmm. (Bkz. **VGMA**, No: 2390, s. 8).

¹⁶ Cânib-i yemîni İsmail Ağa, cânib-i yesârî Karlıköylü Hacı Ahmed Ağa veresesi, arkası Yeni Câmî Medresesi, cebhesi yol. (Bkz. **VGMA**, No: 2390, s. 36).

¹⁷ H. 1310/M. 1892-1893 tarihli Edirne Vilayet Salnamesi'nde Yeni Cami "meyve pazarında vâkı'dır" şeklinde bir kayıt vardır ki, elma pazarının durumunu da doğrulamaktadır. Bkz. **SVE**, 1310, s. 418.

¹⁸ Cedid Ali Paşa Vakfı'nın Saraçlar Caddesi'nde bulunan hânesinin sınırları: Cânib-i yemîni Hacı Süne? dükkânı cânib-i yesârî Hacı Hasan Ağa dükkânı, arkası Kale divârı, cebhesi yol. (Bkz. **VGMA**, No: 2390, s. 29); Ayrıca Hacı Yavaş Vakfı'nın Saraçlar Caddesi sokağındaki dükkânın sınırları: Tarafları Hacı Hüseyin ve Halil eytâmları dükkânı ve câmî divârı ve yol. (Bkz. **VGMA**, No: 2390, s. 9);

¹⁹ Tarafları Hüseyin ve Saadeddin dükkânları ve Softalar Medresesi ve yol. (Bkz. **VGMA**, No: 2390, s. 8); Yemîni Hacı Hasan oğlu Osman Efendi, yesârî Hacı İsmail oğlu Hüseyin veresesi, zahri Softalı Medresesi havlusu, cebhesi tarîk. (Bkz. **VGMA**, No: 2390, s. 43).

İlk merkeze yakın bir başka mevki ise balık pazarıdır. Balık pazarının Eski Cami ile Gazi Evrenos Bey İmaret Mescidi arasında bir bölgede olduğu sınır açıklamalarından anlaşılmaktadır²⁰. Tavuk pazarı ise Eski Cami ile Gazi Evrenos Bey İmareti arasında kalan eski hamamın²¹ yakınında bulunmaktadır. Diğer taraftan Eski Hamam olarak bilinen yapının günümüzde olmadığı görülmektedir. Ancak bu hamamın Gazi Evrenos Bey tarafından²² imaretin yakınında bir yere yapıldığını düşünüyoruz.

Eski Cami ile İmaret'in kuzeyinde kalan, Kale Mahallesi veya Kale ittisali şeklinde belirtilen mevkiler, eski Bizans Kalesi'nin bitişiği ve etrafı olarak düşünülmektedir²³. Ayrıca Hacı İpekçi Mahallesi, eski Bizans Kalesi olarak da bilinen surların bir kısmını içine almaktadır²⁴.

Çayın diğer tarafında kalan mahallelerden biri, şehir merkezinden biraz uzakta ve merkezin güneydoğusunda kalan Ermeni Mahallesi'dir. Merkezin güneybatısında ise, içerisinde at pazarının da bulunduğu Debbağhâne Mahallesi vardır. Sabunî Ali Mahallesi de, Debbağhâne Mahallesi'nin doğusundaki bitişik bölgedir.

Tespitlerimiz neticesinde vakfın mülklerinin büyük çoğunluğu ilk ve ikinci merkezlerde toplanmış olup, çayın kuzey tarafı oldukça hareketli bir ticarî hayata sahip görünmektedir. Gümülcine Osmanlılar tarafından fethedildiğinde eski Bizans Kalesi surları ve kilise, çayın kuzeyindeydi. Bundan dolayı buraya yerleşmeye başlayan Türkler de hem sığınak olarak surları kullanmak istemişler hem de var olan kilisenin camiye (Eski Cami) çevrilmesiyle²⁵ ibadetlerini rahatça burada gerçekleştirmişlerdir. Hemen ardından surların ve camiye çevrilmiş kilisenin yakınına Gazi Evrenos Bey İmareti'nin de inşa edilmeye

²⁰ Eski Câmî civârında Balık Pazarı Sokağında. (Bkz. **VGMA**, No: 2390, s. 23); Cânib-i yemîni şekerçi Mişok? dükkânı ve cânib-i yesârî Câmî-i Şerîf divârı, arka ciheti yol ve cebhe ciheti tarîk. (Bkz. **VGMA**, No: 2390, s. 20); Cânib-i yemîni Mihailü oğlu Yemandî dükkânı, cânib-i yesârî Karaoğlu Nikola dükkânları ve arka ciheti İmâret Câmî-i Şerîf havlusu, cebhesi tarîk. (Bkz. **VGMA**, No: 2390, s. 21).

²¹ Cânib-i yemîni Hacı Süne? Ali Ağa vereseleri İbrahim dükkânı, cânib-i yesârî Mustafa Ağa vereseleri Hatice Hanım fırını, arkası harab hamam, cebhesi yol. (Bkz. **VGMA**, No: 2390, s. 28).

²² Der-medh-i hammâm-ı râhât-ı cân: Cümle iki 'aded hammâm-ı gâsîlândır. Eski hammâm Gâzî Evrenos'undur. Ve Yeni Hammâm Yeni Câmî'sâhibi Ahmed Efendi'nindir, ammâ gâyet latîf hammâm-ı rûşenâdır, Bkz. Evliya Çelebi, **a.g.e.**, VIII, s. s.89.

²³ Mevkii Kale Mahallesi olarak belirtilmiş Cedid Ali Paşa Vakfı'na ait bir meskenin sınırları ise şöyledir: Yemîni Havra, yesârî (?) oğlu Salomon haneleri, arkası Kale divârı, cebhesi yol ve Kale havlusu. (Bkz. **VGMA**, No: 2390, s. 20).

²⁴ Cedid Ali Paşa Vakfı'nın Hacı İpekçi Mahallesi'nde bulunan bir mağazasının sınırları şöyledir: Cânib-i yemîni bakkâl Avram dükkânı, cânib-i yesârî Kale divârı, cebhesi tarîk-i 'âmm. (Bkz. **VGMA**, No: 2390, s. 31).

²⁵ Gümülcine'de vâkı' Câmî'-i Atîk, fi'l-asl kenîsâdan mütebeddîl olub bânîsi olmamak hasebiyle derûn-ı câmî'-i şerîfde ikâd olan şem'îne, hâricden ashâb-ı hayrât nukûd ve gayr-ı müteferrik evkâf ihdâs ve inşâ ve mevkûfe-i merkûmenin rû'yet ve idâresine yevmî iki akçe vazîfe ile mütevellî nasbı elzem ve mühim olmakla cümlelerin muhtârı El-Hâc Mehmed Halîfe ibn-i Hüseyin'e tevliyet mezkûr nâib Mehmed Çelebi 'arzıyla tevcîh ve berât. 28 Şa'bân 1197 (29 Temmuz 1793) (Bkz. **VGMA**, HD, No:1167, s. 446); Eski Câmî'-i Şerîf, Çarşu derûnunda vâkı'dır. Gümülcine'nin fethine değin kilise olduğu hâlde ba'de'l-feth kiliseden câmî'-i şerîfe tahvîl ve tebdîl edildiği rivâyet olunmakta ve bu rivâyeti el-yevm bir taş direğinde görülen ve ne lisânca olduğu anlaşılamayan bir takım eski yazılar tasdik ve te'yîd eylemektedir. (Bkz. **SVE**, 1310, s. 417).

başlanmasıyla ilk merkez oluşmuştur. XVI. yüzyılın son çeyreği içerisinde ise Eski Cami'nin yaklaşık 250 metre doğusunda inşa edilmiş olan Yeni Cami (Defterdar Ahmed Efendi Camii) Külliyesi ve dükkânları, şehrin ikinci merkezini oluşturmaya başlamıştır. Görülüyor ki ikinci merkez, ilkinden çok fazla uzaklaşmamış ve XX. yüzyıla gelindiğinde dahi merkezlerin çayın kuzeyinde genişlediği anlaşılmıştır.

Mülklerin mevkilerinden başka, kira bedellerine dair de genel bir değerlendirme yapabiliriz. Osmanlı Devleti'nde bulunan vakıflar, XIX. yüzyıl içerisinde gelir getiren mülklerinin çoğunluğunu "icâreteyn" usulünde kiralamakla birlikte, "icâre-i vahide" ve "mukataa" usulüyle de bazı mülklerini kiralamışlardır. Ancak incelediğimiz 2390 numaralı vakıf defterinde icâreteyn ve icâre-i vahide usulleriyle kiralanen mülkler ayrı ayrı belirtilmemiş, sadece "icâreli" ifadesi kullanmıştır. Mukataa usulüyle kiralanen mülkler için de "mukataalı" açıklaması yazılmıştır. Fakat Gümülcine evkâf defterleri aracılığıyla Defterdar Ahmed Efendi Vakfı'nın icâreli kiralamalarının çok azını icâre-i vahide usulünün oluşturduğunu anlamaktayız²⁶.

2390 numaralı vakıf defterinden elde ettiğimiz sonuçlara göre Defterdar Ahmed Efendi Vakfı'nın mülklerinin çoğunluğunu icâreli usule göre kiraladığı anlaşılmaktadır. Mukataa usulünde ise ikisi dört kepenkli, biri iki kepenkli ve diğeri de tek kepenkli olmak üzere dört dükkân bulunurken, iki adet mağaza da mukataa usulünde kiralanmıştır. Bütün bu bilgilerden sonra vakfın her iki usule göre kiraladığı mülklerinden elde ettiği yıllık gelirlerinin değerlendirmesini yapabiliriz.

TABLO-3			
VAKFIN MÜLKLERİNİ KİRAYA VERME USULÜ			
İCÂRELİ		MUKATAA	
DÜKKÂN (ADET)	DİĞER MÜLKLER (ADET)	DÜKKÂN (ADET)	DİĞER MÜLKLER (ADET)

²⁶ XX. Yüzyılı kapsayan evkâf defterine göre vakfın sadece 3 dükkân ve bir arsası icâre-i vahide usulünde kiralanmıştır. (Bkz. GVİA, Defter-i Umûmî-i Evkâf-ı İslâmiye-i Gümülcine.) Diğer taraftan Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Kayıtlar Arşivi'nde (VGMA) bulunan ve sadece Gümülcine'yi kapsayan 2406 numara ile kayıtlı "Gümülcine İcare-i Vahideli Evkaf Defteri 4" şeklinde isimlendirilmiş defterin XX. Yüzyılın başlarında tutulduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu defter içerisinde Defterdar Ahmed Efendi Vakfı'nın kayıtları yoktur. (Bkz. VGMA, GİVED, No: 2406, s. 7-16.) Bütün bunlardan dolayı vakfın icâre-i vahide usulünde çok fazla mülkünü kiraladığını düşünmüyoruz.

91	18	4	2
----	----	---	---

1869 ila 1880 yılları arasında tek kepenkli dükkânların tam hisselerinin her birinin yıllık kira gelirlerinin 5 ila 25 kuruş arasında değiştiği görülmekle birlikte, 1897-1910 yıllarındaki süreçte ise 20 ila 30 kuruş arasında olduğu anlaşılmaktadır. Yine aynı tür dükkânların 1874 ila 1910 yıllarındaki bazı 1/2'lik hisselerinin kira bedellerinin 20-25 kuruş civarında olduğu tespit edilmiştir.

İki kepenkli dükkânların ise 1868-1899 yılları arasında tam hisselerinin her birinin 5-30 kuruş arasında farklılaşan rakamlarla kiralandığı ve 1900-1901 arasında ise 20 ila 60 kuruş civarında olduğu görülmektedir.

1868'den 1900 yılına kadarki sürede üç kepenkli dükkânların yıllık kira bedelleri 1 ila 36 kuruş arasında iken, dört kepenkli dükkânların 1868-1911 yılları içerisindeki kiralari 10-25 kuruş arasındadır. 1907 yılında kaydını tespit ettiğimiz beş kepenkli tek dükkânın yıllık kira tutarı 40 kuruş iken, 1890'da kayıtlı sekiz kepenkli dükkânın ise kirası 48 kuruş olarak gösterilmiştir. Altı kepenkli dükkânların ise kira bedellerini 20 kuruş olarak tespit ediyoruz.

Dükkânlara ek olarak diğer mülklerin kiralalarını incelediğimizde, en yüksek kira yıllık 775 kuruş ile değirmen yerinden gelirken, değirmenin kirası ise 750 kuruş olarak defterde kaydedilmiştir. Debbaghâne Mahallesi'ndeki 32.600 kuruş değerinde olan kargir mağazanın 1897 yılındaki kirası 40 kuruş iken, 1906 yılında 80 kuruşa çıkmıştır. Diğer taraftan üç dükkânlık arsanın, yağhanenin, Yeni Çarşı'da bulunan kargir mağazanın, ahırın ve tavuk pazarındaki kahvehânelerden birinin defterde kira gelirleri yazılmamıştır. Ancak kira geliri yazılmış olan diğer mülklerin, 1869-1910 yılları arasındaki kiralalarının 5 ila 40 kuruş arasında değiştiği anlaşılmaktadır.

Defterdar Ahmed Efendi Vakfı 1868-1911 yılları arasında tespit ettiğimiz mülklerinin sahiplik (rakabe), kullanım ve yararlanma haklarını tamamen elinde tutmakta olup, buna mülkiyet hakkı denilmektedir. Ancak vakfın bu mülkleri özellikle "icâreteyn" usulüne göre kiraya verdiği ve böylece kiralayan kişi veya kişilerin de bu usule göre mülklerin sadece kullanım ve yararlanma haklarını kazandıkları anlaşılmaktadır. Fakat vakıf, mülkü kiralasa bile sahiplik hakkını (rakabe) devretmez. Bundan dolayı, mülkün tamamını veya belirli bir hissesini kiralayanlar yaşadıkları sürece kiralama hakkına sahip oldukları gibi, kullanım hakkını da ellerinde tutarlar. Böylece kiracı mülkün üzerindeki hakkını istediği gibi kullanabileceği gibi, başkasına da kiralayabilir²⁷. Ayrıca kiracının ölümü halinde mirasçısı

²⁷ Akgündüz, a.g.e., s. 458.

veya mirasçıları varsa mülkün tasarruf hakkı eşit olarak onlara geçecektir. Bu duruma “intikâl-i âdi” ya da “intikâl” denmektedir. İntikâl, miras gibi şerî bir hak olmayıp, devletçe tanınmış, örf ve adetlere dayanan bir uygulamadır. Ayrıca bu intikâl sırasında mirasçı vakfa icâre-i muaccele ödemek zorunda olmayıp, sadece icâre-i müeccele verecektir²⁸. Diğer taraftan kiracı arkasında mirasçı bırakmadan ölürse, tasarruf ettiği mülk boş kalacak (mahlûl) ve vakfa dönecektir. Mahlûl kalan mülklerin tam veya parça hisseleri vakfa döndükten sonra, açık arttırmayla (müzâyede), tekrar icâreteyn usulüne göre başka kişilere kiralanmaktadır. Bu durumda vakıf, günün iktisadî şartlarına göre hem mahlûl muaccesesi²⁹ hem de icâre-i müeccele almaktadır³⁰. Böylece vakıf o yıl içerisinde düzenli gelirlerine bir de mahlûlât bedeli de (mahlûl muaccesesi) ekleyerek, daha fazla kazanç elde etmektedir.

Defterde “intikâl” ve “müzâyede” suretiyle kiralananan tam ve parça hisseli mülkler de bulunmaktadır. Hatta bazı mülklerle ilgili intikâl ve müzâyede sorunlarının Gümülcine şeriyeye sicillerine yansındığını da görmekteyiz.

İncelediğimiz 2390 numaralı vakıf defterinde de tespit ettiğimiz vakfa ait Uzunçarşı’da bulunan iki kepenkli dükkânın³¹ yarı hissesini³² Narlısagir Mahallesi’nde yaşayan Yani veled-i Pavlidi tasarruf etmektedir. Kendisi Mart 1911’de yarı hissesi ile ilgili kira sorunu yaşamıştır. Yani hissesini Musevî Yuda Çiçek veled-i Haim’e senelik 150 kuruşa kiraya vermiştir. Ancak on üç seneden beri Yuda’dan kirasının sadece 215 kuruşunu aldığını ve kalan 1.735 kuruş alacağını Yuda’nın vermediğini söylemektedir. Yuda ise dükkânın yarı hissesini 15 sene önce Hafız Mehmed Efendi’den 2.200 kuruşa aldığını ve bu tutarı da kendisine kefil olan Doktor Aron Efendi’nin ödediğini belirtmiştir. Ayrıca, Aron Efendi’nin kendisine bu dükkânda oturmasını söylediğini belirten Yuda, böylece yarı hisselerin de kendisinin olduğunu iddia etmiştir. Yuda, Yani’nin bütün iddialarını inkâr etmiştir. Yani ise vakıf dükkânının yarı hissesini 1895 yılında 2.000 kuruş karşılığında Doktor Aron Efendi’den satın aldığını ve Yuda’nın o sırada içinde kiracı olduğunu ve ona 150 kuruşa kiraladığını

²⁸ A.e., s. 464.

²⁹“Mukataa-i kadîmeki müstegallât-ı vakfiyye ile icâreteynli vakıf mutasarrıflarının hakkı intikâle nâil. bırakmaksızın vefatları vukuyle mahlûl olan yani vakıflarına avdet eden akarların tekrar mukataa ve icâreteynle tâliblerine icarında peşin alınan paradır”. Bkz. Ali Himmet Berki, **Vakfa Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye ve Benzeri Vesikalarda Geçen İstilah ve Tâbirler**, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Neşriyatı, Doğu Ltd. Şti. Matbaası, [ty].

³⁰ Mahlûl işlemi hakkında daha fazla ayrıntı için Bkz. Akgündüz, a.g.e., s. 462.

³¹İncelediğimiz vakıf defterinde 19 Aralık 1898 tarihli kayıta dükkânın sınırları “Cânib-i yemîni Yako dükkânı, cânib-i yesârî tarîk-i ‘âmm, arka ciheti Yako dükkânı, cebhe ciheti tarîk-i ‘âmm” şeklindedir. (Bkz. VGMA, No: 2390, s. 22); Gümülcine şeriyeye sicilinde ise dükkânın sınırları, “Defterdâr-ı Esbak Ahmed Efendi Vakf-ı şer’î musakkafâtından medîne-i mezkûrede Uzunçarşu’da kâin cânib-i yemîni ve arka ciheti Yako dükkânları ve cebhesi ve yesârî tarîk-i ‘âmm ile mahdûd” olarak kayıtlıdır. (Bkz. GMA, GŞS, No: 50, Hüküm No: 541, (25 Rebî’ü’l-evvel 1329-26 Mart 1911), s. 11).

³² İki kepenk vakf dükkânın nisfina bâ-sened-i hâkânî mutasarrıf olduğum... (Bkz. GMA, GŞS, No: 50, Hüküm No: 541, s. 11).

açıklamıştır. Yuda ise bunları da inkâr edip, Yani'den şahit istemiştir. Yani'nin on üç yıldan beri kiracım dediği Yuda için şahitler ise, sekiz seneden bu yana kiracı olduklarını söylemesi üzerine, Yuda, iki şahidin şahitliklerini de onaylamamıştır. Diğer taraftan şahitler, Yani ve Yuda arasında kira bedeli hakkında bir anlaşmazlık çıktığını ve sonradan 150 kuruş üzerinde anlaşıldığını da söylemişlerdir. Bundan sonra Yani şahitlerin araştırılmasını istemiş ve mahallelerinden muhtarlara ve azalara danışılarak, bunların şahitliklerinin kabul edileceği anlaşılmıştır. Böylece mahkeme Yuda'nın Yani'ye olan borcunu ödemesine karar vermiştir³³.

Vakıf dükkânları ile ilgili başka sorunların da yaşandığı görülmektedir. Gümölcine'de yemeniciler çarşısında bulunan vakfın yemenici dükkânlarından birinin 1876 yılının Ocak ayında intikâl ve kiralanma ile ilgili bir sorun yaşadığını anlamaktayız. Buna göre dükkân Menzilhâne Mahallesi'nde yaşamış Dimitri veled-i Arşin'e, 1861'deki ölümünden çok önce icâreteyn usulünde icâre-i müeccelesi aylık bir kuruş olmak üzere kiralanmış fakat icâre-i muaccele olarak vakfın ne kadar para aldığı belirtilmemiştir. Dimitri'nin ölümüyle birlikte dükkânın tasarruf hakkı, icâreteyn usulü şartlarına göre altı öz çocuğuna eşit hisseler şeklinde intikâl etmiştir. Fakat çocuklardan Arşin, 1874 yılında arkasında varis bırakmadan ölünce, onun 1/6'lık hissesinin şartlara uygun olarak vakfa dönmesi gerekirken, diğer kardeşlerin bu hisseyi kanunsuz bir şekilde tasarruf ettikleri vakfın mütevellisi Hafız Süleyman Efendi tarafından iddia edilmiştir. Müteveli mahkemeden bu kardeşlerin 1/6'lık hisse üzerindeki tasarruflarının sonlandırılmasını ve hissenin vakfa teslim edilmesini istemiştir³⁴. Şubat 1876'da görülen davada kardeşlerin hisse ile ilgili açıklamaları bulunmaktadır. Buna göre kardeşlerden Yani, Arşin'in çocuksuz öldüğünü ve mahlûl kalan hissesinin de vakfa döndüğünü iddia etmektedir. Diğer taraftan Yani daha sonra bu hissenin çarşıda müzâyede usulüyle satışa çıkarıldığını ve neticesinde de hisseyi icâre-i muaccele bedeli olarak 4.000 kuruş karşılığında aldıktan sonra, parayı mütevelliyeye teslim ettiğini, bir kuruşta yıllık icâre-i müeccele ödemeyi kabul ettiğini açıklamaktadır. Bütün bunlara karşın mütevellinin bu iddiaları kabul etmediğini görüyoruz³⁵. Fakat davanın ne şekilde sonuçlandığını tespit edemiyoruz. Ancak Yani'nin açıklamaları doğru ise, 1/6'lık hisse için 1874 yılında vakfa ödediği paranın 4.000 kuruş olduğu ve dükkânın tamamının da oldukça yüksek bir değere sahip olduğunu anlıyoruz. Ne yazık ki bu dükkânı, incelediğimiz 2390 numaralı vakıf defterinde tespit edemedik.

Vakfın mülklerinin mevkileri, mahalleleri, konumları, kira bedelleri ve yaşanan sorunları bu şekilde iken, değerleri hakkında da tespitlerde bulunabiliyoruz. Aşağıdaki tabloda

³³ GMA, GŞS, No: 50, Hüküm No: 541, s. 11.

³⁴ GMA, GŞS, No: 26, Hüküm No: 62, (23 Zi'l-hicce 1292- 20 Ocak 1876), s. 36-37.

³⁵ GMA, GŞS, No: 26, Hüküm No: 119, (14 Muharrem 1293-10 Şubat 1876), s. 62-63.

adetleri iki ve ikiden fazla olan mülklerin değerleri verilirken, en düşük ve en yüksek olanları gösterilmiştir. Böylece mülkün tam ya da parça hisselerinin değerleri hakkında bir veri ortaya konmaya çalışılmıştır. Diğer taraftan yıllar ve mevkiler ayrı olarak verilmemiş, sadece mülklerin türlerine göre bir değerlendirme yapılmıştır. Bu tabloya göre 33.000 kuruşla en yüksek değere sahip mülk olarak değirmeni görmekteyiz. İkinci sırada 32.600 kuruş değeri olan ve Debbaghâne Mahallesi'nde bulunan kargir mağaza vardır. Üçüncü olarak da 22.500 kuruş değerinde ve tavuk pazarında bulunan kahvehâne dikkat çekmektedir. Değeri en yüksek olan dükkânlar ise, iki kepenklilerdir.

TABLO-4 VAKIF MÜLKLERİNİN DEĞERLERİ (KURUŞ)												
MÜLKLERİN TÜRLERİ		HİSSELER										
		TAM	1/2	1/3	4/6	1/6	2/3	2/6	3/6	4/5	4/8	5/6
DÜKKÂNLAR	DÜKKÂN	500 / 7.000	2.000 / 9.000	-	-	800	-	-	-	-	-	2.500
	2 K.D.	1.000 / 18.625	3.000	3.000 / 6.000	2.000	-	-	-	-	-	-	-
	3 K.D.	1.000 / 15.12 5	3.055	1.500 / 2.500	-	300	1.400	-	3.000	-	-	-
	4 K. D.	4.500 / 6.000	2.000 / 10.000	-	7.840	-	3.564	2.000	-	6.800	-	-
	5 K.D.	6.250	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	6 K.D.	3.000 / 13.500	-	-	-	-	-	-	-	-	5.850	-
	8 K.D.	8.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

DIĞER MÜLKLER	MAĞAZA	8.000 / 32.600	3.255 / 8.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	KAHVEHÂNE	3.000 / 22.500	-	-	-	1.500	-	-	-	-	-	-
	YAĞHÂNE	14.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	HÂNE	-	-	7.557	-	-	-	-	-	-	-	-
	FIRIN	4.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	AHIR	-	225 / 500	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	DEĞİRMEN	33.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	DÜKKÂN ARSASI	4.000 / 15.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	HAMAM ARSASI	4.500	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	DEĞİRMEN YERİ	-	5.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Bütün bunlarla birlikte, parça hisseli olarak verilen mülklerin diğer hisselerinin bazen değeri defterde hiç gösterilmemiş olabiliyor. Bundan dolayı diğer parçasının aynı tutarda olup olmadığını bilmiyoruz. Yemeniciler çarşısında bulunan tek kepenkli bir dükkânın 1910 yılında 1/4'lük hissesi 1.000 kuruş değerinde iken, 3/4'lük hissesi ise 3.000 kuruştur³⁶. Böylece dükkânın tam hissesi 4.000 kuruşa ulaşmış olur. Burada hisselerin tam değerleri verilmiştir. Ancak 1911 tarihli bir kayıta Kanare Caddesi'ndeki dört kepenkli dükkânın 2/5'lik bir hissesi 4.000 kuruş değerindeyken, diğer 2/5'lik hissesi ise defterde 2.800 kuruş olarak verilmiştir³⁷. Görüldüğü üzere, değeri verilmiş aynı büyüklükteki hisseler de dahi farklılıklar olduğu anlaşılmaktadır. Bundan dolayı sadece değeri bilinen bir hisse üzerinden hesaplamalar yapmak da kesin sonuçlar vermeyecektir. Balık pazarındaki üç kepenkli bir dükkânın 1901 yılında 1/6'lık bir hissesinin 834 kuruş olduğunu, ancak 3/6'lık diğer hissesinin değerinin ise yazılmadığını görüyoruz³⁸. Eğer 1/6'lık hisselerin değeri üzerinden bir hesaplama yaparsak, dükkânın 3/6'lık hissesini 2.502 kuruş, tam değerini ise 5.004 kuruş olarak hesaplarız. Fakat vakıf tarafından hisseler farklı tutarlarda gösterilmişse, yaptığımız hesap tutmaz. Biz tabloda

³⁶ VGMA, No: 2390, s. 41.

³⁷ VGMA, No: 2390, s. 44.

³⁸ VGMA, No: 2390, s. 24.

sadece mülkün tam ya da parça hisselerinin defterde verilmiş olanları üzerinden bir değerlendirme yapmaya çalıştık.

Yukarıda incelediğimiz 2390 numaralı vakıf defterine göre 1868-1911 yılları arasında vakfın kiraya verdiği mülklerinin sayısı, mevkii, değerleri ve kira gelirleriyle ilgili bilgileri göstermeye çalıştık. Ancak Tablo-1'den anlaşılacağı üzere, yıl bazında vakfın mülklerinin sayıları çok farklıdır. Çünkü tabloda verilen sayılar o yılda vakfın üzerinde ne kadar mülk olduğunu göstermemekte, sadece o yıl içerisinde kirası yenilenen mülkün kaydedildiğini belirtmektedir. Örneğin, bir mülkün 1868 yılında bir kaydı olmakla birlikte, daha sonraki yıllarda da kira akdinin yenilenmesi veya kiracının değişmesi ile yeniden kiraya verildiği için, bir başka kaydını da görmekteyiz. Bundan dolayı bazı mülklerin değeri ve kira bedelinde değişikliklerin yaşandığını da anlamaktayız. Tabloya bakıldığında bazı yılların hiç olmadığı görülmektedir. Böylece bu yıllarda vakfın mülklerinin kira işlemlerinin yapılmadığını ve bundan dolayı da kayıtlarının olmadığını düşünebiliriz. İşte bu değerlendirme neticesinde 1868-1911 yılları arasında vakfın 95 dükkân ve 20 diğer mülke sahip olduğunu tespit ediyoruz.

1868-1911 yıllarını kapsayan vakıf defterine ek olarak, tespit ettiğimiz bir başka evkâf defterinden de 1876 yılında Defterdar Ahmed Efendi Vakfı'nın mülklerinin sayılarıyla ve mevkileriyle ilgili bilgilere ulaşabilmekteyiz. Bu defter Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Evkâf Defterleri fonunda bulunan 23755 numaralı ve 12 Muharrem 1293 (8 Şubat 1876) tarihli³⁹ olup, Gelibolu Sancağı'na bağlı, Gelibolu, Gümülcine Keşan, İnöz, ve Şarköy kazalarında bulunan bazı vakıfların mülklerine dair bilgileri içermektedir. Defterde Gümülcine'deki sadece sekiz adet vakfın mülkleriyle ilgili bilgilerine ulaşmaktayız. Aşağıdaki tabloda bu sekiz vakfın mülklerine dair verileri görebilmekteyiz.

TABLO-5										
23755 NUMARALI EVKÂF DEFTERİNE GÖRE GÜMÜLCİNE'DEKİ SEKİZ VAKFIN MÜLKLERİ										
VAKFIN ADI	MÜLKÜN TÜRÜ							TOPLAM	YÜZDE	
	DÜKKÂN	KAHVEHÂNE	MAĞAZA	MEYHÂNE	FİRİN	HÂNE	ARSA			DEĞİRMEN
DEFTERDAR AHMED EFENDİ CÂMİİ VAKFI	74	-	1	-	-	-	1	1	77	34,22%
KÜÇÜK HACI ALİ CÂMİİ VAKFI	45	-	2	-	-	-	-	-	47	20,89%
ATİK SUYOLLARI VAKFI	20	-	2	-	-	20	-	-	42	18,67%

³⁹BOA, EV.d., No: 23755, v. 2a-14b.

CÂMÎ-İ ATİK HİTÂBETİNE MEŞRÛT EVKÂF	22	-	4	-	-	-	-	-	26	11,56%
CÂMÎ-İ CEDİD DERSİYESİNE MEŞRÛT VAKIF	10	-	-	-	1	-	-	-	11	4,89%
SÛPÛREN DEDE VAKFI	8	2	-	-	-	-	-	-	10	4,44%
TOPAL MUSTAFA ÇELEBİ VAKFI	5	1	-	1	1	1	-	-	9	4,00%
KÜÇÜK HACI MEHMED AĞA VAKFI	2	-	1	-	-	-	-	-	3	1,33%
TOPLAM	186	3	10	1	2	21	1	1	225	100,00%

Defterdar Ahmed Efendi Vakfı'nın bu deftere göre Gümülcine'de bulunan mülklerinin adedi 77'dir. Bunların 74'ü dükkân, biri arsa, biri değirmen ve diğeri ise mağazadır. Defterde dükkânların 38'inin hangi meslek grubunda olduğu da yazılıdır. Buna göre 11 terzi, 8 simitçi, 7 aşçı, 2 yemenici ve diğerleri de berber, tellâl, kasap, keresteci, kırışçı, kunduracı, kuyumcu, kürkçü, leblebici ve saraç dükkânlarıdır. Ancak bu mülklerin değerleri ve kiralari hakkında defterde bilgi yoktur⁴⁰.

Diğer taraftan mülklerin mevkilerine dair verilere defter aracılığıyla ulaşabiliyoruz. Ancak mevkiler, “Yeni Cami civarı”, “Kale yakını” vb. gibi genel ifadelerle verilmiş olup, ayrıntılı sınır açıklamaları yoktur. Buna göre, mülklerin 24'ü Yeni Cami civarında, 18'i terziler çarşısında, 12'si Eski Cami civarında, 6'sı Eski Çarşı'da, 5'i Uzunçarşı'da, 3'ü simitçilerde, 2'si Kale yakınında, 2'si kasaphâne civarında, diğerleri saraçhânedede, kürk pazarında, eski şadırvan civarında, atik un pazarında ve Post Puş Tekkesi yakınındadır.

Bu evkâf defterinde başka veriler olmadığından, sadece vakfın 1876 yılı itibariyle toplam mülklerinin adetlerinin, türlerinin ve mevkilerinin durumunu öğrenebiliyoruz. Ancak yine de 1868-1911 yılları arasında tespit ettiğimiz gibi, 1876 yılında da dükkânların sayısının fazla olduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan da mülklerin çoğunluğu Yeni Cami ve civarındaki mevkide bulunmaktadır. Defterde sadece Gümülcine'deki sekiz vakfın olması, mülklerin toplamı üzerinden kesin bir değerlendirme yapmamız açısından yeterli sonuçlar vermeyecektir. Çünkü bu tarihte Gümülcine'de sekiz vakıftan çok daha fazlası vardır. Ancak buna rağmen tabloya baktığımızda, bu sekiz vakıf arasında en fazla gelir getiren mülk olarak dükkânların tercih edildiği görülmektedir. Ayrıca Defterdar Ahmed Efendi Vakfı'nın sekiz vakıf arasında en fazla mülke sahip olduğu da açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan tablodaki “Câmi-i Cedid Dersiyesine Meşrû” başlığı altında görülen mülklerin kimin tarafından vakfedildiği yazılmamıştır. Bundan dolayı da bu mülkler Defterdar Ahmed Efendi Vakfı'na kaydedilmemiş ve ayrı yazılmıştır. Biz de burada bu

⁴⁰ BOA, EV.d., No: 23755, v.10a-11a.

mülkleri ayrı gösterdik. Çünkü 1813 yılında⁴¹ Gümülcine’de misafir olarak ikamet eden Radoviş Ayanı Hüseyin Kethüda Ağa,⁴² Yeni Hamam yakınında inşa ettirdiği 19 dükkânın kira gelirlerini ve tevliyetini Yeni Cami Medresesi’nde müderris olanlara ayrı bir vakıf kurarak vakfetmiştir. Bundan dolayı “Câmi-i Cedid Dersiyyesine Meşrûr” vakfın da başkası veya başkaları tarafından kurulmuş olabileceğini düşünebiliriz.

Bütün bunlarla birlikte XVII. yüzyılda vakfın gelir kaynakları arasında bulunan nakit paralara dair XIX. ve XX. yüzyıllarda herhangi bir veri tespit edemiyoruz. Hem incelediğimiz vakıf ve evkâf defterlerinde hem de şeriyye sicillerinde mülkler ve gelir kaynakları arasında nakit paralardan söz edilmemektedir. Ancak bu durum nakit paraların kaybolduğu anlamına gelmemektedir. Nakit para işleten vakıflar, zaman içerisinde bu paraları gelir getiren gayrimenkule tebdil edebilmektedirler. Özellikle vakfın bu paralar ile ilgili olarak şart koştuğu bir tebdil durumu söz konusu ise müteveli, nakit parayla vakfa daha iyi bir gelir sağlayacak olan gayrimenkul satın alabilmektedir. Eğer vâkıf herhangi bir tebdil şartı koşmamışsa, müteveli hâkimden izin alarak bu tebdili gerçekleştirebilir⁴³. Bundan dolayı Defterdar Ahmed Efendi Vakfı’nın nakit paralarını zaman içerisinde gelir getiren gayrimenkule dönüştürdüğünü düşünebiliriz.

XIX. Yüzyılda Vakfın Giderleri

Defterdar Ahmed Efendi Vakfı’nın gelir getiren mülklerini yukarıda olduğu şekliyle açıklamaya çalıştık. Vakfın bu gelirlerine karşılık giderleri de önemli bir konudur. Ancak incelediğimiz dönemlere ait giderleri gösteren düzenli defter veya belgelere ulaşamıyoruz. Fakat 1864 tarihli bir Gümülcine şeriyye sicilinde¹ vakfın 4 yıllık giderlerine ve tamir masraflarına dair verileri tespit ediyoruz. 1 Muharrem 1276-29 Zilhicce 1280 / 31 Temmuz 1859- 5 Haziran 1864 tarihlerini kapsayan giderlerin ve masrafların sicilde tek tek yazıldığı görülmektedir².

⁴¹ Vakf-ı dekâkin 19 bâb der-kurb-ı Yeni Hamam der-Medîne-i Gümülcine sâhibü’l-hayrât merhûm Hüseyin Kethüda A’yân-ı Radoviş berây-ı müderris-i medrese-i latîfe der-kurb-ı Yeni Câmi-i Şerîf der-medine-i mezkûr... (Bkz. Gümülcine’de Hüseyin Kethüda Ağa Vakfı’na ait 15 Cemâziye’l-ahir 1228 (15 Haziran 1813) tarihli vakfiye, **VGMA**, Vakfiye Defteri, No: 988, s. 12, sıra 8); Ayrıca Yeni Cami Medresesi Vakfı’na ait bu 19 dükkânı, XX. yüzyılda Gümülcine Osmanlı hâkimiyetinden çıktıktan sonra dahi, Defterdar Ahmed Efendi Vakfı’nın kaydından ayrı bir kayıt olarak görmekteyiz. Ancak burada Hüseyin Kethüda Vakfı olarak değil, Yeni Cami Medresesi Vakfı başlığı altında bu dükkânlar kaydedilmiştir. Dükkânların toplam yıllık kira gelirleri 686 kuruştur. (Bkz. **GVİA**, Defter-i Umûmî-i Evkâf-ı İslâmiye-i Gümülcine, s. 122).

⁴² Vilâyet-i Rumeli’de Radoviş Kazası A’yân’ı olub medîne-i Gümülcine’de müsâfîren meks ve ikâmet üzere olan ashâb-ı hayrât ve tâlibi’l-müberrâtan sa’âdetlü Hüseyin Kethüda Ağa hazretleri... Bkz. **VGMA**, Vakfiye Defteri, No: 988, s. 12, sıra 8.

⁴³ Berki, **a.g.e.**, s. 28; Tahsin Özcan, **Osmanlı Para Vakıfları, Kanûnî Dönemi Üsküdar Örneği**, Ankara, TTK Yayınları, 2003, s. 322-325.

¹ **GMA**, GŞS, No: 21, (1 Muharrem 1281- 6 Haziran 1864), v.10a.

² Miladi ve Hicri tarih aralığına baktığımızda yıl sayısının beş olduğu düşünülmektedir. Ancak şeriyye sicilindeki ifade de kesin bir şekilde dört yıllık muhasebe kaydından söz edilmektedir. “Nezâret-i evkâf-ı hümâyûna müllhak evkâfdan Defterdar-ı Esbak Ahmed Efendi’nin câmi-i şerîf vakfının ma’rifet-i şer’le ve

Şeriyte sicilinde vakfın bu yıllar içerisinde adedi belirtilmemiş olan dükkânlardan ve bir değirmeninden elde ettiği gelirin yıllık 2.475 ve dört yıllık ise 9.900 kuruş olduğu yazılmıştır. Ayrıca vakfın gelirlerine, boş kalan iki dükkânın ve bir arsanın mahlûlât bedelleri

olan 11.500 kuruş da eklenmiştir³. Böylece toplam gelir 21.400 kuruşa çıkmıştır. Ancak mahlûlât bedellerinden hazine, mütevellî, kâtip ve caminin hisse bedelleri olan 1.150 kuruş çıkartılınca, vakfin dört yıllık geliri 20.250 kuruşa düşmüştür.

Vakfin gelirleri bu şekilde iken, dört yıl içerisindeki giderleri ve masrafları yüksek olmuştur. Buna göre vakfin görevlilerinin giderleri yıllık 742, dört yıllık ise 2.968 kuruş olarak kaydedilmiştir.

TABLO-6 VAKFIN GÖREVLİ GİDERLERİ		
GÖREVLİLER	YILLIK GİDER (KURUŞ)	4 YILLIK GİDER (KURUŞ)
MÜTEVELLÎ	240	960
MÜEZZİN	240	960
İMÂM-I EVVEL	100	400
MÜDERRİS	45	180
HATİB	24	96
İMÂM-I SÂNÎ	18	72
YENİCE MAHALLE MESCİDİ İMÂMI	17	68
CÂBİ	15	60
KÂTİB	15	60
MEKTEB ŞEYHİ	13	52
YENİCE MAHALLE MESCİDİ MÜEZZİNİ	9	36
HÂFİZ-I KÜTB	6	24
TOPLAM	742	2.968

Diğer taraftan görevli giderleri haricindeki masraflar arasında, vakfin ihtiyacı olan sarf malzemelerinin tutarları dikkat çekmektedir. Hasır, kandil ve süpürge için dört yıl içerisinde vakıf 3.800 kuruş harcamıştır. 16 kıyye bal mumu (mûm-ı ‘asel) için dört yıllık 2.160 kuruş (yıllık 540 kuruş) harcayan vakıf, 60 kıyye zeytinyağına (revgân-ı zeyt) dört yıllık 1.200 kuruş (yıllık 300 kuruş) ödemiştir.

Vakfin sadece dükkânlardan ve değirmenden elde ettiği yıllık gelir olan 2.475 kuruş üzerinden bir değerlendirme yaparsak, yıllık görevli ücretleri ve sarf malzemelerinin tutarları

2.532 kuruş olup, 57 kuruşluk bir açık ortaya çıkar. Dört yıllık açık ise 228 kuruşa ulaşır. Ancak dört yıl içerisinde vakfın üç mülkünden mahlûlât bedeli elde ettiğini göz önünde tutarsak, ortalama her yıl yaklaşık bir mülkünden mahlûlât bedeli kazandığı düşünülebilir. Böylece vakıf düzenli kira (müeccele) gelirleri haricinde, mülklerin mahlûl olması sebebiyle fazladan peşin para da (muaccele) elde etmektedir. Bu peşin miktar ise, mülkün türüne ve değerine göre farklılaşmaktadır. Anlaşılacağı üzere vakıf, fazladan gelir ile açıklarını kapatabilmektedir.

Bütün bunlarla birlikte vakfın dört yıl içerisinde yüksek meblağlar tutan çeşitli tamiratlar yaptırdığı da görülmektedir. Medreseyi ve tuvaletlerin tahliye sistemini tamir ettirmek için 3.012 kuruş, caminin kubbesinin ve minaresinin âleminin tamir edilip yenilenmesi amacıyla da 5.490 kuruş gibi önemli bir miktar vakıf tarafından harcanmıştır. Böylece vakıf dört yıllık sürede tamirat ve sarf malzemeleri için 15.662 kuruş gider kaydetmiştir. Görevli giderleri olan 2.968 kuruşla birlikte, vakfın dört yıllık gideri 18.630 kuruşa ulaşır. Bunlara ek olarak vakfın bir başka gideri daha vardır. Bu gider vakfın mütevelliyeye olan 2.024 kuruşluk borcudur. Fakat bu borç giderler listesinde olmasına rağmen, toplamda gösterilmemiştir. Bütün bu rakamlar üzerinden yapılan hesaba göre, vakfın geliri olan 20.250 kuruştan, gider toplamı 18.630 kuruş çıkarıldığında, 1.620 kuruş fazla ortaya çıkmaktadır. Ancak defterde toplam gider ve fazla rakamları bizim tespit ettiğimizden farklı çıkmaktadır. Toplam gider 18.624 gösterilirken, fazla ise 1.626 kuruş yazılmıştır. Tek tek giderlerin ve masrafların rakamlarını incelediğimizde 18.630 kuruşa ulaşıyoruz. Bununla birlikte kayıta bu farkın neden oluştuğuna dair bir bilgi de ne yazık ki yoktur. Sonuç itibarıyla, vakfın XIX. yüzyılın üçüncü çeyreği içinde, dört yıllık bir süre içerisindeki gelirlerinin ve giderlerinin yaklaşık tutarlarını bu kayıt aracılığıyla görebiliyoruz.

1927-1929 Yılları Arasında Vakfın Mülkleri

Balkan Savaşları'ndan sonra Osmanlı Devleti'nden ayrılan Batı Trakya'da yaşayan Türk cemaatinin idaresi ile ilgili esaslar uluslararası anlaşmalarla belirlenmiştir. 14 Kasım 1913'te Yunanistan ile imzalanan Atina Anlaşması'nın 12. maddesine göre, vakıfların Müslüman cemaatler tarafından idare edilmeleri sağlanmıştır. Ayrıca 10 Ağustos 1920'de imzalanan Sevr Anlaşmasına göre de farklı ırk ve din azınlıklarına dinî ve içtimaî müesseseler kurma ve işletme hakkı tanınıyordu. En son olarak 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan

Lozan Anlaşması'nın 40. ve 42. maddeleriyle azınlık vakıflarının idaresi bir statüye

bağlanmış ve bu vakıflara koruma sağlanmıştı⁴.

Gümölcine Osmanlı hâkimiyetinde iken burada 1903 yılında *Gümölcine Vakıflar*

İdaresi kurulmuştur⁵. Bu idare, Gümölcine Osmanlı hâkimiyetinden çıktıktan sonra da vakıf kayıtlarını tutmaya devam etmiştir. Bu kayıtlardan biri de idare arşivinde bulunan ve idarenin en eski Osmanlıca belgesi olduğu başındaki transkrip sunuş yazısında belirtilen *Defter-i Umûmî-i Evkâf-ı İslâmiye-i Gümölcine*'dir. Defterin Gümölcine'deki vakıflara ait mülklerin 1927 ila 1929 yılları arasındaki kayıtlarını içerdiğini görebilmekteyiz. Sunuş yazısına göre defterin 154 sayfası bulunmakla birlikte, bunlardan bazılarının noksan olduğu ve ayrıca 29 ila 84. sayfalar arasında hiçbir veri bulunmadığı yazılmıştır. Diğer taraftan defterin elimizde olan *word formatında*, 84 ila 129. sayfaların transkripleri ve orijinal belgeleri fotoğraf olarak

görülebilmemesine rağmen, 1 ila 28. sayfaların sadece transkriptleri vardır. 130 ila 154. sayfalar

arasında kalan kısmın ise ne transkripleri ne de orijinal fotoğrafları bulunmamaktadır⁶.

Defterde, Defterdar Ahmed Efendi Vakfı'nın, Câmi-i Cedid (Yeni Cami) Evkâfı olarak anıldığını görmekteyiz. Câmi-i Cedid Evkâfı'na dair bilgilerden bir kısmı 17.-18. sayfalarda olup, burada evkâfın Temmuz 1927 tarihine ait gayrimenkullerinin değerleri ve yıllık kira gelirleri bir cetvel şeklinde gösterilmiştir. Vakfın bu cetvelde sadece 12 dükkânı ve bir değirmeni vardır. Buna göre dükkânların toplam değeri 120.000 kuruş iken, değirmen 10.000 kuruştur. Yıllık kira gelirleri açısından değirmeninki yazılmamış, ancak dükkânları ise 43.004 kuruş olarak verilmiştir. Bu verilerin dışında bir bilgi yoktur.

Ancak defterin 123. ila 126. sayfaları arasında vakfın sahip olduğu diğer mülklere dair ayrıntılı veriler vardır. Bunlar mülkün türü, yıllık kira tutarları ve kiracıları hakkındadır. Buna göre vakfın mülklerinin toplamı 78'dir. Bu sayı içerisinde 69 dükkân, 3 kahvehâne, 2 mağaza, 2 fırın, bir Yağhâne ve bir arsa yer almaktadır. Dükkânların 6 adedinin hangi meslek için kullanıldığı belirtilmişse de diğerleri açıkça yazılmamıştır. Ancak 24 dükkânı kiralayan kişilerin isimlerinin başındaki kunduracı, helvacı vb. açıklamalardan, hangi mesleğe ait dükkânlar olduğunu söyleyebiliriz. Buna göre toplamda 30 dükkânın, beşi bakkal, dördü kunduracı, dördü manifaturacı, ikisi abacı, ikisi çuhacı, ikisi yemenici, ikisi terzi diğerleri ise helvacı, keresteci, kırışçi, leblebici, peynirci, saraç, sarraf, tuzcu ve tellâl dükkânlarıdır. Diğer 39 dükkânın ise meslek türünü belirleyemiyoruz.

Yukarıda açıkladığımız yetmiş sekiz adet mülkün yıllık kira gelirlerinin toplamı

6.703,5 kuruştur. En yüksek kira ise icâre-i vahideli⁷ olarak kiralanmış olan bir dükkândan elde edilen 1.080 kuruş olup, onu 720 kuruşla peynirci dükkânı takip etmektedir. En düşük kira geliri ise 7,5 kuruş (7 kuruş 20 para) olup, dükkânlardan birine aittir. 1927 Temmuz ayına ait 12 dükkânın kira geliri (43.004), 78 adet mülkün gelirinden (6.703,5) oldukça yüksek görünmektedir. Ancak bu durum ile ilgili defterde bir açıklama olmadığından, bu kadar büyük bir farkın nasıl olduğunu açıklayamıyoruz.

Diğer taraftan vakfın toplam mülk sayısına dair bir değerlendirme yaparsak, Temmuz 1927'ye ait 12 dükkân ve değirmenden oluşan mülkleri, diğer 78 adet mülkle topladığımızda, mülklerin sayısı 91'e ulaşmış olur. Vakfın dükkân adedi ise 81'e ulaşmış olur. Böylece XX. yüzyılın ikinci çeyreğinin başlarında vakıf mülklerinin sayısını ve kira gelirlerini görebiliriz.

Sonuç

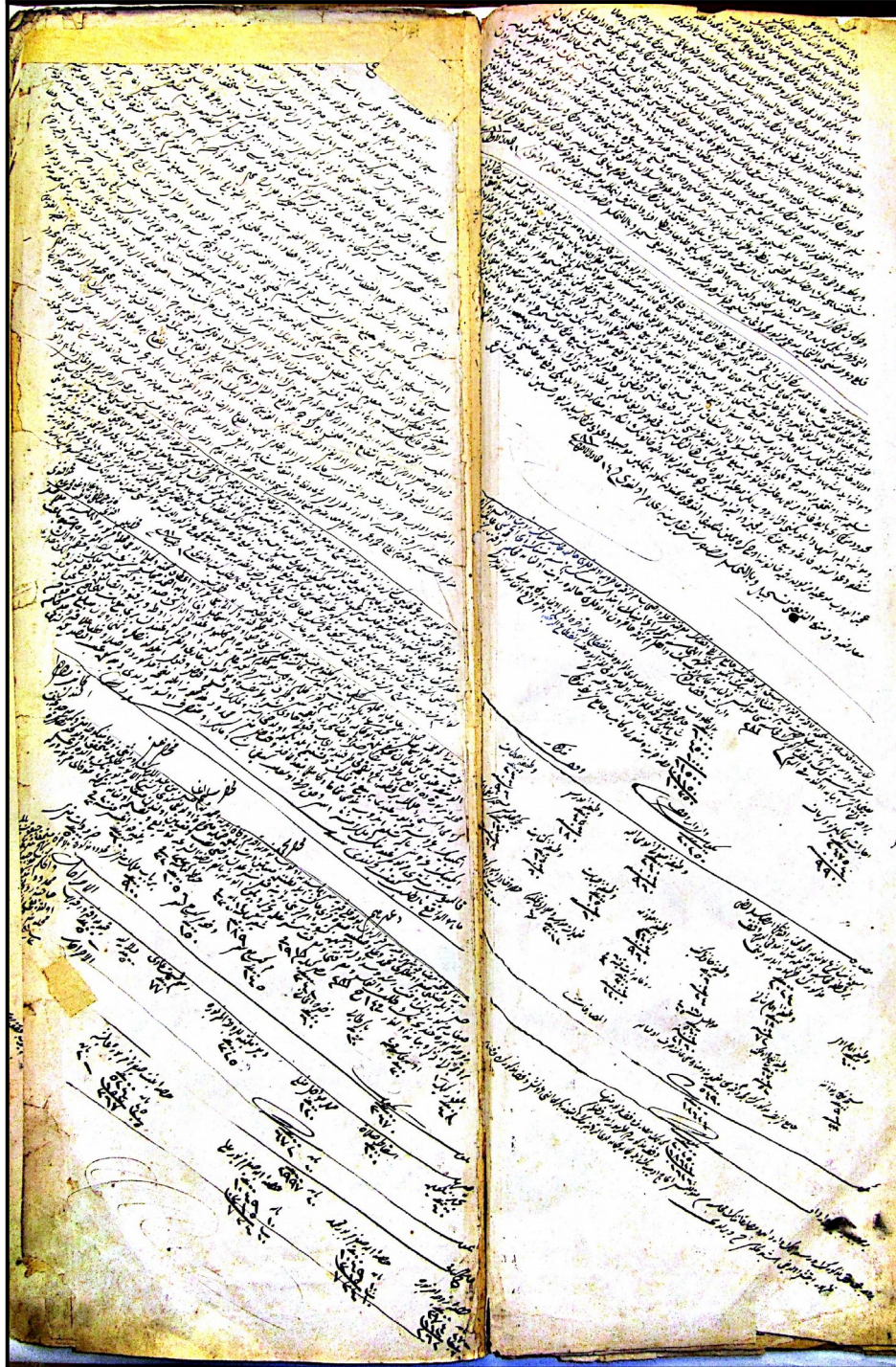
Defterdar Ahmed Efendi Vakfı'ndan önce Gümülcine'de kurulan vakıflar sayesinde reayanın dinî ve toplumsal ihtiyaçları XVI. yüzyılın son çeyreğine kadar belirli ölçüde karşılanmıştır. Ancak aynı dönemde Gümülcine'deki nüfus artışı ile birlikte bu ihtiyaçların karşılanması aşamasında eski vakıfların yetersiz kalması sonucunda, Defterdar Ahmed Efendi Vakfı, medrese, mektep, kütüphâne, darüşşifa, mescit ve merkezî büyük bir camiye reayanın kullanımına sunmuştur. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda bu yapılar büyük ölçüde ihtiyaçların karşılanmasına yardımcı olmuşlardır. Ayrıca buralarda hizmetli olarak çalışacak imam, müezzin, müderris, muallim gibi görevlilerin olması, şehirdeki istihdama az da olsa bir destek olmuştur.

XVII.-XVIII. yüzyıllarda vakfın sahip olduğu gelir getiren han, hamam, imalathâneler ve dükkânlar şehirdeki ticarî hayat ve üretim sürecine bir katkı sağlamıştır. Diğer taraftan vakfın nakit paralarının kredi olarak kullanılması, finans işleri üzerindeki etkisini göstermektedir. Böylece Defterdar Ahmed Efendi Vakfı, bu yüzyıllar itibariyle Gümülcine'de hem sosyal anlamda hem de iktisadî açıdan şehrin en önemli vakıflardan biri durumuna gelmiştir.

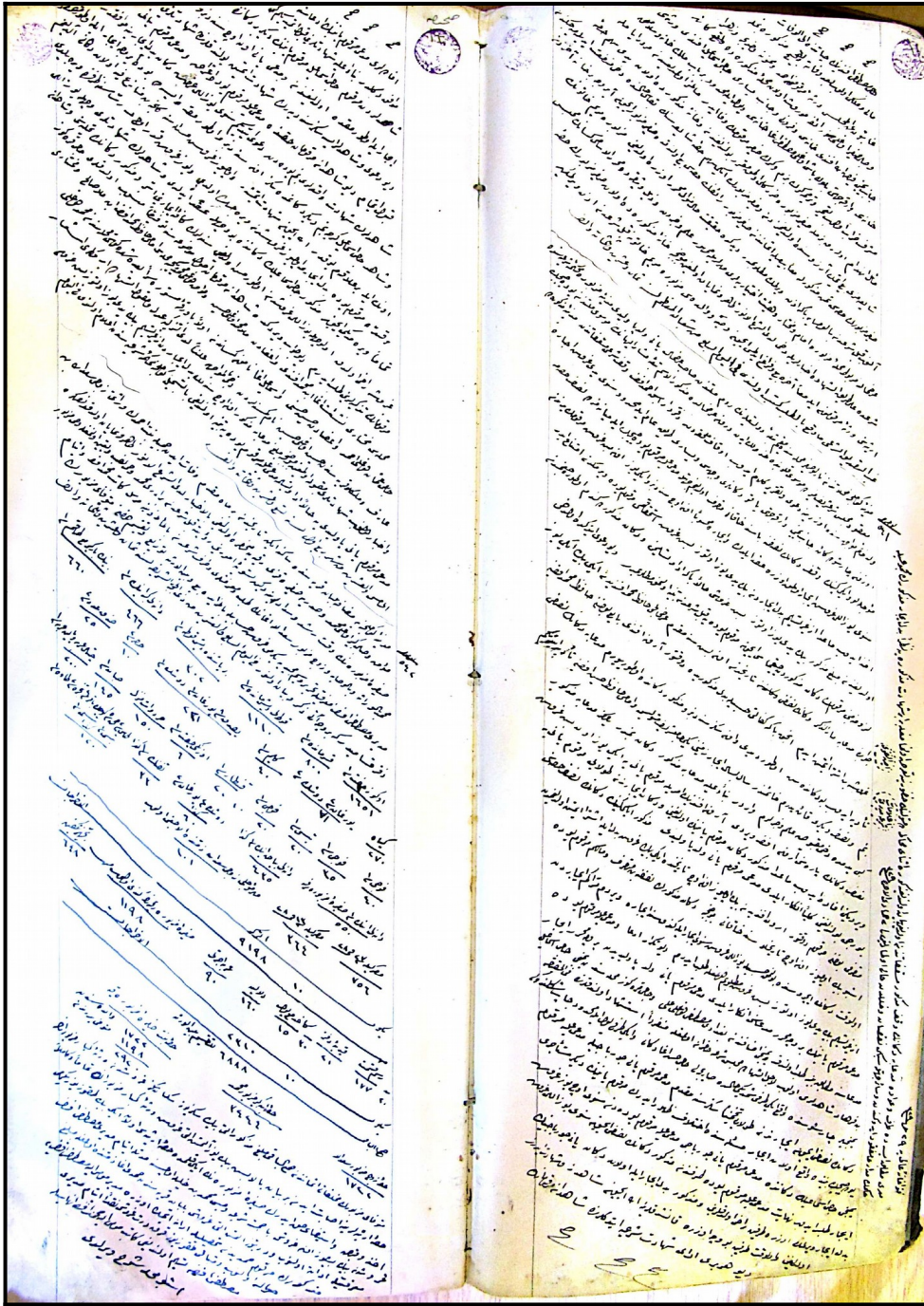
Vakıf XIX.-XX. yüzyıllarda dahi bu durumunu sürdürmeye devam etmiştir. Bu yüzyıllarda vakfın daha çok dükkân türündeki mülklere sahip olduğunu anlıyoruz. Bu dükkânların ve diğer gelir getiren mülklerin çoğunun Yeni Cami civarındaki bölgelerde olması, vakfın ağırlıklı olarak şehir merkezine yatırım yaptığını ve kırsal kesimdeki mülklere pek fazla yönelmediğini göstermektedir. Ayrıca vakfın XIX.-XX. yüzyıllarda dahi şehirdeki birçok vakıftan daha fazla mülk sahibi olduğunu söyleyebiliriz. Diğer taraftan vakfın XVII. yüzyılda işlettiği nakit paralarının XIX. yüzyıldan itibaren tespit edilememesi, paraların

zaman içerisinde gelir getiren mülke dönüştüğünü düşündürmektedir. Bütün bunlarla birlikte vakıf gelirlerini dengeli bir şekilde kullanmaya çalışmıştır. Görevlilerin yıllık ücretlerini karşılayan vakıf, gerekli gördüğü durumlarda külliye'nin tamir edilmesine ve yenilenmesine de gelirlerinin bir kısmını ayırmıştır. Böylece XIX.-XX. yüzyıllarda dahi Gümülcine'deki etkinliğini sürdüren Defterdar Ahmed Efendi Vakfı, Gümülcine Osmanlı hâkimiyetinden çıktıktan sonra da bu mülklerinin çoğunluğunu elinde tutmaya devam etmiştir.

EKLER

Defterdar Ahmed Efendi Vakfı'nın dört yıllık gelir-gider muhasebesine dair 21 Numaralı Gümülcine Şerhiye Sicilindeki kayıt.

Defterdar Ahmed Efendi Vakfı'nın Gümülcine Uzunçarşı'da bulunan iki kepenkli dükkânının yarı hissesi ile ilgili Yani veled-i Pavlidi ile Yuda Çiçek

**veled-i Haim arasında yaşanan mahkeme davasına dair 50 numaralı Gümölcine
şeriyye Sicilindeki kayıt**

**BATI TRAKYA'DA
SOSYAL HAYATTA TÜRK-İSLÂM KÜLTÜRÜNÜN ROLÜ**

Giriş

Balkan coğrafyası, Osmanlı'nın ayak basmasıyla büyük bir değişim ve dönüşüme sahne olmuştur. Bu coğrafyaya gelip yerleşen akıncılar, alperenler, dervişler ve erenler, bu topraklardaki yaşantının her yönüne etki etmişler ve Balkanlarda yaşayan toplulukların diline, dinine, kültürüne, geleneklerine, sosyal yaşamına katkılar sunmuşlardır. Bu etki Balkan coğrafyasında yaşayan toplulukların hayatında izler bırakmıştır ki, bu izleri bugün dahi görmek mümkündür.

Yunanistan sınırları içinde hukuki statüsü Lozan Antlaşması ile belirlenmiş olan Batı Trakya Müslüman Türkleri'nin günümüze kadar varlığını sürdürebilmiş olması, mensup olduğu Türk-İslâm ailesinin özelliklerine bağlı kalmasından dolayıdır. Tarih boyunca bu özelliğini sosyal hayatın içinde canlı tutmuş, gelecek kuşaklara aktarılmasında birçok çalışmalar ortaya koymuştur.

Din, dil, gelenek ve görenekler, toplumları ayakta tutan temel unsurlardır. Genel itibarıyla Balkanlar'da yaşayan Türkler, kendilerine ait olan bu değerleri muhafaza etmek, canlı tutmak ve dini-kültürel geleneklerini yaşatmak için bilinçli olarak hareket etmektedirler. Zira dillerinden, dinlerinden, diyanetlerinden, örf ve adetlerinden uzaklaştıkça özlerinden kopacakları bir gerçektir. İçinde yaşadıkları ülkelerin Müslüman-Türk nüfusuna karşı uyguladıkları politikalar ve girişimlerin temelinde asimile etme arzusunun yattığının bilincindedirler.

Batı Trakya'da pek çoğu Anadolu'daki geleneklerle paralellik arz eden düğün, sünnet, doğum, ölüm gibi önemli günlerde mevlit okutma geleneği, hatim cemiyetleri, hafızlık törenleri, vaazlar, özel kandil programları, sahur davulları, iftar topları, teravih namazları, kurbanlar, aşure etkinlikleri, Hıdırellez kutlamaları gibi yoğun bir kültür birikimi söz konusudur.

Türklerin İslâmiyet'i kabul etmesinden sonra akıncıların ve alperenlerin Balkanlar'a geçmeye başladıklarını söyleyebiliriz. Pîr-i Türkistan olarak bilinen Ahmet Yesevi'nin müridlerini Anadolu'ya ve Rumeli'ye göndermesiyle bu bölgelerde tekkeler vasıtasıyla birçok unsurun İslâm diniyle tanışması sağlanmıştır. Bugün Balkanlar'ın birçok bölgesinde Sarı Saltuk'un, Horasan dervişlerinin, Hacı Bektaş-ı Veli'nin izlerini bulmak mümkündür.

Balkanlar'da gerçek anlamda din, kültür ve kimlik hareketleri Osmanlı Devleti'nin Rumeli'ye geçişiyle başlamıştır. 1359 tarihinde Dimetoka'nın fethedilmesi ve burasının başkent yapılmasıyla Batı Trakya Bölgesi'ne ve Rumeli'ye Anadolu'dan insanlar yerleştirilerek bölgenin İslamlaşması ve Türkleştirilmesi sağlanmıştır. O tarihlerden günümüze kadar tüm Balkanlar'da din olarak İslâm, kültür ve kimlik olarak da Türk kültürü ve kimliği özelliklerini muhafaza ederek gelmiştir. Bugün gezdiginizde Balkanlar'da bu özelliklerin hala canlı olduğuna şahit olursunuz.

Batı Trakya'da Din ve Dini Hayat

Osmanlı Devleti'nin yapısı içindeki dini hayat Anadolu'da olduğu şekliyle Balkanlar'da da gelişmiş, teşkilatlanması Osmanlı sisteminin içindeki yapıya uygun olmuştur.

Batı Trakya Bölgesi'nin Yunanistan'a ilhakından sonra da buradaki dini özellikler çeşitli antlaşmalar ve iç hukuk düzenlemeleriyle devam etmektedirler. Gerek mübadeleye kadar, gerekse mübadele sonrasında kalan Müslüman-Türklere eğitim ve dini hayatta özerklik tanınmıştır.

Azınlık kavramı ile ilgili farklı tanımlamalar yapılmakla beraber “azınlık; bir

devlette yerleşmiş bulunan ve nüfusu ayrı bir ırk ya da dinden oluşan toplumsal gruptur”.¹ Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı Balkanlar’daki diğer azınlıklardan farklı bir statüye sahiptir. Yunanistan ile Türkiye arasında, Lozan Antlaşması'na ek olarak imzalanan “Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol”e göre, Türk topraklarına yerleşmiş Rum Ortodokslarla, Yunan topraklarına yerleşmiş İslâm dinine mensup Yunan uyrukluların zorunlu mübadelesine gidilmiştir. Ancak bu protokolün 2. maddesiyle İstanbul’da oturan Ortodoks Rumlar ile Batı Trakya’daki Müslüman Türkler mübadeleden muaf tutulmuşlardır.

Batı Trakya’da Kültür

Batı Trakya’da kültür dediğimizde; dil, gelenek ve görenekler akla gelmektedir.

Bir toplum tarafından konuşulan dil sadece o toplumun iletişim aracı değildir. Bir dil konuşulduğu toplumun eğitim sisteminin, kültür ve kimliğinin özünü oluşturur. Kimlik duygusu insana güven, ait olma ve ortak bir geçmişe sahip olma duygusu verir. Bir toplumun kimliği, simgelerle, giyilen elbiseyle, dinî inanç ve davranış şekliyle, gelenek ve göreneklerle anlatılabilir. Ancak dil her zaman kimliğin oluşmasında ve anlatılmasındaki en güçlü araçtır.

Dil geçmişin kültürel hazinelerini günümüz kuşaklarına aktaran yegâne araçtır. Eğer bir dil ölürse, o dille bağlantılı olan tüm değer yargıları, gelenek-görenekler, kültürel değerler

ve o dilde kuşaktan kuşağa aktarılmış olan her türlü bilgi yok olur.²

Toplumları ayakta tutan temel unsurların başında din, kültür ve kimlik gelmektedir. Bunların canlılığı, aslında toplumun canlılığı anlamını taşır. Bugün Balkanlar'daki Müslüman-Türk unsurunun varlığını koruyan değerler de bunlardır.

Batı Trakya'da günlük konuşmalarda ve eğitimde Türkçe kullanılmaktadır. Türk dilinin ve kültürünün yaşaması için Türkiye ile Yunanistan arasında Kültür Antlaşması ve Kültür Protokolü imzalanmıştır. Bununla birlikte Türk dili ve kültürünün canlılığı bu bölgede yayınlanan çeşitli gazeteler, dergiler ve kitaplarla korunmaya çalışılmaktadır.

Batı Trakya'da kültür olarak ifade edebileceğimiz gelenek ve görenekler, Anadolu'da var olan gelenek ve göreneklerden farklı değildir. Toplum yapısı içinde bu özellikler mümkün olduğu kadar canlı tutulmaktadır.

Batı Trakya'da Yaşayan Dini ve Kültürel Etkinlikler

Mevlit Okutma

Dini ve kültürel özellik taşıyan Mevlit okutma geleneği yaygın olarak yaşamaktadır. Batı Trakya Müslüman-Türkleri düğünlerde, sünnetlerde, vefatlarda, doğumlarda, hac ibadetini ifa ettiklerinde Mevlid-i Şerif okutma geleneğine devam etmektedirler.

Ramazan Etkinlikleri

Batı Trakya'da Ramazan ayında düzenlenen etkinlikler, Müslüman Türk azınlığın bir araya gelmesini sağlamaktadır. Ramazan ayı boyunca, başta seçilmiş müftülükler olmak üzere azınlık dernekleri tarafından düzenlenen iftarlarda, Türk azınlığın yaşadığı Meriç, Rodop ve İskeçe illerinden soydaşlar bir araya gelme fırsatı bulmaktadırlar. Ramazan'daki bu ve benzeri etkinlikler bölgeye bir canlılık kazandırmaktadırlar. İftarların düzenlendiği büyük Türk köyleri, Batı Trakya'nın dört bir yerinden gelen Müslümanların buluşmalarına ev sahipliği yapmaktadırlar.

Gümölcine ve İskeçe'de iftar saati, Türk mahallelerinde atılan fişeklerle duyurmaktadır. Köylerde ise gönüllü gençlerin iftar vaktinde çaldığı davulların sesi oruç süresinin sona erdiğini haber vermektedir. Davullar aynı zamanda sahur öncesinde vatandaşları uyandırmak için de çalınmaktadır.

Üç aylarla başlayan kandil kutlama geleneği, Ramazan ayına has davul, top atılması, iftar verme, mukabele okunması, özel vaazlar, sakal-ı şerif ve daha nice etkinlikler, bölgedeki kültürel zenginliği ortaya koymaktadırlar.

Köylerde halen sürdürülmekte olan Ramazan gelenekleri arasında, son yıllarda azalmış olmakla birlikte "hoca gezeği" de bulunmaktadır. Ramazan boyunca köyün imam ve

müezzinine, camide bulunabilecek herhangi bir tanrı misafirine verilen iftar ve sahur yemeği olan “gezek”, köy evlerinde sırayla hazırlanarak iftar ve sahur saatlerinde camiye ya da mescide götürülmektedir.

Mahya Geleneği

Batı Trakya Türklerinin geleneklerinden bir tanesi olan “mahya (kurban) geleneği” toplu hareket ve güç birliğini yansıtan, dayanışmaya dayalı bir gelenek olarak dikkat çekmektedir. Hangi yıllarda başladığı kesin olarak bilinmeyen bu geleneğin, Balkanların Osmanlı toprakları içinde olduğu yıllardan bu yana yapıldığı sanılmaktadır. Mahya (kurban) geleneği; birbirine uzak evlerde, komşuluk ilişkilerinin çok fazla olmadığı dağ köylerinde, mezralarda yaşayanların birbirlerini görmesini, hasret gidermesini, sohbet etmesini sağlamanın yanı sıra ibadet niteliği de taşımaktadır. Masrafın ve emeğin imece usulü ile paylaşıldığı, yüzlerce kişinin katıldığı bu gelenek, bir toplu namaz ve dua ile başlamakta, daha sonra da büyüklü küçüklü gruplar halinde yemek (etli pilav) yenmesiyle devam etmektedir.

Batı Trakya Türklerine göre mahya, kurban anlamına gelmektedir. Kurban ise Allah’a şükran ifadesi taşımaktadır. Genellikle köy halkını kazadan beladan korumak ve Allah'a şükretmek için yıllardan bu yana süregelen bir gelenektir. Nerede ve ne zaman yapılacağı önceden belirlenen mahya gününün herkese açık oluşu, köy meydanına gerilen iplere evlerden gelen kullanılmamış eşya ya da çeyizliklerin asılıp sergilenerek satılması, satılanlardan kazanılan para ile toplananın birleştirilerek masrafların karşılanması ve kalanının camiye yardım amacıyla kullanılması, bir kısmının da bir sonraki mahyaya hazırlık olarak saklanması gibi bu gelenekte değişik ayrıntıları görmek mümkündür.

Mahya ve diğer etkinlikler, Batı Trakya’da yaşayan Müslüman Türk toplumunun birlik beraberlik anlayışının, misafirperverliğinin ve cömertliğinin göstergesi olarak kabul edilebilir.

Çeşitli Etkinlikler

Kuraklık dönemlerinde yağmur duaları, hafızlık cemiyetleri, hatim merasimleri, kurban geleneği, hacı uğurlama merasimleri, çeşitli sebeplerle düzenlenen panel ve konferanslar Batı Trakya’da etkinlikleri zenginleştirmektedirler. Ramazan ve Kurban bayramlarındaki gelenekler ile hıdrellez kutlamaları da bu kültürel etkinlikler çerçevesinde değerlendirilmelidirler.

Sonuç

Günümüzde Balkanlar’da yaşayan Müslüman-Türk nüfusuna karşı yapılan faaliyetlerin temelinde, bu toplulukları asimile etme isteği yatmaktadır. Toplulukları asimile

etmenin yolu ise din, kültür ve kimlik bilincini kreltmekten geçmektedir. Değerlerini yitiren toplumların ayakta kalması mümkün değildir.

Bu olumsuzluklara rağmen tüm Balkan coğrafyasında yağayan Türkler gibi, Batı Trakya'da yağayan Müslüman-Türkler de kendilerine ait olan değerlerini korumak ve canlı tutmak için ellerinden gelen gayreti göstermekte, dini ve kültürel geleneklerini yağatmak için çaba harcamaktadırlar. Gerek dini alanda, gerekse kültürel alandaki sıkıntılarını ağmak için mücadelelerine devam etmektedirler.

---

ashâb-ı mürtezika hâzirûn oldukları hâlde muhâsebesinin rü'yet olunmuş bu kere şeref vurûd eden emr-nâme-i sâmi-i hazret-i müşîrine imtisâlen iş bu bin iki yüz yetmiş altı senesi Muharremi'l-harâmının ibtidâsından, seksen senesinin Zi'l-hiccesi gâyesine ya'nî dört senelik vakf-ı mezkûrun muhâsebesi mütevellîsi bulunan El-Hac Edib Bey ve ehl-i mürtezika, hâzirûn oldukları hâlde rü'yet olunan muhâsebe defterinde ber-vech-i âtî zikr ve beyân olunur. Fi'l-yevm Muharrem sene [1]281". (Bkz. **GMA**, GŞS, No: 21, v.10a).

³ Bedel-i mahlûlât: Hacı Karaca mahlûlünden olub lede'l-müzâyede gıbbe'l-inkitâ'î'r-rağbe âhara ferâğ olunan dükkân bedeli: 6.000 guruş; Şahinlerli Mehmed mahlûlünden olub lede'l-müzâyede gıbbe'l-inkitâ'î'r-rağbe âhara ferâğ olunan dükkân bedeli: 4.500 guruş; Eyüb Ağa'ya ihâle olunan arsa bedeli: 1.000 guruş. (Bkz. **GMA**, GŞS, No: 21, v.10a).

⁴ Süreç ile ilgili daha fazla ayrıntı için Bkz. Halit Eren, "Batı Trakya Türk Vakıfları: Tarihi Süreç Ve Bugünkü Durum", **Balkanlarda Osmanlı Vakıfları ve Eserleri Uluslararası Sempozyumu**, İstanbul-Edirne 9-10-11 Mayıs 2012, Ankara 2012, s. 33-42.

⁵ **A.e.**, s. 38.

⁶ **GVİA**, Defter-i Umûmî-i Evkâf-ı İslâmiye-i Gümülcine.

⁷ Defterde icâre-i vahide usulünde kiralanın 3 dükkân ve bir arsa bulunmaktadır. Bunların haricinde diğerk mülklerin nasıl kiralandığı belirtilmemişse de, icâreteyn ve mukataa usullerinde olmalıdır.

* Gümülcine Müftü Yardımcısı, Yunanistan. E-mail: fehim.ahmet@gmail.com

¹ H. Pazarıcı, **Uluslararası Hukuk Dersten**, Kitap II, Ankara, Turhan Kitabevi, 1993, s. 163.

² Yağmur Yalınkılıç, **Batı Trakya Türklerinin Anadillerine ve Kültürlerine Karşı Tutumları**, Bilig Dergisi, Yaz 2014, Sayı: 70, s. 284.

YUNANİSTAN'DA MÜFTÜLERİN SEÇİMİNDE YAPILAN HAKSIZLIKLAR

Mehmet İMAMOĞLU*

XIX. yüzyılda Avrupa'da vuku bulan savaşlar sebebiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun kaybettiği toprakların bir kısmı Yunanistan egemenliğine geçince, bu yerlerde yaşayan Müslüman Türk'lerin Yunanistan'da azınlık olarak kalmaları kaçınılmaz olmuştur.

Yunanistan, 1830 yılında bağımsız devlet olarak tanındıktan sonra birçok uluslararası antlaşma imzalamıştır. Bu antlaşmaların tamamında, Yunan egemenliği altında yaşayan Müslümanların din, dil ve kültür bütünlüğünü oluşturan haklarına mutlaka saygı gösterileceği, özellikle dinî kurumların geleneksel işleyişlerine karışılmayacağı ve her birinin devletin koruması altında olacağı vurgulanmıştır.

Bir ülke içinde mensup oldukları kökende, inandıkları dinde ve konuştukları dilde çoğunluktan ayrılan insan topluluklarına azınlık denildiği genel kabul görmüş bir tariftir. Osmanlı Devleti'nden kopan ve Yunanistan hâkimiyetine geçen topraklardaki Müslüman Türkler, bu ve buna benzer azınlık tariflerinin bütün özelliklerini taşımaktadırlar.

Osmanlı Devleti devrinde imzalanan uluslararası antlaşmalarda azınlıklar daima din, dil, gelenek ve görenek bütünlüğü içinde birlikte yaşayan insan toplulukları olarak din ölçütüyle anılmışlardır. Devletin tamamen çöküşünden sonra imzalanan Lozan Barış

---

* Araştırmacı, Yunanistan.

Antlaşması'nda (1923) Azınlıkların Korunması bölümünde de karşılıklı azınlıklar belirlenirken din ölçütü esas alınmış ve Türkiye'deki azınlıklara "Müslüman olmayan (gayrimüslim) azınlıklar", Yunanistan'daki azınlığa da "Müslüman azınlık" denilmiştir.

1881 Tarihli İstanbul Antlaşması

Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 1877-1878 yıllarında yapılan savaş Osmanlı Devleti'nin mağlubiyetiyle sonuçlandıktan sonra imzalanan Berlin Antlaşması, Avrupa siyasi tarihinin dönüm noktalarından birini teşkil etmiştir. Bu antlaşmayla Yunanistan, işgal ettiği topraklarda yaşamaya devam eden Müslüman Türklerin haklarının korunmasında ve diğer konularda yükümlülük altına girmiştir.³ Yunanistan ilk defa bu antlaşmayla egemenliğindeki topraklarda yaşayan Müslümanlar hakkında İslâm hukukunun uygulanmasını ve Şer'î mahkemelerin kararlarının tanınmasını kabul etmiştir.

İstanbul Antlaşması'nın dinî özgürlükler ve İslâm mahkemeleriyle ilgili hükümlerini ihtiva eden 8. maddesi şöyledir:

"Yunanistan'a terk edilen topraklar üzerinde yaşayan Müslümanlara ibadet özgürlüğü tanınır. Var olan ve ileride oluşacak Müslüman cemaatlerinin özerkliğine, hiyerarşik yapılanmasına ve örgütlenmesine, bunlara ait taşınır ve taşınmaz malların yönetilmesine hâlel getirilmeyecektir. Bu cemaatlerin dinî konularda manevî önderleriyle olan ilişkilerine hiç bir engel konulmayacaktır.

Yerel Şer'î mahkemeler (İslâm mahkemeleri) sadece dinî yargılama yapmaya devam edeceklerdir."

Yunanistan'ın bundan sonraki ilk yasal düzenlemesi 1882 yılındadır. 1882 yılında Yunanistan Meclisi "*İslâm Cemaatlerinin Manevî Liderleri Hakkında*" isimli, AΛH sayı ve 22.06.1882 tarihli yasayı kabul etmiş ve 01.07.1882 tarihli ve 59 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe sokmuştur.

Bu yasanın 2. maddesinde yer alan "*Herhangi bir müftünün görevine son verilmesi veya ölmesi durumunda o bölge valisi müftü halefini önermeleri için İslâm cemaatini davet eder*" ifadesi, azınlık ileri gelenlerine müftü adayını belirleme yetkisi tanımıştır. Aynı yasanın 4. maddesinde de müftülerin yetkileri belirlenmektedir.

1913 Tarihli Atina Barış Antlaşması ve 3 Numaralı Protokol

1913 tarihli Atina Barış Antlaşması, Türkiye ile Yunanistan arasındaki savaş halini ortadan kaldıran antlaşma olarak imzalanmıştır.

³ Turgay Cin, *Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın Din ve Vicdan Özgürlüğü*, Ankara 2003, s. 102.

Atina Barış Antlaşması'nda, Yunanistan'a terk edilen topraklarda kalan Yunan uyruklu Müslüman Türklerin korunmasına ilişkin ilginç hükümler bulunmaktadır. Özellikle başmüftülük, müftülükler ve vakıflar hakkındaki kapsamlı hükümler dikkat çekmektedir.

Atina Barış Antlaşması'nın konumuzla ilgili 11. maddesinin kısaca özeti şöyledir:

“Müftülerden her biri kendi yetki alanı içindeki Müslüman seçmenler tarafından seçilecektir.

Başmüftü, Yunanistan'daki bütün müftülerden oluşan bir seçim kurulu tarafından seçilecek ve belirlenen üç aday arasından Yunan Kralı tarafından atanacaktır”.

1913 Tarihli Atina Barış Antlaşması'na Bağlı 3 Numaralı Protokol'ün Önemli Maddeleri:

6. Madde: *“Kadı-müftü, yani şeriat hukuku bilen din adamları yetiştirmek üzere bir özel kuruluş (okul) açılacaktır.”*

7. Madde: *“Başmüftü ile müftüler ve bunların dairelerindeki memurlar ve hizmetliler, Yunan memurlarının haiz oldukları hak ve görevleri haiz olacaklardır.”*

8. Madde: *“Başmüftü, seçilen müftülerin din kurallarına göre saptanacak bütün nitelikleri taşıyıp taşımadıklarını araştırır.”*

1920 Tarihli Sevr Antlaşması (Yunan Sevr'i)

Sevr Antlaşması'nın konumuzla ilgili 14. maddesi aynen şöyledir:

“Yunanistan, Müslümanların aile ve kişisel hukuk ile ilgili sorunlarının, Müslüman örf ve adetlerine uygun olarak çözülmesi için gerekli olan tüm tedbirlerin alınmasını kabul eder”.

14. madde; 1881 tarihli İstanbul Antlaşması'nın 8. maddesine, 1913 tarihli Atina Barış Antlaşması'nın 11. maddesine ve 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın 42. maddesine tekabül etmektedir.

1923 Tarihli Lozan Barış Antlaşması

1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması bir tarafta Türkiye, diğer tarafta da Yunanistan, Britanya İmparatorluğu (İngiltere), Fransa, İtalya, Japonya, Romanya ve Sırp-Hırvat-Sloven devletleri tarafından 24 Temmuz 1923 tarihinde İsviçre'nin Lozan kentinde imzalanmıştır. Lozan Barış Antlaşması Yunanistan tarafından 25.08.1923 tarihli kanun hükmündeki kararname ile onaylanıp yürürlüğe girmiştir.⁴

Lozan Barış Antlaşmasının III. kesimi, azınlıkların korunması hakkındadır ve 9 maddeden (37.-45. maddeler) oluşmaktadır. Bu kesimde Türkiye'deki “gayrimüslim

---

⁴ ΦΕΚΑ 238/25.8.1923 tarihli Yunan Resmi Gazetesi

azınlıklar” ile Yunanistan’daki “Müslüman azınlık”ın hukukî statüsü düzenlenmektedir ve 37. madde şöyledir:

“Yunanistan, 38. maddeden 44. maddeye kadar olan maddelerin kapsadığı hükümlerin temel yasalar olarak tanınmasını, hiçbir kanunun, hiçbir yönetmenliğin (tüzüğün) ve hiçbir resmî işlemin bu hükümlere aykırı ya da bunlarla çelişir olmamasını ve hiçbir kanun, hiçbir yönetmenlik (tüzük) ve hiçbir resmî işlemin söz konusu hükümlerden üstün sayılmamasını yükümlenir.”

Yunanistan’daki azınlıkların korunmasına ilişkin 10 Ağustos 1920 tarihli Sevr Antlaşması’nın 2. maddesindeki hükümler, Lozan Antlaşması’nın 38. maddesinde tekrar vurgulanmıştır.

Lozan Antlaşması’nın 42. madde hükümleri de 1881 tarihli İstanbul Antlaşması’nın 8. maddesi, 1913 tarihli Atina Barış Antlaşması’nın 11. maddesi ve 10 Ağustos 1920 tarihli Sevr Antlaşması’nın 14. maddesi hükümlerinin kapsamlarına atıfta bulunmak suretiyle adı geçen antlaşmaların ve ilgili maddelerin yürürlükte olduklarını teyit etmiştir. Lozan Antlaşması’nın 44. maddesinde yer alan *“...Bu hükümler, Milletler Cemiyeti (Zamanımızda Birleşmiş Milletler) Meclisi’nin çoğunluğunca uygun bulunmadıkça değiştirilemeyecektir...”* ifadesiyle, antlaşma hükümlerinin Birleşmiş Milletler garantisi altında oldukları beyan edilmiştir.

Azınlıkların Korunması Kesimi’nin son maddesi olan 45. madde, diğer maddelerdeki bütün hükümlerin mütekabiliyet (karşılıklı olma) esaslarına dayandıklarını şu şekilde özetlemiştir: *“Bu kesimdeki hükümlerle Türkiye’nin Müslüman olmayan azınlıklarına tanınmış olan haklar, Yunanistan’ca da kendi ülkesinde bulunan Müslüman azınlığa tanınmıştır”.*

Lozan Barış Antlaşması’nın 45. maddesinde iki ülkede bulunan azınlıkların bütün haklarının mütekabiliyet (karşılıklı olma) esasına dayandıkları açıkça ifade edildiğine göre, ilk akla gelen ve birbirine mukabil olması gereken dinî kurumlar şunlardır:

İstanbul’daki Başpiskoposluk (Patriklik) mukabilinde Atina’da Başmüftülük, Türkiye’deki Metropolitlikler mukabilinde Yunanistan’daki Müftülükler, İstanbul’daki Ruhban Okulu mukabilinde de Atina’da Başmüftülük makamına bağlı İslâm İlâhiyat Okulu’nun öngörülmüş olması gerekir. Ancak Yunanistan, ülkesinde yaşayan Müslüman Türk azınlığına bu hakları tanımamış ve adı geçen antlaşma hükümlerini kâğıt üzerinde kalmaya mahkûm etmiştir.

Nüfus Değişimi Sözleşmesi

30 Ocak 1923 tarihinde nüfus değişimi sözleşmesi ve protokolü ile karşılıklı olarak Türkiye ve Yunanistan'da geniş kapsamlı bir nüfus değişimi olmuştur. Bu sözleşme gereği Batı Trakya'daki Türkler ile İstanbul'daki Rumlar yerlerinde kalmışlar, Anadolu'daki Rumlarla Yunanistan'daki Türkler yerlerini değiştirmişlerdir. Bu büyük göç sonrası Türkiye'deki metropolitlerin sayısı ile Yunanistan'daki müftülerin sayısı azalmıştır. Bu değişimden Patrikhane'nin Sen Sinod Meclisi (Kutsal Meclis) de etkilenmiştir. Çünkü bu meclisin çalışabilmesi için Hristiyanlık inancı gereği, her biri bir havariyi temsilen meclisteki metropolit sayısının 12 olması gerekmektedir. Yunanistan Hükümeti hemen harekete geçerek nüfus mübadelesinden beş sene sonra 2 Ocak ve 19 Mart 1928 tarihli iki Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle, Müslüman cemaati olsun veya olmasın ülke genelindeki müftülük sayısını on ikiye çıkarmıştır. Bunun üzerin Patrikhane, Hristiyan nüfus olsun veya olmasın metropolitliklerin sayısını on ikiye çıkarmış ve böylece Sen Sinod meclisi çalışır hale gelmiştir.

Gümölcine Müftülüğü'ne Naip Atanması

2 Haziran 1985'te Gümölcine Müftüsü Hüseyin Hafız Mustafa Efendi'nin vefatı üzerine Hafız Rüştü, Rodop İli İçişleri Müdürlüğü'nün F.166/820/A.S.626 protokol numaralı kararıyla, 3 Haziran 1985 tarihinde naip olarak Gümölcine Müftülüğü'ne atanmıştır.

Bu anî gelişmeden sonra, Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği (BTAYTD) Başkanı İsmail Molla Rodoplu ve derneğin genel sekreteri Dr. Sadık Ahmet, yönetim kurulunun kendilerine verdiği yetkiye dayanarak derhal azınlık çapında geniş kapsamlı bir toplantı yapılması için harekete geçmişlerdir. Başta derneğin yönetim kurulu üyeleri, ilâhiyatçılar ve hukukçular olmak üzere, ciddî azınlık konuları görüşölürken her zaman davet edilen toplum ileri gelenlerini, 4 Haziran 1985 Salı günü saat 22.00'de Gümölcine Müftülüğü'nde yapılacak toplantıya davet etmişlerdir.

Acil toplantıyı organize eden BTAYTD Başkanı İsmail Rodoplu Müftülüğün basamaklarına çıkararak toplantıya katılanlara, valinin İmam Rüştü'yü müftü vekilliğine tayin etmiş olmasını kabul edip etmeyeceklerini ve Müftülük Başkâtibi Hacı Halil Efendi'nin bu görevi üstlenmesi hususundaki düşüncelerini sormuştur. Bunun üzerine oy birliğiyle İmam Rüştü'nün tayini reddedilmiş ve Hacı Halil Efendi'nin müftü vekilliğine teklif edilmesi kabul edilmiştir.

Bu gelişmelerden sonra İmam Rüştü, 6 Haziran 1985'te istifa dilekçesini valiliğe sunmuştur.

22 Temmuz 1985 günü Tefvik Hüseyinoğlu, Cemali Meço ve İbrahim şerif'ten oluşan üç kişilik heyet Rodop Valisi Papadimos'dan, DSIG/1913 tarihli Atina Barış

Antlaşması ve 2345/1920 tarihli yasa gereğince Gümülcine Müftüsü'nün seçilmesi için yapılacak seçimin ilân edilmesini rica etmişlerdir. Buna karşılık Papadimos, *"Müftü meselesinin kısa bir süre içinde halledileceğini ümit ediyorum"* demekle yetinmiştir.

Rodop Valiliği, İmam Rüştü Ethem'in 6 Haziran 1985'te verdiği istifa dilekçesini, 13 Aralık 1985'te işleme koyduktan sonra, DIES /14560 protokol ve 16 Aralık 1985 tarihli kararlar Cemali Meço'yu Gümülcine Müftülüğü'ne naip olarak tayin etmiştir.

16 Aralık 1985 Pazartesi günü Cemali Meço'nun tayininden bir saat sonra, azınlığın basın mensupları bir araya gelerek yayınladıkları bir duyuru ile yapılan tayini kınamışlardır.

Azınlık Yüksek Kurulu, 18.12.1985 Çarşamba akşamı, İskeçe Müftüsü Mustafa Hilmi'nin başkanlığında tarihî toplantılarından birini daha yapmış ve oybirliğiyle bazı kararlar almıştır:

2345/1920 Cemaatler ve Müftülüklerle ilgili yasanın işlerlik kazanması için milletvekilleri Mehmet Müftüoğlu ile Ahmet Faikoğlu'nun acele olarak Yunan parlamentosuna soru önergesi yatırmaları istenmiştir.

22.12.1985 Pazar günü öğleden sonra saat 18.00'de İskeçe'de yapılacak Azınlık Yüksek Kurulu toplantısına Hafız Cemali'nin davet edilerek kurul önünde vekâleti reddetmesinin istenmesi, boşalan yerine de Hacı Halil Efendi'nin müftü vekilliğine teklif edilmesi düşünülmüştür.

Cemali Meço'nun polis nezaretinde Gümülcine Müftülüğü'ne geldiği 16 Aralık 1985 akşamı Azınlık Yüksek Kurulu'nun aldığı kararlardan biri ise, azınlığın dinî varlığını yakından ilgilendiren müftülükle ilgili son gelişmelerin İslâm ülkelerinin Atina'daki büyükelçilerine bildirilmesiydi. Bu görevi üstlenen heyet 8 Ocak 1986 günü Atina'ya gittiğinde, azınlığın isteklerini büyükelçilere sözlü ve yazılı olarak iletmiştir. Heyet, gayrimüslim bir hükümetin müftü atamasının İslâm'a uymadığını ve teamüle de ters düştüğünü dile getirmiştir. *"Ayrıca İslâm ülkelerinde bulunan gayrimüslim azınlıklarda, Yahudilerin istemediği bir haham, Hıristiyanların istemediği bir metropolit tayin edildiği v-aki değildir; tarihte böyle bir örnek yoktur. Bunun için azınlık olarak biz, müftülerin Müslümanlar tarafından ve teamüle uygun olarak seçilmesini istiyoruz"* demişlerdir.

16 Aralık 1985'te başlayan Gümülcine Müftülüğü'ndeki gerginlik devam ederken, dönemin Rodop İli Milletvekili Mehmet Müftüoğlu tek başına verdiği bir kararlar, 14 Şubat 1986 tarihinde müftü ihtilâfını Atina'da Danıştay'a götürerek hukukî bir zemine taşımış, ancak davanın görüşülmesine kısa bir süre kaldığında davayı geri çekmiştir.

Yunanistan'da Müftülerin Seçim Usulü

Osmanlı Devleti tarafından Yunanistan'a terk edilen topraklarda kalan Yunan uyruklu Müslüman Türkler cemaat (azınlık) statüsünde kalınca ilk defa, "İslâm Cemaatleri'nin Manevî Liderleri Hakkında" adıyla yayınlanan AΛH sayılı ve 22.06.1882 tarihli yasa ile müftülerin görevleri ve yetkileri belirlenmiştir.⁵

Adı geçen yasanın 2. maddesi aynı zamanda müftülerin seçilmesi usulünü de şu şekilde düzenlemiştir: *"Herhangi bir müftünün görevine son verilmesi veya ölmesi durumlarında o bölge valisi müftü halefini (adayını) önermeleri için İslâm cemaatini davet eder."*

1882'den 1920'ye kadar yaklaşık kırk yıl Müslüman ileri gelenlerinin gösterdikleri adaylar yetkili makamlar tarafından müftü olarak onaylanmışlardır. Bu sebeple azınlık ileri gelenleri, 1920 yılında bölge Yunan egemenliğine geçince de aynı gelenek uyarınca İskeçe Müftülüğüne Hacı Yakup Efendi'nin (1860-1935), Gümülcine Müftülüğüne Hacı Mustafa oğlu Hacı Ahmet Efendi'nin (1858-1938), Dedeğaç Müftülüğüne ise Şükrü Efendi'nin gelmesine öncülük etmişler ve yetkili Yunan makamlarının onayı ile müftü olmalarını sağlamışlardır.

Müftü seçmek gerektiğinde Yunan makamları, AΛH sayılı ve 22.06.1882 tarihli kanunun 2. maddesinde yer alan hükmü uygulamışlardır. Yasal hükme göre bölge valisi, müftü adayını önermeleri için İslâm Cemaati'ni (bölge ileri gelenlerini) davet etsin veya etmesin bölge ileri gelenleri daima, halkoyuna sunulsa bile seçilebilecek özelliklere sahip olan, dinî ilimlere vakıf, ciddiyeti, hareketleri ve sözleriyle toplumda kabul görmüş en uygun kişiyi önermişlerdir. Yetkili makamların aynı kişiyi onaylamasıyla müftülük makamı doldurulmuştur.

Aynı usul ile 1948 yılında Gümülcine Müftülüğü'ne önerilen⁶ ve bilâhare müftülüğü onaylanan Hüseyin Mustafa Efendi (1912-1985) otuz yedi yıl, önce müftü vekilliği⁷ ve bilâhare asaleten müftülüğü onaylanan İskeçe Müftüsü Mustafa Hilmi Aga Efendi (1905-1990) de kırk bir yıl müftülük görevini yerine getirmişlerdir. Daha kısa zaman dilimlerinde müftü değişikliği yapılan Dimetoka Müftülüğü'ndeki müftü seçimi de yine halk desteğine dayanan usullerle gerçekleştirilmiştir.⁸ Buna rağmen söz konusu kanuna uyulmadan, Babalaki ve Hacı Veliddin örneklerinde olduğu gibi tayinle gelen müftüler de olmuştur.

⁵ 01.07.1882 tarihli Yunan Resmi Gazetesi

⁶ **Trakya Gazetesi**, 28 Haziran 1948, Sayı: 364.

⁷ **Trakya Gazetesi**, 27 Haziran 1949, Sayı: 405.

⁸ **Müdafa-i İslâm Gazetesi**, 23 Haziran 1935. Sayı:15; Simeon Soltaridis, **İ İstoria ton Muftion tis Ditikis Thrakis [Batı Trakya Müftülüklerinin Tarihi]**, Atina 1997, s. 114; **Sebat Gazetesi**, 12 Şubat 1974, Sayı: 384.

Batı Trakya’da Müftü Seçimleri

İskeçe’de Müftü Seçimi

İskeçe Müftüsü Mustafa Hilmi Aga Efendi, 12 Şubat 1990’da vefat etmiştir. Merhum müftünün 15 Şubat günü cenaze namazı kılınmadan önce, yerel Yunan radyoları aracılığıyla vefat etmiş olan müftünün oğlu ve Müftülük Başkâtibi Mehmet Emin Aga’nın naip olarak İskeçe Müftülüğüne atandığı ilân edilmiştir.

15 Şubat 1990 tarihli ve DIES/1659 protokol numaralı valilik kararı Mehmet Emin Aga’ya bildirilince; Aga, Azınlık Yüksek Kurulunu temsil eden Yürütme Komitesi’ni toplamış ve İskeçe bölgesindeki din görevlileri ile istişare toplantıları yapmıştır. Yapılan toplantılarda yaklaşmakta olan milletvekili seçimlerinden sonra, 2345/1920 tarihli kanunun hükümleri uyarınca üç ilde (İskeçe, Rodop, Meriç) müftü seçimi yapılması şartıyla Mehmet Emin Aga’nın naiplik görevini kabul etmesine karar verilmiştir.⁹ Ayrıca Azınlık Yüksek Kurulu’nun Gümülcine Müftülüğü naipliğine, müftülük başkâtibini oybirliği ile önerdiği kararı, İskeçe Müftülüğü Başkâtibi Mehmet Emin Aga için de aynen geçerli olduğu kabul edilmiş ve ayrıca Azınlık Yüksek Kurulu’nun bir karar almasına lüzum görülmemiştir.

Mehmet Emin Aga, adı geçen kanunun hükümleri uyarınca müftü seçimleri yapılması şartıyla İskeçe Müftülüğü’ndeki naiplik görevini kabul ettiğini ve 1 Mart 1990 günü göreve başladığını İskeçe valisine bildirmiştir.

Mehmet Emin Aga, naiplik görevini iki ay gibi kısa bir süre yürüttükten sonra yerel Yunan basınında,¹⁰ Cemali Meço’nun Gümülcine Müftülüğü’ne asaleten atandığı ve 4 Mayıs’ta yemin ederek göreve başladığı yazılmıştır. Cemali Meço’nun asaleten tayiniyle ilgili karar 30 Mart 1990 tarihinde ilgili bakan tarafından imzalanmış ve seçim hükümetinin son mesai günü olan 6 Nisan tarihli Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Mehmet Emin Aga tepeden inme bir yöntemle yapılan asaleten tayini görüşmek üzere 9 Mayıs 1990 günü Azınlık Yüksek Kurulu Yürütme Komitesi’ni ve milletvekillerini İskeçe Müftülüğü’ne davet etmiştir. Naiplik görevini kabul ederken koymuş olduğu şartların tamamen ihlâl edilerek ortadan kalktığını, bu sebeple naiplik görevini devam ettirmenin bir anlamı kalmadığını açıklamış ve 10 Mayıs 1990 tarihinde istifa dilekçesini İskeçe valisine sunmuştur.¹¹

Bu gelişme sonrası Mehmet Emin Aga evine çekilerek müftülüğe gitmemiş, üç ayı aşkın bir süre evinde kalmıştır.

⁹ Gerçek Gazetesi, 29.08.1990, Sayı: 263.

¹⁰ Elefthero Vima Gazetesi, 05.05.1990.

¹¹ Akın Gazetesi, 11.05.90, Sayı:1990.

Nihayet İskeçe İli Bağımsız Milletvekili Ahmet Faikoğlu'nun öncülüğünde kararlaştırılan müftü seçimi, 17 Ağustos 1990'da Cuma namazından sonra dört adayın isimleri ayrı ayrı okunarak gerçekleştirilmiştir. Cemaatten her aday için el kaldırmak suretiyle verilen oylar sayılmış ve her adayın aldığı oy sayısı bir tutanakla cami görevlileri tarafından milletvekiline bildirilmiştir.

Mehmet Emin Aga 120 camide yapılan seçimde kullanılan oyların yüzde sekseninden fazlasını almak suretiyle, İskeçe İli'ndeki Müslüman Türk toplumunun müftülük makamına münasip gördüğü dini lider vasfını kazanmıştır.

Mehmet Emin Aga karaciğer yetmezliği sebebiyle Türkiye'de ve Yunanistan'da epey bir süre tedavi gördükten sonra, 9 Eylül 2006'da İskeçe'deki evinde vefat etmiştir.

Ahmet Mete'nin Müftü Seçilmesi

2 Aralık 2006'da danışma kurulu başkanı, başkan yardımcıları, İskeçe'deki danışma kurulu üyeleri ve İskeçe İli din görevlilerinden 72 kişinin katılımıyla, İskeçe Aşağı Mahalle Camii'nde kapsamlı bir toplantı yapılmıştır. Bu toplantıdaki değerlendirmelerden sonra 31 Aralık 2016 tarihinde, Kurban Bayramı öncesinde cemaatin el kaldırmasıyla müftü seçimi yapılmasına oybirliği ile karar verilmiştir.

Bilahare yapılan toplantılarda İskeçe ileri gelenleri, din görevlileri ve halk çoğunluğunun görüşleri de dikkate alınarak, merhum Mehmet Emin Aga'nın sekreterliğini yapmış olan Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi mezunu olan Ahmet Hraloğlu ile Medine İslâm Üniversitesi mezunu Ahmet Mete'nin aday olmaları oy birliği ile kabul edilmiştir.¹² Daha önce belirlenmiş seçim tarihi olan 31 Aralık 2006'da yapılan müftü seçiminde yarışan iki adaydan Ahmet Mete, meslektaşı Ahmet Hraloğlu'nu 714 oy fazlalığı ile geçerek seçimi kazanmış ve İskeçe'de seçilmiş ikinci müftü olarak göreve başlamıştır.

Yunanistan'daki Müftülükler İle İlgili Yeni Kanun

Yönetimin 1987 yılında gündeme getirdiği müftülüklerle ilgili yeni kanun tasarısı, azınlığın en yüksek makamlar nezdinde yaptığı yazılı itirazlara rağmen 24 Aralık 1990 tarihinde çıkarılmış ve "Müslüman Din Görevlileri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" olarak Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.¹³ Aynı kararname 22 Ocak 1991'de Meclis Genel Kurulu'na getirilmiş, iki azınlık milletvekilinin (Dr. Sadık Ahmet ve Ahmet Faikoğlu) sert itirazları dikkate alınmayarak çoğunluk milletvekillerinin oy birliği ile onaylanıp, 1920 sayılı kanun olarak 4 Şubat 1991 tarihli ve 11 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

¹² **Gündem Gazetesi**, 22.12.2006, Sayı: 510.

¹³ **ΦEK** 182 A.

Mecliste müftülükler yasının görüşülmesi esnasında yasayla doğrudan ilgisi olan iki Müslüman milletvekilinin itirazları dikkate alınmamış, diğer taraftan yasayla doğrudan ilgisi olmayan bütün Hristiyan milletvekillerinin tek ses olarak “evet” demesiyle yasa geçmiştir.

24 Aralık 1990’da Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi olarak yayınlandığı ilk günden itibaren bütün azınlık temsilcilerinin yazılı ve sözlü tepkilerle karşı çıktığı 1920/1991 tarihli yeni kanunla, Müslüman Türk azınlığın şu yasal hakları iptal edilmiştir:

1) Azınlığın en yüksek dinî kurumu olarak Başmüftülüğü ihdas etmek ve Başmüftü seçme hakkı yürürlükten kaldırılmıştır.

2) Müftülerin Müslüman halk tarafından seçilmesine imkân sağlayan seçim hakkı iptal edilmiştir.

3) Müftülerin cemaat idare heyetlerini teftiş etme yetkisi kaldırılmıştır.

4 Son yıllarda uygulanmaya başlayan bir mahkeme kararıyla müftülerin yetkisindeki velâyet hakkı da geçersiz sayılmaya başlanmıştır.

5) 2345/1920 tarihli kanunda ve azınlık tarihi boyunca gelenekleşmiş olan uygulamalarda, müftülerin görevde kalmaları belirli bir zamanla sınırlı değildi. 1920/1991 tarihli yasa hükümlerine göre ise her müftü, yenilenmesi mümkün olan on yıllık bir süre için atanmaktadır.

6) İslâmî usullere göre vakıfları yöneten Cemaat İdare Heyeti’nin Müslüman halk tarafından seçilmesine ilişkin hükümler iptal edilmiştir.

7) 2345 sayılı kanunun 3. maddesinde yer alan hükümler mucibince müftü seviyesinde din adamı yetiştirmek üzere, tamamen Başmüftünün himayesi ve gözetimi altında kurulması öngörülen Yüksek İlâhiyat Okulu’nun açılmasıyla ilgili hükümler de iptal edilmiştir.

Yeni Kanuna Göre Müftü Seçimi

3 Mayıs 1991’de İskeçe Valisi, 5048 protokol numaralı kararıyla müftü seçimi yapılabileceğini ilân etmiştir. İlânda Mustafa Hilmi Aga’nın vefatından sonra İskeçe müftülük makamının münhal olduğu ve 1959/15-2-90 tarihli valilik kararıyla Mehmet Emin Aga’nın geçici olarak naiplik görevini ifa etmekte olduğu belirtildikten sonra, münhal olan İskeçe müftülük makamına talip olanların kanunda öngörülen dilekçe ile beraber gerekli evrakı 2 ay zarfında valiliğe sunmaları istenmiştir.

İlândan bir müddet sonra valilik tarafından açıklanan yedi müftü adayı ile birlikte, yine valilik tarafından müftü adaylarından müftülüğe liyakatları hakkında görüş beyan etmekle görevli on kişi belirlenmiştir.

Toplantı esnasında heyet üyelerinden altı oy alan değil de, yalnız bir oy alan Mehmet Emin Şinikoğlu İskeçe'ye müftü olarak tayin edilmiştir. Şinikoğlu'nun tayini gerçekleşince 22 Ağustos 1991 Perşembe günü polis koruması altında müftülüğe getirilmiştir.

Rodop Vilâyetinde Müftü Seçimi

İskeçe'de 17 Ağustos 1990 tarihinde yapılan seçimle Mehmet Emin Aga'nın halkın oylarıyla müftü seçilmesinden sonra, Rodop İli Bağımsız Milletvekili Dr. Sadık Ahmet'in öncülüğünde Rodop İli'nde (Gümülcine bölgesinde) de müftü seçimi yapılmasına karar verilmiştir.

15 Aralık 1990'da toplanan İlahiyatçılar Kurulu üyeleri yaptıkları gizli oylama sonunda, müftülük makamına İbrahim Şerif, Hasan Paçaman ve Aliosman Osman'ın uygun olacağını düşünmüşler ve bu üç adayın halkoyuna sunulmasını önermişlerdir.

Rodop İli bağımsız milletvekili Dr. Sadık Ahmet 17 Aralık 1990'da Müslüman Türk halkına hitaben yayınlamış olduğu duyurusunda özetle şu görüşlere yer vermiştir:

“İlahiyatçılarımızın seçtiği üç din adamımız, 28 Aralık 1990 günü Cuma namazından sonra Rodop İli'ndeki camilerimizde dindaşlarımızın oyuna sunulacak ve üç kişiden en çok oy alan dinî liderimiz olarak seçilecektir.

Uluslararası antlaşmaların ve yürürlükteki kanunların tanıdığı haklar çerçevesinde yapılacak oylama neticesinde böylece Müslümanlar müftüsünü kendileri seçmiş olacak ve gayrimüslim yöneticilerin keyfi yöntemlerle gerçekleştirdikleri atamayı reddedeceklerdir...”.

28 Aralık 1990 Cuma günü Gümülcine şehri ve il çapındaki 115 camide her aday için el kaldırmak suretiyle yapılan açık oylamada, diğer iki adaydan 9.312 oy fazlası ve kullanılan oyların % 95'ini alarak İbrahim Şerif müftülük seçimini kazanmıştır.¹⁴ İskeçe'de Mehmet Emin Aga'nın seçilmiş müftülüğü hükümet tarafından tanınmadığı gibi, İbrahim Şerif'in de seçilmişliği tanınmamıştır. Dimetoka Müftülüğü ise 1960'lı yıllardan bu yana genellikle tayinli naiplerle idare edilmektedir.

İbrahim Şerif 1989 yılındaki milletvekili seçimlerinde üç ismin yer aldığı bağımsız milletvekili listesinden aday olmuştur. Seçim öncesinde verilen adaylık dilekçelerinde eksiklik olduğu bahanesiyle Dr. Sadık Ahmet ile birlikte adaylıkları düşürülmüş, seçime katılmaları engellenmiştir.

Seçime hazırlık günlerinde dağıttıkları bir seçim bildirisinde azınlıktan *“Türk azınlık”* diye hitap ettiklerinden dolayı İbrahim Şerif ve Dr. Sadık Ahmet mahkemeye sevk edilerek 18'er ay hapis cezasına mahkûm edilmişlerdir. İki ayı aşkın bir süre hapiste kaldıktan

¹⁴ **Gerçek Gazetesi**, 31.12.1990, Sayı: 273.

sonra mahkûmiyetin kalan kısmının İstinaf Mahkemesi'nce paraya çevrilmesiyle tahliye edilmişlerdir. İbrahim Şerif, Mehmet Emin Aga ile birlikte seçilmiş müftüler sıfatıyla İstanbul, Dakar, Karaçi, ve Kazablanka'da yapılan İslâm ülkeleri konferansları başta olmak üzere birçok uluslararası toplantılarda Batı Trakya'yı temsil etmişlerdir.

İbrahim Şerif, "*makam gaspı*" gerekçesiyle defalarca mahkemeye sevk edilmiştir. Nihayet Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde aklanan İbrahim Şerif, bu mahkeme kararıyla Yunan devletinden 10 bin dolar tazminat almıştır. Bu parayı da 1999'daki Atina depremzedelerine bağışlamıştır.

İbrahim Şerif, İskeçe Seçilmiş Müftüsü Ahmet Mete ile beraber Balkan ülkelerindeki Müslüman azınlıkların etkinliklerine ve davet edildikleri başka uluslararası toplantılara katılmakla Batı Trakya Müslüman Türk toplumunu hâlen temsil etmeye devam etmektedirler. 140 bin nüfuslu Batı Trakya Müslüman Türk azınlığı seçilmiş müftülerini toplum iradesinin sembolleri kabul ederek her zaman bağrına basmaktadır.

2.1. OTURUM
(Batı Trakya'da Osmanlı Mirası)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Emine GÜRSOY NASKALI*

---

* Marmara Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi – Türkiye

DEDEAĞAÇ, FERECİK, GÜMÜLCİNE VE İSKEÇE OSMANLI HÜKÜMET KONAKLARINDA İDEOLOJİ, ERK VE MEKÂN

Neval KONUK*

Giriş

Osmanlı mimarlık tarihinin yazımında Rumeli'deki XIX. yüzyıl kamu yapıları ile bu yapıların sosyo-kültürel alana etkisini gösteren akademik çalışmaların sayısı oldukça azdır. Bu bölgedeki Osmanlı gündelik hayatının, farklı unsurların kültürel etkileşimlerinin ve bunun kamusal alanda, gündelik hayattaki kesişme ya da çatışma sınırlarını belirlemedeki çalışmalarının sayısı da sınırlıdır. Ayrıca Rumeli'deki sosyo-kültürel yapı ile bu bölgedeki hükümet konaklarının toplumsal hayata, kent mekânlarına etkisi ve değişimi konularındaki bilgiler yok denecek kadar azdır. Bu nedenle, bu çalışmada ele alınan hükümet konakları ile ilgili veriler, ağırlıklı olarak ilk defa yazılmış bilgi ve saptamalardır¹⁵.

3 Kasım 1839'da Topkapı Sarayı Gülhâne Meydanı'nda dönemin aydınlarından Mustafa Reşid Paşa tarafından okunan Tanzimat Fermanı (Gülhâne Hatt-ı Hümayunu)'nda, 150 senedir bozulmuş olan devlet kurumlarından söz eden bir özeleştiri ile birlikte, Osmanlı uyruğunda olan herkesin can, mal ve ırz güvenliğinin, vergi adaletinin sağlanacağı, mülkiyet hakkının korunacağı, askerlik yükümlülüğünün bir süreye bağlanacağı, yargısız infaz

---

* Öğr. Gör. Dr., Marmara Üniversitesi Öğretim Üyesi.
E-mail: nevalkonuk@yahoo.com.tr

¹⁵ Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz.: Neval Konuk, **Tanzimat Sonrası, Osmanlı Rumeli Vilayetleri Hükümet Konaklarında İdeoloji ve Erkin Mimari Temsili (1839-1922)**, Atılım Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Doktora Programı, Ankara, 2017. Ancak, tezde vilayet merkezlerindeki hükümet konakları ele alındığından bu tebliğde yer verilen hükümet konakları yer almamaktadır.

yapılmayacağı, rüşvetin önleneyeceği, memleketin ve ahalinin kalkınması için her türlü önlemin alınacağı ve bu kararlara bütün yetkililerin yemin ederek uyacakları vurgulanmıştır¹⁶.

Buna bağlı olarak, XIX. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti, modern bir monarşiye dönüşmek için merkezî yönetim örgütünde reformları hayata geçirdi. Bu reformlara bağlı olarak, XIX. yüzyılın ikinci yarısında merkez ve taşra yönetiminde rol alacak bürokratların görevlerini yaparken kullanacağı binalar inşa ettirildi. Öncelikle ana idarî bina Hükümet Konağı ve yönetimin diğer hizmet binaları (adliye, hapisane, telgrafhane, rüsumat dairesi, kışla, saat kulesi) gelmektedir. Tanzimat sonrası 1864 yılında ilk defa Vilâyet Nizamnâmesi yayımlandıktan sonra, bir takım idarî değişikliklere gidilir. Osmanlı idarî ideolojik yapılanmasının yeni temsil mekânı hükümet konakları, bu süreçte inşa edilen birincil unsur yapılarıdır.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında yönetim yapısında ortaya çıkan bu değişimle birlikte, kentlerin mekânsal yapılarının oluşumunda hükümet konakları ile birçok yeni kentsel öge ortaya çıkmıştır. Ancak, burada en önemli olgu, “yönetici merkez” olgusudur. Sultan II. Mahmud döneminde merkeziyetçi örgütlenme girişimleriyle başlayan, Tanzimat’la hızlanan yeni yönetim organlarının kuruluşu, devlet dairesi olarak adlandırılan bu yapıları ortaya çıkarmıştır. Doğal olarak bu yapılanma içinde öncelikli odak noktası hükümet konağıdır ve sırasıyla konağa, adliye, telgrafhane, karakol, hapisane, zaptiye koğuşu gibi binalar da eklenmiştir. Böylece Osmanlı’da Tanzimat sonrasında egemen olan ideoloji ve yönelimler, bu şekillenen erkin mekânlarını yeni işlevlerle yeniden biçimlendirmiştir.

Osmanlı Devleti’nin uzun süreli son dönemi olan Sultan II. Abdülhamid’in saltanatı boyunca (1876–1909) devlet genelinde özellikle kentlerde sosyal ve ekonomik alanda büyük değişimler yaşanmıştır. Bu dönemde Osmanlı Devleti’nin genelinde büyük çaplı imar faaliyetleri ile Osmanlı kentlerinde çağdaş kent düzenlemeleri, devlet kurumlarının ihtiyaç duyduğu kamu yapıları ve kamusal anıtlar yapılmıştır. Bu binalar imparatorluğun yaygın ekonomilerinin ve sosyal amaçlarının göstergesi olarak büyük bir bölümü günümüzde kullanılmakta olup; Balkanlar’da pek çok başkentin ve kentin simgesi hâline gelmişlerdir.

Çalışmamızda Osmanlı’da Tanzimat sonrasında egemen olan ideoloji ve yönelimler sonrasında, yeni işlevlerle yeniden biçimlendirilen erkin mekânları Dedağaç (1890), Ferecik (1888), Gümülcine (1872) ve İskeçe (1875-1969) Hükümet Konakları ele alınmıştır. Bu dört yerleşim, Günümüzde Batı Trakya olarak adlandırdığımız bölgede, Osmanlı Devleti’nin son idarî taksimatında Edirne Vilayeti sınırları içerisinde yer almaktaydı. 1912-1918 tarihleri

---

¹⁶ Ali Akyıldız, **Tanzimat Dönemi’nde Osmanlı Merkez Teşkilatı’nda Reform (1836-1856)**, İstanbul, Eren Yay., 1993.

arasında Bulgaristan'ın yönetiminde kalan bölge, I. Dünya Savaşı'ndan sonra Yunanistan'ın idaresine geçmiştir.

İdeoloji, Erk ve Mimarlık İlişkisi

İdeoloji ve erk kavramları çerçevesinde mimarlığa yaklaşırken diğer sanat dallarına göre, mimarlığın insan ve toplum bilimleri ve teknolojiyle daha yakın ve karmaşık ilişkideki bir alan olduğu gerçeği göz önünde tutulmalıdır. “*Tarih boyunca egemen ideolojiler, politik görüşler kendi özgül mimarlıklarını ortaya koymaya ve dayatmaya hevesli olmuşlardır. Sanat ve mimarlıkla siyasetin ilişkisi bir alt-üst hiyerarşi içinde çalışır gibi tahayyül edilir. Alışıl gelmiş tarihsel yaklaşım odur ki, önce ideoloji ve siyaset zemininde tanımlar ortaya konur, sonra da mimarlık bunları temel alarak mekânlar kurar*”¹⁷. Bu nedenle, mimarlıkla ideoloji veya politika arasında bir bağlantının varlığı tartışılmazdır.

İdeoloji kelimesi genel olarak; insanların sosyal yaşamlarında temel öğelerden biri, içinde yaşadıkları toplumu algılama şekilleridir. İdeoloji, günümüzde güncel olaylardan ve düşünce akımlarından bahsederken gittikçe sık kullandığımız bir kelime haline gelmiştir. ‘İdeolojik Akımlar’, ‘Marksist İdeoloji’, ‘Sağın İdeolojisi’ gazete ve kitaplarda son elli yılda sık sık görülen deyimler arasında yerini almaktadır.

İdeoloji kavramı, ilk defa Fransız Devrimi'yle birlikte kullanılmıştır. Kavramın yaratıcısı olan Antoine Destutt de Tracy, 1797'de ilk defa ‘ideoloji’ kavramını herkese doğru düşünme imkânları sağlamak için kullanılacak fikir bilimi anlamında kullanır. Tracy'e göre ideoloji, bilimler için temel bir kavramdır. Bu temel kavram, felsefi-bilimsel bir disiplini adlandırmaktadır¹⁸.

Mimarlık, ideoloji ve politika arasındaki ilişki dilde, geçmişten günümüze kadar birçok anlamı ve kavramsal kullanımı barındırmaktadır. Alexander Demandt önemli eseri “Tarih İçin Metaforlar (Metaphern für Geschichte)” kitabında bu durumu örneklerle açıklar. Devlet adamları için; kabine yerine, “*devletin çatısı*”; kendileri için “*devletin mimarı*”, gibi ifadelerle anılmalarına izin verildiğini dile getirir¹⁹.

Antik Yunan ve Roma şehirlerinde ilk kanunlarla yönetilen devlet ideolojisi, toplumsal örgütlenmeden kaynaklanan kentsel vurguyu, mimarlığın özünü yansıtmaktadır. Ortaçağ şehirleri kilise, kale ve lonca çevresinde gelişmiş; skolastik düşünce mimariye

¹⁷ Uğur Tanyeli, “Politika mı Mimarlık Üretir? Mimarlıkla Politika mı Üretilir?”, **Altüst Dergi**, Sayı:14, 12 Nisan 2015. <http://www.altust.org/2015/04/politika-mi-mimarlik-uretir-mimarlikla-politika-mi-uretilir-ugur-tanyeli/>

¹⁸ Sinan Özbek, **İdeoloji Kuramları**, İstanbul, Notos Kitap Yayınevi, 2011, s.12.

¹⁹ Murat Polat, **Bir Sembol Olarak “İdeoloji”nin Mimarideki Kavramsal ve Mekânsal Etkileri Başkentlerin İmarı Üzerinden Bir Karşılaştırma Ankara Örneği**, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2009, s. 22.

yansımıştır. Rönesans şehirlerine anıtsallık yoluyla düzen verilirken; Barok şehirleri düzensiz ancak daha gösterişli, bezemeli mimarisiyle dönemin sanat anlayışını ve ideolojisini yansıtmıştır.

XX. yüzyılın politik çalkantıları sonucunda yönetimler, idarî ve ekonomik yapılarının devlet ideolojisi ile mimarlığın yeni kesişmelerine sahne oldu. Örneğin; Nazi Almanya'sı, Hitler'in Mein Kampf'ındaki ilgili pasajlardan başlayarak mimarlığı dönüştürmeyi, güdülemeyi ve "aykırıları" engellemeyi bir politika olarak benimsemiş gözüktür. XXI. yüzyılda ise devlet ideolojisini yansıtan bazı örnekler, devlet ideolojisinin temsiliyetinde mimarlığın araç olarak kullanıldığını görmekteyiz.

Osmanlı Devleti'nde ise kuruluşundan itibaren saltanat ideolojisi ve sultanî gücün okunabilirliğini sağlayan en önemli veriler mimarî eserler olmuştur. Örneğin, Sultan I. Mehmed (1389-1421)'in başkent Bursa'daki zaviyesinin kitabesinde "...*kudret kuyumcusunun kudret eseri...*" şeklindeki ifade, sultanın kendisini nasıl görmek istediğini ortaya koyan önemli bir veridir²⁰. Hükümdarın/bânîsinin emir ya da bilgisindeki bu yapıların üzerindeki kitabelerde, saltanata, gaziliğe ve erke yönelik unvanlar yer alır. Yunanistan Serez'deki camisinin (1492-1493) kitabesinde Mehmed Bey de "*gazilerin sultanı*" olarak tanıtılmaktadır²¹. Bu gibi örnekler pek çok yapıda sıklıkla görülür.

XIX. yüzyıldan itibaren ise Osmanlı siyasi iktidarı mutlak bir sultanın denetiminden, ayrıcalıklı ve genişleyen bir yönetici grubuna verildiği tarihsel süreç (saltanat ve Bâbiâlî arasında gelgitler ve nihayetinde bürokratik kurumların genişlemesi ile yeni bir yönetici sınıfının ortaya çıkışı kaçınılmaz olur) değişikliğe uğrar²². Bu süreçte genişleyen devlet kurumları ile birlikte siyasi iktidar pratikleri de dönüşürken, saltanatın de facto meşruiyeti de yapısal bir değişime uğrar. Bundan sonra siyasi iktidarla toplum arasında klasik vergi ve askerlik ekseninden sıyrılan, her iki tarafın da farklı biçimlerde görünürlük kazandığı yeni ilişkiler kurulmaya başlar²³. Modern devlet anlayışına yönelik meydana gelecek bu dönüşümü, üretme ve denetleme iddiasında olan yönetici seçkinlerin rolü büyük önem kazanır²⁴. 1836'dan itibaren bugünkü bakanlıkların öncüsü olan Hariciye, Dâhiliye ve Maliye

²⁰ Sema Gündüz, "Mimariye Yansıyan İmgeler: Önemli Bir Siyasi Kimlik ve Sanatsal Kişilik Olarak I. Mehmed (1413-1421) ve Eserleri", **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, 2011 Bahar, Sayı: 14, s.149-172.

²¹ Neval Konuk, "**Yunanistan'da Osmanlı Mimarisi I, Ottoman Architecture in Greece / Η Οθωμανική Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα I**", 1. Baskı, Ankara, Dışişleri Bakanlığı, SAM Yay, 2010 Ekim, s. 300-302.

²² Carter V. Findley, **Osmanlı Devleti'nde Bürokratik Reform** (Çev. İzzet Akyol, Latif Boyacı), İstanbul, İz Yay., 1996, s. 167.

²³ Cengiz Kırılı, **Sultan ve Kamuoyu: Osmanlı Modernleşme Sürecinde "Havadis Journalleri", 1840-1844**, İstanbul, İşbankası Yay., 2009, s.34.

²⁴ Akyürek, **a.g.e.**, s.15.

Nezaretleri'nin kurulması, 1838'de sultana danışmanlık yapan hukukî bir kurum olarak Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye'nin açılması ve en önemlisi de Bâbîâlî'nin önemli ölçüde artan etkinliği siyasî iktidarın daha karmaşık ve merkezî bir yapı içinde paylaşıldığını göstermektedir²⁵.

Mimaride de benzer bir durum yaşanır. Hassa Mimarlar Ocağı, tamamen ortadan kaldırıldığı 1831 yılına kadar, ülke çapında tüm devlet yapılarının inşaat, inşa denetim ve tamir işlerini denetlemekle yükümlüydü. İstanbul dışına çıkıldığında ise, yani mimarî üretimin geleneksel teknoloji ve bilginin sınırları içinde kaldığı taşrada, mimar ve yapı ustası arasında ayırım bulunmaktaydı. Devlet yapıları Hassa Ocağı tarafından tasarlandıktan sonra inşaatları müzayede yoluyla taşra esnafına devredilmekte ve inşaat esnafını denetleyen, yapı malzeme fiyatlarını ve temin biçimlerini belirleyen, en önemlisi vergilerini toplayan şehir mimarları, görev yetkilerini Hassa Mimarbaşısı'ndan alırlardı. Bu durumda mimarlık artık, özelleşmiş bir iş eylemeye yönelik bir meslek değil, bir çeşit denetim ve vergi toplama imtiyaz hâline dönüşmüştü. Taşrada, ihale usulüyle verilen mimarlık yetkisini bir beratla alan bu şehir mimarlarının aynı zamanda ehl-i hiref, yani bu işte bilgili olması beklenmektedir²⁶. Bazı durumlarda mimarlık görevi hayat boyu elde tutulup, babadan oğula bile aktarılabilmektedir.

Mimarî repertuarın güçlü gelenek ve toplumsal sınıflara ait sınırlarla belirlenmiş olması, anıtsallığın en önemli aracı olan dinî yapıların sultan ve ailesinin tekelinde bulunması, yapı malzemelerinin ve inşaat tekniklerinin oldukça kısıtlı olması gibi nedenlerde XIX. yüzyıla kadar gelen Osmanlı mimarî sürecinin diğer gözle görülen unsurlarıdır.

Her ne kadar mimarbaşısı ve diğer Hassa Ocağı'na bağlı mimarlar özel kişiler için yapı yapabiliyor olsalar da bu yapıların alabileceği biçimler, toplumsal uzlaşıyla çizilmiş, yazılı olmayan, ancak etkin kurallarla belirlenmişlerdir²⁷.

XIX. yüzyıldan itibaren ise, Osmanlı mimarisinde yapı tiplerinin çeşitlenmesi, ahşaptan kâgire evrilen büyük kışlaların, yeni devlet yapılarının ve gösterişli sarayların kentsel sahnede belirmesi “modern” bir devlete geçişi işaret eden “ilerleme”ye yönelik göstergeler olarak karşımıza çıkar.

XIX. yüzyıl Osmanlı ideolojisini yansıtan yapıları incelediğimizde, erkin göstergesini anlamak için o siyasî erkin bütünüyle kültürünü de anlamak gerekir. Çoğunlukla erki yansıtan

---

²⁵ İlber Ortaylı, **Tanzimat Devri'nde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yay., Findley, a.g.e.; Akyıldız, a.g.e.; Mehmet Seyitdanlıoğlu, **Tanzimat Devri'nde Meclis-i Vâlâ (1838-1868)**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yay., 1996.

²⁶ Cengiz Orhonlu, “Şehir Mimarları”, **Osmanlı Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 2, 1981, s. 23-24.

²⁷ Yazılı olmayan ve toplumsal uzlaşıyla belirlenmiş bu sınırları Gülru Necipoğlu, kendi önerdiği decorum kavramıyla tartışmaya açmıştır. (Bkz. Gülru Necipoğlu, **The Age of Sinan: Architectural Culture in the Ottoman Empire**, London, Reaktion Books, 2005).

kültür, diğer ideolojik yapılarla anlamlandırılır. Osmanlı'da ise, elle tutulması zor devlet erki gözle görülen somut simgelere bağlanmıştır. Bu çoğunlukla devletin idare mekânları ve özellikle hükümet konaklarıdır.

Bu bağlamda XIX. yüzyıl Osmanlı mimarisinde hükümet konaklarının simgesellik açısından iki anlamı vardır: “Birincisi hükümet konağının yapıldığı amaçla ilgili simgesellik; ikincisi yapının durduğu yerle kurduğu ilişkiden doğan simgesellik. Örneğin; Topkapı Sarayı Osmanlı Devleti'nin simgesidir. Fakat yerleştiği yer de, aynı zamanda İstanbul'un simgesidir.

Kimi simgeler eskir, geçerliliklerini, anlatım ve etkileme güçlerini yitirirler, ya da anlam değiştirirler. Rumeli coğrafyasında Tanzimat'ın ilânı sonrasında inşa edilen hükümet konakları da, Osmanlı'nın günümüzde bölgede hâlâ duran ruhunun önemli sembolleridir.

Dedeğaç Hükümet Konağı (1890)

1883'te sancak merkezi Dimetoka'dan Dedeğaç'a taşınır ve bu tarihten itibaren şehir hızlı bir gelişim gösterir. XIX. yüzyılın sonlarına doğru şehirde 1.500 ev, kiliseler, okullar, dükkân ve mağazalar, sekiz adet konsolosluk binası bulunmaktadır. Şehrin özellikle önemli binaları arasında Rus Konsolosluğu, Avusturya-Macaristan Konsolosluğu ve aynı binada Osmanlı Bankası ile tütün ve tekel binası yer almaktadır.

19 Mayıs 1880'de Dedeğaç kazasında bir hükümet konağı inşa edilmesi düşünülür²⁸. Ancak, aradan on yıl geçtikten sonra bina inşa edilebilir. 9 Kasım 1886'da Dedeğaç Hükümet Konağı inşası hakkında bilgi verilmediği tespit edildiğinden malumat verilerek neden başka yer kiralandığının bildirilmesi istenir²⁹. Nihayetinde, 28 Mayıs 1890'da inşa olunacak Dedeğaç Hükümet Konağı'nın temeli atılır (Resim-1).³⁰ 1890 yılının sonlarına doğru da bina tamamlanır. Konağın inşa sürecinde devletten sağlanan paranın yanı sıra ahalinin yardımları da önemli bir yer teşkil eder. Bu nedenle, hükümet konağın yapımında hizmetleri görülen belediye reisi Praşköylü Ahmed ve Haşım Efendiler ile Mehmed Ağa 31 Mayıs 1891'de birer Mecidî nişanla taltif edilirler³¹.

1890 yılında şehrin sahil caddesinde bir peyzaj tasarımı içeren bahçe içerisinde kamu binaları inşa edilir (Resim-5)³². Bu binalar; hükümet konağı, ziraat bankası, telgraf ve postane, jandarma dairesi, adliye dairesi, evrak binası ve camiden oluşmaktaydı (Resim-2-4). Bahçede yapılan peyzajda, üçgen alanlar içerisinde ay-yıldız figürleri ile çiçek desenlerine yer verilmiştir (Resim-3-4). Günümüzde, postane ve hükümet konağı halen ayakta. Hükümet

²⁸ BOA., ŞD., 1910/28 (Edirne-1).

²⁹ BOA., DH.MKT., 1376/108.

³⁰ BOA., DH.MKT., 1726/47.

³¹ BOA., DH.MKT., 1837/118.

³² Panos Tsolakakis, **Ottoman Government Houses in Greece, 1850-1912**, Thessaloniki, University Studio Press, 2008, s.126.

Konağı binası, Batı Trakya'nın Yunanistan'a katılmasından itibaren (1920), günümüze gelinceye kadar şehir mahkeme binası olarak kullanılmaktadır (Resim-7).

Yapı, kamusal alan olarak düzenlenen ve etrafı çevrili bahçe içerisinde tek katlı olarak inşa edilir. Diğer kamu binaları bahçe etrafında sıralanmışken, konak bahçe içerisinde yer alır. Hükümet Konağı, tek katlı, dikdörtgen kütleli, kargir ve alınlıkla sonlanan bir yapıdır. Konağın ön cephesi, bahçenin ana kapısına bakmaktadır. Çatısı, parapet duvarlarının arkasına gizlenmiştir (Resim-6)³³. Neo-klâsik üsluba gönderme yapılarak dikdörtgen olarak düzenlenen konak, 1912'den itibaren geçirdiği farklı kullanımlardan dolayı iç mekânının özgün kullanımının günümüze ulaşmasını engellemiştir.

Ferecik Hükümet Konağı (1888)

Edirne Vilayeti'ne bağlı Ferecik kazasında, 16 Eylül 1868'de avlusunda zaptiye koğuşu ile hapisanesi de olan bir konağın yapılmasına ihtiyaç duyulur³⁴. Ancak, aradan tam yirmi sene geçtikten sonra hükümet konağının inşası tamamlanır. 5 Kasım 1888'de ahalinin de yardımıyla Ferecik hükümet konağı inşa edilir³⁵. 7 Kasım 1888'de Ferecik'te yapılan hükümet konağının tamamlanmasında büyük gayret ve yararlıkları görülen Ferecik Nahiyesi Müdürü Anesti Efendi ile Ferecik eşrafından Gelibolu İdare Meclisi Azası İsmail Ağa'nın rütbe ve nişanla taltif edilmesi teklif edilir.³⁶

1 Nisan 1902'de konağın avlusunda harap olan hapisanesinin yıkılarak yerine jandarma dairesi yapılması planlanır³⁷. 30 Nisan 1902'de inşaat için gerekli meblağın Jandarma'ya ait bütçenin taşra inşaat ve tamirat kaleminden ödenmesi düşünülür³⁸. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Jandarma Dairesi'nin yapılıp yapılmadığına dair daha sonraki yıllara ait kayıtlı bir belge henüz yer almamaktadır. İnşa edilip edilmediği ihtimal dâhilindedir. Ancak, Jandarma Dairesi'nin inşa edildiği düşünülürse; 1888'de hükümet konağının inşasını yirmi sene sonra ahalinin yardımlarıyla gerçekleştirebilen Osmanlı Devleti, 1902'den itibaren ekonomik açıdan daha sıkıntılı günler geçirdiğinden dolayı gene halkın desteğiyle bu binayı yaptırabilmiş olmalıdır.

Osmanlı'nın kuruluşundan itibaren erken fetih bölgesi olan Ferecik, Gazi Süleyman Paşa'nın kiliseden çevrilen camisiyle devletin Rumeli'de ilk yıllarından son yıllarına kadar olan hâkimiyetinde bu önemini muhafaza etmiştir. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Abdülhamid Albümleri içerisinde, Ferecik'te 19.y.y. sonlarında inşa edilen

³³ Tsolakı, a.g.e., s.126.

³⁴ BOA., A.MKT.MHM., 420/47.

³⁵ BOA., DH.MKT., 1561/43.

³⁶ BOA., DHMKT., 1562/63.

³⁷ BOA., İ.AS., 39/78.

³⁸ BOA., DH.MKT., 492/2.

yapılar arasında kışla, redif ve debboy binalarının da resimleri bulunmaktadır (90418-32, 90418-33).

Hükümet Konağı, Ferecik'in merkezinde yer almaktadır. Konak, tek katlı, kare kütleli ve alınlıkla sonlanan bir yapıdır. Çatısı, kademeli parapet duvarlarının tamamen arkasına gizlenmiştir (Resim-8)³⁹. Kapı üzerinde yer alan üzeri basık kemerli alınlık içerisinde "Maşallah" yazısı yer almaktaydı. Ön cephenin tam ortasında yer alan kapının her iki yanında simetrik olarak ikişer pencere vardı. Yan cephelerde de altışar pencere düzeni bulunmaktaydı. Ancak, incelememiz esnasında bu pencerelerden dördünün bilinmeyen bir tarihte sonradan kapatıldığı görülmüştür (Resim-9). Ayrıca, alınlıktaki "Maşallah" yazısı da ortadan kaldırılmıştır. Halen, ayakta ve oldukça bakımsız durumda olan konağın, 1912'den itibaren hangi fonksiyonlarla kullanıldığı tespit edilememiştir.

Gümülcine Hükümet Konağı (1872)

1371'den 1912'ye kadar Osmanlı idaresinde kalan Gümülcine'de Türklerin bulunduğu semtin merkezine 1872 yılında hükümet konağı binası ve bir süre sonra da komşu bina olarak hapishane inşa edilir.

1316 (1898-99) tarihli Edirne Vilâyeti Salnâmesi'ne göre Gümülcine merkez kazasında 53.393 Müslüman, 8.401 Rum, 7.506 Bulgar, 712 Yahudi ve 329 Ermeni vardı⁴⁰. Buna göre 1898'de kaza nüfusunun %76'sı Müslümandı. Gümülcine sancağı genelinde, XIX. yüzyıl sonunda ve XX. yüzyıl başlarında Müslümanların daha büyük çoğunlukta olduğu görülür. 1906-1907 nüfus sayımına göre nüfusun 239.870'i Müslüman, 28.614'ü Bulgar, 21.545'i Rum, 1.290'ı Yahudi ve 493'ü Ermeni idi. Bu rakamlardan Müslümanların oranının % 82 olduğu anlaşılmaktadır⁴¹. 1319 (1901-1902) tarihli Edirne Vilâyeti Salnâmesi, Gümülcine kaza merkezinde 2.381 hane ve 12.393 nüfus bulunduğunu zikretmektedir⁴².

Bu kadar büyük bir Müslüman nüfus yoğunluğunu barındıran Gümülcine'ye 1867 Vilayet Nizamnâmesi'nin ardından 1872'de oldukça görkemli bir hükümet konağı inşa edilir. 26 Haziran 1904'te [Gümülcine Hükümet Konağı bitişigine, hapishanenin yanına yapılacak jandarma ve polis dairelerinin temel atma merasimi yapılır](#)⁴³.

1910 senesinde Yaver Paşa aynı kamusal alana kışla inşa ettirir. Hükümet konağı ve kışla halen ayakta. Ancak, hapishane binasının yerine yakın zamanda adalet sarayı inşa edilmiştir.

³⁹ Tsolakı, a.g.e., s.126.

⁴⁰ Edirne Vilayeti Salnâmesi (1316)-1900, 26.Def'a.

⁴¹ Kemal H. Karpat, *Ottoman Population 1830-1914*, Madison, 1985, s.166.

⁴² Edirne Vilayeti Salnâmesi (1319)-1902, 28.Def'a.

⁴³ BOA., DH.MKT., 865/9.

Temmuz 1913'te Girit Taburunun Gümölcine'ye girmesiyle Şehir birkaç gnlgne Yunan devletinin eline geçer. Bükreş Antlaşması (1913) sonrasında Batı Trakya Bulgarlara verilir ve Bulgar kararghı hükümet konağına taşınır. Mtfevik Trakya Devletiği kurulduğunda (1919) bu binada General Sarpi (Charpy) ikamet eder. Trakya'nın Yunanistan'a katılmasıyla (1920) ve Lozan Antlaşması ile (1923) binaya Şehir mahkemeleri yerleŐtirilir ve bu mahkemeler 2004'e kadar faaliyete devam eder ve bu tarihten sonra yeni adalet sarayına nakledilir⁴⁴. Gmlcine hükümet konağı binasının adli bir fonksiyonla kullanılmak üzere devam eden restorasyon ve bakım çalışmaları da günümüzde tamamlanmıŐtır (Resim-15).

Neo-klasik tarzda inşa edilen hükümet konağı, dikdörtgen Şeklinde yığma kargirdir. 40.60m.x16.60m. llerindeki yapı su basman üzerinde iki katlıdır ve 32 odası bulunmaktadır⁴⁵. n cephenin tam ortasında dıŐarıya doğru çıkıntı Şeklinde vurgulu bir giriş yapılmıştır. Üst kısmında alınlık içerisinde yer alan Arma-i Osman, günümüzde kaldırılmıştır (Resim 11, 14). n cephede bulunan kıvrımlı merdiven tek kollu iner, bir sahanlıktan sonra ikiye ayrılırdı. Ancak, daha sonra yapılan bir deđiŐiklikle merdiven ikiye ayrılmadan düz olarak iner.

 meknda karnıyarık plan Őeması yer alır. Merdiven kovası giriŐin tam karŐısındadır. Binanın planı, bu dönemde inşa edilen hükümet konaklarının çoğunda olduğu gibi bir koridor etrafına dizilen odalardan oluşmaktadır (Resim 16-18). Hükümet Konağının bir diğer özelliği de, etrafının avlu duvarlarıyla çevrili olmasıdır. Bina, arazi nitelikleri, konumlanması, li, mekânı ve kurgusu ve hacimsel nitelikleri, i mekân ve cephe düzenlemeleri ile XIX. yüzyıl Osmanlı siyasi erkinin ve ideolojisinin Şehirdeki en görkemli temsilcisidir.

skee Hükümet Konağı (1875-1969)

skee Şehir merkezi meydanında günümüze kadar muhafaza edilen (kitabesi yok edilmekle birlikte) ve Şehrin bugün adeta sembolü olan saat kulesi bulunmaktadır. Saat kulesiyle birlikte meydanda cami, medrese, imaret, hamam, hükümet konağı ve belediye binası bulunmaktaydı. Taş dŐeli bu meydanda, haftalık pazar kuruluyordu (Resim-19). Meydanın merkezinde bir adet üstü kapalı ve etrafında çeŐmeler bulunan mermerden bir Şadırvan vardı ve burada Müslümanlar camiye gitmeden önce dinî vecibeler gereği abdest alırlardı.

⁴⁴ Tsolakis, a.g.e., s.107.

⁴⁵ A.e., s.108.

Hükümet konağı meydanın batı bölümünde, bugünkü Kavala Caddesi ve Daglı Caddesi arasında bulunan bölümde yer alırdı. Yerel araştırmacı ve yazar Thomas Eksarhos'a göre hükümet konağı, 1875'te inşa edilir⁴⁶. 1913'te imzalanan Bükreş Antlaşması'yla Batı Trakya Bulgarlara verilir ve hükümet konağı binası onların yönetimine geçer. Müttefik Trakya Devletçığı kurulmasıyla birlikte (1919) bu binaya Fransız komutan yerleşir. Trakya'nın Yunanistan'a katılmasıyla (1920) ve Lozan Antlaşması ile (1923) bina kaymakamlık (vilayet) binası olarak kullanılır. 1934'ten itibaren ise şehir mahkeme binası (adliye) olarak faaliyet gösterir. 1969'da mahkeme binası adalet sarayına dönüştürülür ve bu nedenle hükümet konağı binası terk edilir. Sonrasında yapı, özel kişiye satılıp elden çıkarılır ve ardından yıkılır. 17x21m. ölçülerinde iki katlı ve kırma çatıyla örtülen yapıdan günümüze iki fotoğraf ulaşmıştır (Resim-19-20).

Sonuç

İdeoloji, sanatta, hukukta, ekonomik etkinlikte, bireysel ve toplumsal yaşamın bütün görünümünde bulunan en yüksek dünya görüşüdür. Mimarî yapılar gibi, kamuoyunu doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak etkileyen ya da etkileyebilecek olan her şey ona aittir. Kütüphaneler, okullar, dernekler, cadde ve alan isimleri, v.b. ideolojinin maddî yapısının canlı ve tarihsel bir modelini ortaya çıkarır.

Maddî dünyanın önemli bir bileşeni olan mimarlık üretimi ve yapılı çevre her toplumun, maddî dünyasında ideoloji ile yakından ilişkilidir. Tarih boyunca mimarî anlayışlar, politik anlamdaki ideolojilerden farklı ölçüde etkilenerek ortaya konulmuşlardır. Ayrıca, kavramsal olarak politik anlayışların mimarlık ideolojilerini doğrudan tanımladığı görülmektedir.

İdeoloji, politika ve mimarlık arasındaki ilişki geçmişten günümüze kadar birçok anlamda ve kavramsal kullanımda dile getirilmiştir. Osmanlı'da Tanzimat sonrasında egemen olan ideoloji ve yönelimler erkin mekânını biçimlendirmiştir. Tanzimat sonrası dönemin önerdiği toplumsal yaşamdaki değişiklikler, doğal olarak ideoloji ve siyasî erkin bir göstergesi şeklinde Osmanlı mimarisine yansımıştır. Beş yüzü aşkın senedir Osmanlı'nın, Rumeli eyaletinde Türklerin çoğunlukta olduğu önemli bir coğrafi ve manevî merkezi olan Batı Trakya'da da bu yansımalar ele aldığımız dört hükümet konağı ekseninde ele alınmıştır.

XX. yüzyılda Osmanlı'da Devlet erkinin sembolü hükümet konakları, yaşanan farklı etnisitelerden oluşan toplumda önemli tutulan değerlerin neler olduğunu hatırlatma ve onlara uymayı zorlama, bu değerleri içermeyi mümkün kılmaktadır. Genel olarak Osmanlı toplumu; İslâm dininin, askerce yaşamın, devlet yönetimi konusunda özel bir biçimin

---

⁴⁶ A.e., s. 112.

toplamından oluşan bir varlık olarak görülebilir. Ancak, XX. yüzyılda dünyada meydana gelen değişiklikler ve yenilikler, bu toplumun devletin vatandaş üzerindeki haklarını yeniden gözden geçirmesine ve değiştirmesine yol açmıştır.

Bu değişimin ve modernleşmenin Batı Trakya'daki dört simgesi olan hükümet konakları, buldukları yerlerde yaptıkları ideolojik çağrışımlarla, eski dokuda mekânsal farklılıklar meydana getirmişlerdir. Ayrıca, Tanzimat sonrası mimarî anlayış içerisinde üretilen bu binalar, anlamsal ve mimarî dil açısından da farklı özellikler barındırmaktadır. Bugün zerlerindeki Osmanlı armaları, maşallah yazıları ve kitabeleri sklerek kimliksizleştirmeye maruz bırakılan bu yapılar, günümüzde Batı Trakya olarak adlandırılan bu bölgede, Osmanlı dinî erkinin dışında simge/sembol yapılar hâline gelmişlerdir.

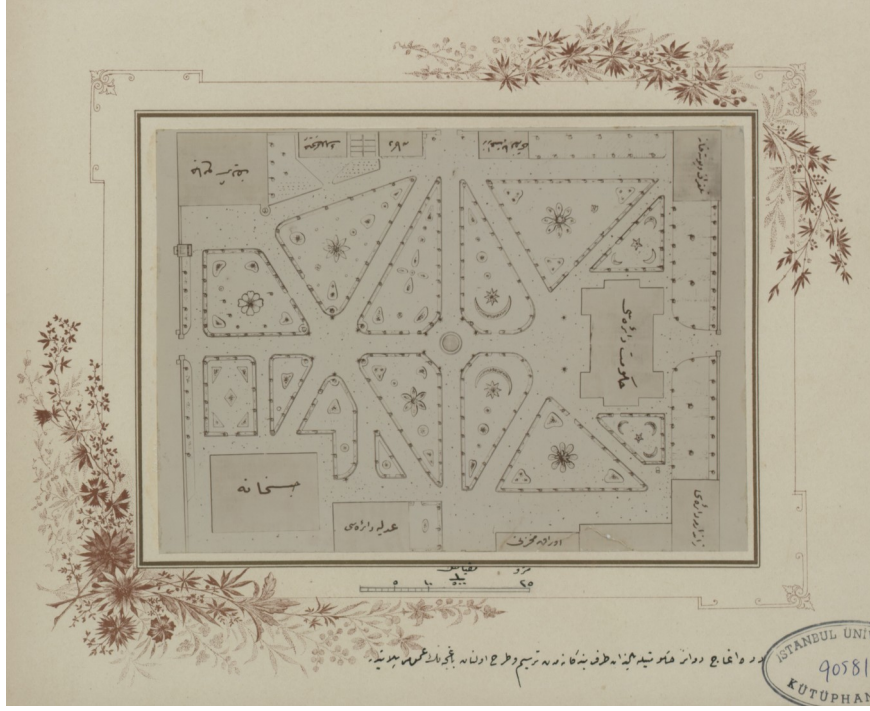
EKLER

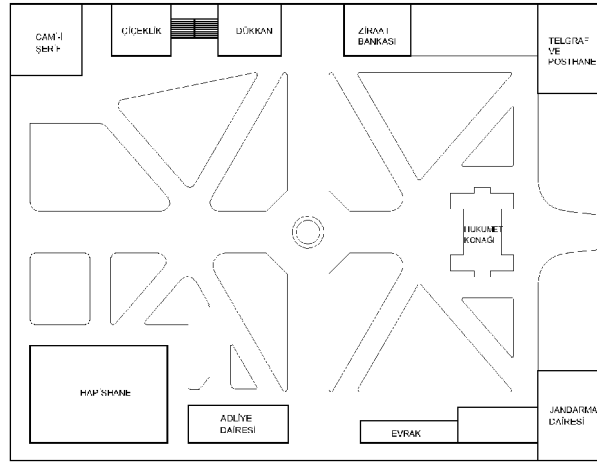
Resim-1: Dedeağaç Hükümet Konağının inşası
(İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi 90624/6)

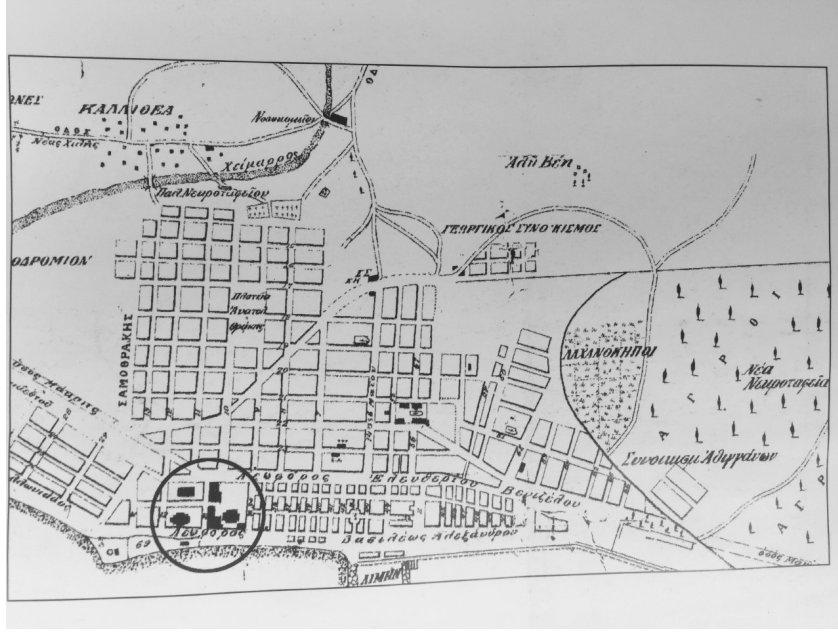
Resim-2: Dedeağaç Hükümet Konağı ile bahçesinin bir kısmı
(İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi 90581-007)

Resim-3: Dedeağaç Hükümet Konağı, diğer kamu yapıları ve bahçesinin planı (İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi 90581-008)

Resim-4: Dedeağaç Hükümet Konağı, diğer kamu yapıları ve bahçesinin planının günümüz alfabesine çevrişi ve autocad çizimi (Çizim ve okuma: Neval Konuk)

Resim-5: Dedeğaç Hükümet Binalarının yerinin de belirtildiği topografi (Arşiv G. Alepakos Tsolakis, 2008, s.126)

Resim-6: Dedeğaç Hükümet Konağı ön cephe çizimi (Tsolakis, 2008, s.126)

Resim-7: Dedeağaç Hükümet Konağı'nın günümüzdeki görünüşü (Tsolakis, 2008, s.127).

Resim-8: Ferecik Hükümet Konağı görünüşü
(İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi 90418-30)

Resim-9: Ferecik Hükümet Konağı'nın genel görünüşü (Foto: Neval Konuk, 2013)

Resim-10: Ferecik Hükümet Konağı ön cephesi görünüşü (Foto: Neval Konuk, 2013)

Resim-11: Gümülçine Hükümet Konağı genel görünüşü (Kartpostal Arşivi: Neval Konuk)

Resim-12: 1 Eylül 1904 tarihli Gümülçine Hükümet Konağı [bitişğinde jandarma ve polis idareleri için yapılacak dairelerin temel atma merasimi](#) (BOA., TFR.I., FTG., 1/40)

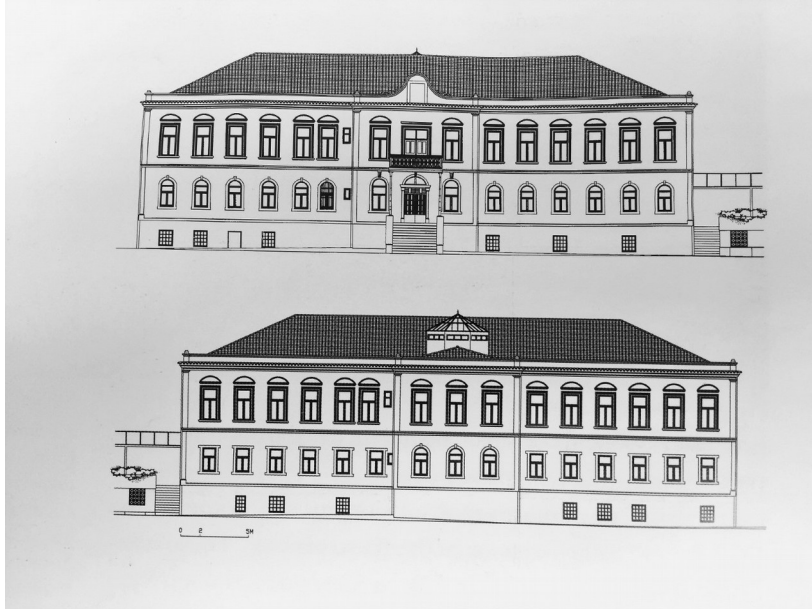
Resim-13: Gümülcine Hükümet Konağı'nın 1. Balkan Savaşı'nda Bulgarlar tarafından işgali (Tsolakis, 2008, s.108).

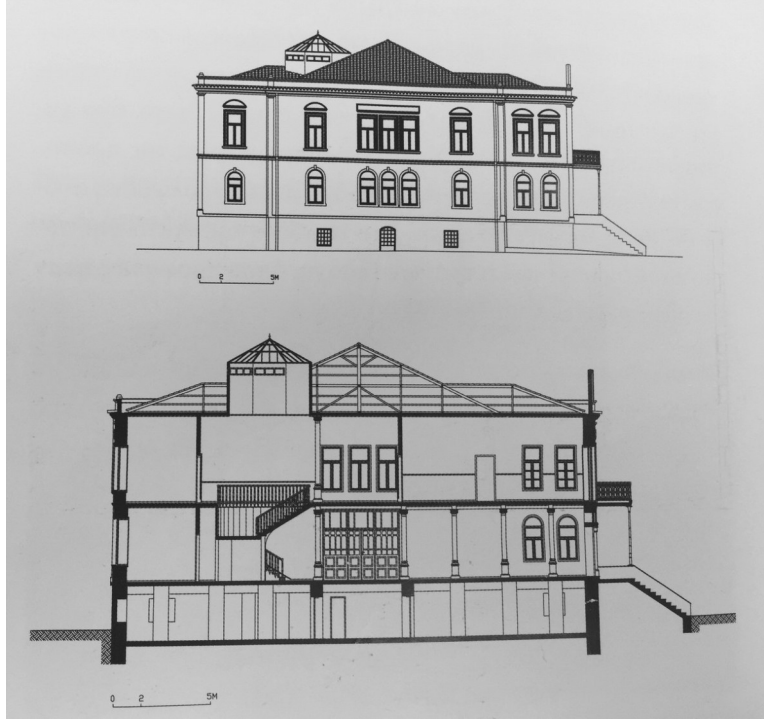
Resim-14: Gümülcine Hükümet Konağı'nın genel görünüşü (Foto: Neval Konuk, 2005)

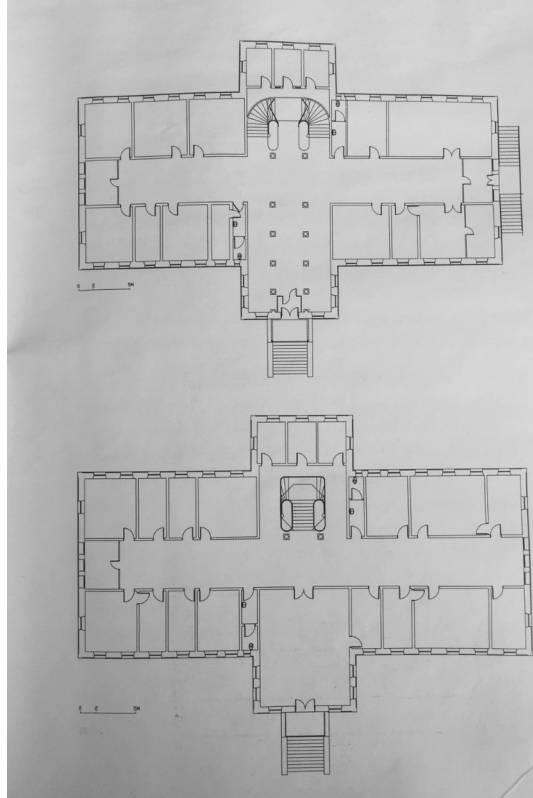
Resim-15: Gümölcine Hükümet Konağı'nın genel görünüşü (Foto: Neval Konuk, 2014)

Resim-16: Gümölcine Hükümet Konağı'nın ön ve arka cephe çizimi (Tsolakis, 2008, s.110)

Resim-17: Gümölcine Hükümet Konağı'nın yan cephe çizimi ve kesit (Tsolakis, 2008, s.110)

Resim-18: Gümölcine Hükümet Konağı'nın birinci ve ikinci kat çizimleri (Tsolakis, 2008, s.111)

Resim-19: İskeçe Hükümet Konağı'nın Osmanlı dönemi görünüşü
(Kartpostal Arşivi: Neval Konuk)

Resim-20: İskeçe Hükümet Konağı'nın yıkılmadan önceki bir görünüşü
(Tsolakis, 2008, s.113)

GÜMÜLCİNE MÜLKİYE İDADİSİ

Mahir AYDIN*

1) Genel Görünüm

1885 yılı ölçeğinde Gümülcine, Edirne Vilayetini oluşturan altı sancaktan biridir. Vilayetin en batısındaki bu sancak; doğudan Dedeâğaç, kuzeydoğudan Edirne, kuzeyden Doğu Rumeli, batıdan Selanik ve güneyden de Ege Denizi ile çevrilidir. Bir başka deyişle Gümülcine; solunda Selanik ve sağında Edirne gibi, iki önemli merkezin gölgesinde kalan bir beldedir.

Sancak, merkezi olan Gümülcine Kazası ile birlikte; Sultanyeri, Ahiçelebi, Rupçoz, Eğridere, Darıdere ve İskeçe'den oluşur. İçerisinde 33 ilçe ve 704 köy yer aldığı sancağın 245.072 kişilik nüfusunun; 206.914'ü Türk, 20.671'i Bulgar, 15.241'i Rum, 912'si Çingene, 360'ı Ermeni, 339'u Yahudi ve 235'i de yabancıdır.

Kaza merkezi Gümülcine kasabasında ise; Türk, Rum, Ermeni ve Yahudi olarak, 13.560 kişi yaşar. Burada; 10 sıbyan mektebi, dört medrese ve bir kütüphaneden başka, Hıristiyan ve Yahudilerin, kendi cemaatlerince desteklenen okullar vardır. Medreseleri ise; Karaca Mehmet Medresesi, Kayalı Medresesi, Yeni Cami Medresesi ve Yunus Bey Medresesi oluşturur.

1882 yılından başlanarak, ülke genelinde olduğu gibi Gümülcine'de de, modern eğitim veren okullar açılır. 1885 yılında; ibtidainin 4 öğretmeni ile 185 öğrencisi ve rüştiyenin de, 5 öğretmeni ile 83 öğrencisi vardır.

Bu okulların öğretmen maaşı ve öteki masrafları, daha önce bağış olarak yaptırılan 12 adet dükkân kirası ile birlikte, İslâm Cemaati Sandığı'ndan karşılanır. 1885-1889 yılları arasında, bu okulların öğrenci sayısı; ibtidaide 173-210 ve rüştiyede ise 80-98 arasında değişir.

---

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi.
E-mail: mahiraydin2023@gmail.com

Gümülcine İdadisi'nin ortaya çıkışına, bu iki okulun varlığı neden olacaktır. İdadiler, rüştiye ile sultani arasında işlevi olan, eğitim kurumlarıdır ve öteki okullar gibi, Maarif Nezareti'ne bağlıdır. Bu okulların işlemleri de, “*İdadi Mektepler Talimatnamesi*”ne göre yürütülür.

Gümülcine'de eğitim konusu, özellikle idadi ile birlikte ağırlık kazanır. Bu durumda, başkanlığını en üst düzeyden Gümülcine Mutasarrıfı ve üyeliğini de, önemli devlet kurum yetkilileri ile halktan saygın kişilerin yaptığı, on dört kişilik Maarif Meclisi söz konusudur. Bu meclisin aldığı bir karar, önce Gümülcine Maarif Müdürü tarafından Edirne Maarif Umum Müdürü'ne, oradan da Maarif Nazırı'na iletilir. Maarif Nazırı da konuyu, görüşülmek üzere Maarif Büyük Meclisi'ne gönderir.

Söz konusu işlemler, yani “*sorumluluk zinciri*”, iki yönden dikkat çekicidir. Birincisi, derslerin alan uzmanlarınca verilmesi ve ikincisi, eğitim için yapılacak harcamaların sağlıklı olmasıdır. Araç-gereç konusunda, Maarif Anbarı'nda olanlar gönderilirken, öteki harcamalar için, öncelikle Maarif Büyük Muhasebesi'nde çözüm aranır. Maarif Nezareti'ni aşan konular ise; Maliye Nezareti ve onun da ayrıntısında, Maliye Büyük Muhasebesi'nde çözüme kavuşturulur.

Gümülcine'deki eğitimi Edirne Maarif Müfettişi denetlerken, “*aylık masraf cetveli*” ve derslerin işleyişi konusundaki “*T Cetveli*”, Maarif Nezareti'nin denetimindedir. Burada son bir bilgi olarak; Gümülcine İdadisi adındaki “*mülkiye*” tanımının, onun “*askeri*” olmadığını vurgulamak amaçlı olduğunu, belirtmek gerekir.

2) Gümülcine İdadisi'nin Binası

Gümülcine Maarif Meclisi'nin öncülüğünde, erkek çocukların eğitimi için, daha önce birer ibtidai ve rüştiye açılmıştır. 1885 yılına gelindiğinde, bu iki okul için, yeni ve ortak bir binanın yapımı sürmektedir. Alt katında ibtidai ve üst katında rüştiye öğrencilerinin eğitim göreceği bu bina, Gümülcine halkının ekonomik desteği ile yapılmaktadır.

Bu ortak binanın yapımı sürerken, Gümülcine halkı bir de idadi eğitimi ister. Buna göre yeni binanın, üst katı idadi ve alt katı ibtidai ve rüştiye öğrencileri için kullanılacaktır. Bu konudaki ilk çalışmayı, Gümülcine Maarif Meclisi yapar. Ardından konu, 22 Mart 1885 tarihinde Gümülcine İdare Meclisi'nin gündemine gelir ve alınan karar, Edirne Vilayeti Maarif Müdürlüğü'ne, bir tutanak ile bildirir.

Ancak Maarif Nezareti, 7 Aralık 1884 tarihli kararı ile bu üç okulun, aynı binada olamayacağını belirtir. Bu durum karşısında Gümülcine İdare Meclisi, yeni bir öneride bulunur. Buna göre, ibtidai ve rüştiye için yapılan bina, Gümülcine İdadisi'ne verilir. İbtidai

ve rüştiye için de, başka bir bina yapılması kararlaştırılır. Bu karar, Maarif Büyük Meclisi'nce, 19 Kasım 1885 tarihinde uygun görülür.

Bu karar üzerine, 42.940 kuruş harcanan yeni binada, bazı düzenlemeler yapılır. Binanın çevresine bir metre yüksekliğinde taş duvar, üzerine yeşil boyalı demir parmaklık, orta yerine bir şadırvan, binanın dış duvarlarına sıva, pencerelerine bir kat daha cam konulur. Binanın eksikleri için, yine Gümülcine halkının katkı sağlayacağı, 40.000 kuruşa daha gerek duyulur. Ayrıca karyola, mefruşat ve levazım konusu, müdür ve öğretmenlerin gelişine bırakılır.

Maarif Büyük Meclisi'nin kararından on beş ay sonra, 17 Şubat 1887'de Edirne Vilayetine gönderilen telgrafta, Gümülcine'de idadiye dönüştürülen binanın eksikleri tamamlanmış ise, eğitim kadrosunun bildirilmesi ve halkın söz verdiği yardımın, yapılıp yapılmadığı sorulur.

Gümülcine İdadisi'nin eğitim kadrosu, 17 Eylül 1888 tarihinde Maarif Nezareti'ne sunulur. Ayrıca, gerekli olan alet ve edevatın satın alınması için, 15 Ekim 1889 tarihinde, 850 franklık bir harcamaya izin verilir. Sonuçta Gümülcine İdadisi, Müdür Ziver Efendi'nin yönetiminde, 1889/1890 Eğitim Yılı ile işlemeye başlar.

3) Gümülcine İdadisi'nin Müdürleri

Gümülcine İdadisi'nin yaklaşık yirmi yıllık serüveninde, sekiz müdür görev yapar. Bunların ilki Ziver Bey ise de, Gümülcine'de en çok iz bırakan müdür, Abdülhamit Sermet Efendi'dir.

Mehmet Ziver Efendi: Gümülcine İdadisi'nin “*kurucu müdürü*”dür. Arşiv belgelerinde kendisi ile 25 Mart 1890 tarihinde karşılaşıyoruz. Bu yıl içerisinde, müdürlük görevinin yanı sıra, Coğrafya ve Fransızca öğretmenliği de yapar. Ancak görevi bir yıldan az sürer ve yerine, Ömer Lütfi Efendi atanır.

Ömer Lütfi Efendi: Bu görevinden önce, Edirne İdadisi'nde, Hendese, Tarih, Hikmet-i Tabii derslerinin öğretmenidir. 19 Nisan 1890 tarihinde Gümülcine İdadisi'ne, 250 kuruş maaş ile müdür atanır. Burada, önceki müdür gibi, Coğrafya ve Fransızca dersleri de verir. Bu dersler ile birlikte toplam maaşı, 1.650 kuruşa çıkar. 11 Ağustos 1892 tarihinde ise, Aydın İdadisi Müdürü Mehmet Hasip Efendi ile yer değiştirerek, Gümülcine'den ayrılır.

Mehmet Hasip Efendi: 1892 güzünde Gümülcine'de göreve başlar. Kendisi Siroz Rüştiyesi mezunudur. Aydın İdadisi Müdürü iken Tarih ve Hesap derslerini de veren Mehmet Hasip Efendi'nin maaşı, 1.400 kuruştur. Gümülcine İdadisi'nde maaşına, “*ilerleme*” olarak, 250 kuruş zam yapılır.

Ancak iki yıl sonra, eşi hastalanır. Doktor raporu ile İstanbul'da, yoğun bir tedavinin gerektiği anlaşılır. Tatil dönemine rast getirilen otuz günlük izinler, bu konuda yeterli olamaz. Sonuçta Mehmet Hasip Efendi, dört yıllık görev süresinin içinde iken, 3 Temmuz 1896'da Gümülcine'den ayrılır ve yerine Şahin Taki Efendi atanır.

Şahin Taki Efendi: Daha açık söylemi ile Şahin Takiyyüddin Efendi. Bundan önce, Edirne İdadisi Müdür Yardımcı olarak görev yapmıştır. 4 Temmuz 1896 tarihinde Gümülcine İdadisi'nde müdürlük görevine başlar. Türkçe, Tarih, Malumat-ı Fenniye derslerini verdiği için, toplam olarak 1.035 kuruş maaş alır. Ancak Gümülcine'nin havası-suyu ile uyum sağlayamaz. Kısa süre için izinli olarak, doğum yeri olan Kolovine'ye gitse ve İstanbul'da muayene olsa da, iyileşmesi için yeterli olmaz.

Doktorlar kendisine, üç dört ay zihin meşguliyetinden uzak kalması gerektiğini, kesin olarak önerir. Bu bilgiyi, 1 Eylül 1897 tarihli dilekçesinde belirtir. Ayrıca, sağlığına kavuşuncaya değin İstanbul'da kalmasını ve eğer buna izin verilmezse, onur duyduğu görevinden affını ister. Maarif Büyük Meclisi, 16 Eylül 1897 tarihinde istifasını kabul eder. Yerine ise, Osman Nuri Efendi atanır.

Osman Nuri Efendi: Gümülcine İdadisi Müdürlüğü'ne, 16 Eylül 1897 tarihinde atanır. Kendisi bundan önce, Sivas İdadisi Müdürü olarak görev yapmıştır. Uzmanlık alanı olan dersler; Türkçe, Tarih ve Malumat-ı Fenniye'dir. Yani önceki müdür Şahin Taki Efendi ile aynıdır. Bu dersler ile birlikte toplam maaşı, 1.035 kuruştur. Bu konudaki Maarif Nezareti'nin kararı, 23 Eylül 1897'de Edirne Maarif Müdürü'ne gönderilir.

Osman Nuri Efendi, 1898 yılının bahar döneminde de Gümülcine İdadisi Müdürü'dür. Ancak aynı yılın güz döneminde, onun yerine Yunus Noni Efendi göreve gelir.

Yunus Noni Efendi: Kendisi, Öğretmen Okulu yani Darülmualimin'in, rüştiye ve idadi şubeleri mezunudur. 1879'da İstanbul Aksaray Mahmudiye Rüştiyesi öğretmenliği, 1881'de Edirne Maarif Müfettişliği, bu müfettişliğin 1885'te lağvıyla önce Edirne İdadisi ve daha sonra, 1892'de Kütahya İdadisi ve 1893'te Gelibolu İdadisi'nde görev yapar. Son olarak, "görev almakla onur duyduğu" Gümülcine İdadisi'ne 1898'de müdür olarak atanır.

Gümülcine'deki müdürlük görevinin yanı sıra; Farsça, Tarih ve Coğrafya derslerine de öğretmenlik yapar. 1903 yılında; Farsça, İlm-i Eşya, Usul-i Defteri, Hendese ve Türkçe dersleri verir. Ancak altı yıl sonra, 15 Ocak 1904 tarihinde, İstanbul veya çevresindeki bir okula atanmasını ister.

22 Şubat 1904 tarihinde bu isteği; kendisinin yatılı idadi müdürlerinin en kıdemlisi olduğu ve isteği değerli olduğu halde, boş müdürlük bulunmadığı için, uygun kadro üzerine yapılacağı biçiminde değerlendirilir. Bir başka söylem ile kabul edilmez. Ayrıca 16 Temmuz

1906 tarihinde; öğrencilerden 517 numaralı Ali Efendi, 458 numaralı Abdullah Efendi, 512 numaralı İsmail Efendi, 519 numaralı Hamdi ve 522 numaralı Sadık Efendiler konusunda sorunlar yaşanır. “*Genel Sınav Cetvelleri*” toplamında yaptığı yanlışlıktan dolayı, bir maaş kesintisi ile cezalandırılır. Yerine Abdülhamit Sermet Efendi atanır.

Abdülhamit Sermet Efendi: Gümülcine’ye en büyük eğitim katkısı sağlayan müdürdür. 21 Eylül 1906 tarihinde, Berat Hamidiye İdadisi’nin eski müdürü olarak, Ta’az İdadisi Müdürlüğüne atanır. Kısa süre sonra, 29 Kasım 1906 tarihinde de, Gümülcine İdadisi’nin müdürü olarak göreve başlar.

Sermet Efendi, iki yılı aşkın müdürlüğü sırasında, Gümülcine İdadisi için çok başarılı bir çaba sergiler. Ancak 11 Ocak 1909 tarihinde, görevden alınır ve Şam İdadisi’nin müdür yardımcılığına atanır. Yerine de, Şam İdadisi’nden Mustafa Hakkı Efendi getirilir. Bunun üzerine Gümülcine’nin ileri gelenleri, Maarif Nezareti’ne bir “*toplu dilekçe*” verir.

Bu dilekçe; Sermet Efendi’nin Gümülcine için ne anlama geldiğinin bir göstergesidir. Çünkü bu dilekçeye mühür basanların sayısı 169’dur. İlmiye grubundan 11 eşraf ve dört müderris, yerel yönetim grubundan Belediye Başkanı Ahmet Bey ile eşraftan yedi kişi ve Gümülcine halkı grubundan Müslüman, Rum, Yahudi, Ermeni 146 kişi söz konusu olur.

Gümülcine halkının 8 Ocak 1909 tarihli dilekçesi, 31 Ocak’ta Maarif Nezareti’nde değerlendirilir ve olumlu karşılır. Böylece, ilk açılacak yatılı bir idadiye müdür olmak koşuluyla Şam’a gönderilen Sermet Efendi, 17 Şubat 1909’da Gümülcine’de yeniden göreve başlar. Şam İdadisi’nden gelen Mustafa Hakkı Efendi de, Gümülcine’deki bir ay bir haftalık kısa görevinden sonra, 25 Şubat 1909’da Şam’a geri döner.

Mehmet Nuri Efendi: Sermet Efendi’nin Gümülcine İdadisi’nde daha ne kadar görev yaptığını, şimdilik bilemiyoruz. Bu konu ve sonraki durum, ayrıntılı ve titiz bir çalışma ile ortaya çıkabilir. En son olarak 1917 yılında, Mehmet Nuri Efendi müdür olarak görev yapmaktadır.

Ancak bu tarihte sınırlar değişmiş ve Gümülcine, Bulgaristan tarafında kalmıştır. Okulun adı bile, Maarif Nezareti’nin programından çıktığı için, “*Gümülcine İslâm Mektebi*”dir. 3 Kasım 1917 tarihinde Osmanlı Devleti’nin Sofya elçisi, Mehmet Nuri Efendi’nin “*maarif madalyası*” ile ödüllendirilmesini ister. Çünkü Mehmet Nuri Efendi; yalnızca eğitim konusunda değil, aynı zamanda çocukların beslenmesi ve Müslüman halkın yerel yönetim ile ilişkisine aracı olmak konusunda da, büyük çaba göstermektedir.

4) Gümülcine İdadisi’nin Öğretmenleri

Gümülcine İdadisi'nin öğretmen kadrosunu oluşturmak kolay değildir. Çünkü devletin içinde bulunduğu ekonomik bunalım, her alanda olduğu gibi, eğitimi de etkiler. Öğretmen atamalarında alan uzmanlığına büyük önem verilse de, kimi kez medrese müderrislerinden yardım alınır, kimi kez de “*vekil öğretmen*” görevlendirmesine gidilir.

Yine de asıl ağırlığı, “*asaleten atanan*” öğretmenler oluşturur. Bu atamalar için önce, gazeteye ilanı verilir ve başvurular arasından, en uygunu olan seçilir. Bu seçim işlemi; önce Maarif Nezareti'nce değerlendirilir, “*sicil şubesi*”ne kaydı yapılır ve sonra yine, gazete ilanı ile duyurulur.

Atamalarda daha çok, Darümuallimin ve Edirne İdadisi mezunu olanlar görülür. Hatta Edirne'nin Süpürgeciler semtindeki Ermeni Mektebi'nden, öğretmen görevlendirilmesi bile söz konusu olur. Edirne İdadisi'nden mezun olan iki öğrenci de, gözetmen olarak Gümülcine'ye alınır.

Gümülcine İdadisi'nin öğretmenleri konusunda, doğal olarak, kimi sorunlar da yaşanır. Bunlar daha çok; istifa, hastalık, uyum sorunu, aile sorunu, alan dışı ve ulaşım ile ilgilidir. Örneğin Amasya'dan gelen bir öğretmenin Gümülcine'ye ulaşması, dönemin koşullarında hiç de kolay olmaz. Çünkü Amasya-Samsun arası 22 saat, Samsun-Tekfurdağı arasındaki deniz yolu 440 mil, yani 815 km ve Tekfurdağı-Gümülcine arası da 40 saatlik yolculuğu gerektirir.

Gümülcine İdadisi'nde ders veren tüm öğretmenlerin adları, aşağıda sunulmaktadır. Ad benzerliği olanları ayırmak için de, alan bilgisi verilmektedir:

Abdullah Feyzi Efendi, Abdülhamit Sermet Efendi (müdür), Ahmet Efendi (resim), Ahmet Efendi (vekil), Ahmet Necati Efendi, Ahmet Nuri Efendi, Ahmet Ragıp Efendi, Ali Edip Efendi, Ali Rıza Efendi, Dr. Aron (vekil), Galip Efendi (Hat), Halil Fehmi Efendi (teğmen), Hasan Tahsin Efendi, Hüseyin Efendi, İbrahim Efendi, İbrahim Naşir Efendi, Mahmut Efendi (gözetmen), Mahmut Hamdi Efendi, Mehmet Ali Efendi (resim), Mehmet Ali Efendi (Fransızca), Mehmet Ali Efendi (müderris), Mehmet Ata Efendi, Mehmet Emin Efendi, Mehmet Esat Efendi (müderris), Mehmet Esat Efendi (Arapça), Mehmet Esat Efendi (Türkçe), Mehmet Galip Efendi, Mehmet Hasip Efendi (müdür), Mehmet Hilmi Efendi (müderris), Mehmet Kenan Efendi (teğmen), Mehmet Nuri Efendi (müdür), Mehmet Nuri Efendi, Mehmet Sıddiki Efendi, Mehmet Ziver Efendi (müdür), Mustafa Daniş Efendi, Nuri Efendi, Osman Efendi, Osman Nuri Efendi (müdür), Osman Efendi (gözetmen), Ömer Lütfü Efendi (müdür), Şahin Taki Efendi (müdür), Şakir Efendi (müderris), Şefik Efendi (vekil), Yaşar Hayri Efendi, Yorgi Efendi, Yunus Efendi, Yunus Noni Efendi (müdür), Ziya Bey (gözetmen).

1902/1903 eğitim yılında Gümülcine İdadisi öğretmenlerinin verdiği dersler de şöyledir: Müdür Yunus Efendi; İlm-i Eşya, Usul-i Defteri, Farsça, Hendese ve Cebir. Yaşar Hayri Efendi; Fransızca, Tarih ve Kitabet. Mehmet Efendi; Arapça. Mustafa Daniş Efendi; Hesap ve Coğrafya. Ahmet Ragıp Efendi; Ulum-ı Diniye ve Ahlâkiye ile Türkçe 3, 4. Emin Efendi; Malumat-ı Ziraiye ve Sıhhiye, Türkçe 1, 2 ve Resim. Galip Efendi; Hüsn-i Hatt.

5) Gümülcine İdadisi'nin Dersleri

Kitlesel bir kamu yararı olan “*eğitim*” konusu, hiçbir dönemde kolay değildir. Yararlı, kapsayıcı ve birbirini destekleyici özellikleri aynı paydada toplayabilmek, titiz bir program ister. Bu nedenle Gümülcine İdadisi, önceki örneklerin de deneyimi doğrultusunda, gençler için umut verici olur.

Gümülcine İdadisi, 1889/90 eğitim yılında öğretime başlamıştı. Bundan üç yıl sonra, Gümülcine'deki rüştiye mektebi kapatılır ve rüştiye eğitimi, idadi ile aynı çatı altında birleştirilir. Böylece, 1892/93 eğitim yılı ile birlikte Gümülcine İdadisi'ndeki dersler, “*rüştiye sınıfı*” ve “*idadi sınıfı*” olarak, iki aşamada verilir.

Ancak Osmanlı Devleti için eğitim konusu, çok geç kalınmış bir programdır. Bu yüzden de devletin son 30 yılında; 1890, 1892, 1903 ve 1909 arasındaki on dokuz yılda, idadi programı dört kez değişir. Ayrıca kimi derslerin, “*boş geçmesi*” bile söz konusu olur.

1902/1903 eğitim yılında Gümülcine İdadisi'nde verilen derslerin, haftalık saati şöyledir: Arapça 12, Cebir 2, Coğrafya 13, Farsça 8, Fransızca 12, Hendese 5, Hesap 11, Hüsn-i Hat 7, İlm-i Eşya 3, Kitabet 4, Malumat-ı Ziraiye ve Sıhhiye 6, Resim 6, Tarih 8, Türkçe 1, 2 11, Türkçe 3, 4 6, Ulum-ı Diniye ve Ahlakiye 18, Usul-i Defteri 1 saattir.

6) Gümülcine İdadisi'nin Öğrencileri

Gümülcine İdadisi'ne, kasabada yaşayan her milletten öğrenci gelir. Ancak o, Edirne Vilayeti'ndeki altı idadi içerisinde, oldukça mütevazı bir konumdadır. 30 Eylül 1895 ölçeğinde, vilayetteki idadilerin öğrenci sayısı; Edirne 132, Tekfurdağı 109, Kırkkilise 105, Gelibolu 93, Gümülcine 62 ve Dedeoğlu 45'tir.

İdadilerin “*mezuniyet töreni*”, dönemin ruhuna uygun biçimde “*ödül dağıtım töreni*” olarak adlandırılır. Gümülcine'de bu tören, ilk kez 9 Aralık 1893 tarihinde görülür. Bundan sonraki törenler, genellikle Temmuz'da ve mülki-askeri memurlar, ulema, eşraf, memleket ileri gelenleri ile birlikte yapılır. Padişaha dua edilen bu tören, gazeteler aracılığı ile halka da duyurulur.

Gümülcine İdadisi'nin öğrenci sayısı, ders yılına göre şöyledir: 1894/1895 62, 1895/1896 64, 1896/1897 64, 1897/1898 69, 1898/1899 78, 1899/1900 78, 1900/1901 95 ve 1901/1902 105'tir.

7) Gümülcine İdadisi'nin Gereçleri

İdadi ölççeğindeki eğitimin gereçleri, “*yüksek eğitim*” gibi uzmanlık gerektirmediği için, çok da ayrıntılı değildir. Bu konudaki gereçler, en çok üç gruba ayrılır. İlki öğretmenler, ikincisi öğrenciler ve üçüncüsü de törenler içindir. Öğretmenler için söz konusu olan gereçler ise; 1 adet müdür koltuğu, 8 adet öğretmen kürsüsü, 2 top perde, 12 adet sandalye ve sayısı belli olmayan yataktır.

Öğretmen Kürsüsü'nün yüksekliği 1,20 m, genişliği 1 m, uzunluğu 1,30 m ve üstü de 0,70 m.dir. Öğrenciler için söz konusu olan gereçler de; 5 adet ayakkabılık, 9 adet harita, 80 adet sıra, 1 adet resim masası, 5 adet yazı tahtası, 8 adet yemek masası ve 16 adet yemek sırasıdır.

Yemek Masası'nın uzunluğu 3 m, genişliği 0,80 m ve ayaklarının yüksekliği 0,90 m.dir. Yemek sırasının uzunluğu 3 m, genişliği 0,40 m ve yüksekliği de 0,50 m.dir. Ayakkabılık ise, uzunluğu 3 m, genişliği 0,30 m, yüksekliği 1,50 m, 7 kat bölme, 8 ayrı yerden oluşur.

Öğrenci sırası da, 1,30 m uzunluğunda, 0,95 m yüksekliğinde, oturulacak yeri 0,40 m ve kitap konulacak yeri 0,45 m genişliğindedir. Çam tahtasından yapılan bu sıranın kapakları da, menteşe ile açılır türdendir.

Tören için okulda, 15 adet bayrak ile 60 adet fener bulunur. Bu bayrak ve fenerler, padişahın “*doğum günü*” ve “*tahta çıkış yıldönümü*” kutlamaları için kullanılır. Gümülcine İdadisi'nin süslenip aydınlatılması için gerekli görülen bu gereçler, “*demirbaş eşya*” özelliğindedir.

Sonuç olarak; 1889/90 eğitim yılı ile birlikte eğitime başlayan Gümülcine İdadisi, “*vatanın gözbebeği*” gençler için, yalnızca önemli bir görev üstlenmekle kalmaz, okulların sayıca artmasına da katkıda bulunur. Çünkü eğitime verilen önem, Gümülcine'de yeni okulların açılmasını da sağlar: Bulgar Mektebi (1895), Kız İbtidai Mektebi (1896), Kız Rüştüye Mektebi (1896), Rum Mektebi (1898), Ermeni Mektebi (1902), Musevi Mektebi (1902).

**EFEMERA ÜRÜNLERİN IŞIĞINDA
1920'LERİN GÜMÜLCİNE'SİNDE BİR GENÇ:
GAYRİMÜBADİLLERİN FOTOĞRAFÇISI
AHMET MEHMET (HAMDİ)**

Nilüfer ERDEM*

“Efemera” sözcüğü gelip geçici, kısa ömürlü ya da ömürsüz anlamına gelen Yunanca “efimeron” kelimesinin çoğuludur.⁴⁷ Sözcük önceleri kısa ömürlü böcekleri ve bitkileri daha sonra kısa süreli ilgi çeken şeyleri ya da kişileri tanımlamakta kullanılmıştır. Ancak günümüzde, biriktirme amacı ile üretilmemiş, kısa ömürlü ve başlangıçta fazla değer taşımayan, ancak sonradan bazı koleksiyoncular tarafından koleksiyon malzemesi haline getirilen “ıvır-zıvır” olarak düşünülen ürünlere verilen genel bir ad halini almıştır. Doğum, evlilik ve ölüm gibi insan yaşamına dair önemli evreleri, partiler ve seyahatler gibi sosyal etkinlikleri işaret etmek veya duyurmak için kullanılan materyalleri, diploma, sertifika, katılım, takdir ve teşekkür belgelerini, nişanları, askerlik belgelerini, bayrakları, el ilanlarını, mektupları, pasaportları, fotoğraf ve kartpostalları efemera ürünler arasında değerlendirmek mümkündür.⁴⁸ Belli bir köyün, semtin, şehrin ya da bölgenin tarihinin ortaya çıkartılmasında arşiv belgeleri ve kitaplar haricinde sözlü çalışmalar, fotoğraflar ve efemera ürünler birlikte kullanılabilir.⁴⁹

Bizi bu çalışmaya iten sebep, gayrimübadillerin etabli vesikaları üzerindeki fotoğrafları çekmiş olan Ahmet Mehmet'in “efemera” olarak niteleyebileceğimiz belge ve

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi.

E-mail: nilerdem@istanbul.edu.tr.

⁴⁷ Faruk Tuncay & Leonidas Karacas, **Yunanca-Türkçe Sözlük**, Athina, Kentro Anatolikon Glosson Ke Politismu [Doğu Dil ve Kültürleri Merkezi], 2009, s. 302.

⁴⁸ Ş. Nihal Somer & İshak Keskin, “Bir Bilgi Kaynağı Olarak Efemera Türleri”, **Bilgi Dünyası Dergisi**, Sayı: 13 (2), 2012, s. 451.

⁴⁹ Süleyman Faruk Güncüoğlu, “Üçü Bir Arada Olması Gereken Bir Arşivleme Yöntemi; Fotoğraf, Efemera ve Sözlü Tarih Çalışması”, **Kent Hafıza Merkezleri Sempozyumu Bildiriler ve Tartışmalar Kitabı**, Ankara, Detay Yayıncılık, 2010, s. 329.

ürünlerinden hareketle hem 1920'lerin Gümülcine'sinde eğitimli bir gencin mücadelesine, hem de büyük değişimlerin yaşandığı bir dönemde bölgedeki gelişmelere dikkat çekmek ve bölge tarihine efemera ürünlerden kanıtlar, katkılar sunmaktır.

“Ahmet Mehmet”, fotoğrafçılıkta “Ahmet Hamdi” mahlasını kullanmıştır. 1925'te Gümülcine Belediyesi'nden almış olduğu nüfus kayıt örneğinde 1885 doğumlu olduğu belirtilmiştir.⁵⁰ Gümülcine Mülkî İdadîsi'nde eğitim görmüştür. İdadîler, rüştiyelerin üzerinde orta öğretim kurumlarıdır ve bazen onları da kapsar biçimde açılmışlardır. Osmanlı'da askerî ve mülkî olmak üzere iki tip idadî vardı. Gümülcine Mülkî İdadîsi,⁵¹ rüşti ve idadî kısımlarını içermekteydi. Ahmet Mehmet'in idadî şahadetnamesine bakıldığında Kur'an-ı Kerim, Ulûm-i Diniye ve İlm-i Ahlâk gibi dinî dersler haricinde Türkçe, Coğrafya, Tarih, Hıfzıssıhha, İlm-i Eşya, Hesap, Hendese, Cebir, Arapça, Farsça, Fransızca, Usul-i Defteri, Hüsn-ü Hat, Resim gibi dersler aldığı görülmektedir.⁵² Bu dersler o dönem idadîlerinde okutulan derslerdir.⁵³ Kendisi ders kitaplarının da büyük bir kısmını muhafaza etmiştir ki, kitaplardan epeycesi bugüne kadar oldukça iyi bir şekilde gelmiştir. Nitekim Gümülcine Mülkî İdadîsi'nde okutulan dersler kitaplardan da takip edilebilmektedir.⁵⁴

Ahmet Mehmet örneğinde gördüğümüz gibi idadîlerde okutulan dersler, gençlerin cebir ve geometriden coğrafya, tarih ve sağlığa kadar çok geniş bir yelpazede dersler aldıklarını, aslında üç yabancı dilin eğitimini gördüklerini ve oldukça donanımlı yetiştiklerini ortaya koymaktadır. Hal böyle olunca bu kurumlarda yetişen gençlerin Darülfünûn'da eğitimlerini devam ettiremeseler bile, ilerleyen süreçlerde toplumda bir takım rolleri üstlenmek istemelerine şaşırılmamalıdır. Ancak üzücü olan, idadî ve üstü eğitim alan öğrencilerin Osmanlı toplumunda, hele ki taşrada çok küçük bir kitleyi teşkil etmeleridir. Az sayıda öğrenci bu kurumlara gidebilmiş ve ne yazık ki bu gençler de tam yetiştikleri anda savaş gerçeği ile yüzleşmişlerdir.

1912 yılı Ekim ayında Karadağ, Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesiyle başlayan Balkan Savaşı döneminde Batı Trakya bölgesi ilginç gelişmelere sahne olmuştur. Özellikle Temmuz-Ekim 1913 tarihleri arasında bölge Osmanlı

⁵⁰ Ek 1

⁵¹ M. Türkoğlu, “Gümülcine'nin Tarihi”, **Batı Trakya'nın Sesi Dergisi**, Yıl: 2, Sayı: 7-8, Aralık-Şubat 1988-1989, s. 50

⁵² Ek 2

⁵³ Rüştiye ve idadîlerin kurulması ile orta öğretim gelişmiş, 19. yüzyılın son yirmi yılında kaza ve büyük bucak merkezlerine kadar yaygınlaşmıştır. İdadîlerde not sistemi şöyledir: 9-10: Aliyülâla (Pekiye), 8: Âla (İyi), 6-7: Karîb-i Âla (İyiye Yakın), 5: Vasat (Orta), 4: Karîb-i Vasat (Ortaya Yakın), 3: Zayıf, 1-2: Edna (Pek Zayıf). Nitekim Ahmet Mehmet'in şahadetnamesinden de Gümülcine Mülkî İdadîsi'nde okutulan dersler ve not sisteminin üstte işaret ettiğimiz esaslara göre düzenlendiği görülmektedir.

Yahya Akyüz, “Atatürk ve Eğitim”, **Atatürkçü Düşünce El Kitabı**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1995, s. 201-205.

⁵⁴ Ek 3.

Devleti, Yunan ve Bulgar kuvvetlerinin elinde gidip gelmiştir. Hatta Batı Trakya’da bağımsız bir Türk Hükümeti kurulmuş, kısa süreliğine de olsa tarih sahnesinde yeni bir Türk devleti varlık göstermiştir.⁵⁵ Gelişmelere Ahmet Mehmet açısından baktığımızda belgeleyemsek de kendisinin naklettiklerinden, Edirne’de “muhasara”da kaldığını biliyoruz. Balkan Savaşları neticesi Osmanlı Devleti 1913 İstanbul Antlaşması ile Batı Trakya’yı Bulgaristan’a bırakmak zorunda kalmış, bunun üzerine Batı Trakya Müstakil Hükümeti kendini feshetmiştir.⁵⁶

Osmanlı Devleti Batı Trakya’yı terk etmek zorunda kalsa da Ahmet Mehmet, Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Ordusu’na hizmet etmiştir. Ahmet Mehmet’in kırmızı şeritli harp madalyası vardır.⁵⁷ Madalya üzerindeki tuğra Sultan Mehmet Reşad’ın kullandığı “El Gazi” olarak bilinen tuğradır ve yine madalya üzerindeki 1333 yılı Hicri olup, Miladi 1915 yılına karşılık gelmektedir. Muhariplere, yani savaşçılara iki beyaz çizgili kırmızı şeritle verilmiştir. Osmanlı Devleti’nin en son madalyası olan bu madalya, Gelibolu Yıldızı olarak anılsa da, aslında Birinci Dünya Savaşı’nın tüm Osmanlı cephelerinde üstün cesaret ve kahramanlık göstermiş askerlere verilmiştir. Bu sebeple, Almanlar tarafından “Demir Hilal” olarak da adlandırılan bu madalyadan hareketle, Ahmet Mehmet’in madalyayı hangi cepheden almış olabileceğini söyleyemiyoruz.⁵⁸ Ancak Ahmet Mehmet, İngiliz uçakları tarafından Osmanlı askerlerinin teslim olmaları ve esir kamplarında “dinlenmeleri” konusunda atılmış olan bir broşürü⁵⁹ de saklamıştır ve broşür üzerinde 1334 tarihi dikkat çekmektedir. Esir künyesinden⁶⁰ Mısır Belbis esir kampında bulunduğu anlaşılmaktadır. Belbis, Mısır’ın Şarkiye ilinde bir kasabadır ve Port Said ile Kahire arasında çizilecek hattın hemen hemen ortalarında ve Süveyş Kanalı’na oldukça yakın mesafededir. Ahmet Mehmet kampta İngilizlerin kendilerine vermiş oldukları kaşık çatal üzerine de 1334 tarihini kazımıştır.⁶¹ Bu veriler bize “Kanal Cephesi”ni hatırlatsa da tam olarak nerede bulunduğu ve ne yaptığı konusunda net bir şey söyleyemiyoruz. Ancak İngilizler tarafından esir edildiğini anlatımlarından biliyoruz.

Diğer taraftan “Galiçya Hatırası” yazan rozetten,⁶² Galiçya Cephesi’nde bulunduğunu kesinlikle ifade edebiliyoruz. Galiçya Cephesi, Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’nda müttefiki Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’na yardım amacıyla

---

⁵⁵ Nilüfer Erdem, “1913 Yılıının Temmuz-Ekim Ayları Arasında Batı Trakya Türkleri İle İlgili Gelişmelerin Yunan Basınındaki Yansımaları”, **History Studies**, Cilt: 6, Sayı: 2, s. 82.

⁵⁶ Tefrik Bıyıklıoğlu, **Trakya’da Milli Mücadele**, Cilt: 1, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1955, s. 85-86.

⁵⁷ Ek 4

⁵⁸ Edhem Eldem, “Savaş ve Simgeler, 1914-1918”, **I. Dünya Savaşı’nda İttifak Cephesi’nde Savaş ve Propaganda**, İstanbul, Vehbi Koç Vakfı, 2014, s. 68-83.

⁵⁹ Ek 6

⁶⁰ Ek 7

⁶¹ Ek 8

⁶² Ek 5

savaşığı cephelerden biriydi. Bugünkü Güneydoğu Polonya, Rusya ve Çek sınırlarının birleştiği bölge olan Galiçya'ya, yaklaşık 33.000 askerden oluşan 15. Kolordu'nun 19. ve 20. tümenleri gönderilmişti. Asker sevki 23 Temmuz 1916'da başlamış ve ilk olarak 19 Ağustos 1916'da Rus taarruzu ile karşılaşan Osmanlı birlikleri, 16 Ağustos 1917'ye kadar cephede mücadele etmişlerdi. Osmanlı askerleri 1917 yılının Ağustos ayından itibaren geri dönmeye başlamışlardı.⁶³ Ahmet Mehmet'in memleketine sevk edildiğine dair belgede 19. tümen (firka) mensubu olduğu görülmektedir.⁶⁴

Batı Trakya Bölgesi 1913'ten 1918 yılına kadar Bulgar egemenliğinde kalmıştır. Müttefiklerle Bulgaristan arasında imzalanan Neuilly Antlaşması'nın 48. Maddesine dayanılarak Batı Trakya'nın kuzey dağlık kısmı Bulgaristan'a bırakılırken geri kalan kısmı, yani Karaağaç, Dimetoka, Sofulu, Dedeağaç, Gümülcine ve İskeçe kazaları "Müttefiklerarası Batı Trakya Hükümeti" adı altında Fransız askeri makamlarının idaresine verilmiştir. Bu hükümetin başına, müttefikler yüksek meclisi adına ve doğudaki müttefik orduları başkumandanı Mareşal Franchet d'Esperey'in delegesi sıfatıyla General Charpy vali tayin olunmuştur.⁶⁵ Nitekim Ahmet Mehmet'in 1919 yılının son ve 1920 yılının ilk aylarında gerçekleştirdiği seyahatte kullanmış olduğu pasaport⁶⁶ ve geçiş belgesinden, bölgedeki Fransız varlığı görülebilmektedir. Geçiş belgesi üzerinde "Batı Trakya Hükümeti (Gouvernement De La Thrace Occidentale)" damgası dikkat çekmektedir. Ancak damga ve mühürler hariç belge üzerindeki yazılar okunamayacak düzeyde silikleşmişlerdir.⁶⁷

Bulgarlardan çok çekmiş olan Batı Trakya Türkleri, General Charpy'nin bir takım tavırlarından da umutlanarak bölgenin Fransız mandası olabileceğini ve zaman içinde Fransızların bölgeyi terk etmesi durumunda bölgenin yeniden Türklerin eline geçebileceğini düşünmüşlerdir. Bu sebeple Mutasarrıf Arifzade Arif Efendi, manda idaresinin korkulacak bir idare olmadığını halka anlatmak üzere bir gençlik teşkilatının kurulabilmesi için harekete geçmiştir. Ahmet Mehmet'in, Baytar Mehmet, Ethem Hacı Hafız, Hüseyin Avni Kalpa, Hacıların Mehmet, Avukat Raif Efendioğlu Hamdi, Aşçı Kara Hüseyin ve Fransızca öğretmeni Ahmetzade Halit Efendiler ile birlikte kurucuları arasında yer aldığı Müslüman Gençler Birliğinin nizamnamesi böyle bir ortamda hazırlanmış ve tercümesi General Charpy'ye sunulmuştur. Ahmet Mehmet ile birlikte kendisinin yakın arkadaşları olan Baytar Mehmet ve Hüseyin Avni Kalpa'dan hareketle en azından idadî sınırlarından geçtiklerini

⁶³ Oya Dağlar, "Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordularının Galiçya Cephesi'ne Gönderilmesi ve Cephe Gerisinde Yaşananlar", **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 10, Yıl: 2006, s. 45-67.

⁶⁴ Ek 9

⁶⁵ Bıyıklıoğlu, **a.g.e.**, s. 183-184.

⁶⁶ Ek 10

⁶⁷ Ek 11

düşündüğümüz bu gençlere Fransız milli marşı ile birlikte Türk marşları öğretilmiş ve gençler gece gündüz bölgenin köy ve kasabalarını gezerek halka manda idaresini anlatmaya çalışmışlardır.⁶⁸ Bu gençlerin bazıları sonraki süreçte cemaat idareleri gibi Batı Trakya Türklerine ait kurumların bünyesinde yer almışlar, Türkiye’de gerçekleşen yeniliklerin Batı Trakya’ya taşıyıcısı olmuşlar, ancak ne yazık ki bir kısmı süreç içinde bölgeyi terk etmişlerdir.⁶⁹

Bu girişimlere rağmen bölge 1920 yılı Mayıs’ında Yunanlar tarafından işgal edilmiştir.⁷⁰ Ahmet Mehmet⁷¹ ve eşi Atiye Ahmet’e⁷² ait kimlik belgelerinden, 1921 yılında Batı Trakya Türklerine Yunan kimlik belgelerinin verildiği anlaşılmaktadır. Bu Lozan Antlaşması’nın öncesine tekabül etmektedir. Günümüz Batı Trakya’sı 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması’na göre Yunanistan’a verilmiştir.⁷³ Lozan’da 30 Ocak 1923 günü Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile Yunan Hükümeti arasında imzalanan “Türk-Yunan Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol” uyarınca da Batı Trakyalı Müslümanlar mübadele dışı bırakılmışlardır.⁷⁴ Mübadele Sözleşmesi’ne göre Türk ve Yunan temsilcilerin de dâhil olduğu uluslararası bir karma komisyon kurulmuş ve 1923 Ekim’inden itibaren çalışmaya başlamıştır. Ancak sözleşmenin komisyon tarafından uygulamaya başlaması ve mübadele işlerinin ele alınmasıyla birlikte kimlerin “etabli (yerleşik)” sayılacakları konusunda Türk ve Yunan temsilciler arasında yorumlama farklılıkları ortaya çıkmıştır. 1923-1930 dönemi Türk-Yunan ilişkileri açısından ve bunun neticesi Batı Trakya Türkleri için sancılı geçmiştir. Ahmet Mehmet’in evine olduğu gibi pek çok Türk’ün evine mübadil Rumlar yerleştirilmiş, hatta pek çok Türk arazisi kamulaştırılmış ya da Rumlara verilmiştir. Yeni nüfus yerleştirilmesi bölgenin ekonomisini altüst ettiği gibi, asayişsizliğe de yol açabilmiştir. Diğer taraftan Batı Trakya’ya sığınan Yüzelliliklerin kimi etkinlikleri Türkler arasında çatışmalı bir ortamın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bölge Türkleri bu dönemde ayrıca konumları ile ilgili belirsizliklerle mücadele etmek zorunda kalmışlardır.⁷⁵ Bu belirsizlikler ancak 10 Haziran 1930 tarihli Ankara Sözleşmesi ile ortadan kalkmışlardır. Sözleşmenin 14. Maddesine göre, “Yunanistan, Batı Trakya’ya geldikleri tarih ve doğdukları

---

⁶⁸ Kemal Şevket Batıbey, **Batı Trakya Türk Devleti (1919-1920)**, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, ty, s. 12-26.

⁶⁹ Mehmet Baydar buna iyi bir örnektir. Enver Kavaklı, “Atatürk Devrimleri ve Batı Trakya Türklüğü”, **Batı Trakya Dergisi**, Cilt: 16, Sayı: 189, 1983, s. 16-18.

⁷⁰ Bıyıklıoğlu, **a.g.e.**, s. 308-309.

⁷¹ Ek 12

⁷² Ek 13

⁷³ İsmail Soysal, **Türkiye’nin Siyasal Antlaşmaları (1920-1945)**, Cilt: 1, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2000, s. 160-164.

⁷⁴ **A.e.**, s. 185-191.

⁷⁵ Bkz. Nilüfer Erdem, “Mehmet Hilmi’ye Göre Batı Trakya Türklerinin 1930 Türk-Yunan Dostluğundan Beklentileri”, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 15-16, Yıl: 2009, s. 1-28.

yer ne olursa olsun değişimden ayırık tutulmuş olan Batı Trakya bölgesinde bugün hazır bulunan Yunan uyruğundaki tüm Müslümanlara” yerleşik sıfatını tanımıştır.⁷⁶

Karma Komisyon görevde bulunduğu süre içinde yerleşik olanların tamamını tespit etmek suretiyle “etabli” belgeleri verilmiştir.⁷⁷ Yunanca ve Fransızca olarak düzenlenmiş etabli belgeleri üzerinde Eylül 1930 tarihi dikkat çekmektedir ve belgelerdeki fotoğrafların birçoğu Ahmet Mehmet’in objektifindedir. Belgelerde sahibinin ismiyle birlikte anne ve babasının adları, doğum yeri ve tarihi bilgileri yer almıştır. Belgenin altında komisyon başkanı ile birlikte Türk ve Yunan temsilcilerin imzaları vardır.⁷⁸ Dedemiz olan Ahmet Mehmet, etabli belgelerinin hazırlandığı dönemde köyleri gezerek gayrimübadillerin fotoğraflarını çektiğinden söz etmekteydi. Kendisi Batı Trakya’nın ilk Türk fotoğrafçısıdır. Birinci Dünya Savaşı ile sınanmış pek çok yaşıtı gibi Darülfünun ve özellikle Eczacılık hayallerini rafa kaldırmış, ancak edindiğı fotoğraf makinesi ile hayata tutunmuş ve zamana tanıklık etmiştir.

Sözlerimi efemera ürünlere yeniden dikkat çekerek ve Batı Trakya’ya ait herhangi bir kurum çatısı altında bu ürünlerin derlendiğı bir “Efemera Birimi”nin kurulmasını önererek noktalamak istiyorum. Çünkü efemera gündelik yaşamın ayrıntısını belgeleyen yapısı ile kültür tarihi çalışmalarına değerli katkılar sunabilir. Çalışmamızın buna örnek teşkil etmesini umut ediyoruz.

EKLER

---

⁷⁶ **Düştur**, 3. Tertip, Cilt: 11, s. 1939-1966.

⁷⁷ Halit Eren, **Batı Trakya Türkleri**, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995, s. 57-61.

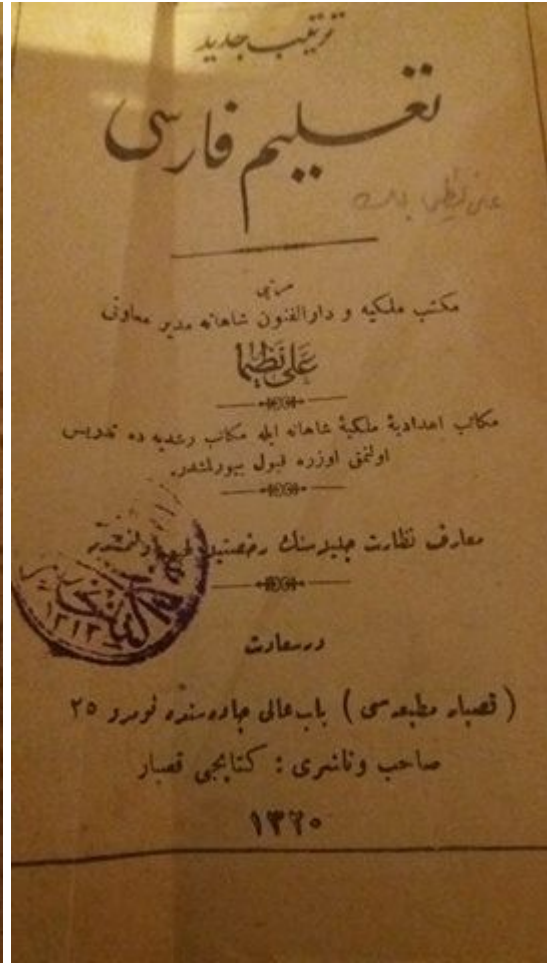
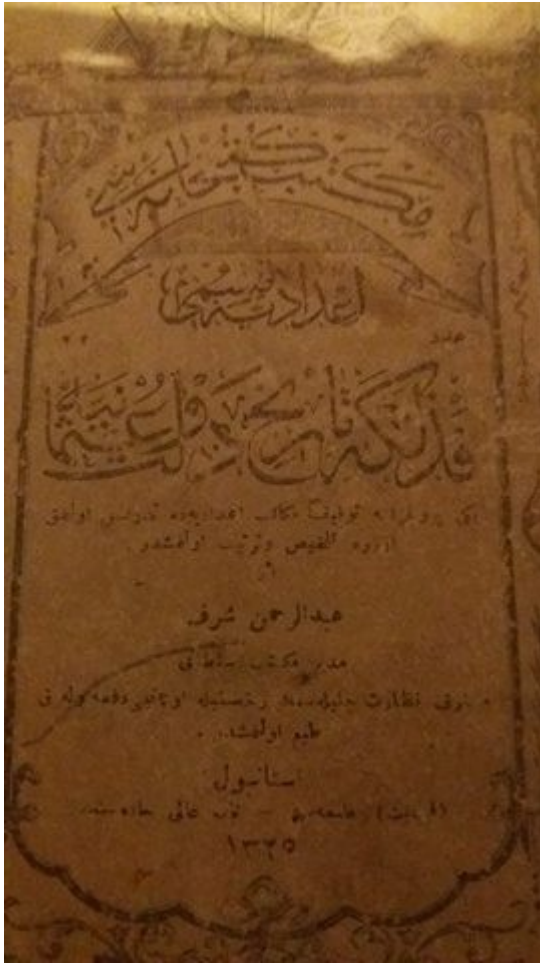
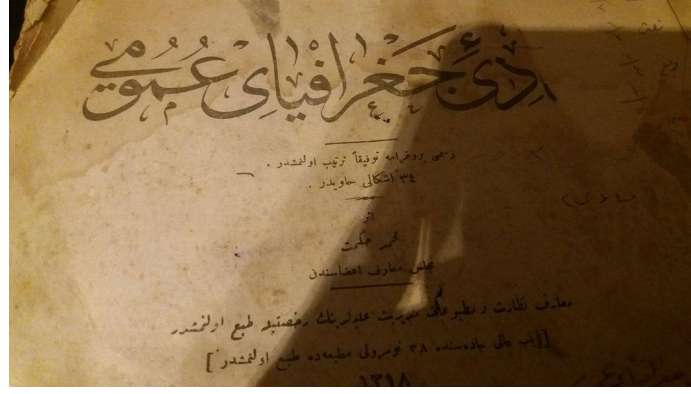
⁷⁸ Ek 14, Ek 15

Ek 1: 1925 yılında Gümülcine Belediyesi'nden alınmış olan nüfus kayıt örneği

Ek 2: Gümülcine Mülkî İdadisi'nden alınmış olan şahadetname

Ek 3: Gümölcine Mülkî İdadisî'nde okutulmuş birkaç kitap örneği.

Ek 4: Harp Madalyası

Ek 5: Galiçya Rozeti

Ek 6: İngiliz uçaklarından Osmanlı askerleri üzerine atılan broşürden iki sayfa

Ek 7: Mısır Belbis kampına ait Ahmet Mehmet'in esir künyesi

Ek 8: Mısır Belbis kampında Osmanlı askerlerine verilmiş olan çatal ve kaşık örneği

Ek 9: Ahmet Mehmet'in memleketine sevk edildiğine dair belge

Ek 10: Ahmet Mehmet'in pasaportundan bir yaprak

Ek 11: “Batı Trakya Hükümeti (Gouvernement De La Thrace Occidentale)”
mühürleri taşıyan geçiş belgesi

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Υποθηκισ

Δήμος

Χωριόν

Ροδίου

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΑΥΤΟΤΗΤΟΣ

Όνομα Αχμέτ Μεχμέτ
πατρός

Επώνυμον

Ηλικία 37

Τόπος γεννήσεως Κομοσίου
κατοικίας

Επάγγελμα Βοδολογός

Ανάστημα Μίση

Κεφαλή

Όφθαλμοί Κοισινοί

Ρις Κοισινοί

Κόμη Μαύρη

Μύσταξ Κοισινοί

Ιδιαίτ. χαρακτ.

Χαρακτηριστικά

Αριθ 2836

Αριθ 1000

Διοικητ. αρ. 1000

Κομοσίου τμή 99-7-21

Αστυνομία

Αστυνομία

Handwritten signature and other markings at the bottom of the document.

Ek 12: Ahmet Mehmet'e ait üzerinde 1921 tarihini taşıyan kimlik belgesi

Αἰτ. Ἀριθ. Πιστ. 988

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΗΜΟΣ ΚΟΜΟΤΗΝΑΙΩΝ

Ο Δήμαρχος Κομοτηναίων
 πιστοποιεῖ ὅτι ὁ Αἰὲν Ἀχμετ
 τὸ ἐπάγγελμα Οἰκιστῆς κάτοικος Γκιουμουλιτζί-
 νης, τὸ θρήσκευμα Μωαμεττανικὸν φέρεται ἐγγεγραμμένος
 εἰς τὰ Μητρώα τοῦ καθ' ἡμᾶς Δήμου ὑπὸ ἐτος γενήσεως 1891
 καὶ αὐξὼντα ἀριθμὸν 460.

Ἐφ' ᾧ δίδεται τὸ παρὸν τῇ αἰτήσῃ του ἵνα τῷ χρησιμοποιῆσθαι
 ἴσθαι.

Ἐν Γκιουμουλιτζί τῇ 1 Σεπτεμβρίου 1921

ΔΗΜΑΡΧΟΣ

ΔΗΜΑΡΧΟΣ

Ek 13: Atiye Ahmet'e ait üzerinde 1921 tarihini taşıyan nüfus kayıt örneği

<p>ΜΙΚΤΗ ΥΠΟΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΝΤΑΛΛΑΓΗΣ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ</p>	<p>NEUVIEME SOUS-COMMISSION MIXTE POUR L'ECHANGE</p>
<p>ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΟΝ ΣΤΑΜΠΙ (ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ)</p>	<p>CERTIFICAT D'ETABLI (DE NON-ECHANGEABILITE)</p>
	
<p>*Αρ. 8889</p>	<p>No. 8889</p>
<p>*Επίθετον #</p>	<p>Nom de famille</p>
<p>*Όνομα Αχμέτ</p>	<p>Prénom Ahmed</p>
<p>*Όνομα πατρός Μουσταφά</p>	<p>Nom du père Mustafa</p>
<p>*Όνομα μητρός Ζμινί</p>	<p>Nom de la mère Zimine</p>
<p>Τόπος & ημερομηνία γεννήσεως 1915 Κομοτινί</p>	<p>Lieu et date de naissance Comotini 1916</p>
<p>Κατοικία Μισυρβρίγ αριθ 30</p>	<p>Domicile Rue Messimarias, 30</p>
<p>Τόπος έγγραφης εις τὸ ληξικογραφικὸ μητρώο</p>	<p>Lieu d'inscription à l'état civil</p>
<p>*Πάγγελμα</p>	<p>Profession</p>
<p>Συμφώνως πρὸς ἀπόφασιν τῆς 9ης Ὑποεπι- τροπῆς Ἀνταλλαγῆς Ἑλληνοτουρκικῶν πλῆθυσμῶν Τουρκίας.</p>	
<p>Ὁ κ. Αχμέτ Μουσταφά ἀναγνωρίζεται ὡς ἰταμπλι (μὴ ἀνταλλάξιμος)</p>	<p>M. Ahmed Mustafa est reconnu établi (non échangeable)</p>
<p>• Κομοτινί τῆ 9 Σεπτεμβρίου 1930</p>	<p>Comotini, le 9 Septembre 1930</p>
<p>Ὁ Ἕλληρ Ἀντιπρόεδρος Le Membre Hellène</p>	<p>Ὁ Τούρκος Ἀντιπρόεδρος Le Membre Turc</p>
<p><i>[Handwritten signature]</i></p>	<p><i>[Handwritten signature]</i></p>

Ek 14: Ahmet Mustafa'ya ait etabli belgesi

<p>9^η ΜΙΚΤΗ ΥΠΟΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΝΤΑΛΛΑΓΗΣ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΠΑΡΘΥΣΜΩΝ (ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΩΝ ΣΤΑΜΠΙ) (ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ)</p>	<p>NEUVIEME SOUS-COMMISSION MIXTE POUR L'ECHANGE CERTIFICAT D'ETABLI (DE NON-ECHANGEABILITE)</p>
	
<p>Αρ. 10191</p> <p>Επίθετον</p> <p>Όνομα <i>Ayşe</i></p> <p>Όνομα πατρός <i>Ahmed</i></p> <p>Όνομα μητρός <i>Alice</i></p> <p>Τόπος & ημερομηνία γεννήσεως <i>Κομοτίνι 1922</i></p> <p>Κατοικία <i>Αβ. Αχμέτ</i></p> <p>Τόπος έγγραφης εις τὴν ληξουργικῶν μητρώων</p> <p>Επαγγελμα</p> <p>Συμφωνῶντος πρὸς ἀπόφασιν τῆς 5^{ης} Ὑποεπιτροπῆς Ἀνταλλαγῆς Ἑλληνοτουρκικῶν πληθυσμῶν</p> <p>Ὁ κ. <i>Alice Auzer</i></p> <p>ἀναγνωρίζεται ὡς ἐταβλί (μη ἀνταλλάξιμος)</p> <p>Κομοτινή τῆ 18 9 1930</p> <p>Ὁ Ἑλληὶ Ἀνταλλακτικός Le Membre Hellène</p>	<p>No. 10191</p> <p>Nom de famille</p> <p>Prénoms <i>Ayche</i></p> <p>Nom du père <i>Ahmed</i></p> <p>Nom de la mère <i>Alice</i></p> <p>Lieu et date de naissance <i>Comotini 1922</i></p> <p>Domicile <i>Abd. Emou</i></p> <p>Lieu d'inscription à l'état civil</p> <p>Profession</p> <p>Suivant décision de la Neuvième Sous-Commission Mixte pour l'Echange des Populations Grecques et Turques.</p> <p>M. <i>Ayche Ahmed</i></p> <p>est reconnu établi (non-échangeable)</p> <p>Comotini, le 18 9 1930</p> <p>Ὁ Τούρκος Ἀνταλλακτικός Le Membre Turc</p>
	

Ek 15: Ayşe Ahmet'e ait etabli belgesi

2.2. OTURUM
(Batı Trakya'da Din ve Tasavvuf)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Cezmi ERASLAN*

---

* İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi – Türkiye

FETİH VE İSKÂN: SEYYİD ALİ SULTAN'IN BATI TRAKYA'DAKİ FAALİYETLERİ*

Haşim ŞAHİN*

Kızıl Deli adıyla da yaygın olarak bilinen Seyyid Ali Sultan, XV. yüzyılda Balkanlar'da yaşamış Vefâî-Kalenderî dervişidir. Kızıl Deli lâkabı bilhassa Alevî literaüründe daha yaygın bir yer edinmiştir. Seyyid Ali Sultan'a dair bilgiler daha ziyade hayatından bahseden Vilâyetnâme'de yer almaktadır. Bu tebliğde büyük İslâm gazisi Seyyid Ali Sultan ve yol arkadaşı/nökeri Seyyid Rüstem'in Batı Trakya bölgesindeki faaliyetleri, gösterdikleri başarılar ve Osmanlı fütuhatının bölgede yerleşmesine yaptıkları katkı üzerinde durulacaktır.

Söz konusu bu eserde, Seyyid Ali Sultan'ın Horasan civarında yaşamakta iken, bir gece rüyasında gördüğü Hz. Peygamber'in emri ile Balkan fetihlerini gerçekleştirme fikrinde olan Orhan Gazi'ye/Yıldırım Bayezid'e yardım etmek amacıyla yanında kırk arkadaşı bulunduğu halde yola çıkışından¹ söz edilmekte, hayatının bundan önceki devresi hakkında herhangi bir bilgi verilmemektedir. Eserde Seyyid Ali Sultan'ın Hz. Peygamber'in neslinden oluşu, bizzat O'nun ağzından ifade edilir.² Çelebi Cemaleddin Efendi *Müdafaa*'sında, Seyyid Ali Sultan'ın babasının Hacı Bektaş Velî, annesinin ise Kadıncık Ana olduğu şeklinde bir bilgi vermektedir.³ Ancak Hacı Bektaş Velî'nin hiç evlenmediği, dolayısıyla kendisine kan bağı ile bağlı bir çocuğunun olmadığı pek çok tarihçi tarafından kabul edilen bir gerçektir. Dolayısıyla bu ikili arasında, geleneğin de etkisiyle manevî bir bağıın mevcudiyetinin varlığı ve Çelebi Cemâleddin Efendi'nin de bu gelenekten etkilenecek böyle bir ifadeye yer verdiği düşünülebilir. Seyyid Ali Sultan'ın babasıyla ilgili olarak diğer bir görüş, kendisi de bir

---

¹ Bu yazı daha önce **Dervişler ve Sufi Çevreler: Klasik Çağ Osmanlı Toplumunda Tasavvufi Şahsiyetler** (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2017), s. 82-90 arasında yer alan bölümün yeniden gözden geçirilmiş ve tebliğ olarak sunulmuş halinden müteşekkildir.

* Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi Öğretim Üyesi.

E-mail: hasimsahin@gmail.com

¹ **Vilâyetnâme-i Seyyid Ali Sultan**, Ankara Adnan Ötügen Halk Kütüphanesi, nr. 1189, s. 3-4.

² **Vilâyetnâme**, s. 3.

³ Nejat Birdoğan, **Çelebi Cemâleddin Efendi'nin Savunması**, İstanbul, Berfin Yayınları, 1994, s. 40.

Bektâşî olan Bedri Noyan'a aittir. Bedri Noyan, Ahmed Hamdi Zeza Paşa'nın Mısır'da basılmış Arapça kitabında yer alan bazı ifadelerden hareketle Seyyid Ali Sultan'ın babasının Horasan erlerinden Seyyid Hüseyin Ata olduğunu yazmıştır.⁴ Ancak, hayatından bahseden vesikalarda yahut *Vilâyetnâme*'nin diğer nüshalarında bu konuda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu bilgiye de ihtiyatlı yaklaşma zarureti ortaya çıkmaktadır.

Seyyid Ali Sultan'ın Anadolu'ya Gelişi

Vilâyetnâme'nin Birge tarafından kopya edilen Kahire nüshası dışındaki nüshalarında Seyyid Ali Sultan'ın Yıldırım Bayezid döneminde yaşadığı ifade edilmekte, Kahire nüshasında ise Yıldırım Bayezid'in yerini Orhan Gazi almaktadır. Eserdeki kronolojik olaylar dikkate alındığında, Seyyid Ali Sultan'ın Orhan Gazi devrinde yaşadığı bariz bir şekilde ortaya çıkar. Onun, I. Murad ve Yıldırım Bayezid dönemlerinde de faal bir durumda olması böyle bir karışıklığın nedeni olarak düşünülebilir. Rivayete göre Seyyid Ali Sultan ve arkadaşları rüyalarında Hazreti Peygamber'in, Osmanlı ülkesine giderek Orhan Gazi'nin idaresinde Balkanların fethine katılmalarını emretmesi üzerine, Horasan'dan yola çıkarak ilk önce Hacı Bektaş Velî'nin dergâhına, burada bir süre onunla görüştüktan sonra da, Hacı Bektaş Velî'nin emri gereği Seyyid Ali Sultan başlarında serdar olduğu halde Osmanlı topraklarına gelmişlerdir⁵. Seyyid Ali Sultan ve arkadaşlarının kronolojik olarak Hacı Bektaş Velî ile görüşmeleri mümkün değildir. *Vilâyetnâme*'de böyle bir rivayetin yer almış olmasını, onun sonraki dönemde Bektâşilik içindeki önemli konumuyla ilişkilendirmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Ancak Seyyid Ali Sultan ve arkadaşlarının Bursa'nın fethinden önce bu bölgeye geldikleri düşünülürse, bu takdirde Abdal Musa ile bu dergâhta görüşmüş olmaları ve onunla birlikte Osmanlı topraklarına gelmiş olmaları da muhtemeldir.

Abdal Musa Velâyetnâmesi'nde yer alan bazı ifadelerden Seyyid Ali Sultan'ın onunla görüştüğü, müridi olduğu ve onun emriyle Gazi Umur Bey ile birlikte Balkan fetihlerine çıktığı anlaşılmaktadır. Buna göre Abdal Musa ile Seyyid Ali Sultan daha Hacı Bektaş ocağında iken birbirlerini tanımaktadırlar.⁶ Bu bilgiler doğru kabul edilecek olursa, Seyyid Ali Sultan'ın Abdal Musa ile birlikte Bursa'nın fethinden önce Hacı Bektaş Dergâhı'ndan Osmanlı topraklarına geldiği düşünülebilir. Abdal Musa, Orhan Gazi'nin yaptığı bir teftiş neticesinde Bursa'nın fethinden kısa bir süre sonra Osmanlı topraklarından ayrılarak önce bir süre Ege'de faaliyet gösterdikten sonra nihayet Teke Vilâyeti dâhilindeki Elmalı'ya yerleşmiştir. *Abdal Musa Velâyetnâmesi*'nde Seyyid Ali Sultan'ın bu tekkede Abdal Musa'nın müridi olduğu ifade edilir. Bu bilgiler ışığında, Osmanlı ülkesinden

⁴ Bedri Noyan, **Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli Sultan) Vilayetnamesi**, Ankara, Ayyıldız Yayınları, 1999, s. 3.

⁵ **Vilâyetnâme**, s. 4-6.

⁶ **Abdal Musa Vilâyetnâmesi**, (Haz. Abdurrahman Güzel), Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999, s. 147.

Elmalı'ya kadar uzanan güzergâhta Seyyid Ali Sultan'ın da Abdal Musa'nın yanında yer aldığı düşünülebilir. *Abdal Musa Vilâyetnâmesi*'ne göre Abdal Musa, Seyyid Ali Sultan'ı önce Pir-evi'ni yoluna koymasına için Sulucakarahöyük'e göndermiş, daha sonra da Gazi Umur Bey ile birlikte Rumeli fütuhâtında görevlendirmiştir.⁷

Balkanlar'ın Fetih ve İskânında Seyyid Ali Sultan

Verilen bu bilgileri tamâmen bir efsaneden ibaret saymak, yahut Balkan fütuhâtındaki etkisi kesin olarak bilinen Seyyid Ali Sultan'ın *Abdal Musa Velâyetnâmesi*'ne yansımış bir etkisi olarak kabul etmek mümkündür. Ancak kesin olarak bilinen ise, Umur Bey'in faaliyet gösterdiği yıllarda denizcilikte hayli ileri gittiği ve zaman zaman taht mücadelelerinde taraf olarak Bizans iç işlerine karıştığı ve hatta bu süreçte ileride Seyyid Ali Sultan'ın tekkesini kuracağı yer olan Dimetoka'da dahi bulunduğu. Dolayısıyla, *Abdal Musa Velâyetnâmesi*'ndeki bilgilerin gerçeklik payı göz önünde bulundurulduğunda, Seyyid Ali Sultan'ın 1348 tarihinde öldüğü bilinen Gazi Umur Bey ile de yakın bir dostluk kurduğu, hatta Osmanlı fethi öncesindeki dönemde Rumeli'ne geçişleri sırasında yanında bulunmuş olabileceği de tahmin edilebilir. Nitekim *Vilâyetnâme*'de, Süleyman Paşa ile Rumeli'ne geçişlerinin anlatıldığı kısımda sal motifinin değil de gemi motifinin işlenmiş olması, gemileriyle defalarca Rumeli'ne geçmiş olan Umur Bey ile ilişkilendirilebilir. Elbette bütün bunlar birer varsayımdan ibarettir. Kesin olarak bilinen ise hem Umur Bey'in, hem de Seyyid Ali Sultan'ın isimlerinin Rumeli'nin fethiyle birlikte anıldığıdır. *Abdal Musa Vilâyetnâmesi*'nde, şeyhin emriyle Umur Bey'in yanında Rumeli'nin fethiyle görevlendirilmesinden sonra Seyyid Ali Sultan'dan bir daha bahsedilmez. Bu dönemden sonra önce Gazi Umur Bey'in himayesinde faaliyet göstermiş, daha sonra Karesi Beyliğinin, beyliğin ilhakından sonra da diğer Karesi beylerinin yanı sıra tekrar Osmanlı hizmetine girmiş olmalıdır. *Vilâyetnâme*'de anlatılan Balkan fütuhâtı muhtemelen bu süreçten sonrasını aydınlatmaktadır.

Seyyid Ali Sultan, Osmanlı ülkesine geldikten sonra Orhan Gazi'nin başkanlığında Balkanlar'a yapılacak fethin şeklini belirlemek amacıyla düzenlenen bir toplantıya katılmış, daha sonra da Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa'nın yanında fetihlere katılmıştır. *Vilâyetnâme*'de, Seyyid Ali Sultan ve arkadaşlarının Çardak üzerinden Rumeli tarafına gemiyle geçişlerine dair ilginç bir menkıbe yer alır⁸. Onun Gelibolu ve Bolayır'ın fethine katıldıktan sonra I. Murad döneminde, Gazi Evrenos tarafından komuta edildiği bilinen ve Keşan, İpsala ve Dimetoka üzerinden Edirne'ye ulaşan ikinci kolda faaliyet gösterdiği, bilhassa

⁷ *Abdal Musa Vilâyetnâmesi*, s. 148-149.

⁸ *Vilâyetnâme*, s. 10.

bu güzergâhta yürütülen fetihlerde aktif rol üstlendiği anlaşılmaktadır.⁹ Fakat *Vilâyetnâme*'de komutan olarak Gazi Evrenos değil Seyyid Ali Sultan gösterilmektedir. Seyyid Ali Sultan ve arkadaşları Balkanlar'da Gelibolu, Bolayır, Kavak, Varmacin, Murtad Kalesi, Hakii Kalesi, İpsala, Fere, Dimetoka, Edirne, Şumnu, Ruscuk, Silistre ve Yanbolu'nun fethine katılmışlardır. Fetihlerde, *Vilâyetnâme* yazarının ifadesine göre büyük pay sahibi olmuşlardır¹⁰.

Seyyid Ali Sultan uzun süre Balkan coğrafyasında fetihler yaptıktan sonra, *Vilâyetnâme* yazarına göre gaziler ordusunun başına meşhur Gazi Evrenos'u tayin etmiş¹¹, ardından Dimetoka yakınlarına, Kızıl Deli isimli çayın kenarındaki bir derbendin yanına yerleşerek bir tekke kurmuştur. Seyyid Ali Sultan'ın yerine Gazi Evrenos'u tayin ettiğine dair ifade, yazarın Seyyid Ali Sultan'ın Balkan fetihlerindeki rolünü ortaya koyma gayretinin bir sonucu olup, Balkan fütuhatına etkisi bu dönemden bahseden diğer kaynaklar tarafından da açık bir şekilde ortaya konulan Gazi Evrenos ile yakın ilişki içerisinde bulunduğunu ispat amacı taşımaktadır.

Yıldırım Bayezid fetihlerde büyük yardımını gördüğü bu zatın tekkesine gelir olarak 804/1402 yılında Daru-Bükü, Büyük-Viran ve Tıfullu Viranı adlarındaki üç köy temlik etmiştir.¹² Bir süre sonra evlatlık vakıf haline getirilecek olan bu bölgenin beratları Musa Çelebi tarafından yenilenmiştir. Hayatının bundan sonraki dönemi hakkında detaylı bilgi bulunmamakla beraber, Musa Çelebi tarafından beratın bizzat Seyyid Ali Sultan'a verildiğinin ifade edildiği belgeden hareketle 1412 yılında halen hayatta olduğu, oldukça uzun bir ömür sürdüğü anlaşılmaktadır. Ölümünden sonra yaptırılan türbesi Tarı Bükü'ndedir. Tekke, daha sonraki dönemde de oldukça faal olup, ayende ve revendeye hizmet etmiştir. Bu tekke aynı zamanda bir derbend vazifesi de görmektedir.¹³

Gerek *Vilâyetnâme*'de ve gerekse kaynaklarda Seyyid Ali Sultan'ın karakteristik özellikleri hakkında bazı bilgiler yer almaktadır. Her şeyden önce Seyyid Ali Sultan, gaziderviş olarak fetih ve iskâna çok önem vermektedir. O, Rumeli'ni "şirkten temiz ve halâs kılmak" fikrindedir. En fazla önem verdiği hususlardan birisi gazâ anlayışıdır ve bunu bizzat fiilleriyle ortaya koymuştur. Birge, onun bu yönünü erken dönem Bektâşîliğinin gazâ karakteri olarak değerlendirir.¹⁴ I. Beldicianu-Steinherr, Seyyid Ali Sultan'ın gaziliği üzerinde

⁹ Rıza Yıldırım, *Seyyid Ali Sultan (Kızıl Deli) ve Velâyetnâmesi*, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2007, s. 83.

¹⁰ *Vilâyetnâme*, s. 25-29.

¹¹ *A.e.*, s. 31.

¹² *BOA*, Ali Emiri (Musa Çelebi Evrakı), nr. 1.

¹³ Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I: İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler", *VD*, Sayı: 2 (1942), s. 293.

¹⁴ John Kingsley Birge, *The Bektashi Order of Dervishes*, London, 1965, s. 53.

durmuş ve onun Yıldırım Bayezid döneminde Balkan fetihlerinde ön saflarda yer alan Hacı İlbeyi ile aynı kişi olduğunu ileri sürmüştür. Buna göre, başlangıçta kendi hesabına fetihler yapan Seyyid Ali Sultan Osmanlı tabiiyetine girmiş, daha sonra da kendi adıyla anılan zaviyesini kurmuştur. Seyyid Ali Sultan'ın Hacı İlbeyi ile aynı kişi olduğunu ispatlayacak deliller mevcut olmamakla birlikte, onun Balkan fetihlerinde ön saflarda yer alan bir gazi olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Üstelik Seyyid Ali Sultan bu faaliyetlerini gerçekleştirirken yalnız da değildir. Yaşadığı dönemde kendisine yoldaşlık eden bazı arkadaşlarının varlığı bilinmektedir.

Vilâyetnâme'de, onun Horasan'dan kırk yoldaşı ile birlikte yola çıkışı ve fetihler süresince birbirleriyle olan yakın dostlukları ve aynı ülküyü paylaşmaları özellikle vurgulanır. Seyyid Rüstem Gazi onun en yakın dostlarından birisidir. *Vilâyetnâme*'de Seyyid Rüstem Gazi'ye en az Seyyid Ali Sultan kadar, belki ondan daha da fazla yer ayrılmıştır. Osmanlı kroniklerinde adından söz edilen Kara Rüstem ile aynı kişi olması kuvvetle muhtemel olan Seyyid Rüstem Gazi, fetih ve gazâlarda Seyyid Ali Sultan'ın en büyük yardımcısı konumundadır. Bazen kendi adına fetihler gerçekleştirdiği de görülen Seyyid Rüstem, aynı zamanda hukukî bazı sorunlarla da ilgilenmekte, bir anlamda gazilerin kazaskerliği görevini deruhte etmektedir. O aynı zamanda dağ başında kurduğu tekkesinde faaliyet gösteren bir torlaktır. Seyyid Ali Sultan'ın bir diğer arkadaşı Fakih Abdüssamed'dir. Fakih Abdüssamed, gazi-dervişlerin imamıdır. Gazi grubu içerisinde böyle bir şahsiyetin varlığı bu dönemde fakihlerin fonksiyonlarını göstermesi bakımından da oldukça önem arz etmektedir. Yine Murtad Kalesi'ni büyük kahramanlıklar göstererek ele geçiren Tahir, meşhur Gazi Evrenos, Emir Sultan, Seyyid Zâl, Seyyid Ahmed, Seyyid Hamza, Seyyid Ufukî ve Seyyid Furkiye, isimlerinden söz edilen diğer arkadaşlarıdır.

Rumeli Gazilerinin Şahı

Seyyid Ali Sultan ve sözü edilen arkadaşları Balkanlar'ın Türkleşme ve İslâmlaşmasında yapmış oldukları gazâ akınlarıyla önemli pay sahibi olmuşlardır. Barkan'a göre Seyyid Ali Sultan, Rum İli'ne Osmanlı padişahları ile geçen ilk dervişler arasında olması dolayısıyla büyük önemi haizdir.¹⁵

Vilâyetnâme yazarına inanmak gerekirse Seyyid Ali Sultan ve arkadaşları gerçekleştirdikleri fetihlerle Osmanlı ordusunun Balkan coğrafyasındaki ilerleyişlerini hızlandırırken, bazı psikolojik savaş yöntemleri de izlemişlerdir. Bir kaledeki diğer gayrimüslimleri korkutmak için öldürdükleri bir askeri kızartıp şişe geçirmeleri buna bir

¹⁵ Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I: İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler", s. 293.

örnektir. Osmanlı kroniklerinde de benzer motiflerine rastlanan bu olayın sonucunda, korkuya kapılan “kâfirler” Müslüman olmuşlardır¹⁶. Seyyid Ali Sultan ve arkadaşlarının yaptıkları bu fetihler sonraki dönemlerde yazılan Bektâşî nefeslerinde de yer bulmuş, şairler onu “Rumeli gazilerinin şahı” olarak nitelendirmişlerdir.

Seyyid Ali Sultan’ın Tasavvufî Şahsiyeti

Vilâyetnâme’de yer alan ifadelerden Seyyid Ali Sultan ve arkadaşlarının kalendermeşrep bir düşünce yapısına sahip oldukları anlaşılmaktadır. R. Yıldırım, Seyyid Ali Sultan’ı Babâî isyanından sonra Selçuklu otoritelerinden kaçarak batıda kendileri için merkezden uzak, en uygun ve güvenilir yer olan Osmanlı topraklarına yönelen dervişlerin bu uçlarda oluşturdukları Vefâî-Babâî mistik geleneğine mensup bir derviş olarak kabul etmenin mümkün olabileceğini yazmaktadır.¹⁷ Bununla birlikte grubun İslâm’ın temel şartlarından birisi olan namaza karşı son derece duyarlı oldukları, bunun yanı sıra şarap içmedikleri, zinâ ve livâta gibi kötü alışkanlıklardan kaçındıkları da ısrarla vurgulanır. İçlerinden birisi, Fakih Abdüssamed, derviş gazi grubunun imamlığını yapmaktadır. Gerek Seyyid Ali Sultan ve gerekse Seyyid Rüstem Gazi namaz vakitlerine riayet etmekte, dağ başında dahi olsalar bu yükümlülüklerini ihmal etmemektedirler¹⁸.

Vilâyetnâme’de Seyyid Ali Sultan’ın üzerinde sıkça durulan hususiyetlerinden birisi onun cezalandırıcılığıdır. Bir nazarla Emir Sultan’ın ölümüne sebebiyet vermesi ve İslâm dinine girmeyi kabul etmeyen Murtaf Kalesi gözcüsünün gözlerini kör etmesi buna verilebilecek iki örnektir¹⁹. Benzer şekilde *Vilâyetnâme*’de geçen bazı keramet motifleri de onun kudretini göstermek amacıyla söz konusu edilmiştir. Diktiği bir okun yeşerip ağaç haline gelmesi, bir nara atarak kale burcu yıkması, Dimetoka Kalesi’ne ateş yağdırması, kayadan su çıkarması ve kılıcıyla kayayı ikiye bölmesi bunlardan bazılarıdır.

Seyyid Ali Sultan’ın tekkesinde yetiştirdiği müridlerinin sayısı ve kimlikleri konusunda yeterince bilgi yoktur. *Vilâyetnâme*’de onun iki binden fazla müridi irşad ettiği belirtilmekle birlikte bunların isimlerinden söz edilmez²⁰. Sonraki dönemde kaleme alınan Bektâşî nefeslerinde, hayatına dair hemen hemen hiç bilgi bulunmayan Sadık Abdal’ın bu tekkede yaşadığı ve Kızıl Deli’ye intisab ettiği belirtilmektedir.²¹ Ancak, yazdığı şiirlerde 883/1478 yılında vefat ettiği bilinen Otman Baba’dan da bahseden ve XVI. asırda yaşadığı

¹⁶ *Vilâyetnâme*, s. 14-18.

¹⁷ Yıldırım, *Seyyid Ali Sultan (Kızıl Deli) ve Velâyetnâmesi*, s. 125.

¹⁸ *Vilâyetnâme*, s. 18-19, 27-28.

¹⁹ *A.e.*, s. 18, 24.

²⁰ *A.e.*, s. 35.

²¹ S. Nüzhet Ergun, *Bektâşî Şairleri ve Nefesleri*, İstanbul: Kenan Matbaası, 1944, s. 207-208.

anlaşılan bu şahsiyetin kronolojik olarak Seyyid Ali Sultan'ın müridi olması mümkün değildir.

Seyyid Ali Sultan, Bektâşî tarikatı içerisinde önemli bir yere sahiptir. O, Bektâşî geleneğindeki on iki posttan ikincisi olan aşçı postunun sahibi ve Rum ilinin gözcüsüdür.²² Kurmuş olduğu tekke de Bektâşî Tarikatı içerisindeki en önemli dört tekleden birisi olarak kabul edilmiştir.²³ Yaşadığı dönemde Seyyid Ali Sultan'ın Bektâşîlik ile ilişkisinin hangi boyutta olduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte, sonraki dönemde bu gelenek içerisinde önemli bir yere sahip olmuştur. Gerek *Vilâyetnâme*'de, gerekse *Abdal Musa Velâyetnâmesi*'nde yer alan bilgiler bu durumu pekiştirir. *Vilâyetnâme*'de, Seyyid Ali Sultan ve arkadaşlarının Horasan'dan gelirlerken Hacı Bektaş'ın yanına uğrayıp onun direktifleri doğrultusunda hareket ettikleri vurgulanırken, *Abdal Musa Velâyetnâmesi*'nde de, Abdal Musa'nın onu Pir-evi'ne gönderip, orayı düzene sokmakla görevlendirmesi vurgulanır. Her iki menkıbeyi de Seyyid Ali Sultan'ı Bektâşîlik içerisinde çok önemli bir konuma getirme gayretinin vilâyetnâmelere yansımaları şeklinde değerlendirmek mümkündür. Bununla birlikte Seyyid Ali Sultan'ın kurmuş olduğu tekkenin onun yaşadığı dönemde olmasa bile, en azından daha sonraki dönemde Bektâşîliğin Balkan coğrafyasında yayılmasında etkili olduğu ifade edilebilir. Bununla birlikte, bu misyonu doğrudan Seyyid Ali Sultan'ın şahsına izafe edenler de yok değildir. Mesela Birge, onu Sarı Saltık ile beraber Balkan coğrafyasında Bektâşî yolunun ilk temsilcileri arasında sayar.²⁴ S. Faroqhi ise Bektâşîliğin, Osmanlı fetihlerinin Balkan yarımadasında etkili bir şekilde yayılmasını sağlayan gaziler zümresi ile bağlantılı olduğunu ve bu noktada, Seyyid Ali Sultan gibi bir cengâverin, Kızıl Deli adıyla Bektâşî Menâkıbnâmelerine dâhil olduğunu ifade eder.²⁵ A. Y. Ocak'a göre ise Seyyid Ali Sultan, Kaygusuz Abdal, Sultan Şücâüddin gibi XIV.-XV. yüzyıllarda yaşamış, Kalenderî şeyhi yahut Proto-Bektâşî'dir.²⁶

Seyyid Ali Sultan'ın Bektâşî geleneği üzerindeki etkisini Alevî-Bektâşî nefeslerinde açık bir şekilde görmek mümkündür. Mesela XVI. asır Bektâşî şairi Kul Himmet bir nefesinde, Seyyid Ali Sultan'ın Hacı Bektaş'ın tacına sahip olduğunu vurgular.²⁷ Aynı şekilde Virânî de şiirlerinde Seyyid Ali Sultan'ı Rum Erenlerinin şahı ve gaziler serdarı olarak

²² Yıldırım, *Seyyid Ali Sultan (Kızıl Deli) ve Velâyetnâmesi*, s. 23.

²³ Ahmet Yaşar Ocak, *Bektâşî Menâkıbnâmelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*, İstanbul, Enderun Kitabevi 1983, s. 13.

²⁴ Birge, *The Bektashi Order of Dervishes*, s. 51.

²⁵ Faroqhi, *Anadolu'da Bektâşîlik*, s. 192.

²⁶ Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Süffilik: Kalenderîler*, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1992, s. 88.

²⁷ Ergun, *Bektâşî Şairleri ve Nefesleri*, s. 177.

nitelendirir.²⁸ Seyyid Ali Sultan, Pir Sultan Abdal'ın şiirlerinde de işlenmiştir.²⁹ İlerleyen yüzyıllarda Gedâ Muslî, Fakir Ednâ, Kazak Abdal, Kasımî, Gurbî, Mahrem Oğlu, Münîre ve Yusuf Dede gibi Kızılbaş-Alevî şairlerinin nefeslerinde de Seyyid Ali Sultan'dan benzer ifadelerle söz edilmiş; onun kırkların başı, Horasan erenlerinden olduğu, Rumeli'de İslâm dinini yaydığı gibi konular üzerinde durulmuştur. Bu nefeslerde yer alan motiflerin *Vilâyetnâme* ile paralellik göstermesi, şâirlerin bu eserden etkilendikleri şeklinde de yorumlanabilir.

Seyyid Ali Sultan'ın gelenek içerisinde bu kadar yoğun bir şekilde yer bulmasında, sonraki dönemde bu tekkede görev yapmış olan ve Bektâşîliğin asıl kurucusu olarak kabul edilen Balım Sultan'ın etkisi olduğu tahmin edilebilir. Melikoff, dergâh çevresindeki Hurûfî inancına mensup bazı şairlerin çokluğundan hareketle, dergâhın civarında çok etkin bir Hurûfîlik merkezi bulunduğunu ifade etmekteyse de,³⁰ bu yoğunluğun Seyyid Ali Sultan ile bir alakasının olup olmadığı konusunda yeterli bilgi bulunmamaktadır.

Seyyid Ali Sultan'ın etkisi daha sonraki dönemde bazı Alevî Ocakları üzerinde de hissedilmiştir. Malatya'nın Şeyh Hasanlı Köyü'nde ona izafe edilen bir ocağın mevcudiyeti ve İskilip, Samsun, Kırıkkale, Malatya, Maraş, Adana havalisinde bu ocağın mensuplarının bulunması,³¹ kendisinin sadece Balkanlar'da değil, Anadolu'da da saygı duyulan bir şahsiyet olduğunu göstermektedir.

BATI TRAKYA'DA DERGÂHLAR VE TEKKELER

---

²⁸ A.e., s. 225-226.

²⁹ Cahit Öztelli, *Pir Sultan Abdal Bütün Şiirleri*, İstanbul, Özgür Yayınları, 1985, s. 185-186.

³⁰ Irène Melikoff, "14.-15. Yüzyıllarda İslam Heterodoksluğunun Trakya'ya ve Balkanlar'a Yerleşme Yolları", **Sol Kol: Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia (1380-1699)**, (Haz. Elizabeth Zachariadou, Çev. Ö. Arıkan-E. Güntekin-T. Altınova), İstanbul, 1999, s. 185.

³¹ Naci Kumahmedoğlu, "Konya ve Çevresinde Bir Gezi Notları: Afyonkarahisarı-Konya-Seydişehir-Beyşehir", **Konya**, Sayı: 116-117 (Haziran-Temmuz 1948), s. 31.

Osmanlı Balkanlar'ı fethetmezden önce Türk dervişleri bölgeye yerleşmiş, insanlara din, dil ayırımı yapmaksızın hizmet etmişler ve halkın takdirini kazanmışlardır. Böylece Osmanlı Balkanlar'ı kolayca fethetmiştir.

Türk dervişleri Yunanistan'ın Batı Trakya bölgesine de yerleşmiş, dergâh ve tekkelerini kurmuşlardır. Bu dergâhlardan en ünlüleri Seyyid Ali Sultan Dergâhı olup dünyada dört önemli dergâhtan biri olarak kabul edilmektedir. Yine Nefes Sultan Zaviyesi, Hıdır Baba Tekkesi, Postuboş Baba Tekkesi ve Kütüklü Baba Tekkesi gibi ziyaret yerleri de günümüzde kimlik değiştirmeye zorlanmakta; bazıları yıkılmakta ve tahrip edilmektedir.

Balkanlar'daki Türk kültürünün yaşatılmasında ve gelecek nesillere aktarılmasında geçmişte büyük yararlılıklar gösteren bu tür mekânların korunması ve devamlı gündemde tutulması gerekmektedir.

Seyyid Ali Sultan Dergâhı

Seyyid Ali Sultan, Osmanlı ordusunun Rumeli'ye ayak bastığı 1354-1360'lardan önce, öncü kuvvetler olarak, fetih bölgelerini hazırlayan, Hoca Ahmet Yesevî ekolüne mensup alp-erenlerdendir. Seyyid Ali Sultan yaygın bir düşünceye göre Hz. Muhammed'ten direktif alarak Hacı Bektaş Velî'ye gelen kırk kahraman arasında yer almaktadır. Hz. Pîr de onları Orhan Han'a yollamış ve Rumeli'nin fethinde çok üstün yararlılıklar göstermişlerdir.

Bazı kaynaklara göre Seyyid Ali Sultan, Süleyman Paşa ile birlikte Gelibolu'ya geçmiş, Dimetoka'daki savaflara katılmış, Murat Bey ile Kosova, Yıldırım Bayezid ile Niğbolu muharebelerinde bulunmuştur. Kırk erenler arasında Seyyid Ali Sultan'a komutanlık görevi verilmiştir. Alp-erenler fethettikleri bölgelere yerleşmişler, dergâhlarını kurmuşlar; Türklüğü, İslâmiyet'i yaymışlar ve halkın sevgisini kazanmışlardır.

Kendisi savaşçı, atak ve çevik bir alp-eren olduğu için Rumeli’de “Kızıldeli” olarak anılmıştır. Bir başka rivayete göre ise Seyyid Ali Sultan dergâhını Dimetoka kentinin altında Meriç Nehri ile birleşen Kızıldeli Irmağının kenarına kurduğundan, bu ırmağın adı sonradan kendisine lakap olarak verilmiştir.

Seyyid Ali’nin bugünkü Ruşenler (Russa) Köyü yakınlarında kurduğu dergâh, Osmanlı döneminde Türk göçmenlerin Rumeli’ye geçişlerinde toplandıkları, barındıkları ve daha sonra uygun yerlere gönderildikleri bir merkez özelliğini de taşımaktaydı.

Sultan Yıldırım Bayezid Han H.804/M.1401’de ilk padişah fermanını yayınlayarak Tanrı Dağı’nda Darı Bükü (Derbent Köyü), Büyük Viran ve Turfillu Viran’ı sınırlarını da belirterek Seyyid Ali’ye vermiştir. Daha sonraki padişahlar da bu fermanları genişletmişler ve bazıları onun için “Kutbül-Ârifin” sıfatını fermanlarda kullanmışlardır.

Seyyid Ali Sultan bazı kaynaklara göre M.1400, diğer kaynaklara göre ise M.1397 veya H. 804’te tekkesini kurar, irşad ve tasavvuf faaliyetlerini buradan yürütür. Seyyid Ali Sultan’ın, Yıldırım Bayezid ile Timurlenk arasında Ankara-Çubuk Meydan Savaşı’nda kardeş kanı akıtıldığına çok üzüldüğü ve bu yüzden 1402’de vefat ettiği kanaati yaygındır. Seyyid Ali Sultan, dergâhın avlusuna gömülmüştür. Seyyid Ali Sultan öldüğünde geriye Resûl Balî (1361-1441) ve Mürsel Balî (1384-1484) adlı iki oğlu kalmıştır. Babalarının ölümü üzerine büyük oğlu Resûl Balî gidip Hacı Bektaş Dergâhına postnişin olmuş, küçük kardeşi Mürsel Balî ise Dimetoka’da irşada devam etmiştir. Resûl Balî’nin ölümünden sonra kardeşi Mürsel Balî, Dimetoka’dan Hacı Bektaş’a gelerek “Pîr Evi” postuna oturarak bu görevi 1441-1484 arasında tam 44 yıl sürdürmüştür. Ancak Dimetoka’daki Tanrıdağ bölgesindeki Seyyid Ali Sultan (Kızıl Deli) Bektâşî Dergâhı ile bağlantısını kesmemiştir.

Seyyid Ali Sultan'a ait olduğu zannedilen ikinci bir türbe de Küçük Derbent (M. Derio) Köyü yakınlarındaki Aşağı Tekke'de yer almaktadır. Seyyid Ali'nin sık sık buraya gidip cem törenlerini yönettiği söylenmektedir. Seyyid Ali Sultan 1402'de öldüğünde her iki dergâhta da öldüğüne şahit olunmuştur. Bugün nasıl ki Balkanlar'a ilk gelen Sarı Saltık'ın birçok yerde makamı bulunduğu söyleniyorsa, Seyyid Ali'nin de iki dergâhta birer yatırının bulunması benzer bir durumdur.

Seyyid Ali Sultan Dergâhı birçok bölümden oluşmaktadır. Türbesi, cemevi, aşevi, mektebi, konukeyi, çeşmesi, paşa konakları, mezarlığı ve dışında camisi mevcuttur. Dergâh 1924-1950 arasında Karakaçan (Ulah) istilasına uğramıştır. Bunlar 3-4 bin koyun sürüsü olan 18 göçebe aileden oluşuyordu. Öyle ki dergâh, bu dönemde keçi ve koyun ağılı olarak kullanılmıştır. 1941-1944'lerde Bulgar işgalcileri tarafından açılıp darmadağın edilmiş ve define aranmıştır. Yunan İç Savaşı'nın ardından 1950'lerde onarılıp düzene koyulmuştur. 1962 yılında ise esaslı bir restorasyon görmüştür. Son yıllarda da dergâhın "Kırklar Kapısı" tabelası fanatik ve aşırı milliyetçiler tarafından yerinden sökülmüştür. Cemevi ise 2000/2001 yıllarında esaslı bir tamir görmüştür. Dergâhta yer alan paşa konakları, XVIII. yüzyılda Hebilköy'lü Hasan Paşa tarafından yaptırılmıştır. Günümüzde burada türbedar oturmaktadır. Dergâhın mezarlığında on sekiz adet mezar bulunmaktadır. Bunlar burada görev yürüten postnişin, seccâdenişin, dede, baba ve buraya gömülmeleri uygun görülen kişilerdir.

Seyyid Ali Sultan Dergâhı, Bektaşîlerin "Pîr Evi"nden sonra en ünlü dergâhlar arasında ilk sırayı alır. Önem sırasına göre dergâhlar şu şekilde sıralanır:

- 1- Dimetoka'daki Seyyid Ali Sultan Dergâhı.
- 2- Antalya/Elmalı (Tekke Köy) deki Abdal Musa Dergâhı.
- 3- Kerbelâ Tekkesi.
- 4- Kahire'deki Kaygusuz Abdal Tekkesi.

Seyyid Ali Sultan Dergâhı 2002 yılından bu yana "Seyyid Ali Sultan Dergâhı Vakfı Koruma Heyeti" tarafından idare edilmektedir. Dergâh, Yunanistan'da 616 yıldır hala faaldir ve Batı Trakya'da en eski Osmanlı eserlerinin nadide bir örneğidir.

Bu önemli dergâh hakkında Yıldırım Bayezid de dâhil birçok padişah ferman ve sınırameler yayınlamış ve burasını korumuşlardır. Geçtiğimiz yıllarda da burasını T.C. Atina Büyükelçisi Oğuz Çelikkol ziyaret etmiştir. 2015 yılında ise T.C. Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Mehmet Görmez dergâha ziyarette bulunanlar arsında yer almıştır. Diyanet İşleri Başkanının ziyaretinden iki yıl sonra Yunanistan'ın ve belki de Balkanlar'ın en eski eseri olan Çelebi Sultan Mehmet Camii'nin ihmal sonucu yanması çarpıcıdır.

Nefes Sultan Zaviyesi

Yunanistan'ın Türkiye sınırlarındaki Evros-Meriç ilinde, Ferecik civarında, Ilıca (Loutra) köyü yakınlarında bir tepe üzerinde kurulmuştur. Ünlü Türk seyyahı Evliya Çelebi'ye göre burada Yıldırım Bayezid Han'ın oğlu Düzmece Mustafa yatmaktadır. Zaviyeyi Ekmekçizâde Ahmet Paşa 1591 yılında yaptırmıştır. Günümüzde bu zaviyeden sadece bir su sarnıcı ayakta kalabilmiştir. Evliya Çelebi, burada Mısır hazineleri kadar zengin Kur'an-ı Kerim'ler ile şamdanların bulunduğunu belirtmektedir. Zaman içinde tahrip edilmiş ve türbe üzerine bir manastır dikilmiştir. Manastırın içine de mihrap süsü verilip, burasını Müslümanların da ziyaret ettiği imajı uyandırılmaya çalışılmıştır.

Nefes Sultan hakkında Osmanlı tarihçisi Abdurrahman Hibrî bizlere şu bilgileri vermektedir: *“Yüksek bir tepe üzerinde ise Işıklar Zaviyesi vardır ki Abdal sınıfının yararlılarından Nefes Baba adlı kişi o yerde oturduğu için Ekmekçizâde Ahmet Paşa yaptırmıştır. Nefes Baba'yı bazı hasımları H. 1000 – M. 1591 yılı başlarında şehit ettikleri için o yere gömülüp üzerine türbe yapılmıştır”*.

Bulgarlar 1912'lerde Batı Trakya'yı işgal edince, Bulgar Millî Eğitim Bakanlığı kararıyla Ulusal Müze Müdürü Dr. Bogdan Filov'u yeni topraklara göndermiştir. Filov da taşınabilir; halı, kilim, Kur'an-ı Kerim ve diğer kayda değer ne bulduysa alıp Bulgaristan'a götürmüş, gördüğü eserleri de günlüklerinde kaydetmiştir. Filov, 23 Ocak 1913'te Dedeğaç'a geldiği sırada Nefes Sultan Zaviyesini de ziyaret etmiştir. Filov'un izlenimi şöyledir: *“Savaştan önce bir tekke olan Aziz Georgi manastırına çıktık. Görünen o ki kasabanın akropolü buradaymış”*.

Zaviyeden günümüze sadece su sarnıcı ulaşabilmiştir. Bu bölgedeki Müslüman Türkler göç edince sahipsiz kalmış ve Agios Georgios Manastırı'na dönüştürülmüştür.

Hıdır Baba Tekkesi

Hıdır Baba Tekkesi, Yunanistan'ın Rodop ilinde Maronya – Şapçı Belediyesine bağlı Taşlık (Petrota) köyünde, taşlık bir tepe üzerinde kurulmuştur. Edirne Vilayet Salnamesinde kaydı vardır. Tekke'nin Ege Denizi ve Rodop Dağları manzarası görülmeğe değerdir. Bazı kaynaklarda Hızır Baba Tekkesi olarak da geçmektedir. 1960'lı yıllarda bölge insanları buraya şifa amaçlı olarak kekeme çocukları getirirlerdi. Tekke, 1967 Albaylar Cuntası zamanında tamamen tahrip edilmiştir. Son yıllarda da türbe üzerine küçük bir manastır dikilmiş, kitabesi tahrip edilmiş ve eski özelliğini yitirmiştir. Hıdır Baba Tekkesinin mezar taşları ise manastırın içinde hala saklanmaktadır. Kilise burasını sahiplenmiş olup, “Agios Georgios Manastırı”na dönüştürmüştür. Ne yazık ki; her geçen gün manastırı yenilemekte ve genişletmektedir.

Postuboş (Poşpoş) Baba Tekkesi

Postuboş Baba Tekkesi, Gümölcine'nin doğu kısmında yeni oluşturulan mahallede yer almaktadır. 1319 tarihli Edirne Salnamesinde kaydı bulunmaktadır. Tekkede Postuboş Baba (Poşpoş) lakaplı, Sultan Murad Hüdavendigâr zamanının sayılı âlimlerinden Ahmed Rıfâî yatmaktadır. Ahmed Rıfâî, Osmanlı'nın Balkanlar'ı ve Gümölcine'yi fethi esnasında Gazi Evrenos Bey'le büyük yararlılıklar göstermiştir. Burada tekkesini kurmuş, aşhane ve misafirhane açmıştır.

Tekke 1989 yılında Gümölcine belediyesi tarafından çok harap olduğu gerekçesiyle ve de yenisi yapılacağı vaadiyle yıktırılmış, yerle bir edilmiştir. Haziresinde XVII. yüzyıla ait sanat değeri yüksek mezar taşları bulunmaktadır. Taşların bir kısmı çalınmış, tahrip edilmiş veya kırılmıştır.

Son yıllarda burasının restore edileceği ve ayağa kaldırılacağı söylenmektedir.

Kütüklü Baba Tekkesi

İskeçe'nin Kerevizli (Selino) köyünde, Boru Gölü yakınlarında yer almaktadır. Civar köylerde Müslüman Türkler yaşamasına rağmen Kerevizli köyünde sadece Hıristiyanlar bulunmaktadır. İstanbul'un Fatih semtinde yer alan Fatih Sultan Mehmet'in türbesi ile büyük benzerlikler göstermektedir. XVI. yüzyıla ait olmasına rağmen XV. yüzyıl sanatını yansıtmaktadır. Kesme taşlardan yapılmış ve iki kiremit örtülü kubbeden oluşmaktadır. Mezar, ana kubbenin altında yer almaktadır. Kitabesi yok edilmiştir. Ekrem Hakkı Ayverdi'ye göre; Kütüklü Baba, Buhara ve Horasan'da mekân tutan atalarımızdan Ahmet Yesevî ekolünden olup Hacı Bektaş ile Anadolu'ya ve devamında da Rumeli'ye geçmiş; Sofya'da ünlü mutasavvıf Bali Baba'dan ders görmüş ve en sonunda da bu bölgeyi hem mesken tutmuş, hem de medfen edinmiştir.

Tekke son yıllarda restore edilmiştir.

Dolu Baba Tekkesi

Dolu Baba Tekkesi, Türkiye sınırlarındaki Evros- Meriç ilinde, Sofulu Belediyesine bağlı Kütüklü (Mikrakion) köyünde yer almaktadır. Kare bir binadan oluşan binada mezar yoktur ve büyük bir alan beyaz renkte boyalıdır. Üzeri “tikla” dediğimiz kesme taşlarla örtülüdür. Bölge halkı bakımını yapmaktadır.

Türbenin üst kısmı eskiden açıktı. Rivayetlere göre, iki kardeş buraya duvar ve çatı yapmaya karar verir. Türbenin içinde meşe ağacı vardır. Binayı engellediği için kesmek isterler. Ağaç kesilir ve devrilirken içinden kan akar. O anda iki kardeş ölür. Böylece Dolu Baba'nın yanına iki kişi daha defnedilmiş olur.

Bölge halkı her yıl Ekim ayında Dolu Baba'yı kurbanlar keserek ve yemek ikram ederek anmaktadır. Dolu Baba'nın Seyyid Ali Sultan ile birlikte Batı Trakya'yı İslâmiyet'e ve Türklüğe açtığına inanılmaktadır.

Dikkat edilirse, Batı Trakya'da Müslüman Türklerin yaşamadığı bölgelerdeki zaviye ve tekkelerin neredeyse tamamı “Agios Georgios Manastırı”na dönüştürülmüştür ve bu çabalar günümüzde de devam etmektedir. Hristiyan inancına göre; “Agios Georgios” şifa veren, tedavi eden bir aziz olduğu için bu isim altında dönüşüm yapmaya çalışmaktadırlar.

Dünyada insanlığın mirası olan tarihî eserler, inanç merkezleri, ziyaret yerleri ve kültürel değerler, hangi dine ve millete ait olursa olsun koruma altına alınmalı ve gelecek nesillere aktarılmalıdır.

BATI TRAKYA MÜSLÜMAN TÜRK AZINLIĞINDA DİN EĞİTİMİ

Hüseyin BOSTANCI*

Osmanlı Devleti'ne başkaldıran ve 1830 yılında bağımsız devletlerini kuran Yunanlar, toprak kazandıkları her yeni gelişmeyi Batılı ülkelere onaylatmak için büyük devletlerle antlaşmalar yapmışlar; bu antlaşmalar sonucunda ise yeni kazandıkları bölgelerde kalan azınlıklara birtakım azınlık hakları tanımak zorunda kalmışlardır.³² Yunanistan'ın bu çerçevede yapmış olduğu antlaşmaları şöyle sıralamak mümkündür; 1881 İstanbul Antlaşması, 1913 Atina Barış Antlaşması, 1920 Sevr Antlaşması ve 1923 Lozan Barış Antlaşması.

İstanbul Antlaşması

Antlaşmanın 3., 4. ve 8. maddeleri ile Müslümanların yaşam, mal, onur, din ve geleneklerine saygı gösterileceği; Müslümanların Yunan ahalisi ile aynı siyasal ve kişisel haklara sahip olacakları açık bir biçimde vurgulanmıştır. Antlaşmanın 3. maddesi; Yunanistan'a dâhil edilen topraklardaki Müslüman Türkler'in örf ve adetleri ile dinlerine saygılı olmayı, Müslümanların diğer Yunanistan vatandaşlarıyla yasalar önünde eşit haklara sahip olmalarını ve eşit vatandaşlık haklarından yararlanmalarını öngörmektedir.

Antlaşmanın 8. maddesi ile Müslümanların din özgürlüğü güvence altına alınmış, mevcut veya oluşacak Müslüman cemaatlerine özerklik ve hiyerarşik örgütlenme hakkı tanınmıştır. Cemaatlerin din konularında manevî önderleriyle olan ilişkilerine hiçbir şekilde müdahale edilmeyecek, yerel şeriat mahkemeleri dinî konularda yetkilerini sürdüreceklidir.³³

İstanbul Antlaşması'yla müftüler, din ve hayır kurumlarının menkul ve gayrimenkul mal varlığı ile ilgili yönetim üzerinde denetim, bu kurumların yöneticilerini atama ve azletme

---

* Dr., İlahiyatçı - Yazar, Gümülcine Seçilmiş Müftülüğü, Yunanistan.

E-mail: chouseinbostantzi1981@gmail.com

³² Baskın Oran, **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, Ankara, Bilgi Yayınları, 1991, s. 57.

³³ Ayşe Nükhet Adıyeke, **Yunanistan Sınırları İçinde Müslüman Cemaat Örgütlenmeleri: 'Cemaat-ı İslamiyeler' 1913-1998**, Ankara, SAEMK Yayıncılık, 2001, s. 9-11; Oran, **a.g.e.**, s. 59-60.

yetkisine sahiptirler. Müftülere, var olan ve ileride oluşacak olan Müslüman okulların seçim kurullarına başkanlık etme yetkisi de tanınmıştır.³⁴

Atina Barış Antlaşması

14 Kasım 1913 yılında Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında imzalanan Atina Barış Antlaşması, iki ülke arasındaki savaş durumunu da ortadan kaldırmıştır. Bu antlaşma, iki ülke arasında önceden imzalanmış ve yürürlükte olan antlaşmalardaki azınlık hakları ile ilgili hükümleri yeniden onaylamıştır. Antlaşmada aynı zamanda müftülerin ve başmüftünün seçimi ve yetkileri gibi Lozan Antlaşması'nda yer almayan bazı konular da ayrıntılı olarak yer almıştır.³⁵

11. madde ile Yunanistan sınırları içine katılan topraklarda yaşayan Müslümanların hayat, mal, şeref, din, inanç ve gelenekleri güvence altına alınmıştır. Özellikle cemaat-i İslâmiyelerin tüzel kişilikleri vurgulanmış, bu kurumların nakit ve mal varlıklarına dokunulmayacağı garantisi verilmiştir.³⁶

Müslümanlarla manevî önderleri arasındaki ilişkilere karışılmayacak, bu dinî önderler İstanbul'daki Şeyhülislâmlık makamına bağlı olacaklardır. Müftüler, Müslüman seçmenlerce seçilecektir. Başmüftü, Yunanistan'daki bütün müftülerin toplanarak seçecekleri üç aday arasından Yunan Kralı tarafından atanacak, bu atama üzerine Osmanlı Padişahı kendisine bir "menşur" ile onun fonksiyonlarını yerine getirmesini ve diğer müftülere karar ve fetva yetkisi vermesini sağlayacak bir "mürâsele" gönderecektir. Böylece, manevî olarak Müslüman cemaatinin İstanbul ile ilişkileri sürdürülmüş olacaktır. Müftüler yalnız din konularında ve vakıfların yönetimine nezaret etmekte değil, Müslümanların evlenme, nafaka ve mütevellî tayini gibi dünyevî meselelerinde de yetkilidirler. Kararları, Yunan makamlarınca uygulamaya konacaktır.³⁷

12. maddede vakıflarla ilgili hükümlere yer verilmiştir.³⁸ Bu madde genel olarak her türlü vakfın güvence altına alındığı, bırakılan topraklarda bunların cemaat tarafından yönetileceği, gelirleri Osmanlı Devleti'nde bulunan kurumlara bırakılmış olsa bile bu vakıfların Evkaf Vekâleti tarafından satılana dek Müslüman cemaatlerince yönetilmeye devam olunacağı hükmünü getirmektedir. Vakıf rejimi, ancak uygun ve peşin tazminat

³⁴ Stamatis Hr. Georgulis, **O Thesmos Tu Mufti Stin Elliniki Ke Allodapi Ennomi Taksi [Yunan ve Yabancı Hukuk Düzeninde Müftülük Kurumu]**, s. 45.

³⁵ Sevin Toluner, **Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2000, s. 213; Turgay Cin, **Yunanistan'daki Müslüman Türk Azınlığın Din Ve Vicdan Özgürlüğü (Başmüftülük ve Müftülükler Sorunu)**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2003, s.105.

³⁶ **Mecmua-i Kavanin-i Yunaniyye**, (Yayına Haz. Hristaki Karagöz), Selanik, Yeni Asır Matbaası, 1921, s. 38-39.

³⁷ Oran, a.g.e., s. 63.

³⁸ **Mecmua-i Kavanin-i Yunaniyye**, s. 39-40.

verilerek değiştirilebilecektir. Eğer çeşitli din ve hayır kuruluşları yeterli gelirden yoksun kalacak olurlarsa, devlet yardım edecektir.³⁹

Üç numaralı protokolün maddeleri incelendiğinde, özellikle 10. madde ile 15. madde önem arz etmektedir. 10. maddeye göre Müslüman cemaati gözetmek ve vakıfları yönetmekle yükümlü bulunan başmüftü, cemaatlerden hesap sorarak bunlara ait muhasebe cetvellerini hazırlayacaktır. 15. maddede Müslümanların özel okul açabilecekleri gibi bunların denetim ve yönetiminin başmüftü ile müftülerde olacağı ve Yunan müfettişlerinin bu okulları teftiş edebilecekleri ifade edilmektedir. Bu okullarda resmi program Türkçe olmakla birlikte Yunanca da zorunlu olacaktır. Okulların giderleri de vakıfların gelirlerinden karşılanacaktır.

2345 Sayı ve 1920 Tarihli Kanunun İeriği

2345 sayı ve 1920 tarihli yasa iki bölümden oluşmaktadır. Birinci kısımda; Atina’da bir başmüftüölüğün kurulması, başmüftünün seçim ve tayini, müftülerin seçim ve tayinleri, müftülerin dereceleri, maaşları, vazife ve yetkileri, başmüftü ve müftülerin azilleri ve nedenleri (Maarif ve Mezhepler Bakanının talebi ve İrade-i Kraliye ile azledilirler) ele alınmaktadır. Naip yetiştirmek için Atina’da bir okul açılması, öğretim üyelerinin maaşları, öğrencilerinin iāşe ve masrafları konu edilmektedir. Buna göre din okulunun faaliyette olması istenmektedir (her yıl Maarif Bakanlığı gider bütçesine yüz bin Draħmi verecektir). Bu okulun teşkilatı, öğretmenlerinin vasıfları, tahsil süresi, sınıf geçme, programı, öğrencilerin okula kabul şartları, okuldan mezuniyetleri, başmüftünün başkanlığı altında oluşacak olan şer’i meselelere vākıf bir heyetin teklifi üzerine İrade-i Kraliye ile tanzim edilecektir. Ne yazık ki hiçbir zaman Atina’da bir okul ve başmüftüölük merkezi kurulmamıştır.

İkinci kısımda; Müslümanlara ait “İslām Cemaatleri İdarelerinin kurulması” ile ilgili olarak özel kanunun kabulüne kadar her müftünün bölgesinde yedi veya on iki üyeden oluşan bir meclis kurulması öngörülmektedir. Üyelerden biri, bu meclise başkan seçilecektir. Bu başkan vakıf gelirlerini ya kendisi veya yasal vekili aracılığı ile devlet memurlarına ve kişilere karşı temsil edecektir.⁴⁰

1950 Yılına Kadar Batı Trakya’da Medreseler ve Din Eğitiminin Uygulanışı

Osmanlı döneminde, her vakfın yönetim koşullarının belirtildiği bir vakfiyesi ve bu vakfiyede belirtilen koşulları yerine getirmekle görevli mütevelli heyetleri olmuştur. Bağımsız bir kurul olan mütevelli heyetleri, Tanzimat Dönemi ile birlikte evkaf idare komisyonlarının

³⁹ Oran, a.g.e., s. 63.

⁴⁰ Cin, a.g.e., s.138.

denetimine tâbi olmuşlardır. Evkaf İdare Komisyonlarının üzerinde de Evkaf Nezareti yer almıştır. İmparatorluğun devamı süresince söz konusu olan Evkaf İdare Komisyonunun yerini, Osmanlı yönetiminin sona ermesinin ardından Cemaat-i İslâmiye İdareleri almıştır.⁴¹ 2345 sayılı kanununun 12. maddesinde sözü edilen Cemaat-i İslâmiye İdareleri'ne ilişkin özel yasanın çıkarılması, ancak 1949 yılında gerçekleşmiştir. Dolayısıyla Batı Trakya Müslüman Türk toplumundaki uygulama aşağıda verilen şablona göre devam etmiştir: Evkaf Komisyonu ile Maarif Komisyonu ve bunları denetleyen müftüler. Evkaf Komisyonun görevleri medreselere tayin veya azil edilecek müderrislerle ilgilenmek,⁴² medrese ve camilerin tamir ve bakımını düzenlemek,⁴³ cami, medrese ve mescitlerde görev yapan din memurlarının maaşlarını düzenlemek ve vermektir.⁴⁴ Vakıfların, vakfiyede belirtilen kurallara göre yönetilmesini, denetlenmesini ve korunmasını temin etmektir.⁴⁵ Mütevellileri denetlemek, görevini yapmayanları müftüye bildirmek ve mütevekkillerin azledilmesini sağlamaktır.⁴⁶ Vakıf yerlerinin kiralanması, kiraların düzenli toplanması, gelirin adaletli bir şekilde dağıtılması⁴⁷ ve bununla birlikte mezarlıkların korunması ve bakımlarının sağlanması Evkaf Komisyonunun görevleri arasındadır.⁴⁸

Cemaat İdaresi merkez heyetinde eğitime ilişkin doğrudan kararlar alabildiği gibi, Maarif Komisyonu'nu da yetkili kılabilmekteydi. Buna göre Maarif Komisyonu'nun görevleri şunlardır: Cemaat okullarının her türlü ihtiyaçları ile ilgilenmek⁴⁹ ve öğretmenlerini tayin veya azil etmek⁵⁰, öğretmenlerin maaşlarını,⁵¹ tedrisat programını düzenlemek ve uygulanmasını sağlamaktır.⁵² Mübadele öncesinde olduğu gibi mübadele sonrasında da Batı Trakya'da Müslüman Türk okullarında görevli Türk öğretmenlerin maaşları, medrese, cami ve mescitlerde görev yapan din görevlilerinin ücretleri Cemaat-i İslâmiyelerden karşılanmıştır. Batı Trakya bölgesinin Osmanlı yönetiminden çıkması ile birlikte vakıfların

⁴¹ Adıyeke, a.g.e., s. 55.

⁴² Bkz. **Gümülcine Türk Evkaf Heyeti Karar Defteri**, Karar No:31, 31 Kanuni Sani 1940; **Gümülcine Türk Cemaat-ı Heyeti Karar Defteri**, Karar No: 25, 10 Ağustos 1938.

⁴³ Bkz. **Gümülcine Türk Evkaf Heyeti Karar Defteri**, Karar No: 14, 30 Kanuni Sani 1941.

⁴⁴ Bkz. **Gümülcine Türk Evkaf Heyeti Karar Defteri**, Karar No: 9, 26 Temmuz 1935.

⁴⁵ Bkz. **Gümülcine Türk Evkaf Heyeti Karar Defteri**, Karar No: 6, 16 Şubat 1925.

⁴⁶ Bkz. **Gümülcine Türk Evkaf Heyeti Karar Defteri**, Karar No: ?, 26 Haziran 1935.

⁴⁷ Bkz. **Gümülcine Türk Evkaf Heyeti Karar Defteri**, Karar No: 7, 25 Teşrini Sani 1933.

⁴⁸ Bkz. **Gümülcine Türk Evkaf Heyeti Karar Defteri**, Karar No: ?, 8 Haziran 1925.

⁴⁹ Bkz. **Gümülcine Türk Cemaat-ı Heyeti Karar Defteri**, Karar No: 42, 12 Ocak 1936.

⁵⁰ Bkz. **Gümülcine Türk Cemaat-ı Heyeti Karar Defteri**, Karar No: 3, 16 Ekim 1933; **Gümülcine Türk Cemaat-ı Heyeti Karar Defteri**, Karar No: 18, 15 Haziran 1934; **Gümülcine Türk Cemaat-ı Heyeti Karar Defteri**, Karar No: 21, 3 Eylül 1934.

⁵¹ Bkz. **Gümülcine Türk Cemaat-ı Heyeti Karar Defteri**, Karar No: 25, 10 Ağustos 1938; **Gümülcine Türk Cemaat-ı Heyeti Karar Defteri**, Karar No: 21, 3 Eylül 1934; **Gümülcine Türk Cemaat-ı Heyeti Karar Defteri**, Karar No: 10, 6 Eylül 1937; **Gümülcine Türk Cemaat-ı Heyeti Karar Defteri**, Karar No: 37, 3 Ekim 1945.

⁵² Bkz. **Gümülcine Türk Cemaat-ı Heyeti Karar Defteri**, Karar No: 1, 8 Teşrini Evvel 1933.

Yunan Devleti tarafından borçlandırılması ve gasp edilmesi yoluna gidilmiş, bu antidemokratik uygulama din eğitimini olumsuz yönde etkilemiştir. Gümülcine Cemaat-i İslâmiyesi 17 Mayıs 1944 tarihli toplantıda aşağıdaki şikâyeti dile getirmiştir.

“...Deklarasyonu üzerimizde ve vergileri tarafımızdan tesviye/ödenen edilen ve istiğrazı millî vergileri de yine bu suretle tediye olunan 55 dönüm Akpınar kırkı yeri, 26 dönüm Poşpoş mezarlıkları, 13 dönüm kiremitlik yanı ve hamama muttasıl bir kahvehane arsası ile bir semerci dükkânının belediye tarafından işgal edilerek icar edilmesinden dolayı cemaat ve Evkaf-ı İslâmiye hayli mutadarrır/mutazarrır olmakta olduğundan nezarate yazılmadan veya mahkemeye adli icap tevdi edilmezden evvel vali-i umumiyeye yazılmasına ve bu emlâkin iadesinin talep edilmesine müttefikan karar verildi.”⁵³

Büyük mübadeleden sonra Yunanistan'ın azınlığı bir tehlike olarak algılamaya başlaması ve Lozan Antlaşması'na aykırı olarak muhacirleri Türk toprakları üzerine yerleştirmesi ile Batı Trakya Müslüman Türk toplumu bir anda işçi konumuna düşmüştür.⁵⁴ Yunanistan'ın bu uygulamasıyla bölgenin demografik yapısı Türkler aleyhine değişmiş, bunun ise din eğitimi üzerinde olumsuz etkileri olmuştur.

Bilindiği gibi Tanzimat ile başlayan bütün kurumlardaki yenilik ve batılılaşma süreci medrese ve mektep ikiliğini doğurmuştur. Bu ikilik Osmanlı Devleti'nin bir parçası olan Batı Trakya'ya da yansımış ve bölgenin Yunanistan'a geçmesiyle daha da hız kazanarak toplumda ciddi tartışmalara neden olmuştur.⁵⁵ Çünkü cumhuriyetin kurulmasıyla Türkiye'de çağdaşlaşma adına gerçekleştirilen inkılaplardan rahatsız olan bir kesim Batı Trakya'ya iltica etmiştir. Bölgeye iltica edenler arasında Osmanlı Devleti'nin yetiştirdiği son Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi de yer almıştır. Bu kesimin Batı Trakya'ya yerleşmesi tam bir Dinci – Dinsiz, İlerici – Gerici ve Kemalist – Antikemalist çatışmasına yol açmıştır.

Türkiye'de medreseler kapatılmış,⁵⁶ ancak Batı Trakya'da 1950 yılına kadar Osmanlı eğitim sistemine uygun olarak faaliyetlerine devam ederek azınlığın, öğretmen ve dinî ihtiyaçlarını karşılamışlardır.

Gümülcine Türk Evkaf Heyeti'nin 21 Teşrin Evvel 1928 tarihli toplantı kayıtlarına göre Gümülcine'de faaliyette bulunan dört medrese vardır. Bunlar; Kayalı, Sohtalar, Tekke ve

⁵³ Bkz. **Gümülcine Türk Cemaat Heyeti Karar Defteri**, Karar No: 17, 17 Mayıs 1944.

⁵⁴ “İşsizlik ve Fakirlik”, **Yeni Ziya**, Sayı: 3, 1924, s. 2; “Bu Arazi Bu Kadar İnsanı Beslemez”, **Yeni Adım**, Sayı: 187, 1929, s. 1.

⁵⁵ Şerif Mardin, **Din ve İdeoloji Toplu Eserleri 2**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1986, s. 132.

⁵⁶ Veli Öztürk, **Türkiye'de Din Eğitimi ve Siyaset (T.B.M.M. Zabıtlarında Din Eğitimi Tartışmaları 1920-1990)**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 1997, s. 141-142.

Yeni Cami medreseleridir. Bunların her birini birer bevvap gözlemektedir. Islah-ı Medaris Komisyonu tarafından medrese öğrencileri sınıflara ayrılarak tanzim olunan program uyarınca umum medreselere hazırlık (ihtiyat) sınıfı derslerinin Kur'an-ı Kerim, tecvid, talim, ulum-u diniye öğretimine Hafız Ramadan, hazırlık sınıfı ile birinci, ikinci, üçüncü sınıf öğrencilerine hüsn-ü hat, imla, hesap ve Türkçe derslerini vermek üzere Hasan Fehmi Efendi görevlendirilmişlerdir.⁵⁷ Ayrıca Sohtalar Medresesi'nde eğitim veren müderrislerin maaşları arttırılmıştır.⁵⁸ Yeni Cami Medresesinde 15 Temmuz 1927 yılı itibariyle 6 öğrenci ile 1 müderris (Hacı Ahmet Efendi) yer alırken, Sohtalar Medresesi'nde 8 öğrenci ile 1 müderris (Ali İلمي Efendi) yer almaktaydı.⁵⁹ Yine, Evkaf Komisyonu 1940 yılındaki toplantıda “Sohtalar Medresesi'nde kıraat edilmek üzere Rumca tarih kitabının esmanı olan iki yüz drahminin tediye ve itasına” karar vermiştir.⁶⁰ Sohtalar Medresesi'nde, Türkçe öğretmeni Hafız Mehmet Efendinin vefatıyla boş bulunan Medrese-i Âliyye'ye Türkçe öğretmeni Hasan Efendi oğlu Mehmet Efendi'nin tayinine karar verilmiştir.⁶¹ Yukarıda anlatıldığı gibi medreselerin kendilerine ait vakıfları yer almış ve müderrislerin ücretleri buradan ödenmiştir. Ayrıca 21 Şubat 1939 yılında Sabık Müftü Hafız Hasan Efendi, Gümülcine Evkaf Komisyonu Reisi Hasan Hilmi ve diğer medresedeki müderrislerin girişimiyle Gümülcine'deki medreseler “Medrese-i Âliyye” adı altında toplanmıştır. Medresenin nizamnamesi aşağıdaki gibidir:

“Gümülcine Islah-ı Medaris Nizamnamesi'nin esbab-ı mucibesine göre, Gümülcine'nin mahallî muhtelifesinde asırlarca evvel tesis ve vakıf edilerek vücuda getirilmiş eylevm ancak faaliyette bulunan Kayalı, Sohtalar, Yeni Cami, Tekke Medreseleri, bunların bazısının odaları dökülmüş, ve her birinin vakıfları ayrı ayrı zatları oldukları nazarı itibara alınarak ve şartı vakıfa riayet edilerek her birinin vakıf geliri kendine harcanmak üzere, bu dört medrese yalnız tedris ve idare cihetinden bir medrese ad ve itibar edilerek Medrese-i Âliyye namıyla isimlendirilmesi ve tecrübeye dayanarak medrese müddetinin 15 yıl olması, bu yılların üç devre ve medresenin üç kısma ayrılması ve ibtidai, tâli ve âli diye isimlendirilmesi ve merkezi Sohtalar Medresesi olmak üzere, Kayalı, Yeni Cami ve Tekke Medreseleri birer şubesi olacak, merkezde ve her şubede birer müderris ve birer bevvap bulunacağı gibi, bir de hıfzu-l Kur'an ve ihtiyat şubelerine münkasip ihzari kısmı namıyla bir kısım tesis edilecektir. Vahdeti idareyle birlikte

⁵⁷ Bkz. **Gümülcine Türk Evkaf Komisyonu Karar Defteri**, Karar No: 3, 21 Tışrini Evvel 1928.

⁵⁸ **Gümülcine Türk Evkaf Komisyonu Karar Defteri**, Karar No: 3, 21 Teşrini Evvel 1928.

⁵⁹ Daha fazla bilgi için Bkz. Chousein Bostantzi, **Lozan Antlaşması Sonrası Batı Trakya'da Din Eğitiminin Problemleri**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 2014.

⁶⁰ **Gümülcine Türk Evkaf Komisyonu Karar Defteri**, Karar No: 8, 19 Ağustos 1940.

⁶¹ **Gümülcine Türk Evkaf Komisyonu Karar Defteri**, Karar No: 21, 31 Kanuni Sani 1940.

bir de, intizamı temin içinde, bir müdiri umumi idaresinin birleştirilmesi, yine tayin edilip her şube müderrisi müdiri umumiye ve müdiri umumiyyenin içinde.

Madde 1: Yeni Cami, Tekke, Sohtalar, Kayalı Medreseleri (bugün dahi faaliyette) yalnız tedris ve idare cihetinden birleştirilerek Medrese-i Âliyye namıyla isimlendirilmiştir.

Madde 2: Kayalı, Yeni Cami ve Tekke Medreseleri Medrese-i Âliyye'nin şubeleri olup, birinci şube Kayalı, ikinci şube Yeni Cami, üçüncü Şubesi de Tekke Medresesi'dir ve merkezi Sohtalar Medresesi'dir.

Madde 3: Her şubede birer şube müderrisi ile birer bevvap bulunacağı gibi merkezde bir müderris, bir müdiri umumi ve bir bevvabı bulunacaktır. Müderrisler müdiri umumiyeye, müdiri umumiye de Müftülüğe bağlı olacaktır. Arabî dersleri her şubede şube müderrisleri tarafından ve merkezdeki müderris ve müdürü tarafından okutulacaktır. Talim-ı Kur'an-ı Kerim ve Türkçe dersleri ile Rumca dersleri ise Sohtalar Medresesi'nde muallimleri tarafından okutulacaktır.

Madde 4: Medrese-i Âliyye ibtidai, tâli ve âli olmak üzere üç devreye ayrılmış ve her devrenin tahsili 5 yıl ve her kısım beşer sınıfı muhtevi olmakla birlikte on beş sınıf üzere tahsil müddeti 15 yıl olacaktır. Ayrıca hıfzu-l Kur'an ve ihtiyaç şubelerinden munkasip ihzari kısmı namıyla bir kısım mahsus olacaktır. Umumi bir ders programı tanzim edilip her sınıfın dersleri ile ders saatleri gösterilecektir.

Madde 5: Hıfzu-l Kur'an şubesinin dersi yalnız hıfzu-l Kur'an'dır. İhtiyat şubesinin dersleri; Kur'an-ı Kerim, tecvid, talim-i Kur'an, Türkçe, ulum-ı diniyye, kıraat, imla, hüsn-ü hat ve hesaptır.

Madde 6: İbtidai kısmının dersleri, talim-ı Kur'an, Kur'an-ı Kerim, tecvid, sarf-ı Arabi, ilm-i nahiv (Arap grameri) Türkçe, ulumu diniyye, ilm-i fıkıh, kavaid- i Türkiye, kıraat, imla, hüsn-ü hat, hesap, ahlâk, ilm-i eşya, tarih-i enbiya, tarih-i İslâm, kitabet, Farisî ve Rumca'dır.

Madde 7: Tâli Kısmının dersleri; tafsili ilm-i nahiv, ilm-i fıkıh, vaz-ı beyan, mantık, adab, arut (kafiye), usul-i hadis, siyer-i nebevi, kitabet, hesap, hendese, coğrafya, ilm-i eşya, Farisî, Yunan tarihi ve Rumca'dır. Âli kısmının dersleri; tafsilen mantık ilmi, ilm-i hikmet, ilm-i maani, beyan, nedii, ilm-i kelâm, usul-ı fıkıh, ilm-i ferâiz, ilm-i tefsir, ilm-i hadis, kitabet ve Rumca'dır.

Madde 8: İbtidai ve tâli kısımlarını bitiren talebeye ibtidai ve tali şehâdetnameleri verileceği gibi, sınıfları ikmal edenlere tasdikname ve âli kısmını

ikmal eden talebeye de icazetname verilecektir. İbtidai üçüncü sınıfı ikmal edenler müezzin ve ibtidai kısmından mezun olanlar İmam-Hatip ve mekteb-i ibtidai muallimi olabilecekleri gibi, tâli kısmından mezun olanlar ise medrese muallimi ve mekteb-i rüştiye muallimi, âli kısmından mezun olanlar ise vaiz, müderris, müftü, hâkim olabilirler.

Madde 9: Medrese müderrisleri, müdiri umumisi, heyeti talimiyesi ve sair müstehdiminin azl ve vasıfları, Evkaf Komisyonu'nun kararı ile Tevcihi Cihad Nizamnamesi'nin mevaddi mahsusesine tevhiban, makamı iftaya ait olup, maaşları hizmet etikleri medrese vakfının gelirinden olmak üzere Evkaf Komisyon sandığından ita olunacaktır. Müderrislerin maaşları evkaf komisyonunun kararı, müftünün tasdiki ve tespiti ile verilecektir.

Madde 10: Medrese-i Âliyye talebesi gece gündüz medrese odalarında kalacak ve derslerine çalışacaktır. Medrese-i Âliyye'nin sureti idaresine dair ayrıca dâhili bir nizamname tanzim edilecek, medresenin idaresine müteallik hususat ile tarzı tedrisatı tedkik ve teftiş edilmek üzere nazır ve müfettişler tayin olunup, bunlar layihalarını doğrudan doğruya makamı iftihaya ita edeceklerdir.

Madde 11: Medreseye kabul edilecek talebe, 13 yaşından küçük ve 23 yaşından büyük olmayacaktır. Bunlar sınıf imtihanına tabidirler. İmtihanları, heyeti tedrisiye tarafından yapılacaktır. Mekteb-i ibtidaiden mezun olanlar imtihansız birinci sınıfa geçer. Defteri mahsusuna kayıt olunarak sınıflara ayrılırlar.

Madde 12: Medrese talebeleri; beyaz sarık takmalı ve ahlâklı olmalıdır. Aksi takdirde, haklarında açılacak soruşturma fiilin kemiyet ve keyfiyetine göre ihdar, tekdir, tazir ve uzaklaştırmadır. İhdar, takdir, tazir ve tecziyeleri doğrudan doğruya müdür ve müderrisler tarafından icra edilebilir. Ancak okulla ilişki kesme, heyeti tedrisenin kararı ile müftülüğün tasdik ve onayı ile icra edilebilir.

Madde 13: Medrese-i Âliyye'nin kayıt zamanı Eylül ayıdır. Temmuz, Ağustos ayları ile Ramazan ayında, Ramazan ve Kurban bayramlarında birer hafta ile kandil geceleri ve Cuma'dır. Üç ay tatil olan medresede Haziran ayı, imtihanların yapıldığı aydır.

Madde 14: Mevadı sabika ahkâmının icabında tenzili veya tadili ancak müftülüğün tahtı riyasetinde medrese müderrisleri ile müdürü ve Evkaf Komisyonu reisinde oluşacak 7 kişilik encümeni mahsus tarafından müttefikan veya ekseriyetle verilecek karar ile icra edilebilir.

Madde 15: İşbu nizamname tarihi tasdikinden itibaren geçerli olup icra ahkâmına makamı iftiha memurdur. 21 Şubat 1939 Gümülcine Müftüsü Hasan Hilmi, Yeni Cami ve Kayalı Medreseleri Müderrisi Hasan Hilmi, Tekke Medresesi Müderrisi Mehmet Arif, Medaris Müdürü Yusuf Sabri, Gümülcine Evkaf Komisyonu Reisi Hasan Hilmi.⁶²”

Islah-ı Medaris Nizamnamesi'nin tasdik olunması için iki nüshası Eğitim Bakanlığı'na gönderilmiş ve masrafları (Yunanca yazdırılmış) evkaf komisyonu sandığından ödenmiştir.⁶³

Medrese-i Âliyye'den icazetname almış Mustafa Kalfalı ile yapmış olduğumuz röportajda⁶⁴ şu bilgiler elde edilmiştir. Bu medreseye ilkokulu bitirmiş talebeler kayıt edilmiştir. Öğretim süresi iki yıl olmuştur. Okulun resmi müdürü Hoca Yusuf Efendi'dir. Bu medresede iki Yunan öğretmen de ders vermiştir. Türkçe derslerin hocaları ise Gözlüklü Mehmet Efendi ile Eski Cami imamı da olan Pastra'nın Hafız Hoca olmuştur. Bu medresenin bir özelliği de halka-i tedris yerine rahle sistemini getirmiş olmasıdır. Sınıf sisteminin getirildiğini, not sisteminin 10 üzerinden olduğunu ve müderrislerin ise tamamen yerli olduğunu söylemektedir. Medreselere, yenilenme dönemi ile birlikte sınıf sistemi ve Türkçe dersleri getirilmiştir. Bu durumda Batı Trakya'nın eğitiminin, Osmanlı'dan kaldığı şekliyle devam ettiği görülmektedir.

Bilindiği gibi Batı Trakya 6 Nisan 1941 yılında Almanlar tarafından işgal edilmiş; aradan birkaç gün geçtikten sonra da bölgede Bulgar askerleri görülmeye başlamıştır. Ancak Almanlar idareyi Bulgarlara on yedi gün sonra, yani 23 Nisan 1941 tarihinde teslim etmişlerdir. Böylece Batı Trakya, dört yıl boyunca Bulgar idaresi altında kalmıştır. Bu arada Bulgarlar, Gümülcine'de Yeni Cami odalarında Medrese-i Âliyye⁶⁵ adı ile yukarıda anlatılan medrese ile aynı isim altında, fakat yeni bir ders programı uygulamışlardır. Kısaca, yeni bir medrese eğitimi başlatmışlardır. Bu durumda akıllara şu soru gelmektedir: “*Yukarıda vermiş olduğumuz Medrese-i Âliyye ne olmuştur? Eğitime devam etmiş midir?*” Peygamber Binası Dergisi'nin sahibi Hafız Ali Reşat şu bilgiyi vermektedir: “*Gümülcine'deki Sohtalar Medresesi, İtalyan Harbi'nden önce Medrese-i Âliyye ismi ile bir teşkilata bağlanmış ve işgal*

⁶² Bkz. Bostantzi, a.g.t.

⁶³ **Gümülcine Türk Evkaf Komisyonu Karar Defteri**, Karar No: 9, 31 Şubat 1939.

⁶⁴ Kalfalı Mustafa Hoca ile 25 Haziran 2011 tarihinde yapılan rapörtaj.

⁶⁵ Asım Çavuşoğlu ile 13 Temmuz 2010 tarihinde yaptığımız görüşmede bize şu bilgileri vermiştir. Asım Çavuşoğlu;1944 yılında Gümülcine Tuzçuköy'de dünyaya gelmiştir. İlkokulu köyde bitirdikten sonra Gümülcine'deki Medrese-i Hayriye'ye devam etmiştir. 1963 yılında mezun olduktan sonra, aynı yıl içinde öğretmenliğe başlamıştır. 23 Mart 1994 tarihinde öğretmenlikten azledilmiştir. 21 Nisan 1979 tarihinde Batı Trakya Medrese Mezunları Müslüman Muallimler Cemiyeti (B.T.M.M.M.C.)'ne başkan seçilmiş ve 30 sene bu görevi yürütmüştür. Batı Trakya Türk Azınlığı Danışma Kurulu (B.T.T.A.D.K.) toplantılarına katılarak cemiyetini temsil etmiştir.

esnasında devamına çalışılmışsa da tatil edilmişti.”⁶⁶ Asım Çavuşoğlu’nun verdiği bilgilere göre bu medrese 1941 yılında kapatılmış ve bir daha açılmamıştır. Yani oluşturulan yeni medrese programı sadece iki yıl tatbik edilmiş, İtalyan Savaşı’nın başlaması ve Bulgarların hâkimiyeti ile son bulmuştur.

Bulgarların Batı Trakya’yı istila döneminde Gümülcine’de Yeni Cami odalarında *Medrese-i Âliyye* adıyla iki sınıf halinde faaliyete geçen bu medresede görevli olan muallimlerden birisi *Ezher* mezunu İsmail Hoca ile Bulgarların kendi ülkelerinden getirdiği Şumnu’daki Medresetü’n-Nüvvâb⁶⁷ mezunu Mustafa Hoca’dır.

Gümülcine’deki Medrese-i Âliyye’de okutulan dersler şunlar olmuştur: Kur’an-ı Kerim, ulum-u diniye, Bulgarca, Türkçe, Arapça, hesap, hendese, umumi coğrafya, tarih-i tabii, umumi tarih, ilm-i ahlâk, terbiye-i bedeniye.

Medrese ancak bir yıl öğretim yapabilmiştir. Zira Bulgarların 1944 yılında Batı Trakya’yı terk etmeleri ile kendiliğinden kapanmıştır. Medresenin ders kitapları Osmanlıca yazılmıştır. Yine Asım Çavuşoğlu Bey ile yaptığımız röportajda, II. Dünya Savaşı yıllarında Gümülcine’de Sohtalar veya Softalar Medresesi, Kayalı Medresesi, Tekke Medresesi, Yeni Cami Medresesi, İslâm Medresesi, Medrese-i Âliyye olmak üzere altı medresenin faaliyette olduğu belirtilmiştir.

Asım Çavuşoğlu Bey, 1938-1939 yıllarında Tekke ve Yeni Cami medreselerinin öğrenci yokluğundan dolayı kapandığını söylemektedir. Buna rağmen Kayalı ve Sohtalar medreselerinde yeterli sayıda öğrenci bulunduğundan dolayı eğitime devam edilebilmiş ve bu iki medresede Arapça ağırlıklı ders olmakla birlikte şu dersler de okutulmuştur: emsile, bina, maksud, izzî, avamil, kâfiye, halebî, Molla Camii.

Asım Çavuşoğlu Bey, röportajın devamında, Arapçasını istenilen seviyede ilerleten öğrencilere ayrıca ilm-i feraiz (İslâm’da miras hukuku) dersinin okutulduğunu aktarmıştır ki, bu da ileride müftü olacak kişiler için alınması zaruri bir derstir. Kayalı Medresesi’nin müderrisinin Hafız Hasan Hoca iken Sohtalar Medresesi’nin müderrisinin ise eski müftü kâtibi Hafız Halil Efendi olduğunu belirtmiştir.

Batı Trakya’da medreseler, 1950 yılına kadar Osmanlı’dan kaldığı şekliyle devam etmeye çalışmışlardır. Medreseler Müslüman Türk azınlığının bulunduğu en ücra köşelere kadar din adamlarının gitmesine ve halkın dinî ihtiyaçlarının karşılanmasına katkı sunmuşlardır.

⁶⁶ “Medrese 5”, **Peygamber Binası Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 5, 1958, s. 7.

⁶⁷ Medresetü’n-Nüvvâb, bağımsızlık sonrası Bulgaristan’da müftü ve müftü vekili yetiştirmek amacıyla kurulan müessesedir. “Medresetü’n-Nüvvâb”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Cilt: 28, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003, s. 344.

Gümülcine Hayriye Medresesi'nin Kuruluşu

1949 yılında dönemin müftüsü Hüseyin Mustafa, darbelere maruz kalan medreseleri birleştirerek Gümülcine'deki Medrese-i Hayriye'yi kurmuştur. Bu kuruma, Balkanların en büyük medresesi kabul edilen Kavala Medresesi'nin isminden esinlenerek Medrese-i Hayriye ismi verilmiştir. Kurucular ile birlikte hocaları, İstanbul'daki Medresetü'l-Hilafetü'l-İslamiyye programını göz önünde bulundurarak yeni bir program hazırlamışlardır. Bu medresenin ilk on bir mezunu öğretmenlik ve imamlık görevlerine başlamışlardır. 1954 yılında Türk-Yunan Kültür Antlaşması'ndan sonra ilk mezunlar Türkiye'deki öğretmen kurslarına katılarak bilgilerini arttırmış ve azınlığa hizmet için tekrar Batı Trakya'ya dönmüşlerdir.

Medresenin açılması ile öğretim kadrosu gündeme gelmiştir. Gümülcine Türk Cemaat Heyeti 1 Eylül 1950 tarihinde yapmış olduğu toplantıda “*Medrese-i Hayriye'ye tayin olunacak öğretmenlerin tayininin gizli rey usulü ile intihâb edilmesine*”⁶⁸ karar vermiştir. Çünkü medresenin varidatı cemaat heyetinin elindedir. Dolayısıyla medreseye tayin edilecek bir öğretmenin onayı cemaatin onayından geçmeliydi. Müftü tayin kararını bildirir, bütçenin yetersiz durumda olmasından dolayı veya cemaatin muhalefetinden dolayı kişi onay almayabilirdi. Örneğin; Gümülcine Türk Cemaati'nin 2 Mart 1964 tarihli toplantısında, medreseye bir öğretmen tayini talebi gelmiş; ancak herhangi bir sebep gösterilmeden reddedilmişti.⁶⁹

Medrese-i Hayriye ilk kurulduğunda İlkokullar Müfettişliğine bağlı olup öğretim süresi üç yıl olmuştur. 1957-1958 yılında dört yıla, 1959-1960 yılında ise beş yıla yükseltilmiştir. Yükselme devresinde mezun verememiştir. İddialara göre medresenin beş yıla çıkarılmasının nedeni, medreseye rağbetin artırılmak istenmesidir. Çünkü medresede bu yıllarda öğrenci sayısı azalmıştır. Sebat Gazetesi, “*Beşinci sınıfta okunacak dersler nelerdir ve onları kimler okutacaktır?*” sorusunu sormakta, esaslı bir ıslahat yapılması gerekiyorsa bunun tedrisatta yapılması gerektiğini iddia etmekte ve medresenin gerilemesinin sebebi olarak müftüyü işaret etmektedir.⁷⁰ “*Oluşturulma sürecinde medreselerde neden üç yıllık eğitimle yetinildi de lise ve yüksek kısmı ile birlikte bir medrese oluşturulmadı?*” sorusu akla gelmektedir. Bunun nedeni Yunan Devleti'nin, azınlığın içinde devam etmekte olan ilerici – gerici, laik – antilaik çatışmasından azami derecede faydalanmış olmasıdır. Aşağıda bunu bir örnekle açıklamaya çalışacağız.

⁶⁸ Gümülcine Türk Cemaat Heyeti Karar Defteri, Karar No: 10, 1 Ekim 1950.

⁶⁹ Gümülcine Türk Cemaat Heyeti Karar Defteri, Karar No: 2, 2 Mart 1964.

⁷⁰ Sebat, Sayı: 148, 1960, s. 1.

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi Türkiye’deki inkılâplardan rahatsız olan bir grup, Batı Trakya’ya iltica etmiş bulunuyordu. Söz konusu grubun içinde Hafız Ali Reşat⁷¹ da yer almıştır. Gümülcine’ye müftü olarak tayin edilmiş olan Hafız Cemali ile yaptığımız röportajda,⁷² Hafız Ali Reşat’ın Gümülcine’de kendi evinde bir okul açtığını, öğrencilerden para aldığını, devletin resmi mührünü kullandığını, bu okulun öğretim süresinin dört yıl olduğunu ve mezun olan öğrencilerin öğretmen olarak atandıklarını tespit etmiş bulunuyoruz. Hafız Cemali, Hafız Reşat’ın Şahin Medresesi’ni 1956 yılında tedrisata açtıktan iki yıl sonra Gümülcine’ye tekrar geldiğini ve derslere devam ettiğini belirtmiştir. Devletin böyle bir uygulamaya izin vermesi, Kıbrıs’taki gelişmelerle yakından ilişkilidir. Yunanistan, Kıbrıs politikasına karşı olan azınlık kurum ve kuruluşlarına karşı sert müdahalede bulunma ve yok etme girişimlerine başlarken, Hafız Ali Reşat’ın kendi evinde okul açmasına izin vererek azınlığı bölmeye çalışmıştır. Kaldı ki; o dönemde medreseler ne lise, ne de ortaokul seviyesindeydiler. Cunta dönemiyle birlikte ise medreseler tamamen devletin kontrolüne girmişler ve azınlığa öğretmen yetiştirmek üzere kurulmuş Selanik Pedagoji Akademisi’nin alt eğitim kurumu haline getirilmişlerdir.

Yukarıda Müftü Hüseyin Mustafa’nın Gümülcine’de faaliyette bulunan medreseleri birleştirdiğini ifade ettiysek de, yapmış olduğumuz araştırma bunun kısmen doğru olduğunu göstermiştir.⁷³ Gümülcine Türk Cemaat Heyeti 1957 tarihli toplantısında din memurlarının maaşlarına yüzde yirmi beş zam yaptığını ifade edip din memurlarının görev ve isimlerini sıralarken, Yeni Cami Müderrisi Hafız Hasan, Tekke Medresesi Müderrisi Hafız Hüseyin ile Kayalı Medresesi Müderrisi Hafız Ahmet’in isimlerini zikretmiştir.⁷⁴ Kayalı Medresesi Müderrisi Hafız Ahmet, 18 Eylül 1949 tarihinde geçici olarak atanmıştı. Oysa burada müderrisliğe devam ettiği görülmektedir. Gümülcine Türk Cemaat Heyeti 15 Aralık 1956 tarihli toplantısında, “*Yeni Camii’nin medrese kısmının çatı ağaçları bozulmuş, arka duvarı harebe olmuştur. Kiremitlerinin aktarılması, gusulhane ve çamaşırlıkların tamiri için lazım gelen tamiratın yapılması*” kararını almıştır.⁷⁵ Yukarıda vermiş olduğumuz örneklerden

---

⁷¹ Samsunlu olup, Medresetü’l-Hilâfetil-Âliyye mezunudur. 1922 yılında Yunanistan’a iltica etmiştir. Gümülcine ve İskeçe’de muallimlik yapmış ve Gümülcine’de hususi bir mektep açmıştır. 1941 yılında Gümülcine Cemaat-ı İslamiye başkanlığına tayin edilmiş, 1944 yılına kadar bu görevde kalmıştır. ‘Muhafazakâr’ ve ‘Peygamber Binası’ isimyle gazete ve dergiler çıkarmıştır. Mezarı Gümülcine Yenice Mahallesiindedir. Hüseyin Mustafa, **Batı Trakya’ya Işık Tutanlar**, s. 114-115.

⁷² 30 Nisan 2013 tarihinde Gümülcine Müftüsü Hafız Cemali ile yapılan görüşme.

⁷³ **Gümülcine Türk Cemaat Heyeti Karar Defteri**, Karar No:14, 25 Ekim 1949; **Gümülcine Türk Cemaat Heyeti Karar Defteri**, Karar No: 10, 1 Ekim 1950; **Gümülcine Türk Cemaat Heyeti Karar Defteri**, Karar No: 17, 28 Mart 1954.

⁷⁴ **Gümülcine Türk Cemaat Heyeti Karar Defteri**, Toplantı 2, 27 Mart 1957.

⁷⁵ **Gümülcine Türk Cemaat Heyeti Karar Defteri**, Karar No: 79, 15 Aralık 1956.

anlaşılacağı üzere, medreseler her ne kadar birleştirilmiş olsalar da diğer medreselerde de öğretim devam etmiştir.

Hangi sebeple olursa olsun Medrese-i Hayriye devletin kontrolü altına girmiş ve bu kontrol günümüze kadar devam etmiştir. Medrese-i Hayriye, azınlığın dinî ihtiyacını karşılamak için kurulmuş olsa da mezun olanlar köylerde (özellikle dağ bölgesinde) öğretmenlik ile birlikte cami imamlığı görevini de üstlenmişlerdir. Bu uygulama, köylü tarafından da benimsenmiş ve devam ettirilmiştir. İleri Gazetesinin de ifade ettiği gibi, 1949-1960 döneminde azınlık eğitiminde ve din hayatında medrese mezunlarının önemli rolleri olmuştur.⁷⁶

1949 yılında Yunanistan, 2345 sayılı kanununun 12. maddesinde sözü edilen Cemaat-ı İslâmiye İdarelerine ilişkin 16 Haziran 1949 tarihli Kral İradesi'ni çıkarmıştır. Kral İradesi ile eğitim ve vakıflar valiliklerin emrine verilmiştir. Bu Yunanistan'ın, imza koymuş olduğu antlaşmaların bütün hükümlerine karşı bir tutum takındığı şeklinde yorumlanabilir. Örneğin; 1920 yılında kabul edilen yasayla müftülüklere ait olan denetleme yetkisi bu düzenlemeyle kaldırılmış ve valilere devredilmiştir. Kral İradesi ile birlikte yönetim kurullarının adı, "İslâm Cemaatlerine ait Servetleri İdare Komisyonu"na çevrilmiştir. Bu irade ile bütçelerin valiliğe tescil ettirilmesi zorunluluğu getirildiği için, vakıflarının yenilenmesi veya yeni bir mülk edinilmesi imkânsız hale gelmiştir. Cemaatlerin dava açmaları zorlaşmış veya açılan davaların uzun sürmesi ve genellikle cemaat aleyhine sonuçlanması gibi büyük sorunlar yaşanmaya başlamıştır. Bunun sonucunda birçok vakıf mülkü el değiştirmiş ve devlet tarafından gasp edilmesinin önü açılmıştır.⁷⁷ Cemaatin davaları kaybetmesi ve müste'cirlerin kira borçlarını ödememeleri cami ve medrese kasasının varidatını neredeyse durma noktasına getirmiştir.⁷⁸

İskeçe Şahin Medresesi'nin Kuruluşu

Asım Çavuşoğlu ile yapılan röportajda⁷⁹ İskeçe Şahin Medresesi'nin kuruluşu ile ilgili olarak şu bilgiler elde edilmiştir:

“Şahin Medresesi, Hacı Beşir Ağa adında hayırsever bir kişinin 1926 yılında yaptırdığı binada eski usule göre yetişmiş Osmanlı'dan kalma hocalardan oluşan bir öğretim kadrosu ile eğitime başlamıştır. Ancak İtalyan-Yunan savaşı, Bulgar işgali ve iç savaşın sebep olduğu hayati tehlike nedebiyle 1940-1954 yılları arasında eğitim ve öğretime ara vermek zorunda kalmıştır. Fakat medresenin

⁷⁶ İleri, Cilt: 6, Sayı: 162, 1980, s. 1.

⁷⁷ Daha fazla bilgi için Bkz. **İskeçe Türk Cemaat Heyeti Karar Defteri**, Karar No= 11, 9 Temmuz 1962.

⁷⁸ Bkz. **Gümölcine Türk Cemaat Heyeti Karar Defteri**, Toplantı 7, 4 Aralık 1957.

⁷⁹ 10 Temmuz 2010 tarihli görüşme.

kapalı kaldığı dönemde Hoca Veliddin Efendi'den okumak isteyen talebelere, cami köşelerinde 'Halka- i Tedris' şeklinde ders verilmeye devam etmiştir.”

İskeçe Müftülüğü'nde yapmış olduğumuz araştırmada Evkaf İdaresi varidatını gösteren deftere ulaşılmış ve medrese ile ilgili bilgiler doğrulanmıştır. İskeçe Şahin Medresesi'nin ilk öğretmenlerinden ve Peygamber Binası Dergisi'nin sahibi olan Hafız Ali Reşat şöyle yazmıştır: *“Şahin Medresesi çeteler zamanında kaza ile yandığından 1955 yılında Evkaf Heyeti'nin ve Reisi Hacı Hüseyin Efendi'nin gayretiyle yeniden yaptırıldı. Medresenin açılışı 7 Teşrinî Sani 1952'te oldu. İlk yıllarda talebe sayısı 70-80 arasında idi.”*⁸⁰

Yunan Devleti'nin siyasî istikrarı ülkede egemen kılmasıyla birlikte Türkiye firarilerinden olan Hafız Ali Reşat Hoca'nın öncülüğünde, cemaatin ileri gelenlerinin girişimiyle ve Yunan Devleti'nin rızası alınarak Şahin Medresesi 1954-1955 öğretim yılında resmi statüsü belirlenmeden tekrar öğretime açılmıştır. Başlangıçta Gümülcine Hayriye Medresesi gibi üç yıllık bir öğretim süresine sahip olan medrese, zamanın İskeçe Müftüsü Sabri Efendi'nin himayesinde ve halkın desteğiyle İskeçe Müslüman Türklerine din görevlisi yetiştiren bir kurum haline gelmiştir. Azınlık, medreseler sayesinde öğretmen ve din görevlisi ihtiyacını gidermeye çalışmıştır. Daha sonra diğer medreseler gibi aynı evreleri geçirmiş ve devlet tarafından aynı statüye tâbi tutulmuştur.

Türkiye'den iltica eden Hafız Ali Reşat, Yunanistan'ın Batı Trakya Müslüman Türk toplumu üzerindeki sistemli asimilasyon ve bölme politikalarına alet edilmiştir. Çıkarılmış olduğu “Peygamber Binası” isimli dergide Hafız Ali Reşat'ın, İskeçe'nin Balkan kolunun Paşevik köyünde bir medresenin açılması için faaliyete geçtiği görülmektedir:

*“Paşevik Medresesi'nin açılması için 11 Haziran 1956 gecesi hazırladığım esbab-ı mucibe layihasıyla medresenin teşkilat nizamnamesini kendilerine okumak için başta müftü olmak üzere imam, hatip ve ilmiye mensupları ile beraber vakıf ve mektep heyetlerini davet ettim. Esbab-ı mucibede zikri geçen Pomakların, medrese teşkilatına daha ziyade ihtiyacı vardır. 'Pomak' kelimesine baştan beri imza attıkları halde sonradan Pomak lafızları yazılmamalı idi suretinde birkaç söz söylediler.”*⁸¹

Yapmış olduğumuz araştırmada bu medresenin açılmadığı anlaşılmıştır.

1950 yılına kadar İskeçe Müftülüğü'nün yetki alanındaki medreseler şunlardır: Cami-i Atik Medresesi, Aşağı Mahalle Medresesi, Pazar Yeri Medresesi, Sünne Mahalle

⁸⁰ Hafız Ali Reşat, “Medrese 6”, **Peygamber Binası**, Cilt: 2, Sayı: 6, 1959, s. 11.

⁸¹ **A.e.**, s. 11.

Medresesi, Demircik köyünde Demircik Medresesi, Elmalı köyünde Elmalı Medresesi, Paşevik köyünde Paşevik Medresesi.⁸² Ancak bunların birçoğu kendiliğinden kapanmış ve Türk Cemaat Heyetleri tarafından buldukları binalar farklı amaçlar için kullanılmak üzere kiraya verilmiştir. Bu şekilde yüzlerce yıldır devam eden söz konusu Osmanlı eğitim kurumlarının işleyişi sona ermiştir.

Medreseler 1967 yılına kadar azınlığın cemaat liderlerinin kontrolünde iken, Yunanistan'da cunta idaresinin tesis edilmesiyle birlikte Yunan Devleti'nin kontrolü altına girmişlerdir. Albaylar cuntası, rejimin mevcut temel yasaları hilafına aldığı 31.10.1968 sayılı Kraliyet Kararıyla, Selanik Özel Pedagoji Akademisi'ni açarak Osmanlı İmparatorluğu döneminden devam eden gelen medrese geleneğini sonlandırmıştır. Akademiye öğrenci kazandırmak gayesiyle de medrese mezunlarından öğretmenlik yapma yetkisi kaldırılmıştır. Bu şekilde medreseler bundan böyle akademiye öğrenci yetiştiren kurumlar haline gelmişlerdir.⁸³ 1974-1975 yılında medresede uygulanan program⁸⁴ ise aşağıdaki gibidir.

Dersler	Sınıf ve Ders Saati	Toplam
Kültür Dersleri		
Türkçe		1
(Kompozisyon dahil)		6
Güzel Yazı		5
Edebiyat		3
Matematik		15
Sosyal Bilgiler		20
(2şer saat)		
Fen Bilgisi (Fizik)		5
Kimya		2
İngilizce		10
Ahlâk		4
Kültür Dersleri		80
Toplamı	7 7 7 4 5	
Dersler	Sınıf ve Ders Saati	Toplam
Meslek Dersleri		
Kur'an-ı Kerim		1
		4
Arapça		1
		5
Din Dersi		6
Akaid		1

⁸² Simeon Soltaridis, **İ İstoria Ton Muftion Tis Ditikis Thrakis [Batı Trakya'daki Müftülüklerin Tarihi]**, Atina, Ekdosis A. A. Livania [A.A.Livania Yayınları], 1997, s. 154-156.

⁸³ Asım Çavuşoğlu, **Rodop Rüzgârı**, Cilt: 3, Sayı: 189, 2009, s. 13-14.

⁸⁴ **Hür Hakka Davet**, Sayı: 145, 2004, s. 21.

Siyer ve İslam Tarihi						1
						0
Tefsir						2
Hadis						2
Fıkıh ve Usulü						5
Meslek Dersleri						5
Toplamı	0	0	0	3	2	5
Yunanca (Lisan)						4
						0
Haftalık Ders Saati Genel						1
Toplam	5	5	5	5	5	75

Yukarıda görüldüğü gibi kültür dersleri toplamı 80 saat, meslek dersleri toplamı 55 saat ve Rumca dersleri ise 40 saattir. Bu program MEB Talim ve Terbiye Dairesi Başkanlığı'nın 10 Kasım 1975 yılında İmam Hatip liselerinde uygulanmak üzere konulan müfredat programıyla paralellikler arz etmektedir.⁸⁵ Ancak programda hitabet gibi önemli bir dersin yer almaması dikkatimizi çekmektedir. Çünkü bu yıllarda İmam Hatip okullarının programında bu ders yer almakla birlikte; felsefe (mantık-sosyoloji), coğrafya, psikoloji, biyoloji gibi dersler de okutulmuştur.⁸⁶

Daha önce de değindiğimiz gibi; medreseler, cuntanın iktidara gelmesiyle devletin kontrolüne geçmiştir. Buna rağmen 1974 yılında neden böyle bir program uygulanmaktaydı? Kanaatimize göre Yunan Devleti 1968 yılında Selanik Özel Pedagoji Akademisi'ni açarak, medrese – akademi çizgisini oluşturmuştur. Böyle bir program oluşturulmakla medrese meşrulaştırılmış ve azınlığa iyi bir eğitim kurumu gibi gösterilmeye çalışılmıştır. Aradan on yıl dahi geçmeden medresede verilmekte olan Fen dersleri Yunanca olarak okutulmaya başlanmış ve dolayısıyla Türkçe ders saatleri azaltılmıştır. Yine 695/1977 sayılı ve tarihli kanunla “*azınlık okullarında Müslüman öğretmen atamaları ve istihdamları yapılırken, Selanik Pedagoji Akademisi çıkışlı öğretmenler tercih edilir*” cümlesiyle ilkokullara akademili öğretmenlerin resmen atanacağı ve ilkokullara Türkiye Öğretmen Okulu mezunlarının alınmayacağı belirtilmiştir. Ayrıca bu yasayla, encümenlerin öğretmen seçme hakkı ellerinden alınmıştır.⁸⁷

1980 Sonrasından Günümüze Kadar Medreseler

1980 sonrasında Yunan Devleti, Lozan Antlaşması'na aykırı olarak Türk köylerinde bir takım ortaokullar (gimnasyolar) açmıştır. Bu gelişmeyi Yunanistan'ın azınlık eğitim

⁸⁵ Veli Erten ve Hasan Küçük, **Cumhuriyet Din Eğitimi, Din Müesseseleri ve Din Alimleri**, İstanbul, Türdav Basım, 1976, s. 41-42.

⁸⁶ Mustafa Öcal, **100. Yılında İmam Hatip Liseleri (1913- 2013)**, s. 181.

⁸⁷ Şerafettin Hurşit, **Lozan Antlaşması'ndan Günümüze Batı Trakya Türkleri Eğitim Tarihi**, Gümülcine, 2006, s. 57.

kurumlarını Yunan eğitim sistemine dahil etme çabası olarak yorumlamak mümkündür. Azınlık eğitiminde Türk kültürü ve İslâm dinine ilişkin dersler azaltılarak, toplumuna yabancılaşmış bir azınlık gençliği inşa edilmek istenmiştir. Medresenin tarihi misyonundan saptırılarak Selanik Özel Pedagoji Akademisi'yle özdeşleştirilmesi 1980'li yıllara rastlamaktadır. 1982-1983 öğretim yılına kadar eski ve yeni Yunanca, tarih ve coğrafya derslerinin dışında tüm dersler Türkçe okutulmuştur. 1982-1983 öğretim yılından itibaren; matematik, fizik, kimya, biyoloji ve psikoloji dersleri Yunanca olarak okutulmaya başlanmıştır. Bunun gerekçesi olarak, Müslüman öğrencilerin yüksek eğitim kurumlarına girişlerini engelleyen en temel neden olan Yunan dilindeki ve fen derslerindeki yetersizliğin ortadan kaldırılmak istendiği söylenmiştir. Çünkü orta öğretimdeki azınlık öğrencilerinin çok büyük bir kısmının en zayıf dersleri matematik, fizik, kimya ve ardından da Yunancadır.⁸⁸

Buna göre ders programının dağılımı şöyle şekillenmiştir: I. sınıfta dinî dersler (İslâm tarihi, Kur'an-ı Kerim, Arapça) ve Türk dili 12 saat, II. sınıfta 11 saat, III. sınıfta 11 saat, IV. sınıfta 11 saat; V. sınıfta 10 saat olmak üzere Türkçe okutulan derslerin toplamı 55 saat iken; buna karşılık Yunanca okutulan dersler I. sınıfta 18 saat, II. sınıfta 19 saat; III. sınıfta 19 saat, IV. sınıfta 19 saat, V. sınıfta 20 saat olmak üzere toplam 95 saattir. 1982 yılına kadar Yunanca dersler ilkökul öğretmeni olan Yunanlı öğretmenler tarafından okutulurken, bu tarihten itibaren Yunanca dersler branş öğretmeni olan Yunanlı öğretmenler tarafından okutulmaya başlanmıştır.⁸⁹ Bu programla medreseler bir Türk-İslâm eğitim kurumu olmaktan çıkarılıp Yunanlaştırılmaya çalışılmıştır. Yukarıdaki programda da görüldüğü gibi medreselerde meslekî uygulamaya yönelik bir ders yokken, İmam- Hatip liselerinde 1984 tarihinde uygulamaya konulması kabul edilen "hitabet ve meslekî uygulama" dersi ile talebelerin meslekî yönden gelişmelerine daha fazla önem verilmeye başlanmıştır.⁹⁰

Yunan Devleti'nin 1980'li yıllardaki siyaseti tamamen azınlığın asimilasyonuna yöneliktir. Böylece devlet gerek azınlığın bulunduğu köylerde açmış olduğu Yunan ortaokulları ile, gerekse medreselerdeki program değişikliği ile azınlık gençlerini Türk kültürüne yabancılaştırmaya çalışmıştır. Bu yabancılaşma kimlik bunalımını, Türk toplumunu değersiz ve aşağı görme eğilimini beslemiştir. Bu gelişmeler neticesinde azınlık toplumu

---

⁸⁸ Eleni Kanakidu, **İ Ekpedevsi Sti Musulmaniki Mionotita tis Ditikis Thrakis [Batı Trakya'daki Müslüman Azınlığın Eğitimi]**, Atina, Ekdosis Elinika Gramata [Elinika Gramata Yayınları], 1994 s. 96,

⁸⁹ Fehim Kelahmet, "Din Eğitimi, Okullarımızdaki Din Eğitimi ve Medreseler", **Batı Trakya Türk Azınlığı I. Eğitim Şurası**, Gümölcine, Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği Yayınları, 2005, s. 103.

⁹⁰ Halil Hayıt, "İmam Hatip Liseleri'nin Dünü ve Bugünü", **İmam-Hatip Liselerinin Kuruluşunun 40. Yılı Münasebetiyle Tartışmalı İlmî Toplantı Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi**, İstanbul, İslâm Medeniyet Vakfı Yayınları, 1993, s.120.

özellikle 1990'lı yıllardan itibaren kendi eğitim modelini yetersiz görmeye başlamış ve ilkokul eğitiminden başlayarak bütün eğitimini Yunan okullarında tamamlamaya yönelmiştir.

Medreseler G2/5560/25-11-1999 sayı ve tarihli bakanlık kararıyla lise seviyesine getirilerek Yunan Kilise Liseleri ile denkliği kabul edilmiş ve eğitim süresi 5 yıldan 6 yıla çıkarılmıştır. Bu okulların diğer iki azınlık lisesinden farkı, Türkçenin yanında dinsel bir eğitim vermesidir. Okutulan dersler; Türkçe, din dersi, İslâm tarihi, Kur'an-ı Kerim ve Arapça'dır. Türkçe olarak okutulan dersler 53 saat iken, Yunanca okutulan dersler 164 saate çıkarılmıştır.⁹¹ 2001-2002 öğretim yılından itibaren bu okullara kız öğrenci alınmaya başlanmıştır. Bu okullara kızların başörtülü devam edebilmeleri azınlık halkı tarafından olumlu bir adım olarak yorumlanmıştır.⁹² Ancak yine de medreselerin lise seviyesine geçtiği ilk yıllarda Şahin Medresesi'nin kız öğrencisi olmamıştır. Bu kurumlarda eğitim veren Müslüman öğretmenler ya ilahiyatçı (genelde Arap üniversiteleri mezunları) ya da Selanik Özel Pedagoji Akademisi mezunları olmuştur. Oysa 1960 yılına kadar medreselerde öğretmen olabilmek için medrese diplomasına sahip olmak yeterlidir. Medreselerde 1968 yılına kadar maaşlar kanunî düzenleme olmaksızın ödenmekteyken, Selanik Özel Pedagoji Akademisi'nin açılışından sonra bu durum değişmiştir.⁹³ Lise seviyesine getirildikten sonra söz konusu kurumlardan mezun olan öğrenciler, devletin açmış olduğu binde beşlik kontenjan ile Yunan üniversitelerine girme şansını elde etmişlerdir.⁹⁴

Batı Trakya'da Kur'an Kurslarının Tarihçesi ve Günümüzdeki Durumu

Kur'an Kursu, belli bir plan dâhilinde inşa edilmiş, beton yığınlarından meydana gelmiş bina demek değildir. Kur'an Kursu, İslâm din eğitimi faaliyetlerini yürüten yaygın din eğitim kurumudur. Bu kurslar, din kültürü ve ahlâk bilgisi dersleri ile genel bir din anlayışı kazanma, İslâm'ın temel inanç prensipleri, uygulanması gereken dinî ritüeller ve ahlâk anlayışı hakkında bilgi sahibi olma, dinî pratiklerin yerine getirilmesi için gerekli dua ve sureleri ezberleme, Hz. Muhammed'i tanıma, örnek hayatını öğrenerek o hayattan davranış modelleri çıkarma ve Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumasını öğrenerek mealiyle birlikte okuma alışkanlığının kazandırıldığı yerin adıdır.⁹⁵ Kur'an okumak başlı başına bir ibadet olması dolayısıyla Batı Trakya Türkü de hem bu ibadeti yerine getirmek hem de çocuklarının dinî ve millî duygularını geliştirip korumak adına 1975 yılından itibaren müftülüklere bağlı olarak Kur'an Kursları açmıştır. Ancak Yunanistan, hiç bir hukukî hakka dayanmaksızın

⁹¹ K. Çiçelik ve L. Balçiyotis, **İ Miyonotiki Ekpedefsi Tis Thrakis [Trakya'daki Azınlık Eğitimi]**, Ekdisis KEMO [KEMO Yayınları], 2001, s. 313-320,

⁹² Askuli, **a.g.e.**, s. 314-315.

⁹³ **A.e.**, s. 71-74.

⁹⁴ **Hür Hakka Davet**, Cilt: 20, Sayı: 103, 2000, s. 24.

⁹⁵ M. Şevki Aydın, **Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursu**, Ankara, DİB Yayıncılık, 2008, s. 131.

Kur'an öğretmenleri takibe almış ve “*Kur'an okutuyorsun*” şeklindeki ifadelerle cezalandırma yerine “*izinsiz kurs çalıştırıyorsun, vergisiz kazanç elde ediyorsun*” diyerek öğretmenlerini para ve hapis cezalarına çarptırmıştır.

Kur'an Kursları, Batı Trakya Müslüman Türk azınlığında, Müslüman Türk öğrencilerin din eğitimi konusundaki öğrenme ihtiyaçlarına cevap vermek üzere tesis edilmiş yaygın din eğitimi kurumlarıdır. Yaygın eğitim, örgün eğitim gibi planlı ve programlıdır. Örgün eğitim imkânlarından hiç yararlanmamış durumda olanlara, okuldan erken ayrılanlara, meslek dallarında daha yeterli olmak isteyenlere yöneliktir.⁹⁶ Azınlık öğrencisi ilkokullarda din eğitimi almaktan yoksundur. Çünkü burada din dersini verenler, akademi mezunu kişilerdir. Onların aldığı eğitim ise azınlığın sosyo-kültürel gerçeği göz önünde tutularak hazırlanmamıştır.

2007 yılına gelindiğinde Kur'an kursları, daha planlı ve programlı bir şekilde Gümölcine ve İskeçe'deki seçilmiş müftülüklere bağlı olarak faaliyetler göstermeye başlamışlardır. Batı Trakya'nın her köyünde açılmış ve daha önceki yıllarda olduğu gibi halkın büyük desteğini almışlardır. Günde iki saat olarak verilen ders programına göre haftalık program şu şekildedir: Pazartesi günü elifbâ, Kur'an-ı Kerim; Salı günü itikat-ibadet; Çarşamba günü elifbâ, Kur'an-ı Kerim (tecvit); Perşembe günü siyer-ahlâk; Cuma günü dualar.

Batı Trakya Müslüman Türk azınlığının bu kurslara çocuklarını göndermesinin ve kursların günümüzde de devam etmelerinin başlıca iki nedeni vardır. Birinci neden ilkokullarda yeterince din bilgisi verilmemesi, ayrıca Yunan okullarına devam eden öğrencilerin kimlik bunalımına düşmeleri ve bunun doğurduğu taklit ve özentidir. 1980'li yılların sonlarına doğru gençlikte meydana gelen manevî değer sarsıntısı ile birlikte oluşan kaygı, ümitsizlik, güvensizlik gibi olumsuz etkenler aileleri düşündürmeye başlamıştır. Bu durumu gören aileler, zamanla çocukların kendilerini tanımayacak duruma gelmelerinden korkmaya başlamışlardır. İkinci bir neden ise; toplumsal değişimlerin hızlı yaşandığı bir dönemde, azınlığın bu değişim ve başkalaşım sürecinde kendisini daha mutlu ve güvende hissedecek bir sığınak aramasıdır.

Bugün 500 ile 2.000 civarında azınlık öğrencisi, ilkokullardan itibaren Yunan okullarına gitmektedirler. Buna rağmen öğrencilerin yüzde doksanı müftülüklerce yürütülen Kur'an Kurslarına devam etmektedirler. Amaç, azınlık çocuklarının bu kurslarda yeterli dinî bilgileri edinerek topluma sağlıklı bir şekilde entegre olmalarını sağlamaktır. Azınlık millî kimliğini koruduğu takdirde hakim topluma uyum göstermekten korkmayacaktır. Bu kursların

⁹⁶ Mahmut Tezcan, **Eğitim Sosyolojisi**, 5. Baskı, Ankara, Olgaç Matbaası, 1988, s. 4-5.

kendilerini yenilemeleri (yeterince pedagojik formasyona sahip öğretmenlerin olması ve bilimsel bir programın hazırlanması) ve toplumun ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak bir program hazırlamaları önemlidir. Öğrencilerin içerisinde yaşadıkları toplumun sosyal disiplinlerini, kültürel değerlerini tanımaları gerektiğinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bunlar bilinmediği takdirde kültürel eritme politikaları karşısında kendilerini korumaları zorlaşacaktır. Gümölcine Seçilmiş Müftüsü İbrahim Şerif, Kur'an-ı güzel okuma yarışmalarında yapmış olduğu konuşmalarda bu kurslara azınlığın güvenmesi gerektiğini, öğrenciler altı yıl boyunca bu kurslara devam ettiği takdirde ailelerinin korkmadan onları Yunanistan'ın herhangi bir bölgesindeki üniversiteye gönderebileceklerini, bu gençlerin kolay kolay asimile olmayacaklarını işaret etmiştir. Müftünün yapmış olduğu telkinlerle bu kurslara katılma oranı arttığı gibi, azınlığın dinî-millî kültür gelişimine ve beraberliğin sağlanmasına da etkisi olmuştur.

3.1. OTURUM
(Batı Trakya'da Sosyal Yapı)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Süleyman BEYOĞLU*

---

* Marmara Üniversitesi Öğretim Üyesi – Türkiye

GÖNLÜMÜZDEKİ İSKEÇE

Sabriye KASIM DELİOĞLU*

Öğretmen Mehmet Hilmi 1927 yılında, Batı Trakya'nın içinden geçtiği en zor günlerde "İskeçe Türk Gençler Yurdu"nu kurup genç nesillere armağan ederek bir tarih yazmıştır. "İskeçe Türk Gençler Yurdu" 1936 yılında "Türk Ocağı" isimli dernekle birleşerek "İskeçe Türk Birliği" adını almıştır. Tabii ki İskeçe Türk Birliği'nin tüzüğü, İskeçe Türk Gençler Yurdu'nunki ile aynıydı. Kuruluş tarihinden 59 yıl sonra İskeçe Türk Birliği Başkanlığına seçildim. 1995-2000 yılları arasında bu kutsal görevi büyük bir azim ve gururla yerine getirmeye çalıştım. Bu güzelliklerin coşkusu ve heyecanı ile 2008 yılında "Gönlümüzdeki İskeçe" kitabımı yayınladım ve İskeçe Türk Birliği'ne armağan ettim. Bunu yaparken amacım, geçmişten günümüze İskeçe'ye gönülden hizmet etmiş, kültürümüze katkıda bulunmuş tarihi yapılarımızı ve öncü kişilerimizi gelecek nesillere tanıtılabilmektir.

Türkler Orta Asya'dan Anadolu'ya gelmiş, sonrasında Anadolu'dan Balkanlara geçmişlerdir. Kendilerine vatan edindikleri Balkan topraklarını uzun yıllar büyük bir hoşgörü ile idare etmişler, kültürlerini taşımışlar ve asil bir milletin şanına yakışır bir şekilde yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Batı Trakya içinde yer alan İskeçe, Türk kültürünün örf ve adetlerini yaşamış ve yaşatmış, her zaman Balkanların önemli şehirleri arasında yer almıştır. Yirminci yüzyılın başlarında tütün üretimi ve ticaretinin gelişmesiyle sosyoekonomik anlamda büyük bir kalkınma kaydeden İskeçe Türk halkı resim, müzik, el sanatları, folklor ve giyim kuşamı ile altın dönemini yaşamıştır. O günden bugüne İskeçe ve çevresi, güzel konakları, camileri ve tekkeleri, bin bir renk ile bezenmiş tarihi dokusu ile tam bir kültür diyarıdır.

Örneğin İskeçe'nin Balkan kolu köylerinin çok saygılı sevecen insanları el emeği dokuma kumaşları ve folklorik giysileri ile kültürümüze hep renk katmışlardır. Balkan kolu, geleneksel kıyafetleri ile çok zengin bir kültüre sahiptir. Bu kıyafetlere göz attığımızda her an,

---

* Ressam, Yunanistan.

Anadolu'dan bir esinti hissetmemiz kaçınılmazdır. Mustafçova Hanımları allı pullu başörtüleri ve çiçekli kaftanları ile bayramlarda ve özel günlerde bir başkadırlar. Başlarına takmış oldukları çiçeklerde ve çeyrek altınlarda, adeta Anadolu'nun Yörük yaylalarından al çiçeklerin, yeşil yaprakların ve mor sümbüllerin dalgalandığını görürsünüz karşınızda. Batı Trakya'nın Rodop dağlarında yaşayan bu güzel insanların gönüllerinde hep çiçekler açmış ve yüreklerinden sevgi hiç eksik olmamıştır.

İskeçe'nin ova bölgesinin kültürü ise daha bir başkadır. Aileler arasında büyük bir sevgi bağı vardır. Ova bölgesi denince ilk akla gelen yağlı güreşlerdir. Yüzyıllarca nesilden nesile devam edegelmiştir. Bu bölgedeki düğünlerde hanımlar giymiş oldukları bindallıları kendi el emeği göz nuru ile hazırlamış oldukları iğne oyalı grepler ile tamamlamakta, ayrıca telli belikler kuşanmaktadırlar. Düğünlerde giyilen bu kıyafetler, tarihten gelen bir kültürün devamıdır.

İskeçe'nin abide niteliğinde olan mimari eserlerinden biri, saat kulesidir. İskeçe'nin tanınmış zengin ailelerinden birine mensup olan Hacı Emin Ağa XIX. yüzyılda saat kulesini yaptırarak İskeçe halkına armağan etmiştir. İskeçe bölgesindeki Türk varlığını simgeleyen tarihi saat kulesi günümüzde de bütün ihtişamı ile şehir meydanını süslemektedir. Ne yazık ki 1972 yılında saat kulesinin Türkçe olan kitabesi Yunan makamları tarafından yerinden sökülmüştür.

Saat kulesinin yanındaki tarihi Pazaryeri Camii İkinci Dünya Savaşı esnasında, 1943 yılında İskeçe'yi işgal eden Bulgar'lar tarafından yakılmıştır. Diğer bir tarihi yapı olan Tabakhane Camii ise 1972 yılında Yunan makamları tarafından yıkılmıştır. İskeçe'nin kuzey çıkışında, Şahin yolu üzerinde Sultan II. Abdülhamid'in 1318 Hicri (1901 Milâdi) yılında yaptırmış olduğu tarihi Hamidiye köprüsünün ancak bir kısmı ayakta kalabilmiştir. Köprü'nün ön cephesindeki ay yıldız yok edilmiş, arka cephesindeki ay yıldız ise mavi renge boyanarak alıkonulmuştur. Verdiğimiz bu örnekler, birer kültür mirası olan tarihi eserlerimizin koruma altına alınması gerekirken Türk kimlikleri nedeni ile yok edildiklerinin ya da pek çoğunun kendi kaderlerine terk edildiklerinin göstergesidir.

Bugün eski İskeçe konakları koruma altına alınmış olup, birçoğu restore edilmiştir. Osmanlı konakları kültürümüzün ve bölgemizin en değerli eserleridir. Bunlar içinde Hacı Ali Paşa Konağı, Mehmet Paşa Konağı, Fetvacı İbrahim Ağa Konağı, Şakir Ağa Konağı, Hamdi Bey Konağı, Cavit Bey Konağı, Kara Yusuf Bey Konağı en önde gelenlerdir. Öyle ki göğe yükselen taş duvarların ardında 4 ilâ 5 dönüm üzerine kurulmuş olan bu konaklar, mis gibi tarih kokmaktadırlar. Üst katta sofaya açılan geniş ferah odalar, cumbalar, kafesli uzun pencereler muhteşemdirler. Ahşap oyma sanatının en güzel örnekleri ile kapı ve tavan

süslemeleri, yüklükler, yerli divanlar ve ocaklar misafir odalarında duvara oyulmuş çiçeklikler görülmeye değerdir. İskeçe konakları ayrıca has gül ve lâle bahçeleri ile de ünlüdürler.

Ben biraz da İskeçe’de iz bırakmış şahsiyetlerden söz etmek istiyorum. Fetvacı İbrahim Ağa Konağı’ndan, İskeçe Aşağı Mahallede Kara Yusuf Bey Konağı’na gelin gelen Sabire Hanım, 1845 yılında İskeçe’de dünyaya gelmiştir. İskeçe’nin tanınmış ve varlıklı ailelerinden Fetvacı İbrahim Ağa’nın ve Zübeyde Hanım’ın kızıdır. İskeçe bölgesinde Türk kültürünün öncü kadınlarından. Bir asırlık yaşamı boyunca geçmişten geleceğe Türk kültürünü yeni nesillere aktarmıştır. Annesini çok küçük yaşta kaybeden Sabire Fetvacı, teyzesi Zerafet Hanım tarafından Osmanlı döneminin ihtişamı ile yetiştirilmiş asil ve güzel, aynı zamanda çok zeki bir hanımefendidir. Öyle ki Sabire Hanım için sanatın zirvesinde yer aldığı söylenebilir. O dönemin ressamı, desinatörü, nakkaşısı ve bir moda yaratıcısıdır. Bunlar yanında tezhip ve minyatür sanatları ile de ilgilenmiştir. Geleneksel el sanatları üzerine eğitim almış bir kişi olarak uzun yıllar, Kara Yusuf Bey Konağı’nda İskeçeli hanımlara tezhip ve minyatür sanatını, sırma nakış, Maraş işi tel kırma, süzeni ve hesap işlerini, Türk desenlerini öğretmiştir. Ben kendisini “İskeçe’nin kültür elçisi” ve “O bir ekoldür” sözleri ile tanımlıyorum.

Sabire Hanım bir oğlu ve bir kızından başka on altı çocuğu evlat edinmiş ve onları en güzel şekilde yetiştirmiştir. Acı bir şekilde 1913 yılında oğlu Kara Saffet Bey’in Bulgarlar tarafından şehit edilmesi olayını yaşamıştır. Birinci Dünya Savaşı döneminde Sarışaban bölgesindeki 24000 dönüm çiftlik ve arazisinin elinden alınması sonucunda çok sıkıntılı yıllar geçirmiştir. Kızı Sabriye Karabey’in eşi Tuzlacı Mustafa Oğlu Raşit Efendi ise Birinci Dünya Savaşı esnasında Galiçya Cephesi’nde savaşmıştır. Raşit Efendi evinden uzun yıllar uzakta kalsa da savaş sonrasında İskeçe’ye dönebilmiştir. Sabire Hanım 1923 Lozan Antlaşmasıyla ikinci bir yıkım daha yaşamıştır. Oğlu Saffet Bey’in eşi Halide Hanım ve çocukları mübadeleye tabii tutulmuşlar ve Samsun’a göç ettirilmişlerdir. Sabire Hanım bundan sonraki yıllarını Samsun’dan haber beklemekle geçirmiştir. Torunları ve çok sevdiği gelini ile bir daha görüşmesi mümkün olmamıştır.

İstanbul’dan İskeçe Aşağı Mahalle’de Cavit Bey Konağı’na gelin olarak gelen Vicdan Hanım, Osmanlı Sarayı’nda yetişmiş fevkalâde kültürlü bir hanımefendidir. Kendisi güzelliği, hoş sohbeti, tarih bilgisi ve giyim kuşamı ile İskeçe bölgesi kadınları tarafından örnek alınmıştır. Bütün kültür birikimini İskeçeli hanımlarla paylaşan Vicdan Hanım, hayırseverliği nedeniyle hala saygı ve sevgi ile anılmaktadır. Cavit Bey Konağı’nı sarayda işlemiş olduğu nakışlar, gergef işleri, telkâriler ve süzeniler ile bezemiştir. Yağlık ve

bohçalarını, ayna örtülerini konağın her bir köşesinde sergilemiştir. 1930 yılında torunu Şekibe Hanıma, Cavit Bey Konağı'nda saraylara yakışır, dillere destan, modern gelinliği ile bir düğün yapılmıştır. Osmanlı Sarayı'ndan gelen Şekibe Hanımın tacı, İskeçe Türk halkı arasında çok dillendirilmiştir. Cavit Bey Konağı sonraları İskeçe Türk Gençler Yurdu olarak kullanılmıştır.

Bildirimizde zikredeceğimiz İskeçeli diğer bir hanımefendi, tütün tüccarı Mehmet Ali Efendi ve Leylâ Hanımın kızı olan Refika Hanımdır. İskeçe ve civarında güzel Refika olarak tanınmıştır. Refika Hanım kültürlü, gayet şık giyinen ve çok güzel piyano çalan bir genç kızdır. Güzelliği ve zarafetiyle fotoğraflara yansımış olan Refika Hanım, 1 Haziran 2016 tarihinde Batı Trakya'da tertip edilen “Gelenekten Geleceğe Batı Trakya'da Kadın Giysileri” defilesine ilham kaynağı olmuştur.

Batı Trakya İskeçe bölgesinin en önemli siması bize göre, bildirimizin en başında ismini zikretmiş olduğumuz Mehmet Hilmi'dir. 1902 yılında Sofulu'nun Babalar köyünde dünyaya gelmiştir. Tahsiline Türkiye'de devam etmiş, öğretmen olarak Batı Trakya'ya dönmüştür. Zor yıllar sebebiyle ümitsizliğe kapılmış İskeçelileri harekete geçirerek, Batı Trakya Türklerinin sıkıntılarını dillendirmek ve sorunlarına çare bulabilmek amacıyla “Yeni Ziya”, “Yeni Yol” ve “Yeni Adım” gazetelerini çıkarmıştır. Öyle ki Türkiye'de gerçekleştirilmekte olan inkılâplar, Mehmet Hilmi sayesinde Batı Trakya'ya yansımıştır. Öğretmen Mehmet Hilmi, Batı Trakya'da eski yazının bırakılarak Yeni Türk Alfabesine geçiş sürecinde halkla bütünleşerek büyük katkı sunmuştur. O dönemde her ev gizli bir okuldur. Bizzat kendisi evlerde İskeçe Türk halkına dersler vermiştir. İskeçe ve Gümölcine Gençlik teşkilatları onun sayesinde kurulmuştur. 1927 yılında İskeçe Türk Gençler yurdunu kurmuş olan Mehmet Hilmi, gençliğe daima birlik beraberlik çağrısında bulunmuş ve milliyetperverliği ile İskeçe Türk halkının sevgi ve saygısını kazanmıştır. Mehmet Hilmi İskeçelilerin gönlünde bir lider, bir kahraman ve bir mücahit olarak taht kurmuştur.

Büyük mücadelelerden yorgun düşen Mehmet Hilmi, 25 Haziran 1931 tarihinde İskeçe'de, 29 yaşında ebediyete intikal etmiştir. Biz, “İskeçe Türk Birliği” isimli güzide kuruluşumuzun O'ndan bize intikal etmiş mirası olduğunu düşünmekteyiz. Rüştü Eriç, Kasım Ramadanoğlu, Cemalettin Koşukavak, Rüstem Mümin, Muhittin Halil, Saffet Kasım, Mümin Ali Molla, Nuri Hacıhalil Erses O'nun açmış olduğu yolda ilerleyerek, bu yıl 90. yıldönümünü kutladığımız İskeçe Türk Birliği'nde nice etkinliklere imza atmışlardır.

BATI TRAKYA TÜRKLERİ

RODOPLAR BÖLGESİ SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI

Halim ÇAVUŞOĞLU*

Giriş

Rodoplar bölgesinden kastımız, Batı Trakya'nın batı sınırını oluşturan Mesta-Karasu nehrinden doğuya doğru, sırasıyla İskeçe (Xanthi), Rodop (Rodopi) ve Meriç (Evros) illerinin Rodop dağlarıyla kaplı kısmıdır. Türk azınlık nüfusunun yaklaşık (35-40 bin civarındaki) üçte biri bu bölgede yaşamaktadır. Batı Trakya'nın Rodoplar bölgesi dâhil, bundan 10 bin yıl önceye dayanan neolitik çağdan itibaren yerleşime açık olduğu varsayılmaktadır. Ancak tarihi, adını aldığı M.Ö. 2.000'li yıllarda kuzeyden geldikleri düşünülen, haklarında Türk ve/veya Türklere "kültürel yakınlık" mesafesinde oldukları iddiaları da ileri sürülen Traklara değin aydınlatılabilmektedir. Bölgede bunun yanında tarihin çeşitli evrelerinde İskitler, Galliler, Alanlar, Cermenler, Makedonlar, Yunanlar, Persler, Romalılar, Gotlar, Bizanslılar, Hunlar, Avarlar, Bulgarlar, Peçenekler, Uzlar, Kuman-Kıpçaklar ve Osmanlı döneminde Balkanlar'da "Yörükler" ve "Yürükler" olarak da anılan Türkmenler varlık göstermişlerdir. Batı Trakya 1358-1361 yıllarında aşama-aşama Osmanlı topraklarına dâhil edilmiştir. Yaklaşık 550-552 yıl süreyle devam eden bu egemenlik Türkiye'nin Trakya'da Midye-Enez hattını sınır kabul eden Londra Antlaşması'nın (17-30 Mayıs 1913) imzalanmasıyla son bulmuştur. Yunanistan, Sırbistan, Romanya ve Bulgaristan arasında imzalanan Bükreş Antlaşması'yla (10 Ağustos 1913) Bulgaristan'a teslim edilmiş, takip eden Neully (Nögi) Antlaşması'yla (27 Kasım 1919) da Batı Trakya Türkiye ile savaş halindeki ve düşmanca ilişkiler içindeki Müttefik devletlerin eline geçmiştir. Çok geçmeden Sevr'de müttefik devletlerle Yunanistan arasında imzalanan, "Yunan Sevri" olarak da anılan "Yunanistan'daki

---

*Yrd. Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üyesi. E-mail: cavus@hacettepe.edu.tr

Azınlıkların Korunmasına İlişkin Antlaşma”yla (10 Ağustos 1920) Yunanistan’a teslim edilmiştir. Bu antlaşma Yunanistan’daki azınlıkların statü, hak ve özgürlüklerinin, müttefik devletlerin yanı sıra Milletler Cemiyeti gibi dönemin en büyük uluslararası örgütü tarafından da güvence altına alınmasına ilişkin “ilk uluslararası belge” olarak bilinmektedir. Son olarak Lozan Antlaşması’yla (24 Temmuz 1923) “Müslüman olmayan” olarak nitelenen Türkiye’dekilere müteakabil, mensuplarının dini aidiyetleri esas alınarak “Müslüman” olarak nitelenen Türk azınlığın hak ve statüleri “Azınlıkların Korunmasına İlişkin” 37-45. madde hükümleriyle belirlenmek suretiyle Yunanistan’ın Batı Trakya’daki egemenliği bir daha teyit ve teslim edilmiştir.

Türk Azınlığın Rodoplar Bölgesindeki Kesiminin Sosyo-Kültürel Yapısı

Şahsen bundan yirmi yedi yıl önce, henüz “Tecrit” olarak “Gözetim Kuşağı” adı altındaki “Yasak Bölge” uygulaması çerçevesinde, tıp doktorundan valiye, gazeteciden ve öğretmenden öğretim üyesine, eli kalem tutan hemen her meslek mensubunun katılmaya ve katkıda bulunmaya tahrik ve teşvik edildiği, uğruna (büyük tepsi içinde köy fırınlarında pişirdikleri yuvarlak ev ekmeğini, bir soldan-sağa, bir yukarıdan aşağıya haç halinde kestikleri, bunun da eskiden Hristiyan olduklarına kanıt oluşturduğu, iradeleri hilafına, amaç açıklanmadan alınan kan grupları tahlil sonuçlarının Yunan kanıyla benzerlik gösterdiği gibi) “bilim etiği”nin, bilimsel araştırma yöntem ve ilkelerinin alabildiğince ve olabildiğince istismar edildiği ileri sürülebilecek “yoğun propaganda” destekli “kültürel asimilasyon” politikasının ısrarla devam ettirildiği Rodoplar bölgesinin İskeçe ili kesimindeki Şahin nahiyesinde, kuşkusuz “tehlikeli” nitelenebilecek zorca ve zahmetlice koşullar altında bir araştırma yaptım. Bu araştırmamın muhakkak eksikleri de olacaktır. Ancak ne yazık ki yerinde gözlem, anket ve görüşme tekniği aracılığıyla topladığım veriler, böylece ortaya koyduğum bilgiler dışında elimizde ne Şahin, ne de bölgedeki herhangi bir diğer yerleşim yerine ilişkin yeni gözlem, anket ve görüşme tekniği verileri, dolayısıyla da böylece ortaya konan “güvenilir”, dolayısıyla “geçerli” nitelenebilecek yeni bilgiler yoktur. Bu kuşkusuz, sosyo-kültürel yapı araştırmalarında önemlice bir eksiklik. Bunu tebliğimde, gereken yerde şahsımın ilgili araştırma sonuçlarına da atıflarda bulunarak, bölge hakkında düzenlice sayılabilecek yerinde gözlem ve gelişmeleri mümkün olduğunca yakından takip kaynaklı bilgilerimle olabildiğince gidermeye, böylece söz konusu yapıyı “evlilik ve aile”nin yanı sıra “din ve inançlar ile etnik kimlik” alt başlıkları altında ortaya koymaya çalışacağım.

Rodoplar bölgesinde, görelî olarak geriden takip edilmekle birlikte, azınlığın diğer çoğunluk kesimi hakkında geçerli olduğu gibi önemlice bir sürecin ağır fakat istikrarlı bir şekilde devam ettiği gözlenmektedir. Bu, mensuplarının köy sosyal birimleri halinde

örgütlenmiş olmalarına rağmen kente göç gerçekleştirmeden, buldukları yerde kente özgü değerler edinmeleri olarak açıklayabileceğimiz (köye özgü) “geleneksel kültür”ün taşıyıcısı olan “topluluk”tan (cemaat, community, κοινότητα) – (kente özgü) “çağdaş kültür”ün taşıyıcısı olan “toplum”a (cemiyet, society, κοινωνία) “geçiş süreci”dir. Bunun tezahürlerini, belirginleşen en az bir ihtiyacı karşılamak üzere örgütlenmiş olan soyut yol-yordam, usul ve tarzları olarak tanımlayabileceğimiz aile, eğitim, ekonomi ve (aynı zamanda bir “kültür unsuru” ve örf-adetler ile gelenek ve görenekler gibi bir “toplumsal düzen kuralları bütünü” de olan) din gibi başlıca toplumsal kurumların, kişilerden oluşan somut belirginleşme halleri olan toplumsal birliklerde (örgütlerde) görmek ve gözlemek mümkündür.

Yanı sıra unutmamak gerekmektedir ki milletler, halklar, gruplar (bir küçük sosyal grup örneği olarak) aileler ve kişiler bakımından geçerli olduğu gibi, tüm azınlık, dolayısıyla Rodoplar bölgesindeki kesimi de yan-yana ve iç-içe yaşamakta olduğu Yunan unsura ait kültürü şu veya bu oranda etkilemekle ve bazı kültür unsurları bu unsur tarafınca iktibas edilmekle birlikte, ondan etkilenmekte ve onun bazı kültür unsurlarını iktibas etmektedir. Kaldı ki yeryüzündeki tüm unsurların kültürleri de böyledir. Açıkça bazı maddi ve maddi olmayan kültür unsurları, bizzat bünyesindeki mensuplarınca üretilmiş-ortaya konmuş, bazıları da başkalarından bünyesine iktibas edilmiştir. Bu açıdan düşününce “kültür”ün statik (durağan) olmadığını, eklemlenen yeni birimler esasında bir “birikim” olduğunu, dolayısıyla değiştiğini, bundan sosyo-kültürel yapının da zorunlu olarak payını aldığını kavramak zor olmasa gerek. Burada asıl olan, üretilen ve/veya iktibas edilen kültür unsurlarının, “ana kültür kalıpları” esasında ilgili bünyenin diğer unsurlarıyla adeta eğilip-bükülmek suretiyle bünyeye uygun ve bünyeye uyumlu hale getirilmesidir. Bir kültüre, dolayısıyla bir unsurun sosyo-kültürel yapısına farklılaşmak, böylece belirginleşmek suretiyle diğerlerinden ayırt edilebilir “milli” veya “kendine özgü” sıfatının atfedilmesine yol açan başarı ve beceri de budur. Azınlığın diğer çoğunluk kesimi bakımından olduğu gibi, Rodoplar bölgesindeki kesimi de (“malumun ilanı” olarak, sona erdirildiği güvenle ileri sürülemeyecek andığım “kültürel asimilasyon” politikasına rağmen) bu başarıyı ve beceriyi hala ve henüz gösterebilmektedir.

Evlilik ve Aile

Bir topluluğun ve bir toplumun (binanın, bitkinin ve atomun yapıcı veya yıkıcı işlevleri etkisinde ve öneminde olmak üzere) başlıca yapı taşı veya çekirdeği nitelenen, her biri aile kurumunun yöneldiği işlevleri yerine getirmeye adanan bir toplumsal birlik (örgüt) olan “aile”nin kurulmasını sağlayan bir toplumsal olgu olarak “evlilik”, bölgede hala ve halen önemli yere ve etkili işlevlere sahiptir. Evlilik sürecinde geçmişe kıyasla değişme vardır. Anne-baba ve hısım-akrabanın bizzat kendileri beğenmek ve yakıştırmak suretiyle taraflara

önerileri yine söz konusu olmakla birlikte “görücü usulü”yle evlilik neredeyse noktalanmış, aynı köy içinden biriyle evlilik oldukça düşük bir seviyeye inmiş bulunmaktadır. Bunda kuşkusuz başta dolaşım özgürlüğünü, ikamet edilen köyden çember halinde 30 km’lik bir alanla belirlemek suretiyle büyüklerinkiler gibi gençlerin de diğer köylerdeki akranlarıyla sosyal temas ve ilişkilerini sınırlayan “Gözetim Kuşağı” adı altındaki “Yasak Bölge” uygulamasının kalkmasının etkisi ve katkısı vardır. Bu sayede azınlığın gerek bölge içindeki, gerek bölge dışındaki gençlik kesimleri arasında sosyal temas, iletişim ve ilişkiler artmış, gelişmiş ve güçlenmiştir. Gençler bizzat ve doğrudan yüz-yüze tanışmakta, görüşmekte, konuşmakta ve (eğer alacaklarsa) evlilik kararını birlikte almakta, “kaide” olarak ebeveyne, gençlerin bu istek ve iradelerini, geleneksel ritüellere uygun olarak, onaylamak-kabul etmek düşmektedir. Geçmişte “yok” denecek denli düşük olan (ki o da yakın değil) uzak akrabayla evlilik, günümüzde de hemen hiç görülmemekte ve gözlenmemektedir. Bu itibarla, azınlığın bölge dışındaki büyük kesiminde olduğu gibi, Rodoplar’daki kesiminde de akraba evliliği olmadığını güvenle söylemek yanlış olmaz.

Öte yandan düğünler geçmişe kıyasla tersine dönmüş denecek yaygınlıkta, köy (kır) düğünü yerine kent (salon) düğününe dönüşmüştür. Bunlardan ilkinin, ikincisinin aksine sadece hısım-akrabalar değil, davetli-davetsiz herkesin katılımına açık olduğundan, büyükler bir yana gençlik kesimleri arasında gerek sosyal ilişkilerin kurulması, gerek dayanışma olgusunun oluşması, gelişmesi ve güçlenmesi, böylece farklı yerleşim yerleri arasında arkadaşlık-dostluk, sevgililik, evlilik, akrabalık ağlarının ve bağlarının kurulması, sosyo-kültürel bütünleşme düzeyinin yükselmesi bakımından çok daha doğrudan ve etkili işlevlere sahip olduğu muhakkaktır.

Aile, geniş aileden çok karı-koca ve evlenmemiş (bekâr) çocuklardan oluşan dar (çekirdek) aile görünümüne sahiptir. Bununla birlikte aile, yaşlandıkları oranda yükselen statülerine, böylece artan saygınlıklarına paralel olarak anne-babanın şu veya bu oranda etkilerine açık olmaya devam etmektedir. Bazıları ayrı evlerde yaşamakla birlikte, birçoğu yan-yanaya bitişik evlerde veya birkaç katlı olan aynı binanın çeşitli katlarında yaşamaktadır. Böyle bir yaşam tarzının sürdürülmesinde sadece geleneksel yapının değil, 1980’li yıllara değin devam eden “inşaat izin başvuruları”na olumlu cevap verilmemesinin, böylece resmen (de jure) değil, fiilen (de facto) “inşaat yapma yasağı”nın da etkisi vardır.

Ailede, otorite itibarıyla “babaerkillik”, soybağı itibarıyla da “babasoyluluk”, hala ve henüz belirgin bir şekilde baskındır. Kadının gerek eğitim düzeyinin yüksekliği, gerek ev dışında çalışmak suretiyle gelir sahibi olması, ilgili sosyolojik genellemeye de uygun olarak toplumsal statüsünü yükselten, böylece saygınlığını arttıran “statü asansörü” işlevi

görmektedir. Oldukça az olan böyle ailelerde “eşitlikçi” bir aile yapısına doğru bir gelişme söz konusudur.

Kadının doğum yapması büyük öneme ve değere sahiptir. Bunda kuşkusuz ailenin başlıca geçim kaynakları tarım, hayvancılık ve odunculuk esaslı “üretim birimi” gibi örgütlenmiş olması nedeniyle kol gücüne ihtiyaç duyulmasının da etkisi ve katkısı vardır. Ancak geçmişe kıyasla tarım, hayvancılık ve odunculuk aracılığıyla (hükümetler tarafından izlenen politikalara da bağlı olarak) satın alma ve geçinme gücü azaldığından, sahip olunan çocuk sayısında ortalama 4-5’ten, ortalama 3-4’e düşüş vardır. Bunun da özellikle ekonomik gücü zayıf olan aileler bakımından nedeni, devletin nüfusu arttırma politikası çerçevesinde yaptığı ekonomik ve ayni yardımdan, toplu taşıma araçlarında indirimli veya bedava bilet tarifelerinden ve diğer bazı kamu hizmetlerinde tanınan öncelik ve ayrıcalıklardan yararlanmak istenmesidir. Diğerlerine kıyasla böyle ailelerde kadının çabuk hamile kalması, böylece doğurgan-üretken olması, özellikle de erkek çocuk doğurması değerini ve saygınlığını arttırmaktadır.

Bölgede kuşkusuz başka bazı değişmeler de söz konusudur. Mesela kadının evde geleneksel halk tıp tekniğine uygun olarak, başkalarının yardımıyla ve genellikle ayakta doğum yapmasına itibar neredeyse yok denecek seviyeye düşmüş bulunmaktadır.

Kadın lohusalık döneminde, Türk-İslâm dünyasındaki 40 gün kuralına uygun davranmakta, bu süre içinde “kaide” olarak kendini ve çocuğu, tümele yakın bir kapsamda inanılan “nazar”dan korumak amacıyla dışarı çıkmamaya, arasında nikâh düşmeyen kan akrabaları hariç başkalarına görünmemeye, başkalarıyla görüşmemeye, kendini ve çocuğunu başkalarına göstermemeye dikkat etmektedir. Cin ve peri ile kötü ruh gibi, dinin duyum ötesi (metafizik) varlık alanına ait imgesel varlıkların bu süre boyunca etraflarında dolaştığı, her ikisinin de mezarlarının açık beklediği gibi ürperten inanç nedeniyle anne ve çocuk, mümkün oldukça yalnız bırakılmamaya çalışılmaktadır. Doğumun 40’ıncı günü anne ile çocuk yıkanmak suretiyle dışarı çıkmaktadır ki, Türk kültüründe önemli bir yer tutan bu durum “kırklanma” olarak bilinmektedir.

Doğan çocuğun genellikle önceden belirlenen adı, kulağına babası tarafından ezan okunmak suretiyle konmaktadır. Adlar hususunda geleneksel kültürün bir tezahürü olarak dede ve nene gibi büyüklerin adları ile dini adlar verilmekle birlikte, çağdaş kültürün bir tezahürü olarak yeni ve etnik adlar da verilmektedir. Bu ikincisinde, “topluluk”tan-“toplum”a geçiş sürecinin yanı sıra, devlet tarafından Türk etnik kimliğinin red ve inkâr edilmesinin de etkisinin ve katkısının olduğu muhakkaktır.

Ailede, çocuklar (erkek çocuklar daha fazla olmak üzere) bir yandan dini tedris, tembih, terbiye, telkin ve teşvike tabi tutulmakta, bir yandan aynı hassasiyet meslek, mümkünse görelî olarak büyük saygınlık atfedilen “yüksek statü” sahibi olmalarını sağlamak üzere ortaokul-lise ve yükseköğrenim görmeleri için de gösterilmektedir.

Din ve İnançlar İle Etnik Kimlik

Azınlığın Rodoplar bölgesindeki kesiminde bir “kültür unsuru”, bir “toplumsal kurum” ve bir “toplumsal düzen kuralları bütünü” olduğunu belirttiğimiz din ve inançlar hala ve halen büyük öneme ve işleve sahiptir. Bunun, bölge dışındaki kesimden daha belli ve belirgin olmasının çeşitli nedenleri vardır. Başlıca nedenler olarak gerek birinci (1913-19), gerek ikinci işgalleri (1941-45) döneminde Bulgar hükümetlerinin izledikleri Hıristiyanlaştırma ve Bulgarlaştırma, kurtuluş ardından “Gözetim Kuşağı” (1953-98) adı altında Yunan hükümetlerinin “yoğun propaganda” eşliğinde itibar ettikleri “uyumlaştırma” ve “kültürle(ş)tirme” aşamaları ardından “kültürel asimilasyon”a sürüklenme hedefi güden “tecrit” uygulamasında, kendilerine atfedilegelen geleneksel “Pomak” sıfatını alabildiğince ve olabildiğince istismar etmiş, o kadar ki ilgili politikalarını meşrulaştırma gerekçesi olarak kabul etmiş olmalarını göstermek mümkündür.

Bunun yanı sıra, günümüzde, “kaide” olarak son bulmuş olmakla birlikte, azınlığın bölge dışındaki büyük kesiminin kendilerine karşı hissettirilecek etkide “astlık/üstlük” temelli, “öteki” ve “ötekileştirme” amaçlı “çoğunluk-azınlık ilişki örüntüleri”ne itibar etmiş olmasını da göz ardı edilemeyecek bir neden olarak belirtmek yersiz ve isabetsiz sayılmaz. Bu üç etki altında “Pomak” sıfatı altında bir kimliğine sarılamayan, “Türk” kimliğine sarılması da adeta ötelenmesi nedeniyle mümkün olamayan kesim, çareyi-çıkışı ağırlıklı olarak “etnik” kimliğe değil, “dini” kimliğe sarılmayı devam ettirmekte bulmuştur. Bununla birlikte yukarıda sözünü ettiğimiz “topluluk”tan-“toplum”a geçiş sürecinde din ve inançlar ile etnik kimlik de özellikle “İskeçe Türk Birliği” (1927) sonraya bırakılarak, “Türk” ibareli “Gümölcine Türk Gençler Birliği” (1928) ve “Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği” (1936) hakkında alt mahkemelerce verilmiş olan kapatılma hükümlerinin, Yüksek Temyiz Mahkemesi-Yargıtay (Αρειος Πάγος-Arios Pagos) tarafından onaylanmasına, böylece Türk etnik kimlik ve varlığının red ve inkâr edilmesinin yanı sıra yasaklanmasına karşı azınlık bünyesinde ortaya konan tümel katılımlı “29 Ocak 1988 Toplumsal Dayanışma ve Milli Direniş Günü”nden bu yana, hızla payını almaya başlamış bulunmaktadır. İslâm bilinci ve kimliği baskın kalmaya devam etmekle birlikte, Türk bilinci ve kimliği de istikrarlı olarak gelişmekte ve Türk-İslâm bağdaşmasına ve kaynaşmasına giden bir süreç, belirgin bir açıklıkta ve kesinlikte göze çarpmaktadır.

Yukarıdakine ek olarak, “işlevleri” (fonksiyonları) itibarıyla bu süreci kolaylaştıran ve hızlandıran başlıca nedenler olarak, azınlık bölge mensupları ile bölge dışındaki büyük kesim mensupları arasında, gerek yurtiçinde-gerek yurtdışında “birincil ilişkiler” nitelenen (senli-benli, içten-yürekten, yüz-yüze, samimi) arkadaşlık ve dostlukların, evlilikler aracılığıyla da akrabalık ilişki ve bağlarının, ayrıca dernek ve birlik gibi azınlık STK’ları bünyelerinde ve organlarında giderek ve daha fazla birlikte yer almalarının, uzun geçmişe kıyasla fazlasıyla artmış olmasını göstermek mümkündür.

Son olarak “topluluk”tan-“toplum”a geçiş süreci nedeniyle soyut toplumsal kurumlara karşılık gelen tüm toplumsal birliklerin (örgütlerin) mensupları üzerindeki (çocuklar ve gençler dâhil) geçmişteki katıca “toplumsal kontrol mekanizması”nın tam olarak sona ermemiş olmakla birlikte fazlasıyla gevşediğini ve etkisizleştiğini eklemek gerekmektedir. Bu, ferdiyetçiliğin bir tezahürü olarak yeme-içme, giyim-kuşam ve yaşam tarzı üzerinde “birincil ilişkiler” içinde olunan kişiler hariç başkalarının karışmasına, müdahalede bulunmasına artık eskisi kadar müsaade edilmediği anlamına gelmektedir.

Sonuç

Türk azınlığın (35-40 bin kişilik nüfusa karşılık gelen) Rodoplar bölgesinde yaşamakta olan üçte bir civarındaki kesiminin sosyo-kültürel yapısı, yakın geçmişte Bulgar ve Yunan hükümetleri eliyle yaşatılmış olan “yoğun propaganda” esaslı “kültürel asimilasyon” politikalarına rağmen, kendine özgü ayırt edilir niteliklerini korumaya devam etmektedir. Kesim, yan-yana ve iç-içe yaşamakta olduğu Yunan unsura ait bazı kültür unsurlarını iktibas etmekle birlikte, bunları “ana kültür kalıpları” esasında, mevcut kültür unsurlarıyla adeta eğip-bükme suretiyle toplumsal bünyesine uygun ve toplumsal bünyesiyle uyumlu hale getirme başarı ve becerisini gösterebilmektedir. Bölge dışındaki büyük kesimi geriden takip etmekle birlikte, toplumsal kurumları ve bunlara karşılık gelen toplumsal birlikleri (örgütleri) itibarıyla bir yandan geleneksel kültürün taşıyıcısı olan “topluluk” (cemaat, community, koinotita) niteliklerini azalan oranda korumakta, öte yandan çağdaş kültürün taşıyıcısı olan “toplum” (cemiyet, society koinonia) niteliklerini artan oranda benimsemekte, böylece birinden-diğere “geçiş süreci”nde bulunmaktadır. Göreli olarak İslâm bilinci ve kimliği daha baskın olmakla birlikte, Türk bilinci de istikrarlı bir şekilde yayılmakta ve güçlenmekte, böylece süreç Türk-İslâm bağdaşmasına ve kaynaşmasına doğru gelişmektedir. Güvenilir, dolayısıyla geçerli niteliği haiz “bilgi”den hareketle ileriye dönük şahsi öngörüm, arızı ve beklenmedik aksi ve/veya bozuk işlevli faktörler devreye girmedikçe, her iki sürecin de tamamlanacağı yönündedir.

RODOPLAR'DA BİR TÜRK KÖYÜ: "SİNDELLİ"

Mehmet TÜRKER*

"Sindelli" köyünün bugünkü sempozyumda konu olarak seçilmesinin sebebi şundan ibarettir. Bu köy bugün Bulgarisatan sınırları içinde, Kırcaali ili, Mestanlı ilçesine bağlı olsa da Balkan Savaşı'na kadar Edirne vilâyeti, Gümülcine kazasına dâhilmiş. Onun için biz Sindelli köyünden bahsederken, aslında bir Batı Trakya köyünden bahsetmiş olacağız. Bugünün Batı Trakya'sında yaşamakta olan Müslüman-Türk topluluğun tarihi, coğrafyası, dili, örf ve âdetleri Sindelli köyü ile tamamen aynıdır. Konuşma dili ve köydeki halk edebiyatında da çok benzerlikler görülmektedir.

Biz, "Sindelli" köyünü kitaplaştırmış bulunmaktayız ve söz konusu kitap, iki bölümden ibarettir. Birinci bölümde köyün tarihi, coğrafi konumu, iklimi, bitki örtüsü, hayvan cinsleri, tarım, köyün demografisi, köyden yaşanan göçler, konuşma dilinin özellikleri, sözlü halk edebiyatı, maniler, türküler, tekerlemeler yer almaktadır. Ayrıca köydeki eğitime, manevi hayata, örf ve adetlerden düğünlere, cenaze ve mevlitlere, ev eşyalarına, yemek türlerine, hatta köyde yapılmakta olan spora dahi değinilmiştir.

İkinci bölümde ise on bir mahalleden oluşan köydeki sülâlelerin seceresi çıkarılmış, her aileden fotoğraflar kullanılmıştır. Kitapta yer alan yaklaşık 600 kadar fotoğraftan ailelerinki hariç birçoğu, kırk yıllık fotoğrafçılık hayatımda çektiğim fotoğraflardan oluşan kendi arşivimden alınmıştır.

Konuşma süremiz kısıtlı olduğundan sadece bu köyün halkının kimler olduğundan, nereden geldiklerinden ve ne zaman buralara yerleştiklerinden söz etmek istiyorum. Anadolu'dan Balkanlar'a asırlarca süren göçler sırasında Avşar boyları, Akdeniz kıyılarından kopup Rodoplar'a kadar ulaşmışlardır. Balkan Savaşı'ndan sonra Bulgaristan Devleti'nin sınırlarının oluşmasına kadar Edirne vilâyeti, Gümülcine kazası, Koşukavak nahiyesine bağlı olan Sindelli köyünün halkının bir kısmı bu Avşar boylarındandır. Sindelli ile ilgili en

---

*Araştırmacı, - Türkiye. E-mail: mehmetturker1950@hotmail.com

inandırıcı araştırma Adnan Menderes Kaya'nın "Avşar Türkmenleri" isimli eseridir. Burada Sindelli köyünün, Avşar boyunun Sindel obasına mensup Türkmenlerden oluştuğu kaydedilmiştir. Söz konusu kitapta, Sindel obası hakkında şu bilgiler verilmektedir:

"Bir Afşar obası. Osmanlı belgelerinde bu cemaatin adı Sindeli, Sendeli, Sendil, Sandal, Senedli gibi değişik tarzda okunmaktadır. Kayseri bölgesinde bulunan bu obanın Zamantı bölgesinden çıkarak güneye ve battıya göç ettiğini anlıyoruz. Nitekim Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesinde Sindel köyü vardır. Battıya doğru gidildikçe Sindellilerin izini bulmaktayız. Develi ilçesinde Sindelhöyük, Yeşilhisar ilçesinde de Sindel (Kovalı) köyleri vardır. Daha batıda Nevşehir'in Avanos ilçesi Topaklı kasabası Avşardır ve yarısı Sindelliler diye tanınır. Ayrıca Osmanlı belgelerinde Saruhan bölgesinde eşkıyalık hareketlerinde bulunan Türkmenler arasında Sindel cemaati de yer almaktadır. Manisa'nın Akhisar ilçesi Sindelli, Salihli ilçesi Sindel ve İzmir'in Bergama ilçesi Sindel köyleri bu cemaat tarafından kuruldu.

Sindellilerin önemli bir bölümü de Mersin civarında bulunuyordu. Karaman valisi Vezir Ali Paşa tarafından Ermenek'teki Beyçayır bölgesine yerleştirilen İç-El yörükleri dağılmış, Teke, Hamit ve Aydın bölgesine gelmişti. Bunlar 1708 yılındaki bir emirle eski yerlerine gönderildiler.

Sindelliler, belgelere göre Adana, Alanya, Aydın, Balıkesir, Biga'nın Çatalbırgos kazası, Birgi, Gelibolu'nun Abri ve Firecik, Hamit, İç-El, Karaağaç, Kıbrıs, Kütahya, Menteşe, Saruhan, Saruhan'ın Adala kazası, Sındırgı, Sis, Şam, Tarsus ve Teke bölgesinde yerleşmiş, bir bölümü de Balkanlar'da Eğribucak, Cumaazarı ve Gümülcine'de iskân olmuştur."⁹⁷

Mestanlı ve bütün Kırcaali bölgesi, Osmanlı döneminde Gümülcine'ye bağlı bulunmaktaydı. Bu nedenle göç ettirilen yer Kırcaali veya Mestanlı değil Gümülcine olarak geçmektedir. Ancak şu olgunun da gözden kaçırılmaması gerekir. Bugünkü Gümülcine'nin yaka köylerinden biri de "Sindelli" ismini taşımaktadır. Bir diğer ifadeyle biri Rodoplar'ın kuzeyinde ve Bulgaristan toprakları içinde, diğeri Rodoplar'ın güneyinde ve Yunanistan toprakları içinde olmak üzere Batı Trakya bölgesinde "Sindelli" ismini taşıyan iki köy bulunmaktadır.

EKLER

⁹⁷ Adnan Menderes Kaya, "Avşar Türkmenleri", https://issuu.com/74n3r/docs/av_t_rkmenleri_adnan_menderes

KÖY AĞZINA HAS KELİMELER:

Köy halkının dilinde Türkçe yazı dilindeki değişikliğe uğramış, yazı dilinde rastlanmayan kelimeler ve Bulgarca'dan girmiş kelimeler mevcuttur.

Abanaz: Uyuşuk

Akkesercik: Kardelen

Alfat: Yaban armudu, ahlal

Anteri: Gömlek

Avkalamak: Tava, tencere içinde eti veya sebzeyi karıştırarak biraz kızartmak

Aydaamak: Orta Asya Türk boylarında "Aytmak"tan gelen bu söz köyde "Söylemek" anlamındadır. Örneğin: "Seni anama aydaadım" gibi.

Betmez: Pekmez

Bıldır: Geçen yıl

Bollada: Buralarda

Booda: Burada

Bödük: Buzağı

Bülce: Fasulye (Börülce)

Cıbatügülü: Merinos, kıvrıkcık

Cice: Abla demektir. Fakat Sindelli'de halaya, teyzeye ve büyük kız kardeşe de "Cice" denir.

Çanga: Küçük su bakırı

Çendil: Yünden dokunmuş kumaş

Çenepe: Sığı, silindir biçimli, 30: 40 cm çapında, ocakta kızdırılıp, içinde ekmeğin pişirilen toprak kap

Çimik: Soluk benizlileri tasvir ederken kullanılır "Çimik yüzlü", ekşiliği kıvamına gelmemiş ayran da bu sıfatla tanımlanır.

Çöcük: Oğlan

Çuvaş: Güneş (eskiden kullanılırdı)

Çüğ durmak: Taya kalkmak, tay durmak

Çüğmek: Zıplamak, atlamak

Dambra: Dümbelek

Danga: Salgın, hastalık

Devel: Enayi

Dirhem: Gram

Domalğan: Kuluçkadaki bozulan yumurta

Dora: Üst kat, yüksek yer, tepe dorası, ağacın dorası.

Dumaa: Nezle, grip

Dürgelemek: Dürmek

Ekmeğe yemek: Yemek yemek, (Akşam yemeği)

Emtta, enafta: İlk önce, önce

Eşek tiken: Peygamber çiçeği

Eten: Plasenta

Evhan: Uygun

Fena: Kötü, aşırı, çok (Fena büyük. Fena güzel)

Gada: Genelde büyükler kendinden küçüküne böyle hitap eder.

Bu kelime yöre köylerdeki "Gülüm" manasındadır. Köyde bir bebek doğsa, "Filancalarda gada varmış" denir. "Gadanın adı ni (ne)?" diye

sorulur. Büyükler küçük bebekleri "Gadam" diye sever.

Gamana: İstifli saman balyaları

Gavgalaz: Çakırdikenin kuruşu

Gayık: Yayık

Gaynak: Sıcak

Gocna: Koca annenin değişikliğe uğramış halidir. Babaanne veya anneanne anlamındadır.

Köyde bu kavramın üç varyantı vardır. "Gocna", "Gocana" ve

"Nene". Bu çeşitlilik köye gelen

gelinlerin kendi yöresinin konuşma dilini çocuklarına da aşıl-

masından kaynaklanır.

Goga: Burunda kuruyan sümük

Gombak, Gobak: Takla

Goruk tavuk: Kuluçkadaki tavuk

Goyurt: Yoğurt

Göden bağırsağı: Kalın bağırsak

Gulaz: Kılavuz (Kulak: ağız)

Gumak: Koğuk

Güdül: Kısa boylu, tıknaz

Güğnek: İçgömlek

Haçan: Madem

Hapaz: Büyükçe taş

Harem-Avlu, bahçe

Haydamak: Sürmek. "İnekleri hayda", "Kamyonu haydamış"

Hışır: Küçük yapılı ve zayıf

Horamak: Lokanta, meyhane

Hümsüz: Görgüsüz, arsız

İlgic: Alıç

İlene: Leğen

İşlemek: Çalışmak, nakış yapmak
İti: İğrenç, Tiksindirici
Keks: Kek
Kenef: Tuvalet
Kersen: Hamur teknesi
Kındık: Çocuğun pipisi
Koldur: Erkek hindi
Komak: Topuk kemiği, kemikli tike
Köpek gülü: Kuşburnu
Köse: Kısa boylu
Kuma-Hadi, haydi
Kuruculuk: İnşaat
Laport: Rapor
Lüver: Rovelver
Makak: Keskin olmayan, kör
Malmolmuş: Malüm olmak
Marazalı: Hastalıklı, dertli
Meci: İmece
Mefat: Vefat, Ölüm
Memşane: Tuvalet
Menciliş: Tören
Miskin: Pis
Momak: Dişsiz, dişi dökülmüş kimse
Mufut: Nohut
Muşkurmak: Somurtmak
N'gıda: Ne kadar
Nünecek: Gelincik
Ollada: Oralarda
Ooda: Orada
Pata: Kaplumbağa, bir başka adı da gaplampata.
Pınka: Zerre
Piit: Beyit
Savacık: Maşrapa, su kabı
Setre: Ceket
Sınmak: Bıkmak, usanmak
Sızdırma: Kavurma
Sopa atmak: Dayak atmak, dövmek
Sotanak: Dünür
Sömbüldek: Taze makarna
Süfür, sühür: Sahur

Sümek: Yün, yapağı
Sütü çalmak: Mayalamak
Şalayık: Ateşböceği
Şayka: Çivi
Te: İşte
Tebüle: İşte böyle
Torp: Kar birikintisi
Töle: İşte öyle
Trapana: Darphane
Uğda: O kadar
Üle: Öyle
Üüle: Öğlen
Yağmıllık: Palto
Yaman: İyi, hoş
Yapınmak: Karnını iyice doyurmak
Yaygı: Yeriserili
Yortu: Resmî gün,
Yuntu: Bulaşık suyu
Yuurt: Ayran
Zavoy: Dönemeç, viraj
Zellet: Lezzet
Zombak: Zambak

BULGARCA'DAN GEÇENLER:

Ambraj: Debriyaj
Apartament: Daire
Aptigara (Avtogara): Otogar
Aptika (Apteka): Eczane
Avariya: Arıza
Batar: Pil
Belejnik: Not defteri
Blok: Apartman
Botuş: Çizme
Bratçet: Erkek kuzen
Bratçetka: Kız kuzen
Brigadir: Grup başı, ekip şefi
Burkan: Kavanoz
Castık (Uçastık): Bölge
Çaşka: Bardak, kadeh
Çoşa: Şose

Diploma. Karne, şahadetname
Direktor: Müdür
DyadoMraz: Noel Baba
Elha: Noel ağacı
Fasonka: Duy
Gašta: İç donu
Guma: Lastik, silgi
İnstalatsiya: Tesisat
Kataci: Trafik polisi
Komandirovka: Memuriyet
Kontakt: Priz
Kormilo: Direksiyon, volan
Kran: Vinç, vana
Kratav: Yaylı yatak
Kruška: Elektrik ampülü
Kvartal: Semt
Patno (Pitno): Kara yolları
Pavliyon: Büfe
Peçeno: Kızartma

Ploça: Plak, plâka
Ploştat: Meydan
Potnik: Atlet
Rabotni: İş elbisesi
Raztvor: Harç, karışım
Remont: Tamir, tadilat
Sigur, sigurno: Katiyen, garanti, kesin, mutlaka
Spalnya: Çift kişilik yatak
Spesyalno: Özel
Teçnos: Sıvı
Televizya: Televizyon
Teniska: Tişört
Tırba (Traba): Boru
Toçnu: Tam
Tok: Elektrik
Tsentr: Merkez
Unüversitet: Üniversite
Vrızka: Boyunbağ, kravat, bağlantı

KÖYDE YER İSİMLERİ:

Köyde çok sayıda yer adı ağaçlarla bağlantılıdır. Örneğin Alacaarmut, Almalık, Almalılarla, Kavakkayası, Akçaaç, Kirez-tarla, Karağaç, Gazal, Goru, Goruğu, Bağlık, Telçalı, Bağdorası, Bağlıkardı, Çalidorası, Dallık. Çiçeklerle bağlantılı yer isimleri de vardır. Çiğdemlik, Nergizlik, Çiçeklik. Hayvanların barınağı ile

bağlantılı: Sayalıkardı, Yazla, Kuzuörüsü, , Kocakışla, Kışlaaltı, Kış-ladorası, Harmankışlası. Diğer yer isimleri ise:Düzenlik, Kayaardı, Deredibi, Sakızlık, Pirtala, Güntala, Yamaçaka, Kapannık, Ören, Çanacık,Sarıkaya, Çamırlı, Asar, Kirse, Tepe v.s.

KÖYDE İSİMLER

Eskiden köyde kadın ve erkeklere verilen tüm isimler İslâmiydi. Erkek isimlerinden Osman, Ömer, Ali, Bayram, Hasan, Bekir, Kadir, Şevket, Nuri, İlyaz, Halil, Şükrü, Sabri, Şerif, Arif, Basri, Haşim, Emin, İdris, Şaban, Bahri, Hayri, Gafur, Âdem, Yusuf, Fikri kadın isimlerinden de Azize, Ümmü, Elfide, Nazile, Nazmiye, Naciye, Nebibe, Mürfe, Bayse, Şerke, Asiye, Hacer, Hayriye, Hatçe, Hatice, Selver, Saniye, Necibe, Süleybe, Zekiye, Embiye, Hazel, Selime, aslını korumuşken, birçoğu gerçeğinden farklıdır, yani değişime uğramıştır. Özellikle "R" sesi ile başlayan isimlerin başına "I", "E" veya "U" seslileri getirilip telâffuzu kolaylaştırılarak

"Recepler""Ercep", "Raşide""İraşide", "Rifat"lar da "Urfat" a dönüş-müş. Etraf köylerce de Sindelli insanların zevzek ve geveze ol-duğu söylenir. Örneğin bu köy kadar köydeşlerine lâkap takılan bir köye az rastlanır. Köydeki bazı lâkaplar. Mesler'de: Bulgurcu, Poramcı, Delâ, Tenekeci. Aşıklar'daMokanağa, Çölek. Sindelli'de daha eskilerden Zirt, Çantoz, Mendebur, Cuguş, Yaver, Borazan, Bayçev, Haşlak, Kuba, Sando, Gringo, Amba, Toni, Gulâm, Tank, Çıtak, Geri, Güdük, Kırtık, Aynalı. Gazallar'da Yakalı, Dagili. Kona-cık'ta: Lapırdak, Kataci. İnkaya'da: Tufanağa, Şalayıkv.s.

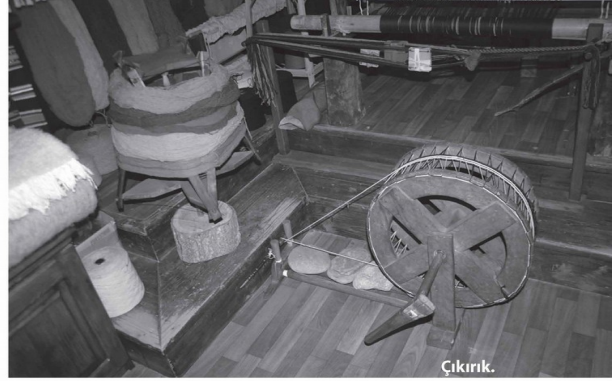

1930 yılında Bulgar ustaları tarafından inşa edilen evlerden biri.

SİNDELLİ'DE EVLER

Sindelli'de evler bahçe içinde tek ve iki katlıdır. Üç katlı ev inşa eden hiç olmamıştır. Eskiden evlerin birinci katının bir bölümü, bazı evlerde tamamı hayvanlara ahır olarak kullanılırdı. Evlerin bahçelerinde koyunlar için kapalı ve yazın da açık saya (ağıl) bulunur, bir kısmında meyve ağaçları da yer alırdı. Tütüncülüğün geliştiği yıllarda mahsulün kuruması için iskele denilen kuruntu-

luklar da vardı. Evler 1970'li yıllara kadar taş duvar olarak örülür, araları çamur ve molozla doldurulurdu. O yıllara kadar taş duvarlar örülürken bir metre kadar arayla ağaçtan kuşak da konurdu. Birinci katın duvarı bitince bir karış kalınlığında man denilen ağaçlar 60-70 santimetre aralıklarla dizilir ve aralarına tahta döşenip toprakla doldurulurdu. İkinci katın duvarı da aynı şekilde örülür

ve bittikten sonra duvarın üzerine çatı inşa edilmek suretiyle man benzeri aynı kalınlıkta kirişlik atılırdı. İkinci katın tabanı birinci kat için tavan görevi gören evlerin ikinci katları genelde tavansızdı ve o katlar özellikle yaz aylarında kullanılır, kışın ise birinci kat odaları tercih edilirdi. Tüm evlere yapılan çatılar tahta ile kaplandıktan sonra kiremitlerin altı kuru meşe yapraklarıyla doldurulurdu.

Evin iç bölümlerine gelince burada odalara "göz" denir. Evin iç duvarları toprakla sıvanır. Duvarlar kireç yerine ak toprakla badanalanır, tabandan 60 cm kadar yüksek kırmızı toprakla kuşak çekilirdi. Evlerin tabanı ise kırmızı toprakla sıvanırdı. Evlerin ayrıca mutfağı yoktu ve aşevi de denilen odalarda yemek yapılır, sohbet edilir ve yatılırdı. Zemin katlarda odaların önünde veya arasında salonlara da saçak adı verilir, üst katta ise yazlık denilen salonlar bulunurdu. Bu yazlıklar ve birinci kattaki saçaklarda yaz işleri yapılırdı. Özellikle bölgede tütüncülüğün geliştiği yıllarda yazlık ve

saçak olmaksızın bu tür işlerin yapılması mümkün değildi. Eskiden evlerde dolaplar (gardırop) yoktu. Evlerde ütüye gerek duyulmazdı. Kadınların da erkeklerin de giydikleri ütülenmezdi. İnsanların elbiseleri genelde hayli büyükçe olan sandıklarda muhafaza edilirdi. Odaların duvarlarında yüksekte raflar, evin bir köşesinde sandıra denilen yerde su bakırları, mayalanan süt tencereleri, evin ekmeği konurdu. Genelde sandıranın köşesinde hamam da bulunurdu. Ayrıca evlerin duvarlarında ahşap kapaklı küçük dolaplar da vardı ki, bu dolaplara kitap, defter türünden eşyalar konurdu. Geceleri pencereler perde yerine içeriden açılıp kapanan ahşap kapaklarla kapatılırdı. Gece evlerin emniyetli olması açısından birinci katlardaki pencerelere demir parmaklıklar konur, masif ahşap kapıların ardında da sürmeler bulunurdu.

Köylü sobayla 1950'li yıllardan sonra tanıştı. O zamana kadar ocak başında yanan ateşle ısınılır, meydana gelen közler

de çenepenin üzerine konup bunlarla ekmeek pişirilirdi. Köye gaz girdiğinde gandil (Kandil) ve gaz lambasına geçilmeden önce evlerin aydınlatılmasında çıra kullanılmış. Köy 1966 yılında elektriğe kavuştu.

Geçen asrın 70'li yıllarından sonra evlerin inşaatında tuğla, demir ve beton kullanılmaya başlandı. Odalar ve salonlar şpont (Rabita) ile döşenmeye, duvarlar kireçle sıvanmaya, hatta son yıllarda alçı çektirilmeye başlandı. Köy şebeke suyuna kavuşunca evlerde sıcak suyu olan banyo, mutfak ve salon kısımları yer almaya başladı. Ayrıca raflar, sandıralar kalktı, yerine dolaplar, gardroplar geldi. Elektrik sayesinde buzdolabı, çamaşır makinaları yerini aldı, lâkin tarım işleri için saçaklardan vazgeçilemedi. Evine saçak yapmayanlar, sayvanları kullanmaya başladılar.

Köyde hırsızlık vakası yaşanmadığından evlere gündüzleri pek kilit vurulmazdı.

Mutfakta yer alan dağar ve çömlek.

Ocakbaşı.

Çufallık.

3.2. OTURUM

(Bati Trakya'da Gelenek)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Arzu TOZDUMAN TERZİ*

---

* İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi – Türkiye

BATI TRAKYA TÜRKLERİNDE DOĞUM, EVLENME VE ÖLÜM ADETLERİ

Mümin MÜMİN*

İnsan hayatının doğum, evlenme ve ölüm olmak üzere üç önemli geçiş dönemi vardır. Toplumda oluşan örf, âdet, gelenek ve inançların büyük bir kısmı yaşamın bu geçiş dönemleriyle ilgilidir. Soyun devam ettirilmesi düşüncesiyle çocuğu olmayanların dinsel, büyüsel çeşitli yöntemlere başvurmaları, doğacak çocuğun cinsiyeti, çocuğa verilecek adların seçimi, çocuk eğitimi, çocuğun ergenlik çağı, uygun ve ideal eşin seçimi, kız isteme, başlık ve düğün adetleri, evlilikle kurulan akrabalık ilişkileri, sonsuz yaşam düşüncesi ve bununla ilgili oluşan inançlar, ölüm sonrası yaşamla ilgili inançlar ve uygulamalar, defin merasimi ve defin sonrası uygulamalar toplumsal yaşamı düzenleyen, sosyal dayanışmayı sağlayan temel dinamiklerdir. Dolayısıyla gelenek ve inançlar bizi geçmişimizle bağlamakla kalmayıp geleceğe de taşıyacak olan önemli değerlerdir. Türkler asırlar boyunca yayılmış oldukları geniş coğrafyada çeşitli kültürlerle temas halinde bulunmuş, neticede çok zengin folklor hazinesi oluşturmuşlardır. Bu hazine Türklerin yaratmış oldukları maddî ve manevî kültür ürünlerinin tamamını içermektedir.

Yunanistan'ın dokuz coğrafi bölgesinden biri olan ve ülkenin kuzey doğusunda yer alan Batı Trakya, Türkiye – Yunanistan sınırını oluşturan Meriç (Evros) nehri, batıda Karasu (Nestos) nehri, kuzeyde Bulgaristan'la Yunanistan sınır kesimi üzerindeki Rodop sıra dağları ve güneyde de Ege denizi ile çevrilidir.⁹⁸ Batı Trakya'nın Ege denizine inen düzlük kısmına "Ova", Rodop dağları eteklerindeki kısmına "Yaka", Yaka'nın kuzeyindeki dağlık bölgeye ise "Balkan Kolu" veya "Cebel" adı verilmektedir⁹⁹.

---

* Araştırmacı, - Yunanistan. E-mail: m_moumin@hotmail.com

⁹⁸ İlker Alp, "Batı Trakya Türkleri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: XI, Sayı: 33, Ankara, Kasım 1995, s. 613.

⁹⁹ A.e.

Batı Trakya bölgesi Evros (Dedeağaç - Aleksandrupolis), Rodopi (Gümülcine Komotini) ve İskeçe (Ksanthi) illerini kapsamaktadır¹⁰⁰. Yüzölçümü 8.578 km² olan Batı Trakya'nın yaklaşık nüfusu, Hıristiyan ve Müslüman olarak 350.000 dolayındadır. Bu nüfusun üçte birini Türkler teşkil etmektedirler. 1923 Lozan Antlaşmasının imzalandığı tarihte Türklerin nüfusu 130.000 idi. Yıllık nüfus artışının %2,8 olduğu esas alınır, bugün Batı Trakya'daki Türk nüfusunun 500.000'e ulaşması beklenmeliydi¹⁰¹. Ancak göçler sebebiyle Batı Trakyalıların nüfusu bu sayının oldukça altındadır. Biz, Batı Trakya şehir merkezleri ve köylerinde yaşamlarını sürdüren Türklerin yaşamın geçiş dönemleriyle ilgili uygulanan pratiklerini ele alacağız. Batı Trakya Türk folklorunun önemli bir bölümünü oluşturan bu uygulama, örf, adet, gelenek ve inançlarını canlı ortamında incelemiş bulunuyoruz.

Hayatın üç ana safhasından ilki olan doğum, her zaman mutlu bir olay olarak kabul edilmiştir. Dünyaya gelen her çocuk sadece anne ve babasını değil, aynı zamanda akrabalarını, komşularını ve soyunu sevindirmiştir. Çünkü her doğum, ailenin, akrabaların, soyun sayısını arttırmaktadır; sayının artması ise kuvvetin artması demektir. Özellikle küçük toplumlarda aileler, nüfuslarının fazlalığı oranında kendilerini kuvvetli hissetmektedirler.

Doğum, kadına duyulan saygıyı arttırdığı gibi, onun aile, akraba ve toplum içindeki yerini de sağlamlaştırır. Baba ise evlat sahibi olmakla hem geleceğe güvenle bakar, hem de dostları ve yakınları arasında itibar kazanmış olur. Çünkü kısır kadın doğuramadığı için yakınları tarafından ne kadar hor görülür ve bundan ötürü acı çekerse, erkek de aynı şekilde çevreden gelen küçümsemenin ve erkek yerine konmamanın toplumsal ve psikolojik baskısı altında üzüntü duyar.

Anneye benlik, babaya güven, akrabaya ve soya kuvvet kazandıran, hayatın başlangıcını teşkil eden doğum olayına halk tarafından büyük önem verilmiş, doğuma ve safhalarına bir takım geçiş törenleri eşlik etmiştir¹⁰².

Kısır olduğuna inanılan bir kadının, çocuğu olsun diye beline çömlek ile vurulmaktadır. Bu uygulama ile kadının rahminin çömlek dibi gibi toplanması sağlanmak istenmektedir. Böylece rahime çocuk düşeceğine inanılır. Ayrıca çocuğu olmasını isteyen kadınlar, bellerine alkollü bir bezi sıcak suyla ıslatıp bağlamaktadırlar. Bel ve karın bölgesi sıcak tutulursa çocuğu olacağına inanılır¹⁰³.

¹⁰⁰ Salahattin Galip, İstanbul, **Batı Trakya da Yazabildiklerimden**, Kastaş Yayınları, 1998, s.5.

¹⁰¹ İsmet Binark, **Batı Trakya Türkleri Bibliyografyası**, Ankara, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı Yayını, 1996, s. 20.

¹⁰² Sedat Veyis Örnek, **Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1966, s. 55.

¹⁰³ Safiye Hasanoğlu, Dedeağaç, 12.10.08.

Hamile kalamayan kadınlar “hekimci” adıyla anılan yaşlılara gitmektedirler. Yaşlılar, kısır kadınların karınlarına sürmek üzere bazı yağlar hazırlarlar. Çocuğu olmasını isteyen kadın da bu yağlarla karnına masaj yaptırır. Böylece belirli bir zaman sonra hamile kalacağına inanılır¹⁰⁴.

Kısırlığa karşı düşünölen bir diğer çare, çocuğu olmayan kadınların termal denilen sıcak sular ile banyo yapmalarıdır. Böyle kadınlar ayrıca ebe kadınlara başvurup çeşitli otlardan ilaçlar yaptırırılar. Bu ilaçları daha sonra hamile kalmak isteyen kadın içer veya pişireceği yemeğine katıp yer¹⁰⁵.

Bölgede çocuğu olmayan bir kadının Dedeağaç şehri yakınlarındaki Hasan Baba tekkesine götürölmesi uygulamasına da rastlanmaktadır. Orada daha önce adanmış olan kurban kesilerek Allah’a dua edilmektedir¹⁰⁶. Ayrıca çocuğu olmayan kadınlar adları duyulmuş hocalara giderek kendilerine muska yaptırabilmektedirler. Bu muskaları çocukları oluncaya kadar üzerlerinde taşımaktadırlar¹⁰⁷.

Bir diğer uygulama, kısır kadınların çocukları olması için tekkelere veya yatırlara gidip üzerlerindeki giysilerden bir parça yırtıp yatırım yanına bırakmalarıdır. Hamile kalamayan kadınlar, hac döneminde Kâbe’ye giden kişilerden geri dönerken kendileri için bayram sabahı kesilmiş develerin etlerinden bir parça getirmelerini de isteyebilmektedirler. Gelen deve eti pişirilir ve hem kadın, hem de eşi tarafından yenir. Bundan sonra bebekleri olacağına inanılır. Kısır kadınlar kutsal topraklara giden kişilerden geri dönerken bir avuç toprak da talep edebilmektedirler. Kutsal yerlerden gelen toprak hamile kalabilmek için evin bir köşesinde saklanmaktadır. Kadın çocuğu olduğu zaman bu toprağı, çocuğu olmayan başka bir kadına vermektedir¹⁰⁸.

Bazen kısır kadın, hac döneminde Kâbe’ye giden başka bir kadına bir ip vermektedir. Bu kadın her gün bu ipe bir dua okmakta ve ardından ipe bir düğüm atmaktadır. 40 gün dua okuyup 40 düğüm attıktan sonra kabeden dönüşte ipi de yanında getirmekte ve kısır kadına vermektedir. Kısır kadının da okunmuş ipi beline bağladığında hamile kalacağına inanılmaktadır. Hacdan gelirken bazı kadınlara, sadece kutsal yerlerde yetişen “Acı Bostan” denilen bir meyve de getirilebilmektedir. Hatta hoca kadınlara gidip buğday tanesi okutulabilmekte ve bu buğday tanesi kadın tarafından yutulabilmektedir.

Yeni evlenmiş ve gelin olmuş bir kız, damadın evine geldiği zaman çocuğu olsun diye kucağına bir çocuk oturtulmaktadır. Çoğu zaman bebeğin erkek olması için gelinin

¹⁰⁴ Lütfiye Murcaoğlu, İskeçe, 22.10.08.

¹⁰⁵ Feride Durba, Gümülcine, 20.12.08.

¹⁰⁶ Cevriye Topuz, Dedeağaç, 12.10.08.

¹⁰⁷ Ali Abdurrahman, Dedeağaç, 19.10.08.

¹⁰⁸ Hamide Trampa, İskeçe, 01.11.08.

kucağına verilen çocuk erkek olmaktadır. Gelinin kucağına kız çocuk oturtulursa, kız olacağına inanılır. Bu uygulamada bir şeyde bulunan gücün, o şeyin başka nesnelere teması dolayısıyla bir dereceye kadar onlara bulaşacağı ve geçeceği görüşü hâkimdir. Çocuk sahibi olmak isteyen kadının önünde bir demet saman yakılarak kadın buharın üstüne oturtulabilmekte ve bu şekilde çocuk sahibi olacağına inanılmaktadır.¹⁰⁹.

İnsan yavrusu dokuz ay on günde dünyaya gelmektedir. Kadın bu süre içinde yaygın ifade ile hamile ya da gebe diye adlandırılmakta ve çevresi tarafından oldukça yoğun bir ilgi görmektedir. Doğum ve doğumun başlangıç aşaması olan gebelik aile çevresini sevince boğsa da geleneksel kültürümüzde biraz da ayıp sayılmakta, gebelik belirtileri özellikle evin erkek büyüklerinden bir süre gizlenmekte ve durum onlara sezdirilmemeye çalışılmaktadır. Çalışma yaptığımız köylerde de anne adayının hamileliğini öncelikle arkadaşlarına ya da kız kardeşlerine duyurduğunu tespit etmiş bulunmaktayız. Gelin kayınpederine, kayınbiraderine, hatta kayınvalidesine hamile kaldığını söylemekten çekinmektedir¹¹⁰.

Hamile kadın hiç bir meyve ağacından meyve koparmamaktadır. Bunun sebebi meyve kopardığı ağacın kuruyacağına inanılmasıdır. Eski dönemlerde hamile kalan kadınlar hamileliklerini evdeki herkesten gizlemişlerdir. Şişman kadınlar için hamileliklerini gizlemek şüphesiz daha kolay olmuştur¹¹¹. Aile bireyleri hamile kadının düşük yapmasını önlemek için istirahat etmesini sağlamaktadırlar. Düşüğü önlemek adına hamile kadının karnının bazı otlarla ilaçlandığı durumuna da rastlanmaktadır¹¹².

Hamile kalıp da sürekli düşük yapan kadınlar gelincik etini alıp biraz pişirdikten sonra onu yemekte ve bu şekilde bebeği rahimde tutabileceklerine inanmaktadırlar. Hatta bazıları bu gelincik etinin kuru kafasını üzerlerinde muska gibi taşımaktadırlar. Düşük olayını sürekli yaşayan kadınlar, hacca giden kişilerle kutsal topraklara buğday yollamakta ve kutsal yerlere sürülen buğdayları düşüğü önlemek için yemektirler¹¹³.

Hamile kadının canı ayva çektiğinde kız doğuracağına, beyaz kabak çektiğinde ise erkek doğuracağına inanılmaktadır¹¹⁴. Kimilerine göre ise anne adayının canı ekşi meyve çektiğinde yaramaz bir erkek, tatlı çektiğinde ise kız bebek dünyaya gelecektir¹¹⁵. Bölgede hamile kadınının ayvayı bol tüketmesi halinde çocuğunun güzel ve sağlıklı olacağı inancı da söz konusudur¹¹⁶.

¹⁰⁹ Safiye Hasanoğlu, Dedeğaç, 12.10.08.

¹¹⁰ Altun, Işıl, **Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm**, Yayıncı Yay. , Kocaeli, 2004, s. 110.

¹¹¹ Fethiye Hüseyinoğlu, İskeçe, 27.10.08.

¹¹² Fatma Alioğlu, Dedeğaç, 12.10.08.

¹¹³ Mübeccel Çavuşoğlu, İskeçe, 06.01.09.

¹¹⁴ Hamide Trampa, İskeçe, 01.11.08.

¹¹⁵ Safiye Hasanoğlu, Dedeğaç, 12.10.08; Emine Abdullah, İskeçe, 25.12.08.

¹¹⁶ Saffet Hüseyin, Manisa, 15.05.08.

Dünyaya gelen bebekler öldüğünde, “çocuklar yellidir” ifadesi kullanılabilir. Bu ifade ile çocukların yaşayamayacağı ifade edilmektedir. Bölgede, çocukların yaşaması için bazı uygulamalara gidildiği de saptanmıştır. Örneğin dünyaya yeni gelmiş bir bebeğin poposuna yumurtanın sarısı sürülebilmekte ve aynı yumurtanın beyazı ise çocuğa yedirilmektedir¹¹⁷.

Çocuğun cinsiyetini anlayabilmek için gerçekleştirilen uygulamalardan biri, hamile kadının kafasının üzerine yırtılan bir gömleğin yakasının konulmasıdır. Daha sonra hamile kadın dışarı çıkartılmaktadır. Hamile kadın o şekilde önce bir erkekle karşılaşır doğacak bebeğin erkek, bir kadınla karşılaşır doğacak bebeğin kız olacağına inanılmaktadır¹¹⁸.

Bebeğin cinsiyetini tayin edebilmek için gidilen bir diğer uygulama, iki minder alınarak birinin altına makas, diğerinin altına ise bıçak konulmasıdır. Hamile kadının makaslı minder üzerine oturması kız, bıçaklı minder üzerine oturması ise erkek bebek dünyaya getireceği şeklinde yorumlanmaktadır¹¹⁹. Bölgede, kadının hamilelik döneminde yüzünün lekeli olması halinde kız dünyaya getireceği görüşü de yaygın bir inançtır. Kız bebeğin annenin güzelliğini aldığına inanılır¹²⁰.

Aileye yeni bir fert geleceği öğrenildiğinde, bebek için hazırlıklar başlamaktadır. Evde daha önceki çocuklardan bir beşik olmaması halinde yeni bir beşik alınmaktadır. Eskiden bebeğin cinsiyeti ultrasonla tayin edilemediğinden dolayı, aileler genellikle çocuk kıyafetlerini her iki cinsiyetteki bebeklerin de kullanabileceği şekilde hazırlamışlardır¹²¹. Bebek için hazırlanan kıyafetler, çeyiz gibi sergilenmektedirler¹²².

Eski dönemlerde doğumlar genellikle evlerde gerçekleştirilmişler ve köylerde ebe bulunmadığı için doğuma deneyimli yaşlı kadınlar yardımcı olmuşlardır. Doğumu yaptıran kadının hediyesi genellikle bir şalvarlık basma olmuştur¹²³. Geçmişte uygulanan adetlerden biri, hamile kadının doğumda zorlanması halinde yeşil bir seccadenin üzerine konulup sallanmasıdır. Bu şekilde bebeğin aşağıya düşeceğine inanılmıştır. Torbanın içine sıcak su konulup doğum gerçekleştirecek kadının ayaklarınının ve vücudunun sıcak tutulmasına özen gösterildiği de olmuştur. Doğumun kolaylaşması için Yasin-i Şerif okunmakta, doğum gerçekleştiren kadının yanında iki rekât namaz kılınmaktadır¹²⁴. Doğumun kolaylaşması için

¹¹⁷ Cevriye Topuz, Dedeâğaç, 12.10.08.

¹¹⁸ Lütfiye Murcaoğlu, İskeçe, 22.10.08.

¹¹⁹ Hüseyin Alioğlu, Dedeâğaç, 08.01.09.

¹²⁰ Demir Ali Hasanoğlu, İskeçe, 29.12.08.

¹²¹ Zeynep Pencal, Dedeâğaç, 19.10.08.

¹²² Feride Durba, Gümülcine, 20.12.08.

¹²³ Muharrem Caferoğlu, Dedeâğaç, 19.10.08.

¹²⁴ Hamide Trampa, İskeçe, 01.11.08.

bir tencere suyun içine bir çiçek konmakta, çiçek suda açıldıkça kadının rahminin de açılacağına ve doğumun kolaylaşacağına inanılmaktadır.¹²⁵

Doğduktan sonra doğumu yaptıran kişi tarafından bebeğin göbek bağı kesilmektedir. Göbek yarasının daha erken kapanması için bağı kesildiği yere kül konulmakta ve kesilen göbek bağı toprağa gömülmektedir. Birçok ailede doğumdan sonra bebeğe “Akika” kurbanı kesilmesi geleneği vardır.¹²⁶

Göbek bağı kuruyup düşünce okul veya cami duvarının bir deliğine konulmakta ve bu şekilde çocuğun okumuş olacağına inanılmaktadır. Göbek bağı ebe tarafından ustara ile 4 parmak uzunluğunda kesilmektedir. Kesilen göbek bağı bir ibrişim ya da oyalı bir iple bağlanmaktadır. Bebeğin karnı doyduğu takdirde bağı düşeceğine inanılmaktadır. Göbek bağı düşünce, göbeğin güzel olması için göbek deliğine metal bir para konulmaktadır. Düşen göbek bağı Kuran-ı Kerim’in içine, evdeki avlunun bir kenarına ya da evin duvarında bulunan bir deliğe koyma uygulaması da söz konusudur. Kuran-ı Kerim’in içine koyulacaksa, bunun Yasin suresi olmasına özen gösterilmektedir.¹²⁷

Lohusalık, kadının doğumundan kırkinci gününe kadar geçen zamanki durumuna verilen addır. Çocuğun doğumundan itibaren ilk kırk gün anne ve çocuğun sağlığı için önemli bir süredir. Loğusa, inançlar ve sağlık gereği kırk gün evden dışarı pek çıkarılmamakta, bu süre içinde geleneksel bir takım pratiklere tabi tutulmaktadır. Örneğin yeni doğum yapmış annenin sütünün gelmesi geciktiğinde, annenin yerine bir sütanne bulunmakta ve annenin sütü gelene kadar bebeği sütanne emzirmektedir. Annenin sütü gelmesi için bol bol süt içirilmekte ve kıymalı çorba yapılmaktadır.¹²⁸

Loğusa kadının sütü gelmediği takdirde eline bir parça ekmek ile bir soğan verilmektedir. Daha sonra loğusa kadın sığırtmacın yanına gönderilmekte ve inekle birlikte dolaştırılmakta, bu şekilde kadının sütünün geleceğine inanılmaktadır. Loğusa kadının sütünün bol gelmesi için soğan ile tahin helvası yedirilmesi de yaygındır.¹²⁹

Bebek ilk doğduktan sonra “izmidar” denilen bir uygulama gerçekleştirilmektedir. Evde mısır unundan pişirilen 20-30 ekmek yudumlara bölünerek bal ve tereyağı ile karıştırılıp tüm mahalleye dağıtılmaktadır.¹³⁰

Bebeğin adını genellikle evdeki yaşlılar veya anne baba seçmektedirler. Ancak Dedeâğaç merkezde her aile bir tekkeye bağlıdır. “Buba (baba)” denilen zatın aile bireyelerine

¹²⁵ Fethiye Hüseyinoğlu, İskeçe, 27.10.08.

¹²⁶ Ali Abdurrahman, Dedeâğaç, 19.10.08.

¹²⁷ Ayşe Sali, Dedeâğaç, 12.11.08.

¹²⁸ Safiye Hasanoğlu, Dedeâğaç, 12.10.08.

¹²⁹ Hamide Trampa, İskeçe, 01.11.08.

¹³⁰ Ayşe Peçinek, İskeçe, 25.12.08.

görüldüğüne ya da rüyalarına girdiğine ve çocukların isimlerini onlara fısıldadığına inanılmaktadır¹³¹.

Çocuğa verilecek isimler olarak genellikle evde bulunan nine ve dedenin isimleri tercih edilmektedir. Bebek doğmadan önce evden yaşlı biri vefat etmiş ise onun anısını yaşatmak için bebeğe onun adının verildiği görülmektedir.¹³² Verilecek isimler, genellikle Kuran-ı Kerimden tercih edilmektedir. Bu isimler; Mustafa, Yasin, Furkan, Ayşe, Fatma, Mümin gibi isimlerdir. Bunun yanında bölgede Deniz, Yağmur, Çiçek, Gül gibi doğadan ilham alınan isimlerin de tercih edildiği görülür. Çocukları sürekli ölen aileler ise Demir ya da Durmuş gibi isimleri tercih edebilmektedirler¹³³.

Bölgede yaygın bir şekilde çocuğun ismini verirken sağ kulağına bir kez ezan okunarak üç kez ismi söylenmektedir. Sol kulağına salâ verilip ismi yine üç kez tekrarlanmakta ve bu şekilde isim verme ritüeli tamamlanmaktadır¹³⁴. Ancak Dedeâğaç'a bağlı Büyük Derbent köyündeki Bektaşilerde, bebek doğduktan sonra ilk üç gün içerisinde babasının babası tarafından ismi üç defa ezan ile kulağına söylenmektedir¹³⁵. Aynı köydeki Sünniler arasında ise çocuğun isminin doğumdan sonra bir hafta içinde verildiği görülmektedir. Köy imamı çağrılıp çocuğun bir kulağına ezan, diğer kulağına ise kamet getirilerek çocuğun ismi söylenmektedir¹³⁶.

Batı Trakya Türkleri nazara inanmakta ve nazar değdiğinde yaşlı kadınlara giderek çocuğa okutmaktadırlar. Nazarın kalkması için Kuran-ı Kerimden ayetlerle birlikte dualar tercih edilmektedir. Genellikle bebeğin üzerine mavi boncuk takılmaktadır. Yeni evlenmiş iki gelinin yan yana gelmesi halinde bebeğe nazar değeceğine inanıldığı görülmektedir. Çocuğa nazar değmesin diye iki kaşının arasına kömür karası konulması veya muska takılması uygulamaları da karşımıza çıkmaktadır. Bu muskanın içinde Kur'an'dan bazı ayetler bulunmaktadır¹³⁷. Nazarı önlemek için gidilen bir diğer uygulama, bebek kırklanana kadar iç çamaşırlarının ters giydirilmesidir.¹³⁸

Çocuğa nazar değmişse kurşun döküldüğü de görülür. Kurşun dökme işleminde atılan madde çok çatladığı takdirde uygulama yedi kez tekrarlanmaktadır. Bazen de işlem üç defa da sonlandırılabilir. Çocuğun esnemesi veya gözlerinden yaş gelmesi halinde

¹³¹ Cevriye Topuz, Dedeâğaç, 12.10.08.

¹³² Lütfiye Murcaoğlu, İskeçe, 22.10.08.

¹³³ Safiye Hasanoğlu, Dedeâğaç, 12.10.08.

¹³⁴ Hamide Trampa, İskeçe, 01.11.08.

¹³⁵ Ali Pencal, Dedeâğaç, 19.10.08.

¹³⁶ Ali Abdurrahman, Dedeâğaç, 19.10.08.

¹³⁷ Cevriye Topuz, Dedeâğaç, 12.10.08.

¹³⁸ Ayşe Sali, Dedeâğaç, 12.11.08.

nazar olduğuna kanaat getirilerek evin herhangi bir yerine çeşitli metallere yapılmış nazarlık asılmaktadır¹³⁹.

Ninniler, annenin süt emen çocuklarını uyutmak için ezgi ile söyledikleri manzum veya mensur eserlerdir. Batı Türklerinde bu kelimeye bağlı olarak “neni çalmak: neni söylemek” ve “uyku getirmek” deyimleri doğmuştur. Ninniye Kaşgarlı Mahmud “balu – balu”, Azerî Türkleri “laylay”, Kerküklüler “leyley”, Türkmenler “hu-di: Allah de”, Özbekler “elle” adını vermişlerdir¹⁴⁰.

Ninni, anne ile çocuk arasında tatlı bir iletişimdir. Çocuğa olan şefkatini sesine yansıtan anne, bebeğini uyuturken onun ninnisi ile huzura kavuştuğunun, kendi de huzura kavuştuğunun farkındadır. Dünyanın her yerinde köylü, kentli her yaştan annenin ortak şarkısıdır ninniler ve genellikle anonimdirler. Ninni söyleyen anne (teyze, hala, abla, büyükanne de olabilir) o anda kendi duygularını yansıttığı için ölçü ve uyak bakımından belli bir düzen söz konusu olmayabilmektedir. Ninniler boş ve gelişigüzel söylenmiş değildirler. Anne ve diğer büyükler ninniye bebeğin uzun ömürlü olması; büyüüp adam olması, güzel bir hayat geçirmesi; kötülüklerden, tüm olumsuzluklardan uzak kalması dileği ile söylemekte, arzularını ve hayallerini ifade etmektedirler¹⁴¹. Örnek:

“Asmaya kurdum salıncak

Eline verdim oyuncak

Uyu dedim uyumadı yumurcak

Ninni yavru ninni ninni.

Ninni oğluma ninni

Eller çalışsın benim oğlum yesin ninni

Allah, uyusun da büyüsün ninni

Benim çocuğuma Allah keder vermesin ninni

Ninni ninni biricik evladım ninni¹⁴².”

Hayatın ikinci önemli dönemi olan evlenme gerek kız, gerekse erkek yönünden bir geçiş olduğu gibi, taraflar arasında yeni bir bağın kurulması, aileler arasındaki düzeni ve ekonomiyi etkilemesi bakımından da her zaman üzerinde titizlikle durulan, her safhası ayrı

¹³⁹ Gülsüm Hasanoğlu, Dedeagaç, 12.10.08.

¹⁴⁰ Şükrü Elçin, **Halk Edebiyatına Giriş**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, 1986, s.271.

¹⁴¹ Altun, **a.g.e.**, s. 211–212.

¹⁴² Feyza Mısırlı Mürsel, Manisa, 15.05.08.

tören ve adetlerle süslenen bir olay olarak önem kazanmıştır. Evlenme de doğum gibi yeni bir yaşama durumuna geçişi ifade etmektedir¹⁴³.

Batı Trakya Türkleri akrabaları ile evlenmemektedirler. Özellikle amca, dayı, teyze ve hala çocukları ile evlenmek son derece yanlış olarak değerlendirilmekte, evlenmenin gerçekleşmesi için en az üç kuşak geçmiş olması aranmaktadır¹⁴⁴. Çok yakın akrabalar yanında tanıdıklar ve sütkardeşler ile evlenmek de hoş karşılanmamaktadır.

Taraşmanlı köyünde akrabalığın çıkması için dört kuşak beklendiği dikkat çekmektedir¹⁴⁵. Kireççiler köyünde 1940'lı yıllarda akraba evliliklerinin görülme sebebi malın dışarı çıkmamasıdır. Malın dışarı çıkmasını engellemek amacıyla iç güveyi alınması örneklerine de rastlanabilmektedir¹⁴⁶. Şahin ve Ketenlik köylerinde evlilikler genellikle köy içinden yapılmaktadır. Yabancı köyden pek kız alınmadığı gibi yabancı köye erkek de verilmemektedir¹⁴⁷.

Özellikle Kireççiler köyü bazı köylerden hiç kız almamış ve kız vermemiştir. Genelde evlilikler köy içinden olmuştur. Bunun sebebi köylülerin namus ve örf adetlerine fazlaca düşkünlüğüdür¹⁴⁸. Gürece köyünde evlenilecek kızın özellikle soyuna bakılmakta, soyu iyi olan kişiler evlenilmek için tercih edilmektedir¹⁴⁹.

Evdeki evli ağabey vefat ettiğinde küçük kardeşin yengesi ile evlendirilmesi uygulaması bölgede yaygın olmamakla beraber Dede ağaç'a bağlı Büyük Derbent köyünde rastlanmıştır¹⁵⁰.

Bazen, iki erkek kardeş iki kız kardeş ile evlendirilerek, evde aynı ortamda olacak gelinlerin daha iyi bir şekilde geçinmeleri amaçlanmaktadır. Ayrıca ilk gelen gelinin hamarat ve becerikli olması halinde diğer erkek kardeşe de evin küçük kızının eş olarak seçilmesi, Batı Trakya'nın birçok köyünde karşımıza çıkmaktadır¹⁵¹.

Batı Trakyalı Türkler genellikle çiftçilik ile uğraştıklarından dolayı, dul kalan kadının tarla işlerini yapmakta ve geçimini sağlamakta zorlanmasından dolayı eşinin vefatından sonra evlenmesi de söz konusu olabilmektedir. Ancak hayatını idame ettirebilecek durumda ve kendileri ile ilgilenecek kişiler olması halinde dul kadınlar evlenmeyi pek tercih etmemektedirler¹⁵².

---

¹⁴³ Örnek, **a.g.e.**, s. 77.

¹⁴⁴ Muharrem Caferoğlu, Dede ağaç, 19.10.08.

¹⁴⁵ Rasim Murcaoğlu, İskeçe, 22.10.08.

¹⁴⁶ Mübeccel Çavuşoğlu, İskeçe, 06.01.09.

¹⁴⁷ Mehmet Trampa, İskeçe, 01.11.08; Ayşe Peçinek, Emine Abdullah, İskeçe, 25.12.08.

¹⁴⁸ Mustafa Tahsinoğlu, İskeçe, 27.10.08.

¹⁴⁹ Mehmet Ali Mehmetlioğlu, Dede ağaç, 12.11.08.

¹⁵⁰ Muharrem Caferoğlu, Dede ağaç, 19.10.08.

¹⁵¹ Hamide Trampa, İskeçe, 01.11.08.

¹⁵² Rasim Murcaoğlu, İskeçe, 22.10.08.

İskeçe'nin Şahin köyünde evlenme yaşı 18–25'tir. Oysa İskeçe'nin Kireççiler köyünde evlenme yaşı kızlarda 25 yaşın üzeridir. Erkekler kızlardan 3-4 yaş daha büyük olmaktadır¹⁵³.

Eski dönemlerde genellikle kız istenmeden önce oğlan aileleri kız evlerine giderek kızların ev halinde nasıl olduklarını kontrol etmişlerdir. Bu ziyaretler genellikle habersiz, bir başka ifadeyle baskın şeklinde gerçekleştirilmekteydiler. Tanışmalar daha ziyade tarım döneminde, imece gerçekleştiği zamanlarda olmaktadır. Mısır hasılatı zamanı koçanları soyan kızlar ve erkekler birbirlerini görmekte, ya da oğlan anneleri bu ortamlarda çocuklarına kızlar beğenmekteydiler¹⁵⁴.

Eskiden evlenecek olan veya bir kızda gönlü olan erkek beğendiği kızın kapısının önündeki herhangi gizli bir yere mektup bırakmış. Kızın da gönlü var ise bu yeri bilir ve mektubu alır, hemen cevap yazar ve aynı yere kendi mektubunu koyar. Oğlan mektubu alır ve bu şekilde süreç devam eder¹⁵⁵.

<i>“Bugün Pazar günüdür</i>	<i>Bizim evin arkası</i>
<i>Sevginin günüdür</i>	<i>Kiremit fabrikası</i>
<i>Süpürün sokakları</i>	<i>Yare verdim sevdayı</i>
<i>Sevgilimin geçeceği gündür</i>	<i>Açık gezer yakası”</i>

Bu tür manileri kızlar beğendikleri erkeklere atarlar, oğlanlar da beğendikleri kızlara şeker ve mendillerle karşılık verirlermiş. Şeker ve mendil atan erkekleri beğenmedikleri zaman ise kızlar aşağıdaki mani gibi manileri kullanırlarmış.

“Ah vuruşur vuruşur
Ahlat yaprağı buruşur
O köyün çocukları
On beşinde buruşur”¹⁵⁶.

Oğlan beğendiği kıza, özellikle ismiyle başlayan mani atmaktaymış. Mani atmalar bayram günleri olur, kız grupları kol kola girip karşılıklı olarak yürürlermiş. Yaşlı kadınlar, genelde oğlan anneleri bayram yerlerine giderek dolaşan kızlardan gelin seçerlermiş. Kullanılan manilerden biri şöyledir:

“Be Rasim sen ne bakarsın o kovuktan
Öldürdün Fatma'yı kuru soğuktan”.

Oğlan beğendiği kızın üzerine şeker atarak kendisine talip olduğunu gösterirmiş¹⁵⁷.

¹⁵³ Mustafa Tahsinoğlu, İskeçe, 27.10.08.

¹⁵⁴ Mübeccel Çavuşoğlu, İskeçe, 06.01.09.

¹⁵⁵ Demir Ali Hasanoğlu, İskeçe, 29.12.08.

¹⁵⁶ Feride Durba, Gümülcine, 20.12.08.

¹⁵⁷ Rasim Murcaoğlu, İskeçe, 22.10.08.

1920 yıllardan sonra gençler birbirlerini tanıyıp beğendikten sonra konuyu ailelerine açmışlardır. Aileler olur verdiğinde oğlan tarafı kız tarafına dünür (aracı) göndermektedir. Bölgedeki gençler hiç görmedikleri ve tanımadıkları kızları anne babalarının hatırına gidip istememekte ve kendine eş olarak seçmemektedirler. Delikanlılar ailelerinin tepkileri ile karşılaşsalar dahi beğendikleri kızlarla evlenmektedirler¹⁵⁸.

Kız istemeye genellikle bu işin uzmanı diyebileceğimiz kişiler gitmektedirler. Kızı ilk istendiğinde vermemek adettendir. “Kız evi, naz evidir” anlayışı vardır. Kız isteme işlemi üç defa tekrarlanmaktadır. Fakat aile kızını vermemeye niyetliyse daha ilk ziyarette kızını istemeye gelen kişilere acı kahve ikram edilmektedir. Kızını vermeye niyetli olan aileler ise kızını istemeye gelen kişilere tatlı kahve sunmaktadırlar¹⁵⁹. Genellikle kız istemeye oğlanın amca veya dayısı gitmektedir. İlk kız isteme Perşembe günü gerçekleştirilmektedir. İkincisi Pazar, üçüncü ve sonuncusu yine Perşembe günü gerçekleştirilmekte ve o gün çevre (mendil) verilmektedir¹⁶⁰. Dedeâğaç merkezde kız istemeye delikanlının annesi ve babası gitmektedirler¹⁶¹. Genellikle kız istemeler sonbahar ve ilkbaharda gerçekleştirilmektedirler. Bu mevsimlerin tercih edilmesinin nedeni, işlerin bu iki mevsimden birinde bitmiş, diğerinde ise daha başlamamış olmasındandır¹⁶².

Kızın ailesinin oğlan ve akrabalarında gönlü olmaması durumunda kız, sevdiği oğlana kaçabilmektedir¹⁶³. Bazı durumlarda nişanlı olmalarına rağmen oğlan evleneceği kızını kaçırabilmektedir. Oğlan evine gelen kıza birkaç gün içinde nikâh kıyılmaktadır¹⁶⁴.

Görücülüğe gitmiş kişiler ile kız tarafının anlaşması halinde, kız tarafı bir bohça vermektedir. Bu bohçada elbiselik kumaş, çorap ve değişik hediyelere yer verilmektedir¹⁶⁵.

Söz kesildikten sonra bir “çevre = mendil” verilmektedir. Bunun anlamı, kenarları işlenmiş bir bohça içine damat için iki mendil konulmasıdır. Mendillerden biri renkli, diğeri ise beyaz renkte olmaktadır. Bohçada, istemeye giden kişi için de ayrıca iki mendil yer almaktadır¹⁶⁶.

Bazen kız verildiği zaman oğlan ailesi kıza başlık niyetinde “ağırlık” vermektedir. Erkek ailesinin gücüne göre kız tarafı ağırlık istemektedir. Ağırlık parası kız babasına

---

¹⁵⁸ Mustafa Tahsinoğlu, İskeçe, 27.10.08; Muharrem Caferoğlu, Dedeâğaç, 19.10.08; Feride Durba, Gümölcine, 20.12.08.

¹⁵⁹ Müedded Hasan, İskeçe, 27.10.08.

¹⁶⁰ Fethiye Hüseyinoğlu, İskeçe, 27.10.08.

¹⁶¹ Safiye Hasanoglu, Dedeâğaç, 12.10.08.

¹⁶² Mehmet Trampa, İskeçe, 01.11.08.

¹⁶³ Muharrem Caferoğlu, Dedeâğaç, 19.10.08.

¹⁶⁴ Ali Pencal, Dedeâğaç, 19.10.08.

¹⁶⁵ Emine Hacımemiş, İskeçe, 01.11.08.

¹⁶⁶ Müedded Hasan, İskeçe, 27.10.08.

verilmektedir¹⁶⁷. Ancak bu gelenek hemen hemen terk edilmiş durumdadır.

Nişanlar genellikle tarım işlerinin bittiği zamanlarda olmaktadır. Nişan merasimi sözden, yani mendil verilmesinden kısa bir süre sonra gerçekleştirilmektedir. Nişana aynı zamanda “pey” ismi de verilmektedir. Nişanda hem gelinlik kıza, hem de damat olacak olan oğlana elbiseler alınmaktadır. Bunlar bir müddet herkesin kendi evinde sergilenip komşulara gösterildikten sonra değiştirilmektedir. Kız tarafındaki damat için alınmış eşyalar oğlan evine, oğlan tarafındaki gelin için alınmış eşyalar da kız evine gönderilmektedir. Yine bu eşyalar bir müddet buralarda da sergilenmektedir. Daha sonra kız evi bir tepsi tatlı yaparak oğlan evine göndermektedir. Oğlan evi buna üç ekme ve bir kutu tahin helvası ile karşılık vermektedir. Bunlar hısımlara ve komşulara dağıtılmakta, böylece nişan duyurulmaktadır¹⁶⁸.

Nişan yapıldıktan bir müddet sonra iki aile bir araya gelerek düğün tarihini belirlemektedirler. Düğün tarihinin tespiti herkesin bulunduğu bir ortamda yapılmaktadır. Bunda güdülen amaç, kimsenin yoğun işinin olmadığı tarihi belirleyerek kişilerin düğüne iştirakinin sağlanmasıdır. Eski zamanlarda nikâh merasimi olana kadar gelin ve damat yan yana gelmezlermiş¹⁶⁹. Hatta düğüne misafirler, ev ev gezilerek mum ile davet edilirmiş. Şu anda ise yaygın olarak, köydeki halkı düğüne davet etmek için bir kadın tutulmaktadır. Bu kadına bir miktar para verilerek herkesi düğüne davet etmesi istenmektedir. Bu kadın ev ev gezmekte ve “*Fılan kişi sizi oğlan sofrasına, yani öğlen yemeğine davet ediyor*” gibi cümlelerle daveti gerçekleştirmektedir¹⁷⁰.

Eskiden o hanede ilk defa düğün yapılacak ise düğünün Perşembe günü bitmesine özen gösterilirmiş¹⁷¹. Yine düğünler için kış ayları tercih edilirmiş. Fakat şimdi düğünler yazın da gerçekleştirilebilmektedir. Aslında şu anda her mevsimde düğün yapılabilmektedir. Her ailede göç etmiş kişiler olduğundan dolayı, düğünü gerçekleştirmek için gurbetteki yakınların da katılabileceği zamanlar seçilmektedir. Düğünler genellikle üç gün sürmekte, Cuma, Cumartesi ve Pazar günlerine yayılmaktadır. Düğünden üç gün önce oğlan evine gelen kızın çeyizi kına, düğün günü ve akşamları halkın görmesi için sergilenmektedir. Buna çeyiz sermek denilmektedir. Çeyiz, kırk gün boyunca duvarlarda serili kalmakta, damat ve gelin bu çeyizin serili olduğu odada kalmaktadırlar. Ancak bu uygulama, özellikle şehirlerde giderek terk edilmektedir¹⁷².

---

¹⁶⁷ Rasim Murcaoğlu, İskeçe, 22.10.08.

¹⁶⁸ Fethiye Hüseyinoğlu, İskeçe, 27.10.08; Hamide Trampa, İskeçe, 01.11.08.

¹⁶⁹ Safiye Hasanoğlu, Dedeagaç, 12.10.08.

¹⁷⁰ Muharrem Caferoğlu, Dedeagaç, 19.10.08.

¹⁷¹ Rasim Murcaoğlu, İskeçe, 22.10.08.

¹⁷² Fethiye Hüseyinoğlu, İskeçe, 27.10.08.

Nikâh düğünden bir iki gece önce veya gelinin erkek evine gideceği gece gerçekleştirilmektedir. Bu nikâhta kadına 71 altın “mihir” verilir. Nikâhlar genelde camide yatsı namazı sonrası kıyılmaktadır. Bu törene camide bulunan tüm cemaat katılmaktadır. Nikâh kıyıldıktan sonra kız tarafından ya kardeş ya da yakın akraba olan bir delikanlı bir tathıyla damadın evine gitmekte ve nikâhın kıyıldığı müjdesini vermektedir. Damat bu müjdeyi getiren kişiyi, bir miktar para ile ödüllendirmektedir. Kız evine de ayrı bir müjdecî gitmekte, ancak kız evi bu müjdeyi ödüllendirmemektedir. Nikâh bitiminde camideki cemaate kız tarafı havlu hediye ederken, erkek tarafı ise tatlı veya çikolata ikram etmektedir¹⁷³.

Yöreler arasında küçük farklar olsa da düğün menüsü genellikle kıymalı çorba, etli patates, nohutlu pilav ve irmik helvasından oluşmaktadır. Eski dönemlerde özel düğün yemeği olarak keşkek yapılmış. Dedeağaç’a bağlı Hasanlar köyünde irmik helvasına “gaziler helvası” da denilmektedir¹⁷⁴.

Düğünün birinci akşamı geline kına yakılmaktadır. Gelinin eline kınayı yengeleri yakmaktadır. Yengeler iki kişidir. Biri damadın yengesi, diğeri ise gelinin yengesidir. Kına, bindallı giyen gelinin bütün eline yakılmaktadır. Gelini ağlatmak için “Yüksek Yüksek Tepeler” adlı türkü söylenmektedir. Kına akşamı kızın evinde eğlence tertip edilmekte ve oyunlar oynanmaktadır. Kına eğlencesi sadece kadınlara yöneliktir. Kınaya uzak yerlerden gelen misafirlere yemek verilmektedir. Köy veya mahalleden gelmiş misafirlere yemek vermek adetten değildir¹⁷⁵.

Düğünün ikinci günü gelin beyaz gelinlik giymektedir. Aynı gün hem gelin tarafı, hem de damat tarafı yemekler hazırlamaktadırlar¹⁷⁶. O gün aynı zamanda şerbet yapılmaktadır. Bazen gelinlikler, istisnai de olsa pembe olabilmektedirler. Gelin başına yaşmak da¹⁷⁷ takabilmektedir. Düğünün olduğu akşam oğlan evinde gelin ve damada takı yapılmaktadır. Takı takma işine “Askı” denilmektedir¹⁷⁸.

Üçüncü gün alay gerçekleştirilmekte ve asıl etkinlik damat evinde olmaktadır. Bu güne ait önemli etkinliklerden biri, damat traşını gerçekleştirilmesidir. Davet edilen misafirlere damat evinde yiyip içmekte ve çalınan davullarla eğlenmektedirler. Eski zamanlarda eğlencenin sonunda fayton, öküz arabaları ya da at ile gelini alıp damadın evine götürürlermiş¹⁷⁹. Gelin almaya daha sonra traktörle, şimdi ise arabalar ile gidilmektedir¹⁸⁰.

¹⁷³ Emine Abdullah, İskeçe, 25.12.08.

¹⁷⁴ Yelda Sakallı, İskeçe, 06.01.09.

¹⁷⁵ Fatma Alioğlu, Dedeağaç, 12.10.08.

¹⁷⁶ Safiye Hasanoğlu, Dedeağaç, 12.10.08.

¹⁷⁷ Batı Trakya Türkleri ağzında kullanılan bir terim olup, bir çeşit eşarptır.

¹⁷⁸ Zeynep Pencal, Dedeağaç, 19.10.08.

¹⁷⁹ Safiye Hasanoğlu, Dedeağaç, 12.10.08.

¹⁸⁰ Rasim Murcaoğlu, İskeçe, 22.10.08.

Gerdekten sonraki gün, “duvak sabahı” olarak adlandırılmaktadır. Gelin kayınvalidesi ve kayınpederinin ellerini öpmekte, onlar da geline altın takmaktadırlar. Gelin ise çeyizi ile birlikte getirdiği hediyelerden vermektedir. Akşamüzeri damadın akrabaları gelin bakmaya, yani gelini görmeye gelmektedirler. Damadın akrabalarından biri gelini ve damadı alarak akrabalara el öpmeye götürmektedir. Ziyaret edilen bu akrabalar da geline hediyeler vermektedirler. Aynı günün akşamı damadın evinde aile kendi kendine “Eşik Artlemesi” denilen bir uygulama yapmaktadır. Damadın babası kendi odasında oğluna ve gelinine yemek vermekte ve elini öptürmektedir. Yemek bittikten sonra gelin su dolu ibriği, sabunu ve havluyu alıp kayınpederinin eline su dökmektedir. Bu uygulama gelinin kayınpederine saygısının ifadesidir¹⁸¹.

Cuma sabahı gelinin yanına bir tas su konmaktadır. Bir kişi de elindeki pirinçleri gelinin kafasının üstünden üç defa dolaştırmaktadır. Her dolaştırmada bir avuç pirinci su dolu tasın içine boşaltmaktadır. Bu işlem bittikten sonra, bir erkek çocuk gelinin başındaki duvağı bir sopa ile alıp külün üstüne atmaktadır. Bu işlemden sonra gelin oturmakta, damat evi erkek çocuk isterse bir erkek çocuk, kız çocuk isterse bir kız çocuk bulup getirmekte ve çocuğu gelinin kucağına vermektedirler. Gelin de daha önceden hazırlamış olduğu iki mendil içindeki paraları çıkartıp çocuğa vermektedir. Aynı gün damat kayınpederinin evine giderek evdeki herkesin ellerini öpmektedir. Damat, hediye olarak bir elbiselik götürmektedir¹⁸².

Düğün bittikten üç gün sonra gelin tarafı gelini ve damadı davet etmektedir. Buna “sofra” denmete ve o gece yeni damat, gelin ile birlikte gelinin evinde yatılı kalmaktadır. Düğünün haftasına, yine gelin tarafı damat tarafından kalabalık bir akraba grubunu sofraya davet etmektedir. Buradaki amaç akrabaların birbirleri ile tanışmasını sağlamaktır. Bu akraba ziyaretlerine geze ismi de verilmekte, gezelerde menü sütlü çorba, etli pilav, sarma, yumurtalı pide ve tatlılardan oluşmaktadır. Gelin gezeye giderken “emanet” denilen hediyeler götürmektedir¹⁸³.

Hayatın son durağı olan ölüm, insana acı ve keder veren bir bitiş olmaktan çok insanı korkutan, çaresiz kılan ve sırrına erilmesi güç olan bir olaydır. Zaman zaman bu korkunun baskısı altında tedirgin olan halk düşüncesi, çoğu kez çevresinde olup biten olayları, eşyanın şu ya da bu şekilde duruşunu, düşündeki bir görüntüyü ölüm için önbelirti saymıştır. İnsan, kendine ölümü sezdiren olaylardan ve nesnelere uzak durmuştur¹⁸⁴.

---

¹⁸¹ Rasim Murcaoğlu, İskeçe, 22.10.08.

¹⁸² Fethiye Hüseyinoğlu, 27.10.08.

¹⁸³ Hamide Trampa, İskeçe, 01.11.08.

¹⁸⁴ Altun, **a.g.e.**, s. 315.

Bir kişinin öleceğinin, kendi kendine dönememesinden veya her tarafının soğumasından anlaşıldığı söylenmektedir. Ayrıca hasta olan kişinin evinin çatısına bölgede kukumav kuşu olarak anılan baykuşun gelmesi veya ona yakın bir yerde ötmesi can alıcının geldiği şeklinde yorumlanmakta, o evden yahut mahalleden bir cenaze çıkacağına inanılmaktadır. Kukumav kuşuna ayrıca, “Hacı Murat” kuşu adı da verilmektedir¹⁸⁵. Ölümü yaklaşmış kişilerin, daha önceden vefat etmiş kişilerin kendilerini ziyarete geldiğini gördüklerine inanılmaktadır¹⁸⁶.

Bölge Müslüman Türkleri ölümlük olarak kefen, havlu, battaniye, çember ve pamuk hazırlamaktadırlar. Hacca giden kişiler, kefenliklerini oradan getirmektedirler. Varlıklı olanlar ölümlük hazırladıklarında bir miktar para da ayırmaktadırlar¹⁸⁷.

Öleceği anlaşılan kişinin başında sürekli Kur’an-ı Kerim okunmaktadır. Son anında okunan sure Yasin-i Şerif’tir. Yasin-i Şerif okunduğunda, ruhun kolay ve acısız olarak teslim edileceğine inanılmaktadır¹⁸⁸.

Kişi öldükten sonra üzerindeki elbiseler çıkartılmakta veya çıkarmakta zorlanılırsa yırtılmaktadır. Daha sonra ölen kişinin ayakları kibleye, baş ise diğer tarafa döndürülmekte, biraz yan yatırılmaktadır. Ölen kişi evde bekletilirse, üzerine kefen namına beyaz bir bez atılmakta, onun da üzerine bir kalıp beyaz sabunla bir bıçak konulmaktadır. Ölen kişinin akrabaları sabaha kadar odada beklemektedirler. Ölünün başında Kur’an okunmamakta ve yanında ibadet gerçekleştirilmemektedir.¹⁸⁹ Ölünün iki ayak başparmakları biri birine bağlanmaktadır. Bundaki amaç ölünün açılıp kasılmasını önlemektir. Çenesi altından üstüne doğru bağlanarak ağzının açık kalması önlenmektedir¹⁹⁰.

Ölen kişi erkek ise onu köyün imamı, kadın ise kadın hoca yıkamaktadır. Ölen kişi beyaz sabunla yıkandıktan sonra kefene sarılmaktadır. Erkeklerin kefeni üç parçadan, kadınların kefeni ise beş parçadan oluşmaktadır. Parçaların isimleri şöyledir:

- a) Gömlek: Boyundan dize kadardır.
- b) İzar: Mevtanın sarılı olduğu bez.
- c) Rifafe: Tüm vücudu saran uzun olan parça.
- d) Başörtüsü.
- e) Göğüs örtüsü.

¹⁸⁵ Fatma Alioğlu, Dedeğaç, 12.10.08.

¹⁸⁶ Fethiye Hüseyinoğlu, İskeçe, 27.10.08.

¹⁸⁷ Rasim Murcaoğlu, İskeçe, 22.10.08.

¹⁸⁸ Nazmi Hüseyin, Dedeğaç, 12.11.08.

¹⁸⁹ Cevriye Topuz, Dedeğaç, 12.10.08.

¹⁹⁰ Rasim Murcaoğlu, İskeçe, 22.10.08.

Ayrıca bu parçaların dışında mevtayı baş, bel (orta) ve ayak kısımlarından bağlamaya yarayan bir de kuşak bulunmaktadır. Vefat eden kişi üç defa boydan yıkandıktan sonra bir kez abdest aldırılmakta ve kefenlenip tabuta konulmaktadır¹⁹¹.

Cenaze evden çıktığı andan itibaren komşulardan cenaze evine yemekler getirilmektedir. Evde matem olduğu için cenaze evinde yemek pişirilmemektedir. Cenaze evden çıkınca kadınlar tarafından hatim indirilmektedir. Üç gün boyunca cenaze evinde bütün ışıklar açık kalmaktadır. Ölüyü yıkama ve hazırlama işleminde yardımcı olmuş kişilere yemeni ve şalvarlık dağıtılmaktadır. Cenaze evden çıkınca ölünün ruhu için kadınlar tarafından 71 kere tespih çekilmektedir. Tespih çeken bu kadınlara birer başörtü hediye edilmektedir¹⁹².

İskat işlemi, hem fakir hem de zengin kişiler için gerçekleştirilmektedir. Cenaze kalkmadan önce yedi veya dokuz kişi imamın etrafında toplanmakta, paralar kişiden kişiye “aldım, verdim” denilerek dolaştırılmaktadır. Bu paralar bir mendilin içinde dolaştırılmakta, bundan sonra duası okunup mezarının, imamın, cenaze işlemine yardım etmiş herkesin ve kefenin parası ayrılmaktadır. Geriye kalan paralar ise mezarlıkta dağıtılmaktadır¹⁹³.

Mevtanın üzerine konulmuş olan ferace, yaşmak ve battaniye defin işlemi bittikten sonra mezarlıktan tekrar eve getirilmektedir. Bunlar evde yıkandıktan sonra yaşça ve boyca uygun bir kişiye verilmektedir. Battaniye bazen camiye bağışlanabilmektedir. Ölümün ardından üç gün geçtikten sonra ölen kişinin elbiseleri toplanıp ya üç kişiye ya da üç haneye pay edilip verilmektedir¹⁹⁴.

Cenazenin ardından kırkıncı gün pilav yapılıp, ölen kişinin ruhu için dağıtılmakta ve Kur'an okutulmaktadır. Bölgede “kırk ipi” denilen bir uygulamaya da rastlanmaktadır. Bir kişi ölen için kırk gün boyunca Kur'an okumakta ve okuduğu her gün için bir ipe düğüm atmaktadır. Kırkıncı günün sonunda yakınlarına götürüp, o ipi vefat eden kişinin başucundaki kazığa bağlamalarını söylemektedir. Akrabaları da o ipi kazığa bağlamaktadırlar. Kırk ipine aynı zamanda “Kırk Yasin” de denilmektedir¹⁹⁵.

Cenazenin elli ikinci gecesinde mevlüt ve Kur'an okunmaktadır. Ölümünden elli iki gece sonra ölen kişinin mezarda tüm kemiklerinden ayrıldığına ve burnunun düştüğüne inanılmaktadır. O gün için kaşık helvası yapıp dağıtmak adettir¹⁹⁶.

---

¹⁹¹ Hasan Peçinek, İskeçe, 25.12.08.

¹⁹² Lütfiye Murcaoğlu, İskeçe, 22.10.08.

¹⁹³ Nazmi Hüseyin, Dedeagaç, 12.11.08.

¹⁹⁴ Fethiye Hüseyinoğlu, İskeçe, 27.10.08; Safiye Hasanoğlu, Dedeagaç, 12.10.08.

¹⁹⁵ Rasim Murcaoğlu, İskeçe, 22.10.08.

¹⁹⁶ Gülsüm Hasanoğlu, Dedeagaç, 12.10.08.

Batı Trakya'nın köy ve şehirlerinden elde etmiş olduğumuz doğum, evlenme ve ölüm gibi hayatın önemli evrelerine ait uygulamalar, bir diğer ifadeyle gelenekler ve görenekler, bölgede Türk kültürünün canlılığını ortaya koymaktadırlar. Ayrıca Müslümanlığın, bölge Türklerinin yaşamında son derece önemli bir yeri vardır. Bildirimizde zikretmiş olduğumuz bu gelenek ve göreneklerin, adetlerin bir kısmı bugünün yaşam koşulları sebebiyle zaman içinde eski canlılıklarını yitirmişlerse de, önemli bir kısmı günümüzde de yaşatılmaktadırlar. Batı Trakya Türkleri 1913 yılı sonrasında anavatandan ayrılmış olmalarına rağmen milli bilinçlerini muhafaza etmektedirler.

İSKEÇE OVA BÖLGESİNDE YAŞAM, DÜĞÜN VE DOĞUM GELENEKLERİ

Sevil ŞERİFOĞLU*

Batı Trakya Türk toplumu genel olarak Türk gelenek ve göreneklerini geçmişten günümüze taşıyarak yaşatmayı başarmıştır. Diğer taraftan geleneklerimiz bölgelere, şehirlere bazen köylere göre bile kendi içinde ufak tefek değişiklikler göstermektedirler. Bildirimizde, İskeçe'nin ova bölgesinin evlilik ile ilgili gelenekleri tanıtılacaktır. Batı Trakya genelinde olduğu gibi, İskeçe ova bölgesinde de evlilik ile ilgili gelenekler Türk örf ve adetlerine uygundur.

Tüm Batı Trakya'da olduğu gibi İskeçe ova köylerinde akraba evliklerine rastlanmaz. Eş, dost, akraba tavsiyesi ile yapılan evliklerin yanında "piyasa" adı verilen bir çeşit eş seçme geleneği diye tabir edebileceğimiz gelenek de bölgede yaşatılmaktadır. Bu durumda gençler eşlerini karşılıklı konuşarak seçme özgürlüğüne sahip olmaktadır.

Piyasa, akşam ezanından yaklaşık bir saat önce başlamakta ve akşam ezanı ile birlikte sona ermektedir. Piyasa yeri genellikle köy parkı, köy meydanı, köşe başı, yol kenarı gibi göz önünde olan bir yer olmaktadır. Erkekler piyasaya genellikle motosikletleri ile gelmektedirler. Yaşları biraz daha büyük olanlar ise araba ile gelmeyi tercih edebilmektedirler. Araçlar erkeklere, oturabilecekleri bir imkân da sunmaktadır.

Son yıllarda ova halkının eğitime verdiği önem sebebiyle piyasa geleneği eski önemini yitirmeye başlamıştır. Gençlerin çoğu okula devam ettiklerinden akşam saatlerinde okulda bulunmakta ya da ödevleri olduğu için piyasaya çıkamamaktadırlar. Yaz aylarında ve hafta sonları piyasa daha bir hareketlilik kazanmaktadır. Ova genelinde evlilikler incelendiğinde, çoğunda çiftlerin piyasada tanıştıkları, diğer bir ifadeyle gençlerin birbirlerini

---

*Gazeteci, Yunanistan. E-mail: sevilserifoglu@gmail.com

iyice tanıyarak evlenmeye karar verdikleri, bu sebeple aile bağlarının sıkı olduğu ve boşanmaların seyrek gerçekleştiği dikkat çekmektedir.

Türk geleneklerine bağlı yaşayan ova halkında, kız ve erkek kendi aralarında evlenmeye karar verdikten sonra durumu ailelerine bildirmektedirler. Bu durumda uygun zamanda erkek tarafı kızını istemeye gitmektedir.

Kız İsteme

Gençler kendi aralarında evlenme kararı verdikten sonra bu ailelere bildirilmektedir. Erkek tarafı yakın akraba, eş, dost, tanıdık her kim varsa birini “dünür” seçmekte ve onun aracılığıyla kız tarafına haber göndermektedir. Bu genelde her iki tarafı da tanıyan yakın bir akraba veya tanıdık olmaktadır. “Dünür” kız tarafına “*Hayırlı bir iş için rahatsız edeceğiz*” diye haber vermekte, kız tarafının buna yanıtı “*Buyursunlar gelsinler*” olmaktadır. Ailenin eğer kızını vermeye niyeti yoksa “*Müsait değiliz*” diye cevap göndermektedir.

Bazen erkek tarafı, kız tarafına haber vermeden kız istemeye “dünür” gönderebilir. Bu durumda eğer kızın gönlü yoksa veya ailesi kızını vermeyi düşünmüyorsa kız dünüre çıkmamaktadır. Bu durum, sessizce verilmiş bir cevap olarak yorumlanabilir. Dünüre kızın ailesi tarafından uygun bir cevap verilmekte ve kibarca geri gönderilmektedir.

Erkek tarafından gelen habere olumlu cevap alınması ile kız isteme başlamaktadır. Kız isteme genelde Pazar veya Çarşamba geceleri gerçekleştirilmektedir. Ertesi sabah Pazartesi veya Perşembe olacağı için, kızın hayırlı bir gecede istenmesi amaçlanmaktadır.

Kız istemeye dünür ile birlikte erkek tarafından anne-baba, amca, teyze, kardeş ile birlikte yaklaşık 5-6 kişi ile gidilmekte, ancak grup içerisinde damat adayı yer almamaktadır. Bu eski gelenek ovada hala devam etmektedir.

Kız ve ailesi gelenleri kapıda karşılayarak içeri almakta ve hal hatır sormaktadır. Gelin adayı da tek tek el öpmekte, hal hatır sormakta ve dışarı çıkmaktadır. Daha sonra kız güzel fincanlarda kahveleri getirmektedir. Kahveleri ikram ettikten sonra tekrar odadan çıkmaktadır. Kahveler içildikten sonra “dünür” kızın ailesinin en büyük üyesine yönelerek “*Allah'ın emri Peygamberin kavli ile kızınızı oğlumıza istiyoruz*” demektedir. Kız tarafı dinledikten sonra hiç bir yorum yapmamakta, “*Biz bir düşünelim, kızımıza soralım*” cevabını vermektedir. Dünürçüler niyetlerini açıkladıktan sonra fazla oturmayarak kalkmaktadırlar.

Birkaç gün sonra uygun gün belirlenip kız tarafına haber verilmekte ve ikinci kez kız istemeye gidilmektedir. Erkek tarafı giderken kız evine çiçek, pasta ve çikolata götürmektedir. Kız tekrar istenmekte ve kızın ailesi de “*Kız ve oğlan birbirlerini görmüş, sevmişler. Bize söz düşmez. Hayırlısı olsun.*” diyerek cevap vermektedir. Bu, kızın verildiği anlamına gelmektedir. Kız da içeride pastayı keserek herkese ikram etmektedir.

Söz Bohçası

Kız verilecekse, kız tarafı önceden erkek tarafına verilmek üzere küçük bir söz bohçası hazırlamaktadır. Bu genelde güzel bir bohça içinde damat için bir gömlek, çorap ve mendilden oluşmaktadır. Erkek tarafı giderken bu bohça kız tarafından dünüre verilmekte ve dünür bunu söz olarak almaktadır. Erkek evine gelince de bohçayı evde bekleyen damada vererek bahşişini almaktadır.

Daha sonraki günlerde erkek tarafı da bir söz bohçası içine; bir kadife kumaş, ovaya özgü iğne oyalı bir grep ile bir altın koyarak dünür aracılığıyla kıza göndermekte ve bu şekilde söz adetleri tamamlanmaktadır. Bu söz bohçalarındaki hediyeler uygun bir yerde sergilenerek tebrik etmeye gelen misafirlere gösterilmektedir.

Küçük Nişan

Küçük nişan ve küçük nişanda ne götürüleceği ailelerin arzusuna kalmış bir şeydir. Bunu aileler karşılıklı konuşup anlaşılmaktadır. Bazı aileler küçük nişanı hiç yapmamaktadırlar. Yapılacaksa önceden belirlenen gün ve saatte aileler İskeçe’de buluşmakta, gelin ve damat için alışveriş yapmaktadırlar. Günümüzde genellikle gelin ve damat ne isterlerse karşılıklı olarak birbirlerine almakta ve evlerine getirmektedirler.

Geline alınan eşyalar genellikle; altın set (yüzük, künye, gerdanlık, küpe), saat, iç çamaşırı, çanta, ayakkabı, kemer, elbise, havlu olmaktadır. Damada alınan eşyalar ise genellikle; gömlek, kazak, ayakkabı, kemer, saat, iç çamaşırı, pijama, terlik ve havludur. Alışveriş sonrası her iki taraf da karşı tarafa aldıkları tüm eşyaları kendi evlerine götürmektedirler. Belirlenen bir günde yakın akrabalar davet edilmektedirler. Bir kumaş üzerine ki bu genelde beyaz dantelli bir çarşaf olmaktadır, alınan eşyalar güzelce dizilerek iğnelenmektedir. Her iki tarafta da gerçekleştirilen bu işleme “nişan düzmek” denilmektedir. Hazırlanmış olan nişan, belirlenen bir gece bütün köy halkı ve akrabalar davet edilerek gösterilmektedir. Bu genelde Çarşamba veya Pazar akşamı olmaktadır. Sabahında da dünür önce kız tarafındaki nişanı alarak erkek tarafına götürmekte, sonra erkek tarafındaki nişanı alarak kız tarafına götürmektedir. Böylece nişan değişimi gerçekleşmiş olmaktadır.

Her iki tarafta da hazırlanmış nişanlar gelenler görsün diye bir odaya konmakta ve yaklaşık kırk gün boyunca sergilenmektedir. Nişanla birlikte erkek tarafı kız tarafına damla sakızı, “nişan kokusu (mis kokusu)” ve çikolata göndermektedir. Nişana gelenlere mutlaka nişan kokusu ikram edilmektedir. Damla sakızı kızlara verilmekte, çikolata ise yakın akrabalara sunulmaktadır. Nişanı tebrik etmeye gelenlere de lokum ikram edilmektedir.

Büyük Nişan

Aileler kendi aralarında düğün gününe karar verdikten sonra büyük nişan alışverişi gerçekleştirilmektedir. Büyük nişanda altın takı alışverişi yapıldığından dolayı alışveriş için genellikle Türkiye veya Gümülcine tercih edilmektedir. Bu nişan, daha ziyade geline alınan altın takılardan oluştuğu için büyük nişan adımı almakta ve bazı aileler tarafından asıl nişan olarak kabul edilmektedir. Alınan takılar nikâh günü geline gönderilmektedirler. Büyük nişanda alınan eşya ve takılar ailelerin arzusuna kalmış bir şeydir. Ama genellikle, 6 bilezik, inci, 1 altın set (yüzük, künye, gerdanlık, küpe), 15-25 altın, 1 beşibirlik, 2 takım kıyafet, manto ve ayakkabıdan oluşmaktadır. Ayrıca gelinin ve damadın ailesine de çeşitli hediyeler alınmakta ve büyük nişanla birlikte gönderilmektedir.

Düğün günü belirlendikten sonra aileler hazırlanmaya başlamaktadırlar. Ev damat tarafına aittir. Bazen gelin için yeni ev yapılmakta, bazen de mevcut ev onarılıp yenilenmektedir. Kız tarafı ise eve gerekli olan eşyalar ile çeyiz almaktadır. Düğünden önce bitirilmiş olan ev karşılıklı zevklere göre hazırlanarak döşenmektedir. Aileler yıllardır düğün için yapmış oldukları birikimlerini hiçbir masraftan kaçınmadan kullanmaktadırlar.

Kına

Ova köylerinde düğünler bir hafta boyunca devam etmektedir. Düğün günü belirlenirken, düğünün son günü Pazar veya Perşembe'ye denk gelecek şekilde ayarlanmaktadır. Kına da düğünden bir hafta önce Perşembe veya Pazartesi günü yapılmaktadır.

Kına kız tarafına aittir. Erkek tarafından da damadın annesi ve yakın akraba bayanlar davet edilmektedirler. Kına günü gelin aday, annesi ve yakın akrabaları gelen misafirleri kapıda karşılayarak içeri almaktadırlar. Kına genellikle çok kalabalık olmaktadır. Misafirler kız tarafının evine sığmazsa yakın komşulara da geçirilmektedirler. Misafirlerin gelmesi bittikten sonra, bu genellikle öğlen ezanının okunmasından sonra olur, kına başlamaktadır.

Gelin aday o gün mutlaka kırmızı bir kıyafet veya harballı (bindallı) giymektedir. Gelin bahçede bir yastık veya sandalye üzerine oturtulmaktadır. Yastığın altına ise biraz ip ve kesici bir alet konulmaktadır. Anlamı da gelinin saçının (kına saça yakılacağından) ip kadar uzun ve sağlam olması, bıçak ile dahi kesilememesidir. Bu objeler nazar değmemesi için de konulmaktadır.

Bu arada gelen misafirlere çikolata ikram edilmekte ve kına yakılacak diye haber verilmektedir. Kına yakılmadan önce gelinin yüzü örtülmektedir. Kınanın geline gösterilmesi uğursuzluk olarak kabul edilmektedir. Gelinin başına, yakın akraba iki genç kadın tarafından kına yakılmaktadır. Günümüzde gençler başlarına kına yakmak istemedikleri için gelenek yerine gelsin diye kına bir kabın içine konulup gelinin başının üzerinde tutulmaktadır.

Kına yakıldıktan sonra gelinin aile büyüklerine haber verilmekte ve sırasıyla babaanne, anneanne, anne, abla gibi yakınları gelinin kinasına bahşış bırakmaktadırlar. Sonra kayınvalide ve yakınlarına da haber verilmekte ve onlar da bahşışlerini bırakmaktadırlar. Yakınlarının ardından kınaya davet edilen herkes bahşışini bırakmaktadır. Bu bahşış akrabaların yakınlıklarına göre değişmekle birlikte gelinin annesi ve kayınvalidesi mutlaka altın ve metal para vermektedirler. Metal para bırakılması evliliğin demir gibi sağlam olması, sağlam temeller üzerine oturması ve evliliğin hiç bir Şekilde bozulmaması içindir. Kına yakılması iŐleminden sonra herkes tekrar odalara dđnmektedir. Gelin kayınvalidesinin onun için getirdiği kırmızı terliği giymekte, oyalı kırmızı çemberi veya eŐarby başına bağlamaktadır.

Kına yakıldıktan sonra misafirlere yemek verilmektedir. Bu ova kđylerine özgđ büyük cemiyetlerde yapılan geleneksel yemektir. Önce tavuk suyu çorba, etli nohut ve salata, ardından etli pilav, ayran ve baklava ikram edilmektedir.

Daha sonra misafirlere kat denilen, aileler için alınan eşyalar gđsterilmektedir. Gelin tarafı damat evi ve yakın akrabaları için ayrı ayrı kat denilen hediye bohçalarını hazırlamaktadır. Bu bohalarda genellikle; çember, elbiselik kumaş, havlu, terlik, tespih, çorap, mendil, i amaŐı, gibi eşyalar yer almaktadır. Dđęünden sonra hediyeler sahiplerine verilmektedir. Damat evine gđnderilmeden Önce kınada iki geç kadın tarafından bu bohçalar her odada tek tek açılmakta, misafirlere gđsterilmektedir. Misafirler bunları da gđrdükten sonra hayırlı olsun dileklerini ileterek kınadan ayrılmaktadırlar.

Ispap (Nikâh)

Kınadan sonra Perşembe gđnđ veya gecesi kız evinde nikâh kıyılmaktadır. Nikâh için erkek tarafından yakın akraba erkekler ve kayınpeder kız evine gitmektedir. Nikâha giderken büyük nişan da gđtürölmektedir. Nikâh işleminde kızın kđyündeki imam gđrevli olmaktadır. Çünkü imam kızın medeni durumunu bilmektedir. Kız ile erkeğin isimlerini almakta, müftölükteki kayıtlarını araŐtırarak yapılacak olan nikâh için evlenecek kişilerin dine aykırı bir durumu var mı diye bakmaktadır. Müftüden Arapça yazılı izinnameyi, belediyeden de evlendirme belgesini almaktadır.

Nikâh için kız ve erkek tarafından ikişer vekil, kız ile erkeğin rızasını ayrı ayrı almaktadırlar. İmam ve vekiller ayrı bir odada kız için nikâh bedelini gđrüşmektedirler. Bu olaya karar kesimi ismi de verilmektedir. Karar kesiminde damat tarafı kıza “mihir” adı verilen altın takı ve para vermektedir. Mihir, Allah’ın tek oluşu anlamında 1-3-5 gibi tek sayı olarak kararlaŐtırılmaktadır. Karar kesimi bitince imam Şahitler huzurunda nikâhı kıymaktadır. Nikâh duası okunmakta ve imam nikâh parasını alarak izinnameyi Müftölüğe

götürüp onaylatmaktadır. İzinnameyin onaylatılmasıyla bir iki gün içinde nikâh işlemi tamamlanmaktadır. Sonrasında imam izinnameyi kız evine teslim etmektedir.

Nikâh kıyıldığı gece kız evinde bulunan misafirlere yiyecek ve içecekler ikram edilmektedir. Damadın gelin evine gitmemesi, kendi evinde beklemesi gelenektir. Nikâhtan sonra orada bulunanlara lokum ve beyaz mendil verilmektedir. Buna nikâh mendili de denilmektedir.

Düğüne Çağırma

Belirlenen düğün tarihine yaklaşıldığında, hazırlanan davetiyeler dost ve yakınlarla gönderilmektedir. Çok uzakta bulunan akraba ve dostlar, telefonla da davet edilebilirler. Köy halkı düğüne, iki genç kız veya genç delikanlı tarafından davet edilmektedir. Eğer yakın akraba genç yok ise, köyde birine para karşılığında bu iş yaptırılmaktadır. Bu kişiler köydeki her aileyi gezerek düğün sahibinin davetini ve selamını iletmektedirler. Bu genellikle düğünün başladığı gün olan birinci gün sabahı olmaktadır.

Çeyiz Alma

Düğün hazırlıkları başladığında belirlenmiş olan bir günde damat tarafından bir grup, kız evine çeyiz almaya gitmektedir. Kız evi damat tarafını kapıda karşılamaktadır. Kahve ikramının ardından gelinin erkek kardeşi ya da akrabalarından bir erkek çocuk çeyiz sandığının üstüne oturmakta ve damat tarafından bir kişi ile (bu genellikle dünür olmaktadır) pazarlık yapmaktadır. Çocuk dünürün verdiği parayı yeterli bulunca sandığı teslim etmekte ve çeyiz erkek evine götürülmek üzere arabalara yerleştirilmektedir.

Genç erkekler çeyizi taşıma esnasında ağır eşyalarda, “çok ağır taşıyamıyoruz” diye sitem etmektedirler. Bu durumda kendilerine mendil içinde bahşiş verilmektedir. Damat çeyizi evde karşılamakta ve eşyaları arabalardan indirenlere bahşiş vermektedir.

Düğünün Birinci Günü - Takı Gecesi

Düğünün ilk günü gelin sabah erkenden kuaförde saçını taratarak gelinliğini giymektedir. Kuaförden eve gelince de ailesinin elini öpmektedir. Ailesi geline altın takmaktadır. Daha sonra yakın akraba bir genç hanım ile evleri yakın olan akrabalar tek tek evlerinde ziyaret edilmektedirler. Gelin el öpmekte, akrabaları da ona hediye (para) vermektedirler. Evi uzak olan akrabalar olduğunda, bu akrabalar kız evine geldiklerinde gelin onların ellerini öpmekte ve onlar da hediyelerini vermektedirler. Bu ilk güne özgü bir gelenektir.

Damat tarafında ise o gün yemek hazırlıkları yapılmaktadır. Damat evinde ertesi gün yemek verileceğinden, hazırlıkların bir gün önce başlatılması gerekmektedir. O gün ve gece

damat evinde eğlence gerçekleştirilmez. Kız evinde eğlence (çalğı) vardır. Kız evindeki eğlence öğleden sonra başlamaktadır.

Akşam olunca kadın – erkek yakın akrabalar damat evinde toplanmaktadırlar. Burada onlara etli pılav ve ayran ikram edilmektedir. Yemeğin ardından damatla akrabalar hep birlikte arabalarla konvoy halinde kız tarafına takı takmaya gitmektedirler. Takıya sadece gençler gitmektedir. Kayınvalide, kayınpeder ve onların yaşıtı kişiler gitmezler.

Damat ve beraberindekiler, kız evinde gelin ve akrabaları tarafından kapıda karşılanmaktadırlar. Daha sonra gelin ve damat dans etmekte ve karşılama oynamakta, ardından takıya geçilmektedir. Takı bittikten sonra damat ve beraberindekilerin kız evinden ayrılmasıyla düğünün birinci günü sona ermektedir.

Düğünün İkinci Günü - Davulların Çıktığı Gün

İkinci gün damat tarafında düğün erken saatlerden itibaren başlamaktadır. Sabah erkenden düğün için tutulmuş olan davul ve zurna ekibi köyün başına gelmektedir. Burada onları köyün genç delikanlıları karşılamaktadır. Gençler davul zurna eşliğinde oynaya oynaya öğleye doğru damat evine gelmektedirler. Damat arkadaşlarını kapıda karşılamakta ve hazırlanmış olan sofralara davet etmektedir. Gençler orada akşama kadar yiyip içip eğlenmektedirler. O gün gece ilerleyen saatlere kadar erkeklere yemek verilmektedir.

Yine damat evinde yakın akraba genç kız ve gelinler, Batı Trakya'ya özgü bir başörtüsü olan iğne oyalı “grep”leri başlarına bağlayıp “gelin teli” denilen telleri de iki örgü şeklinde takarak “tellenmektedirler”. Bu ova köylerinde düğünlere ayrı bir güzellik katmaktadır. O gün ve gece gelen kadınlara damat evinde etli pılav, ayran ve tahin helvası ikram edilmektedir. Eğlence gecenin geç saatlerine kadar devam etmektedir.

Kız tarafında da eğlence öğleden sonra başlamakta, gecenin ilerleyen saatlerine kadar sürmektedir. Kız evinde de düğünün ikinci günü genç kız ve gelinler tellenmekte, müzik eşliğinde oynayıp eğlenmektedirler. Burada da gelen misafirlere etli pılav, ayran ve baklava ikram edilmektedir.

Bayan misafirler düğün sahiplerine hediye götürmektedirler. Bu hediyeler genellikle; bardak, fincan takımı, tabak, nevresim takımı gibi eşyalar olmaktadır. Yakın akrabalar da gençlerin neye ihtiyacı varsa onu temin etmekte veya düğün hediyesi olarak para vermektedirler.

Düğünün Üçüncü Günü – Alay Günü

Düğünün son günü olan alay günü, gelin ve damat evinde müzikli eğlence (çalgılar) öğleye doğru başlamaktadır. Giyinip süslenmiş misafirler yavaş yavaş düğüne gelmektedirler. Yine yakın akraba genç kız ve gelinler tellenmektedirler. Damat ve gelin evlerinde alay günü

gelen erkeklere yemek verilmektedir. Kadınlara alay günü yemek verilmez. Sadece damat tarafında gelin almaya gidecek olan kadınlara yemek verilir. Kız evinde ise giyinip süslenmiş olan gençler oynayarak alayı beklerler.

Öğle namazından sonra damat ve yakın arkadaşları davul zurna eşliğinde evin önüne gelmektedirler. Orada damadın göğsüne “yağlık” denilen eskiden kalma sim işleme mendillerden oluşan kare bir örtü asılmaktadır. Damadın arkadaşlarına da beyaz mendiller asılır. Daha sonra önce yakın akraba kadınlar, sonrasında ise erkekler damada el öptürüp takı takmaktadırlar.

Takının ardından damat ve arkadaşları, bahçenin ortasında onlar için hazırlanmış bir masaya alınmaktadırlar. Orada damat tıraşı gerçekleştirilmektedir. Tıraş yapılırken kadınlar damat masasının diğer ucuna sırasıyla “tırış hediyesi” bırakmaktadırlar. Tıraş sona erdikten sonra erkekler sırayla damada “para yapıştırmaktadırlar”. Tıraşın ardından “gelin alıcılar” arabalara binip davul zurna eşliğinde kız evine gitmektedirler. Bu arada damat, gelin almaya gitmeyip gelini evde beklemektedir. Kız evine varıldığında erkekler ayrı, kadınlar ayrı yerlere alınmaktadır. Erkekler erkek tarafından getirilmiş olan mezeler ikram edilmekte ve gençler davul zurna eşliğinde eğlenmektedirler.

Gelin ve annesi gelini almaya gelen misafirlerin, yani “alaycılar”ın yanına çıkmamaktadırlar. Gelinin yakın akrabası kadınlar, alaycı kadınları kapıda karşılayıp hoş geldiniz demektedirler. Damadın annesi ve yakın arkadaşlarının anneleri, bir diğer ifadeyle “kayınvalideler” sıraya geçmektedirler. Gelinin yakın akrabalarından evli kızlar ve gelinler bunların iki yanlarında durarak oturacakları yerlere kadar eşlik etmektedirler. Kayınvalideler de onlara kumaş ya da bluz gibi hediyeler vermektedirler.

Alaya gelen kadınlar oturtulduktan sonra lokum ikram edilmektedir. Lokumu alan herkes karşılığında tepsiye para bırakmaktadır. Ardından şerbet geldiğinde de aynı işlem gerçekleştirilmektedir.

Biraz bekledikten sonra kayınvalideler bir odaya alınmaktadırlar. Gelin diğer tarafta yakın akraba kadınlar ile vedalaşmaktadır. Gelinin başına annesi tarafından yeşil bir grep örtülmektedir. Yüzü kapalı olarak kayınvalidelerin yanına alınmaktadır. Gelin hepsinin elini öperek “hoş geldiniz” demektedir.

Daha sonra kayınvalide de gelinin başına yeşil bir grep attıktan sonra her şeyin hayırlı ve tatlı olması için gelinin başına bir paket misafir şekeri dökmektedir. Diğer “kaynanalar” da gelinin başına birer eşarp koymaktadırlar. Daha sonra bunlar toplanmakta ve gelinin başında sadece annesinin grebi kalmaktadır. Kayınvalideler dışarı çıkarak arabalara binmektedirler. Gelinin yanına babası, dedesi ve yakın akraba erkekler gelmekte ve tek tek

gelinle vedalaşmaktadır. Ardından gelin yüzü kapalı bir şekilde iki bekâr delikanlı tarafından kollarından tutularak gelin arabasına bindirilmektedir. Alay hareket ederken kız tarafından bir kişi gelin arabasının arkasından evliliğin su gibi ve bereketli olması için pirinçli su dökmektedir.

Alay davul zurna eşliğinde damat evine gitmek üzere yola çıkmaktadır.

Koltuk ve Güvey Sofrası

Baba evinden yola çıkan “gelin alayı” davul zurna eşliğinde köye gelmektedir. Alayın geldiğini duyan köy halkı da yavaş yavaş damat evinde toplanmaktadır. Bu arada gelin arabası yolda çocuklar ve gençler tarafından önüne geçilerek durdurulmakta, damattan bahşişini alan kişi arabanın önünden çekilerek alayın gitmesine izin vermektedir.

Köyün gençleri alayı köyün ortasında karşılayıp gelin arabasını durdurmaktadırlar. Gençler gelin arabasının önüne geçip davul zurna eşliğinde yavaş yavaş oynayarak birkaç saatte damat evine gelmektedirler. Gelin arabası kapının önüne yanaştığında gelinin yüzü annesinin yeşil grebi ile örtülüdür. Damat da içeriden yakın akraba genç kızlar tarafından kollarına girilmiş bir şekilde dışarı çıkartılarak gelinin yanına getirilmektedir. Damadın gelinin yüzünü açtığında “hoş geldin” deyip koluna girerek içeriye götürmesine “koltuk” denilmektedir.

Damat gelini karşılamaya giderken toplanan halka bozuk para ve şeker atmaktadır. Çocuklar paraları toplar, kadınlar da şekerlerden almaya çalışırlar. Bunlara “damat şekeri” adı verilmektedir. Damat şekerinin uğur getireceğine ve bazı hastalıklara şifa olacağına inanılmaktadır. Damat şekerini o gece yastığının altına koyan genç kızların ise evlenecekleri kişiyi rüyalarında görecekleri düşünülmektedir. Bu nedenle damadın attığı şekerler çok değerlidir ve halk bu şekerlerden almak için birbirleriyle adeta yarışmaktadır.

Damadın kolunda içeriye götürülen geline yakın akraba kadınlar hoş geldin demektedirler. Daha sonra gelin ve damat dışarı çıkıp davul zurna eşliğinde arkadaşlarıyla ve yakın akrabalarıyla oynamaktadırlar.

Oyundan sonra damat evinde toplanan köy halkına etli pilav ve ayran ikram edilmesine “gelin-güvey sofrası” adı verilmektedir. Yemekten sonra herkesin iyi dileklerini bildirip oradan ayrılmasıyla düğün sona ermektedir.

Duvak Günü

Düğünün ertesi gününe “duvak günü” denilmektedir. O sabah gelin ve damat, damadın ailesini ziyaret etmekte ve orada toplanmış olan yakın akrabaların ellerini öpmektedirler. Aile büyükleri de geline hoş geldin diyerek altın ve para gibi hediyeler verirler.

Aynı gün yeni gelin iğne oyalı bir “grep”i başına bağlayıp “gelin teli” denilen telleri iki örgü şeklinde takarak “tellenmekte” ve bu şekilde damatla birlikte yakın akrabaları evlerinde ziyaret etmektedir. Bir diğer ifadeyle yeni gelin o gün akrabalarla tanıştırılmaktadır. Akşam da yeni gelin kayınvalidesinin evinde yemek yemektedir.

Duvak gününün ertesi akşamı yeni gelin ve damat gelinin annesine yemeğe gitmektedirler. Birkaç gün sonra gelinin ailesi bir akşam damadın ailesini ve yakın akrabalarını kendi evlerine yemeğe davet etmektedir. Bu yemekte aileler iyice tanışıp kaynaşmaktadırlar. Aynı şekilde damadın ailesi de gelinin ailesi ve yakın akrabalarına bir yemek daveti gerçekleştirmektedir. Bunlara “büyük davet” denilmektedir. Daha sonraki akşamlarda da sırayla bütün akrabalar gelin ve damadı akşam yemeğine davet etmektedirler. Bunlar da “davet” ismiyle anılmaktadır. Bu davetlerde genellikle misafirlere ova köylerinde mevlitlerde ikram edilen çorba, etli nohut, etli pilav, ayran ve tatlı ikram edilmektedir. Son yıllarda büyük davetleri aileler sadece kendi aralarında yapmaya başlamışlardır.

Yeni geline evde üç gün boyunca iş yaptırılmamaktadır. Gelin yeni evine gelir gelmez iş yapmaya başlarsa, evliliği boyunca işinin hiç bitmeyeceğine inanılmaktadır.

Düğün Yemekleri

İskeçe ova köylerinde; düğün, mevlit, kına denildiğinde ilk akla gelen geleneklere bağlılık ve geçmişten günümüze kadar gelmiş geleneksel cemiyet yemekleridir.

Son yıllarda yiyeceklerdeki çeşitlilik, malzeme bolluğu, bunlara ulaşmadaki kolaylıklar yemek kültüründe gözle görülür ve hızlı değişimi beraberinde getirmiştir. Her şeye rağmen düğün yemeklerinin hazırlanması, pişirilmesi ve sunumu İskeçe ova köylerinde kolay kolay değişmeyecektir. Bu da bir milletin alışkanlıklarına, köklü kültürüne ve geleneklerine gönülden sahip çıkmasının göstergesidir.

Düğünün asıl yemeği; etli pilav, ayran, tahin helvası veya cevizli baklavadır. Ama “kına”da ve düğün sonrası yapılan “büyük davet”te ova köylerine özgü yemekler yapılmaktadır.

Bunlarda baş yemek, bol tavuk suyu ile iyice kaynatılıp özlenmiş pirinç ve ince kıyılmış tavuk eti ile pişirilmiş meşhur “kına çorbası” da denilen “tavuk suyu” çorbadır. 7 - 8 kişiye yetecek büyüklükte metal tek bir tas ile masaya getirilmektedir.

Bu arada beslenme kültürümüzde önemli bir yere sahip olan ekmek ve ayranın da sofraya hazırlanırken unutulmaması gerekmektedir. Eskiden tek büyük tasla sofraya konan ayran, günümüzde plastik bardaklar ile servis edilmektedir.

İkinci yemek ise anlatılması zor, fakat nefis pişmiş etli nohut yemeğidir. Etli nohut yemeği için önce nohut yemeği ve et ayrı ayrı pişirilmektedir. 7 - 8 kişiye yetecek kadar,

nohut yemeği üzerine et konarak tepsiyle sofraya gönderilmektedir. Düğün yemeklerinde öncelikle dana, inek ve koyun etleri kullanılmaktadır.

Sofraya daha sonra, haşlanmış etler ile albenisi daha da artırılmış olan etli pilav gelmektedir. Bu yemekler bütün cemiyetlerin vazgeçilmezleridir.

Sofraya en son gelen ise özenle hazırlanmış baklavadır.

Büyük davette bu yemeklerin yanında ayrıca yaprak sarması ve paluze denilen ekşili tatlı ikram edilmektedir.

Doğum ve Bebek Gelenekleri

Oğlunu veya kızını evlendiren her anne ve babanın ilk düşünceleri torunlarını kucaklarına alıp sevmektir. Onun için de kız ve oğlan evini kızlarının veya gelinlerinin hamilelik haberini almak çok mutlu etmektedir. Ova köylerinde edep duygusu çok önemlidir. Hamilelik de bu nedenle 2-3 ay gizlenmekte, daha sonra gelinin veya kızın hamile olduğu hısım akrabaya açıklanmaktadır. Bunu da genellikle kayınvalide müjde şeklinde önce gelinin annesine, daha sonra da diğer akrabalara söylemektedir. Hamileliğin son dönemlerinde gelin, özellikle büyüklerin yanında büyümüş karını görünmemeye özen göstermektedir.

Hamilelik anlaşılıp aşikâr olunca, gelecek torunun cinsiyeti merak edilmeye başlanmaktadır. Günümüzde tıp ilerlediği için bunu öğrenmek artık kolaydır. Fakat geçmiş yıllarda hamile kadınların çocuklarının cinsiyetlerini belirlemek için bir takım yollara başvurulmaktaymış.

Bunlardan bir kaç tanesini zikredeceğiz: İki minder hazırlanır, minderlerden birinin altına makas diğerinin altına bıçak konulmuş. Anne adayı çağrılarak seçtiği minderin üzerine oturması istenirmiş. Altında makas olan minderin üzerine oturursa doğacak çocuğun kız, bıçak olana oturursa doğacak çocuğun erkek olacağına inanılmış. Ayrıca anne adayının yüzü lekelenip çil basarsa bebeğin kız, güzelleşiyorsa erkek olacağı düşünülürmüş. Yine anne adayının karnı kalçalara doğru yaygın olursa bebeğin kız, öne doğru sivri olursa erkek olacağı söylenirmiş. Günümüzde yaşlılar gençlere hala bu yöntemleri söylemektedirler.

Aşerme sırasında kadının yediği yiyeceklerle ilgili de bazı inanışlar bulunmaktadır. Mesela hamile kadın ekşi yerse çocuğunun kız, tatlı yerse de erkek olacağı inancı vardır. Bunun için “*Ye tatlıyı doğur Hakkı’yi, ye ekşiyi doğur Ayşe’yi*” gibi bir deyim dahi mevcuttur.

Bölgede hamile kadının canının ne isterse onu yemesi gerektiğine, yemezse çocuğun herhangi bir yerinde o yiyeceğe benzer iz çıkacağına inanılmaktadır. Bu yüzden de hamile kadınlara bütün yiyecekler tattırılmaktadır. “*Senin canın çekmese de çocuğun canı çekmiştir*”

denilmektedir. Çocuğun hırsız olmaması için anne adayını habersiz kimsenin herhangi bir şeyini alıp yememektedir.

Hamile kadının saçını kestirmesi halinde çocuğun ömrünün kısa olacağına inanılmaktadır. Yüzü renksiz olur veya çocuğa bir şey olur düşüncesiyle anne adayları cenazeye gitmemekte veya cesede bakmamaktadırlar. Günler geçip doğum yaklaşmaya başlayınca bebekle ilgili hazırlıklar da hızlanmaktadır. Anne adayının evi temizlenip badana yapılmaktadır. Bebeğe alışveriş yapılmakta, ancak bu alışveriş fazla abartılmamaktadır. Genellikle bebeğin ilk doğduğunda giyebileceği kadarı ile yetinilmektedir. Fazla alışveriş ve özenin iyilik getirmediği inancı vardır.

Günümüzde ova köylerinde doğumlar artık hastanelerde gerçekleştirilmektedir. Fakat geçmişte ebeler yardımıyla doğum evlerde gerçekleşirmiş. Hemen hemen her köyde bir ebe bulunmaktaymış. O dönemde hamilenin doğum sancıları başladığında ebeye haber verilir, başka kimseye söylenmezmiş. Söylenirse doğumun zor olacağına inanılmış. Günümüzde de doğumun gerçekleşeceği aile dışında pek fazla kimseye söylenmemektedir. Hatta gelinin annesine bile doğum olduktan sonra müjdecî gönderilmektedir. Müjdecî genelde bir çocuk olmakta ve müjdecî çocuğa kızın annesi tarafından hediye - para verilmektedir. Müjdecî çocuk diğer yakın akraba ve komşulara da gönderilmektedir. Böylece doğumun gerçekleştiği herkese duyurulmuş olmaktadır.

Bebeğin doğduğunu duyan yakınları günümüzde hastaneye “*Geçmiş olsun*” demeye gitmekte, genelde çiçek ve meyve suyu götürmektedirler. Ayrıca çok yakın akrabalar hem erkek tarafına hem de kız tarafına “göz aydınlığına” yani yeni anneanne ve babaannelere “*Gözünüz aydın olsun*” demeye gitmektedirler.

Ova köylerinde bebekle ilgili gelenekler oldukça fazladır. Bebek annesiyle hastaneden eve çıkınca, bebeği kutlamaya gelen misafirler doğum yapmış anne tarafından bebekle beraber loğusa yatağında kabul edilmektedirler. Bir kutlama mekânı olan loğusa yatağı özenle süslenmektedir. İşlemeli yatak örtüleri, çarşaf ve yastıklarla bezenmektedir. Benzer şekilde bebeğin beşiği de süslenmektedir. Anne ve bebeği kötülüklerden korusun diye bebeğin yatağına yakın bir yere süpürge, maşa, ateş konulmaktadır. İnanışa göre doğumdan sonraki kırk gün anne ve çocuk birçok zararlı etkiye açıktır. “*Loğusanın mezarı kırk gün açık kalır*” sözü bununla ilgilidir. Nazar ya da “göz değmesi”nden korunmak için anneye ve bebeğe nazarlık takılmakta, loğusaya kurşun dökülmektedir. Bebeğe nazar değmemesi için nefes almasına engel olmayacak bir yüz örtüsü örtülmektedir. Nazarın en kötü etkilerinden birinin loğusanın sütünün kesilmesi olacağı inancı vardır. Kendisini görmeye gelenleri lohusanın “güle güle” diyerek uğurlamasının da sütünün kesilmesine neden olacağı, yaygın

inanişlardandır. Ziyarete gelenlerin getirdiği yiyeceklerden önce loğusanın tatması ya da yemesi gerekmektedir. Bu yapılmazsa da annenin sütünün kesileceğine inanılır. Loğusalıkta özenle üstünde durulan konulardan biri de kırk gün süreyle anne ve çocuğun evden dışarı çıkarılmamasıdır. Bunun yanı sıra aynı günlerde doğum yapmış iki annenin karşılaşmamasına da özen gösterilmektedir. Karşılaşırlarsa “kırklarının karışacağına” ve loğusaların kötü etkileneceğine inanılmaktadır.

Bu kırk gün içerisinde gerçekeştirilen, ova köylerine özgü çeşitli gelenekler mevcuttur. Bunlar yeni anneanne ve babaanne tarafından bebek ve annesi için gerçekeştirilmektedir. Anneanne doğumdan kısa bir süre sonra bir akşam yakın akrabalarından genelde yaşlıca olanları toplayıp, loğusaya “*Geçmiş olsun*” demeye götürmektedir. Kız tarafından gelen bu misafirlere kahve, tatlı, börek, çörek gibi çeşitli ikramlarda bulunmaktadır. Bu genelde bebeğin doğduğu ilk on gün içerisinde gerçekeştirilmektedir.

Bebek yirmi günlük kadar olunca, bebeğin babaannesi tarafından bir yemekli “bebek günü” düzenlenmektedir. Bu “bebek günü”ne sadece kadınlar katılmaktadırlar. Bu güne babaanne akrabalarını, dostlarını ve tanıdıklarını davet etmektedir. Ayrıca anneaneyi de yakın akrabaları ile davet etmektedir. Babaannenin durumuna göre bu “bebek günü” 15-40 sofrası arasında değişen bir yemek olmaktadır. Bu misafirlerin yaklaşık 5-10 sofrasını anneanne getirmektedir. Bu gelen misafirler bebeğe ve annesine çeşitli hediyeler getirmektedirler. Bu hediyeler genellikle giyecek ve para olmaktadır. Ama muhakkak loğusaya hediyeinin yanında para verilmektedir. Bu paraya “yaş uzatma” parası denilmektedir. Para verilirken “*Bebeğinizin yaşı uzun olsun*”, “*Bebeğiniz uzun ömürlü olsun*” veya “*Allah analı babalı büyütsün*” gibi dileklerde bulunmaktadır. Bu hediyeler odanın birinde herkesin görmesi için sergilenmektedir. Bu uygulamaya “askı” adı verilmektedir. Yakın akrabalar “bebek günü”ne kadar kendi “askı”larını getirmektedirler. Bu hediyeler duvarlara asılmaktadır. Bu “askı”lardan en önemlileri anneanne ve babaanneninkilerdir. Onlar en başa, diğerleri de akrabalık derecesine göre devamına dizilmektedir. Gelen misafirler “askı”ları görmeden gitmemektedirler. “Askı”lar, bebeğin kırkı çıkana kadar duvarda kalmaktadırlar. O gün gelen misafirler bebeğin annesi, babaanne ve çok yakın bir kaç akraba tarafından kapıda karşılanılmaktadırlar. Misafirler “askı”larını verdikten sonra odalara alınmakta ve ilk olarak birer çikolata ikram edilmektedir.

Bir süre sonra gelenler için sofrası kurulmaktadır. Kurulan tüm sofraların hepsinin aynı anda olması gerekmektedir. Sofralarda ova köylerine özgü ziyafet yemekleri yer almaktadır. Önce tavuk suyu çorba, ardından sırasıyla etli nohut ve salata, yaprak sarması ve

cacık, paluze, krema, etli pilav, ayran ve son olarak da baklava ikram edilmektedir. Yemekler yenilip sofralar kalktıktan sonra bazı aileler bebek mevlidi okutmaktadırlar.

Yeni doğan bebeğin babaannesi tarafından düzenlenen “bebek günü”nden sonra bebek ve annesi “kırk”ları dolana kadar, yani kırk gün dolana kadar evlerinden dışarı çıkmamaktadırlar. Anne ile bebek loğusalığın kırkıncı gününde banyo yapmaktadırlar. Bu özel bir gelenektir. Bazı ailelerde bebeğin banyo suyuna bebek kokmasın diye tuz katılmaktadır. Bebeğin banyo suyuna tuz katılırsa, ileride terinin kötü kokmayacağına inanılmaktadır. Bebek ve annesini korumak için kırk gün boyunca odada tutulan süpürge, maşa ve ateş (kibrit) bundan böyle odadan alınmaktadır. Bebek ve annesi artık dışarı çıkmaya hazırdırlar.

Kırkıncı gün veya bir kaç gün sonra anneanne “kırk günü” düzenlemektedir. “Kırk günü”nde bebek ve annesi ilk defa anneannenin evine gitmektedirler. Anneanne de babaanne gibi bu günde kendi evinde yemekli bir ziyafet vermektedir. Bu ziyafete kendi akrabalarını ve dostlarını çağırırken babaanneye de kendi akrabalarından 5-10 sofralık misafir getirmesi söylenmektedir.

Anneanne gelen misafirleri kapıda karşılamaktadır. Anneanne bebeği kapıda kucağına verene hediye vermektedir. Bebeği anneannesinin kucağına veren genelde babaanne veya hala olmaktadır. Hediye de kumaş, eşarp ve patikten oluşmaktadır. Bir diğer ifadeyle anneanne bu şekilde bebeği evine getireni baştan aşağı giydirmiş olmaktadır. Bebeğin annesi de bebekle ilk defa geldiği için ailenin genç bayanları tarafından eşikten kucakta atlatılmaktadır.

“Kırk günü”nde bebeğin annesi en yeni kıyafetlerini giymekte ve grep ile gelin tellerini takmaktadır. Bebeğe de özel kıyafetler giydirilmektedir. Genelde elde örülmüş örtülere sarılarak yüzü görünmeyecek şekilde örtülmektedir. Genç anne, burada da bütün misafirleri gezerek onların hayırlı olsun dileklerini kabul etmektedir. Misafirler içinde “askı”larını veremeyenler varsa, o gün anneanneye vermektedirler.

Burada da gelen misafirlere tıpkı “bebek günü”nde olduğu gibi; çorba, etli nohut, salata, yaprak sarması, cacık, paluze, krema, etli pilav, ayran ve baklava ikram edilmektedir. Yemekler yenilip sofralar kalktıktan sonra anneanne isterse bebek için mevlit okutmaktadır. Mevlit okunurken misafirlere gül suyu dökülmekte ve kırmızı şerbet ikram edilmektedir. Mevlidin ardından misafirler, ev sahibine “*Mevlidiniz kabul olsun*” ve “*Bebeğinizi güle güle büyüütün*” gibi dileklerde bulunup ayrılmaktadırlar. Bebek ve annesi bir kaç gün anneannede misafir kalmaktadırlar.

Bebeğin kırkı geçtikten sonra bebek aile büyüklerine götürülmekte, buna halk arasında “kırk uçurma” adı da verilmektedir. Bu gezmeye annenin akrabaları ziyaret ediliyorsa anneanne, babanın akrabaları ziyaret ediliyorsa babaanne eşlik etmektedir. Ziyaret edilecek akrabaya haberli gidiliyorsa, bebekle gelen misafirlere çeşitli ikramlar hazırlanmaktadır. Uzun kalınacaksa yemek ikramı yapılmaktadır. Uzun kalınmayacaksa kahve, meyve suyu, kek, börek gibi ikramlarla yetinilmektedir. Bebek misafirlğe gittiği evden ayrılırken yumurta ve çeşitli armağanlar verilmesi de adettendir.

Altıncı Ay Kınası veya Altı Aylık Kınası

Bebekle ilgili geleneklerden bir diğeri de doğan bebek kız ise, altı aylık olunca ilk kınasının yakılmasıdır. Buna “altıncı ay kınası” veya “altı ay kınası” ismi verilmektedir. İlk kına yakma işlemi de küçük bir törenle gerçekleştirilmektedir. Bebek altı ayını tamamladıktan sonra, bebeğin annesi yakın akraba ve dostu olan hanımları “bebeğime altı aylık kınası yakacağım” diye evine davet etmektedir. Bu genelde gece, bebeğin sıkılıp elindeki kınaları çıkarmaması için uyku vaktine yakın bir zamanda gerçekleştirilmektedir. Bu törene anneanne, babaanne, nineler, teyzeler, halalar, onların gelinleri, kızları ve yakın komşular davet edilmektedir. Bebek ve annesi o gün için hazırlanmakta ve güzel kıyafetler giyinmektedirler. Bebeğe genellikle güzel bir kırmızı elbise giydirilmektedir. Misafirlerin sınırlı sayıda olması halinde anneler yemek hazırlamaktadırlar. Bazı anneler ise kek, börek ve tatlı gibi çeşitli ikramlarda bulunmaktadırlar. Bu tören bebeğin ilk cemiyeti, diğeri bir ifadeyle ilk mürüvveti olarak kabul edilmektedir. Yemek yedikten sonra kına yakma merasimi gerçekleştirilir. Kınayı genelde bebeğin halası veya teyzesi yakmaktadır. Kınayı yıkacak olan kişi bebeğin kınasını hazırlamakta, sonrasında da bütün misafirlerin önünde bebeğin iki eline kına yakmaktadır. Kına yakıldıktan sonra herkes bebeğin annesini tebrik etmektedir. Bu törende anne, babaanne ve anneanne genelde bebeğe altın yüzük, bilezik, küpe gibi armağanlar vermektedirler. Diğeri misafirler tarafından da bebeğe para, kıyafet gibi çeşitli hediyeler verilmektedir. Hazır bulunan herkesin anne ve bebeğe iyi dileklerde bulunmasıyla kına yakma töreni sona ermektedir.

Adım Çöreği - Taytay Çöreği

İskeçe ova köylerinde yıllardır yaşatılan geleneklerimizden biri de çocuk yürümeye başladığında yapılan “adım çöreği” geleneğidir. Bu tören, çocuk yeni yürümeye başladığında çabuk ve düzgün yürüsün diye gerçekleştirilmektedir. Bu günde çörek yapılıp dağıtıldığı için merasime “adım çöreği” veya “taytay çöreği” adı verilmektedir.

Adım çöreği yapılacağı gün eve yakın akrabalar ve komşu kadınlar davet edilmektedir. Kadınlar toplandığı zaman bahçenin bir yerinde ateş yakılıp çörek pişirmeye

başlanmakta, ilk çörek simit şeklinde yapılıp çocuğun ayaklarının arasında parçalanmaktadır. Daha sonra pişen çörekler yakın komşulardan başlanarak tüm akraba ve dostlara dağıtılmaktadır.

Çörekler pişirilip dağıtıldıktan sonra, çocuğun ayakları “köstek” adı verilen adım atabileceği büyüklükte bir kurdeleyle bağlanmaktadır. Ayakları bağlıyken çocuk biraz dolaştırılmaktadır. Kadınlardan birinin “*Ne kesiyorsun?*” diye sorması üzerine akrabadan biri “*Köstek kesiyorum*” yanıtını vermekte ve çocuğun ayaklarına bağlı olan ipi kesmektedir. Bazı köylerde ayaktaki ipi kesme görevi bir çocuğa verilmektedir. Çocuk hızlı yürüsün diye ipi kesen çocuk, koşarak oradan uzaklaşmaktadır. Orada hazır bulunan kadınlar “*Güle güle yürüsün*” dileklerinde bulunmaktadırlar.

Çocuk, kösteği kesildikten sonra içinde kalem, makas, çörek v.s. bulunan bir tepsinin önüne götürülmektedir. İnanişâ göre çocuk tepside kalem alırsa okumuş, makası alırsa terzi, çöreği alırsa ekmeçi olacağına, kısacası hangi mesleği çağrıştıran eşyayı alırsa çocuğun o mesleği icra edeceğine inanılmaktadır. Çocuk tepsidekilerden birini aldıktan sonra orada bulunanlar tarafından, alınış şekline göre de çeşitli yorumlar yapılmaktadır.

Daha sonra hazır bulunanlara sofrâ kurulmaktadır. Sofra kalkarken dua edilmesi adettendir. Herkes “güle güle yürüsün” diyerek dağılır. Uzakta olup gelemeyenlere gelenlerle çörek gönderilmekte, bazen de adım çöreği çocuğun babası veya annesi tarafından gelemeyen akrabalara ve yakınlarla götürmektedir.

Sünnet ve Sünnet Mevlidi

Sünnet, Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı kültüründe önemli bir yer tutmaktadır. İskeçe ova köylerinde de önem verilen bir gelenektir. Erkek çocuk sahibi her aile, çocuğunu sünnet ettirirken maddi durumuna göre bir tören düzenlemektedir. Çocuklar çoğunlukla okul çağına yakın veya ilkököl yıllarında sünnet edilmektedirler. Sünnet tekli yaşlarda, tören ise okulların tatil olduğu yaz mevsiminde gerçekleştirilmektedir.

Ova köylerinde genellikle sünnet mevlidi gerçekleştirilmektedir. Sünnet düğünü yapma çok yaygın değildir. Yapılsa da gündüz muhakkak mevlit okutulmakta, akşam ise eğlence tertip edilmektedir. Çocukların beş veya yedi yaşında sünnet edilmesi yaygındır. Mevlit ise bahar aylarında okulların tatil olduğu günlerde veya okulların kapandığı yaz aylarında gerçekleştirilmektedir. Saat olarak mevlit töreni için genellikle öğle namazından sonraki saatler seçilmektedir.

Tören için önce sünnet günü belirlenmektedir. Bunun akabinde aileler evlerinde boya, badana ve temizlik yaparak hazırlık gerçekleştirmektedirler. Mevlide bir hafta veya on gün kala çocuk sünnet ettirilmektedir. Bu işlem hekimin muayenehanesinde veya evde

olmaktadır. Az da olsa bazı aileler çocuklarını hastanede de sünnet ettirebilmektedirler. Çocuk sünnet olduktan sonra güzel döşenmiş bir yatakta yatırılmaktadır. Bu yatağın çarşafı ve örtüleri önceden çocuğun annesi tarafından özenle hazırlanmıştır. Çocuğun sünnet olduğunu duyan akrabalar ve komşular çocuğa “geçmiş olsun” demeye gelmektedirler. Gelirken de meyve suyu, kurabiye, et gibi hediyeler getirmektedirler. Bazı aileler ise mevlit sona erdikten sonra aynı akşam çocuğu sünnet ettirmektedirler.

Mevlide birkaç gün kala dost, akraba, konu komşu davet edilmektedir. Davet, iki şekilde yapılmaktadır. Birinci şekilde köyden iki genç evleri tek tek dolaşarak, “... Beyin selâmı var. Şu günde çocuklarının sünnet mevlitleri var. Sizi de davet ediyor” demektedirler. İkinci şekilde ise davet davetiye kartı ile gerçekleştirilmektedir. Davetiye kartlarında gün, yer, saat belirtilmekte ve konuklar münasip söz ve şiirle davet edilmektedir. Sünnet mevlidine iki gün kala mevlitte ikram edilecek yemeklerin hazırlıkları başlamaktadır. Önce yakın akraba kadınlar tarafından baklava yapılmaktadır. Diğer tarafta da erkekler mevlitte yenecek etleri aşçının istediği büyüklükte kemiklerinden ayırarak hazırlamaktadırlar.

Aşçılar mevlit günü sabah erken saatlerde gelerek yemekleri hazırlamaya başlamaktadırlar. Öğle namazında yemekler hazırlanmış olmaktadır. Bu sırada yavaş yavaş misafirler de gelmeye başlamıştır. Kadınlar mutlaka birer hediye getirmektedirler (bardak, fincan, tabak vs.). Erkekler öğle namazını kıldıktan sonra mevlit yapılacak ailenin evine gelmektedirler. Erkekler ayrı, kadınlar ayrı odalarda misafir edilmektedirler. Bazen ev sahibinin evi yetmezse, misafirler yakın komşuların evlerine de geçebilmektedirler. Önce misafirlere hoş geldin olarak birer çikolata ikram edilmekte, ardından sofralar kurulmaktadır.

Ova köylerinde sünnet mevlidinde; önce tavuk suyu çorba, ardından etli nohut ve salata, daha sonra etli pilav ve ayran, son olarak da baklava ikram edilmektedir. Herkes aynı anda yemeğini yedikten sonra köy imamı veya hocası mevlidi okumaya başlamaktadır. Mevlit okunurken misafirlere önce gül suyu dökülmekte, sonrasında şerbet ikram edilmektedir. Mevlidin okunması bittikten sonra sünnet olan çocuk gelen misafirleri gezerek tek tek ellerini öpmektedir. Onlar da çocuğa para, altın gibi çeşitli hediyeler vermektedirler. Çocuğun anne ve babasına “*Allah düğününü de görmeyi nasip etsin*” dilekleriyle tören son bulmaktadır.

BATI TRAKYA'DA KADIN BAŞLIKLARI VE GELİN HOTOZLARI

Sabiha TANSUĞ*

1928'de Hotozlu ve Modern Giyimli Bir Gelin

1920'li yıllarda bir Batı Trakyalı gelini incelediğimizde, başının bir hotozla süslü olduğu dikkat çekmektedir. Hotoz akrabalarından ve çevreden toplanmış olan elmas iğne ve menekşelerin sıra sıra dizilmesinden oluşmuştur. Hotozun iki yanında gelin telleri dikkat çekmektedir.

Gelinin göğsüne mücevherli bir saat konulmuştur ki, bu İstanbullu hanımlar arasında da çok kullanılırdı. Gelinin boynunda külçe inciler dikkat çekmektedir. Kulağında ise elmas badem küpeler vardır.

Gelinin alnında bir elmas yıldız dikkat çekmektedir. Gelinin yüzünün yıldızla bezenmesi hayatının yıldız gibi parlak olması içindir. Aslında gelinler daha öncesinde iki

---

* Etnolog, Türkiye. E-mail: sabihatansug@hotmail.com.tr

yanaklarda ve bir alında olmak üzere üç yıldızla süslenirlermiş. Çünkü üç rakamının uğurlu olduğuna dair bir inanç vardır.

Gelinin üzerindeki döpiyes ve damadın kıyafetleri, Batı Trakya'da Atatürk'ün getirdiği yeniliklerin kabul gördüğü şekilde yorumlanabilir.

1936-1937 Yıllarında Hotozlu Gece Mavisi Gelinlik ve Ak Duvak

Batı Trakya'da eski dönemlerde renkli ve çiçekli gelinlikler de kullanılmıştır. Örneğin anneannem, “*Ben gelinimi beyaz kefene sardırmam*” demiş ve gece mavisi bir gelinlik diktirilmesini istemiş. Bu gelinlik çok kıymetli saten kumaştandır. Osmanlı dokumaları bittiği için kumaş Avrupa'dan gelmiştir. Şunu da belirtelim ki Gümülcine'ye kumaşlar İstanbul'dan geliyorlardı. Gelinliğin uzun elbise ya da etek üzerine ceket şeklinde olduğu görülmektedir. Gelinin göğsündeki ve üzerindeki mücevherler kendisindedir.

Felek Bağı

Felek Tabancası

Üstteki birinci karede gelenekselle modernin birleştirildiği bir giyim tarzı görölmektedir ve 1930'lu yıllarda Batı Trakya'da gerçekleştirilmiş bir düğünde giyilen bir kıyafettir. Hanımın giymiş olduğu iekli elbise son derece modern olmakla birlikte gümüş kemerle süslenmiştir. Boyunda külçe inciler dikkat çekmektedir. Başta felek bağı şeklinde bir bağlama üslubu kullanılmıştır. Başa oyalı ipek grep bağlanmış ve felek bağı elmas mücevherlerle süslenmiştir. Bu kıyafet, Gümülcine bölgesinde düğünlerde yakın akraba hanımların giymiş oldukları kıyafettir. Parmaklarda yüzük kınalar dikkat çekmektedir. Bunlar kara kına şeklinindedir. İstanbullu hanımlar da kara ya da yüzük kına yapmışlardır. Ayrıca İstanbullu hanımlar greplerini felek tabancası şeklinde bağlıyorlardı. Bu durum aslında Batı Trakya bölgesi ile İstanbul arasındaki kültür birliğine de işaret etmektedir.

Felek Bağı

Batı Trakya'da 20. yüzyılın ortalarına kadar, oyalı ipek greplerin arkasına tel konulmuştur. Eskiden tel kırma yapılmış. Bundan uzaklaşılınca kolaya kaçılarak greplerin arkasına tel konulmuştur.

1950'li Yıllarda Gümülcine'nin Meşe Köyünde Bir Düğün

Batı Trakya'da köy gelinleri de hotoz kullanmışlardır. Gelinin yüzüne yıldız yapıştırma geleneği 1950'li yıllara kadar devam etmiştir. İki yandaki gelin tellerinin “dal” denilen elmas mücevherlerle tutturulduğu dikkat çekmektedir. Gelinin göğsünde ayrıca iki ya da üç dal bulunmaktadır. Gelinin yakınlarının kıyafetleri de son derece modern olmakla birlikte, hanımlar greplerini felek bağı şeklinde bağlamışlardır.

Gümülcine Köylerinde Kullanılmış Olan

Altın Varğa Batırılmış Şimşir Yaprakları İle Yapılan Hotoz

Savaş ve sıkıntılı yıllarda mücevherleri toplayarak hotoz yapılamadığı dönemlerde, şimşir yaprakları altın varakla kaplanıp gelinlere hotoz yapılmıştır. Ben bunu çocukluğumda Gümülcine'nin Nurçalı köyünde görüp hiç unutmadım. Düğüne gelenlere de varaklı şimşir dallarından bir parça verilir ve herkes başına, felek bağının üzerine takar, bu şekilde gelinle de

bir bütün oluştururdu. Gümölcine köylerinde kullanılmış, ama bu gün unutulmuş bu hotoz şekli bizi çok eski şağlara götürmektedir.

1932 Yılına Ait Bir Aile Fotoğrafı

1932 yılına ait olan fotoğrafta, hanımların şarşaf giydikleri görölmektedir. şarşafın altında hotoz vardır. şarşaf giyildiği zaman bir hotoz yükseldiği dikkat çekmektedir. Boyunlar açıktır ve şarşafın boyun altından elmas bir mücevherle tutturulduğu görölmektedir. Bu mücevherler bazen yıldız, bazen menekşe ve bazen de dal olmaktadır.

Özetle Batı Trakya'daki kadın başlıkları ve hotozları, Türklerin yaşadığı coğrafya ile bir bütönlük göstermektedir. Özellikle İstanbul'daki kadın başları ve gelin hotozları ile büyük bir yakınlık söz konusudur.

4.1. OTURUM

(Batı Trakya'da İletişim)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mustafa BUDAK*

---

* İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi – Türkiye

GENEL HATLARIYLA BATI TRAKYA GÜMÜLCİNE AĞZINA BİR BAKIŞ

Muharrem ÖZDEN*

Giriş

Bölgede yapmış olduğumuz yaklaşık beş yılı içine alan derleme, inceleme ve sözlük çalışmasının ağız araştırmaları bakımından çok büyük bir boşluğu dolduracağına inanmaktayız. Batı Trakya veya Yunanistan Trakya'sı, [Trakya](#) bölgesinin [Yunanistan](#)'da yer alan bölümüdür. Yunanistan'ın en kuzeyi olduğundan Kuzey Yunanistan olarak da adlandırılmaktadır. Bu bölge Yunanistan'da Türkçenin konuşulduğu en yoğun bölgedir. Bölgede 100.000'in üzerinde Müslüman Türk yaşamaktadır. Bölge, [İskeçe İli](#) ([Yunanca](#): Ξάνθη, Ksanti ve başkenti İskeçe / Ksanthi), [Rodopi İli](#) ([Yunanca](#): Ροδόπη, Rodópi ve başkenti [Gümülcine/Komotini](#)), [Evros İli](#) ([Yunanca](#): Έβρος, Évros ve başkenti [Dedeağaç/Aleksandrupolis](#)) olmak üzere üç alt yönetim birimine ayrılmıştır. Araştırma sahamız olan Rodop İlinin başkenti konumunda bulunan Gümülcine ve köyleri, ağız bakımından Batı Trakya'da bulunan diğer iki bölge hakkında da bizlere fikir verecektir. Gümülcine, hem nüfus yoğunluğu hem de İskeçe ve Evros bölgelerindeki kozmopolit yapıdan uzak olması bakımından, Batı Trakya Türk Ağızını eksiksiz yansıtması dolayısıyla tarafımızdan tercih edilmiş bir bölgedir. Doğu Trakya ile ilgili yapılan ağız çalışmalarıyla örtüşen birçok özelliğini görmemiz bakımından da çalışmamız, sınırların konuşulan güzel Türkçemizi hiçbir şekilde bozulmaya uğratamayacağının bir kanıtı niteliğindedir. Derleme yaptığımız bir amcamızın tabiriyle “çiğnek bir toprak” olan ve tarihte birçok medeniyete beşiklik eden bu coğrafya, Türk kimliğinden yüzyıllar boyunca hiçbir şey kaybetmemiş, adeta kimliğini Türk kültürü ve yaşayışıyla anlamlandırmıştır. Çalışmamızda Gümülcine merkez ve

---

* Yrd. Doç. Dr., Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü.
E-mail: muharremozden@trakya.edu.tr

merkeze bağılı köylerde toplam 200 kişiyile mülakat yapılmış bu kayıtların 109'u incelemeye değer metin olarak yazıya geçirilmiştir. Bu kayıtların genelinde belirlediğimiz ve önceden hazırladığımız soruları, derleme yaptığımız kişilere yönelttik. Çerçeve olarak folklorik malzemeyi de ağızla ilgili çalışmanın içine sokarak aslında işimizi biraz daha zorlaştırmış olduk.

Derlediğimiz konular genel olarak:

- 1) Günlük işler (ekmek, yufka, salça... vs. yapımı)
- 2) Masal
- 3) Ninni
- 4) Mani
- 5) Kız isteme, düğün hazırlıkları, çeyiz
- 6) Evlenme adetleri (Kına gecesi, gelin hamamı, düğün)
- 7) Doğum adetleri (kırklama, diş çıkarma, yürüme... vs.)
- 8) Ölüm sonrası yapılan adetler
- 9) Hıdrellez
- 10) Türkü
- 11) Çeşitli meslekler (ipekböcekçiliği, bastonculuk... vs.)
- 12) Çeşitli folklorik malzemeler (deyim, atasözü, dua, beddua) gibi gün geçtikçe

kaybolan değerler üzerinde yoğunlaşmaya çalıştık.

Derleme öncesi yaptığımız saha araştırması sonucunda Gümölcine bölgesinin temel olarak iki ayrı ağız bölgesine ayrıldığını öngörmüştük. Bu bölgelerin ova bölümünde konuşulan ağzın ana ağız katmanı olduğu ve Batı Trakya ağzını eksiksiz karşıladığı derlenen metinlerin niteliğinden hareketle bizi doğrular durumdadır.

Ova bölümünde farklılık arz eden ve toplam 6-7 köyü içine alan küçük bir bölgede şimdiki zaman ekinin düzleşme eğilimi, bu bölgede bir alt katmanın varlığı hakkında ipuçları vermektedir. Diğer ana katman, balkan bölgesinde kullanılan ve yoğun olarak Pomakçanın etkisiyle farklılıkları üzerinde barındıran ağız olarak görünmektedir. Yunan hükümetinin güvenlik politikalarının sonucunda bu bölge yıllarca ova bölümüyle çok fazla iletişim kuramamış ve sosyal olarak ovayla olan münasebeti engellenmiştir. Fakat son yıllarda bu politikadan vazgeçilmiş ve ova koluyla yakın münasebet kurmaya başlayan bu kol, ana ağız bölgesinin kullandığı ağız yapısından kısmen etkilenmiştir. Ova bölümünde kullanılan ağzın etkileri bu sebeple balkan bölümünde de kısmen görünmektedir. Araştırmamız sırasında yaklaşık 280 saatlik bir ses kaydı yaptık. Bu ses kayıtlarının ayıklanması ve yazıya geçirilmesi de tarafımızdan titizlikle yapılmıştır. Kayıt yapılan bazı kişilerin fiziksel

özellikleri, kayıt yapılan mekânlardaki ses problemleri gibi bazı olumsuzluklar, bazı metinlerin tasnif ve araştırma dışında kalmasına neden olmuştur. Metinlerimizin ve malzemenin sağlam olması için konuşmacılar titizlikle seçilmiş, bilhassa yaşlılar ve kadınlar tercih edilmiştir. Derleme yapılan kişiler ve derleme konuları aşağıdaki gibidir:

Metinler

1. Eşekçili Köyü / Fazilet Sıcak (64 yaşında) – (yöresel oyunlar ve çocuk oyunları, türkü, adım çöreği, eski bayramlar, çeşitli yemekler, eski mutfak eşyaları, eskiden takvim, rüzgâr adları, eskiden mektuplaşma)

2. Baraklı Köyü / Hayriye Yusuf (63 yaşında) – (genel, yufka yapımı, masal-nar tanesi, kına gecesi, türkü, kavurma yapma ve saklama, yöresel oyunlar; dağ, tepe, çay, dere, bölge ve ağaç isimleri, bir efsane)

3. Dolapçılar Köyü / Hatice Ahmet (77 yaşında) – (okul hayatı, günlük işler, eşiyile tanışması ve düğünü, Hıdrellez, köyde günlük hayat, yemek tarifi-bulamaç-kaçamak, oya isimleri, çocuk oyunları, andartlık (çetecilik) zamanı, köyde bölge isimleri, bir efsane, Bulgar zamanı, halk hekimliği, bilmece)

4. Evrenköy / Sacide Hüseyin (54 yaşında) – (köyü hakkında bilgi, eskiden günlük işler, düğün hazırlıkları, bebeğin yürümesinden sonraki adetler, bayramlar, oya ve danteller, çocuk oyunları, mutfak araç-gereçleri, çiçek isimleri, bir efsane, köydeki bölge isimleri, mani, atasözleri)

5. Bayatlı Köyü / Emine İbrahim (67 yaşında) – (köyün adının hikâyesi, eskiden günlük işleri, ninni, dokumacılık, nalcılık (nalbantlık), köydeki lakaplar, eski günler, orak zamanı, rüzgâr adları, dere ve çay adları, ağaç adları ve ipekböcekçiliği, efsaneler ve batıl inançlar, evliya hikâyeleri, zor günler)

6. Balabanköy / Hayriye Salim Nafi (83 yaşında) – (karışık)

7. Bulatköy / Nuriye Latif (69 yaşında) – (günlük işler, mani, sünnet düğünü, takma adlar, dağ ve akarsu isimleri, çobanlık, bir efsane, bilmece, okul anıları, Türkiye ile ilgili görüşleri, çekilen zorluklar, eskiden komşuluk, mahalle isimleri)

8. Büyük Sirkeli / Yusuf Mustafa (71 yaşında) – (kasabanın hikâyesi, eski günler, eski bayramlar, askerlik anıları, asker uğurlama, çocuk oyunları, düğünler, hayvancılık, Batı Trakya hakkında genel, askerlik anıları 2)

9. Hacıören Köyü / Sabriye Ahmet (78 yaşında) – (okul yılları, eski bayramlar, harman zamanı, gübre taşıma mecisi (imecesi), mısır soyma mecisi, yapağı mecileri, ahlat kablama mecileri, el işleri)

10. Çepelli Köyü / Nevriye Mustafa (61 yaşında) – (halk hekimliği, türkü, kına gecesi, Hidrellez, asker uğurlama, ağaç ve çiçek isimleri, hayvancılık, ağırlık ve uzunluk ölçüleri, eskiden makyaj)

11. Gerdeme Köyü / Nefise Mehmet (75 yaşında) – (günlük işler – balkanda hayat, yemek tarifi-tava yazması, karışık, muhacirlik dönemi, çocuk oyunları, evlenme hikâyesi, halk hekimliği-kan alma-hacamat)

12. Bekirli Köyü / Fatme Mehmet (70 yaşında) – (çeşitli yemekler, oya işleri ve dikiş-nakış, bahçeye ekilen bitkiler, halk hekimliği, tarlalarda kullanılan araçlar)

13. Musacık Köyü / Ahmet Kehaya (81 yaşında) – (eskiden köyde günlük hayat, muhacirlik zamanı, genel, okul hayatı, andartlık dönemi)

14. Kardere Köyü / Nuriye Sedat (66 yaşında) – (ekmek yapımı, genel, çiçek isimleri, kadir gecesi Edirne'yi ziyaret, genel, el işleri, turşu yapımı, tarhana yapımı, kuskus yapımı, makarna yapımı, yemek tarifi-domates yemeği, yemek tarifi-kumpir yemeği, yemek tarifi-kuru fasulye, yemek tarifi-et yemeği, çeşitli yemekler, yemek tarifi-kızılıcak hoşafı, pekmez yapımı, üzüm çeşitleri)

15. Ayazma Köyü / Sabriye Mustafa (61 yaşında) – (çocukluğu ve gençliği, düğünü, bebek giysileri ve adım çöreği, ölüm sonrası yapılan adetler, karışık)

16. Aralıkburun Köyü / Ayşe Abdullah (79 yaşında) – (eski bayramlar, Hidrellez, kına gecesi ve düğün, eski giysiler, çeşitli yemekler, çiftçilik, genel, kış hazırlıkları)

17. Yeniköy / Fehim Hasan (66 yaşında) – (genel, andartlık günleri, askerlik anıları)

18. Cukaköy / Hatice Bostanci (67 yaşında) – (çocukluk yılları, düğün, kız isteme, yöresel oyunlar, eski bayramlar, el işleri, zor günler, köyde hastalananların çaresizliği, ibadetler, doğal afetler, doğum adetleri, rençberlik ve ipekböcekçiliği, kız kaçırma, çocukken günlük hayat, muhacirlik zamanı)

19. Delinazköy / Fatme Ahmet (72 yaşında) – (köyün adının hikâyesi, köyde günlük işleri, el işleri, çocuk oyunları, düğünü, diş bulguru ve adım çöreği, yemek tarifi-akıtma çöreği)

20. Kozlukebir Köyü / Hanife Topal Hasan (63 yaşında) – (köyün adının hikâyesi, günlük işler, kız isteme, düğünler, çeyiz, kına gecesi, doğum adetleri, çocuğun diş çıkarma adeti, çocuğun yürümesinden sonra yapılan adetler, çeşitli yemekler, el işleri, çocuk oyunları, çiçek isimleri, eskiden makyaj, köydeki gölge isimleri, masal-üç güvey)

21. Dünderli Köyü / Ahmet Yoluç, Feriha Yoluç (78 yaşında-75 yaşında) – (köyün tarihi, avcılık, andartlılık ve Bulgar zamanı, köyün coğrafi konumu, tahıl ölçü aleti-şinik, bir

anı, köyde hastalananların çaresizliği, toprak kayması anısı, köyde rençberlik, eskiden kız isteme, düğünler, bayramlar, Hıdrellez, oya ve danteller, eskiden makyaj)

22. Çalabıköy / Hasan Hancı (78 yaşında) – (andartlık ve zor zamanlar, askerlik anıları, arıcılık, avcılık, zor günler)

23. Arabacıköy / Fikriye Kamil Hasan (84 yaşında) – (Hıdrellez, bayram günleri, eski günler, tarhana yapımı)

24. Hebilköy / Fatme Mustafa (50 yaşında) – (ekmek yapımı, salça yapımı, kız isteme- düğün hazırlıkları, Hıdrellez, okul hayatı, eski günler)

25. Demirciler Köyü / Hacer Kara Ali (77 yaşında) – (genel, bayramlar, eski günler, Hıdrellez, kız isteme ve düğün, çeyizler, doğum hikâyesi, adım çöreği, andartlık ve Bulgar dönemi)

26. Işıklar Köyü / Ayşe Halil (66 yaşında) – (el işleri, oya ve danteller, mutfak araçları, alay oyunu, evicik oyunu, eşecik oyunu, sayışma, türkü, köyün etrafındaki bölge isimleri, Bulgar zamanı ve andartlık, halk hekimliği)

27. Durhasanlar Köyü / Raife Recep (64 yaşında) – (köyün adı, eskiden günlük işler, masal-tilki masalı, düğün hazırlıkları, bebek giysileri, türkü, yemek tarifi, oylar, danteller, çocukken oynadıkları oyunlar, bitki isimleri, halk hekimliği, köydeki bölge isimleri, ibadet, batıl inançlar, çiftçilik, hatimden sonra yapılan kalfa adeti, şiir, hatim merasimi)

28. Karacalköy / Fatme Mustafa (60 yaşında) – (istenışı ve düğünü, pekmez yapımı, salça yapımı, tarhana yapımı, şeker kamışı)

29. Payamlar Köyü / Şaziye Mehmet (46 yaşında) – (köyün adının hikâyesi, günlük işler, kız isteme ve düğün, çeyiz, altın yazdırma adeti, Hıdrellez, el işleri, çiçek isimleri, bahçede yetiştirilen sebzeler, yemek tarifi-kapama, köydeki bölge isimleri, masal-uç yumurtada bir dünya güzeli, bilmece)

30. Kalenderköy / Fehime Ahmet (75 yaşında) – (hayat hikâyesi, eskiden kız isteme, düğün ve bir anı, komşuluk ilişkileri, asker uğurlama, okul hayatı, değirmencilik ve bir anı, bir anı-narka patlaması, andartlık ve Bulgar zamanı)

31. Yuvacılı Köyü / Ayşe Kerem Ali (80 yaşında) – (eşiyle tanışma ve evlilik hikâyesi, Hıdrellez, tütüncülük, nişan, andartlık ve Bulgar dönemi)

32. Aralıkburun Köyü / Ferište Hoca Sabri (82 yaşında) – (bağ bozumu, andartlık zamanı ve zor günler, Kıbrıs Barış Harekâtı dönemindeki zor günleri, köyü hakkında bilgi, köyde günlük işler, eski giysiler, eski bayramlar, eskiden gelinlik)

33. Hemetli Köyü / Ayşe Küçük (78 yaşında) – (andartlık dönemi ve zorunlu göç hikâyesi, düğünü)

34. Kovanlık Köyü / Nedime Karamehmet (68 yaşında) – (harman zamanı, köyde diğer uğraşlar, salça yapımı, ninni, babasının cambazlık günleri, tütün kırma, meci, türkü, gençlik anıları, gelinin süslenmesi, mani, el işleri, halk hekimliği)

35. Üntüren Köyü / Emine Hasan (62 yaşında) – (çocukluk yılları, karışık, kuskus yapımı, ulaşık (lor peyniri) yapımı, tarhana yapımı, salça yapımı, gelinin süslenmesi, Hıdrellez, oya, dantel ve işlemler, bebek giysileri, ekim zamanı)

36. Kalfa Köyü / Gülizar Molla (78 yaşında) – (bebek giysileri, sünnet düğünü, eski meslekler, tarla işleri, bir atasözü hikâyesi, eskiden el işleri, lakaplar, eskiden mutfakta kullanılan araç-gereçler, peynir yapımı, kız isteme, çeyiz)

37. Salmanlı Köyü / Fatme Durmuş (65 yaşında) – (kız isteme-düğün ve geze adeti, Hıdrellez, yemek tarifi-imam bayıldı, yemek tarifi-biber dolması, ekmek yapımı, kış hazırlıkları, hayvancılık, köyde çiftçilik, doğum adetleri, yemek tarifi-düğün çorbası, çocuk oyunları)

38. Kızılağaç Köyü / Ferište Bekir İsmail (56 yaşında) – (Hıdrellez, sel felaketi, eski bayramlar, türkü)

39. Müsellimköy / Feriye Bekir Halit (69 yaşında) – (çeyiz, bebek kırklama adeti, bebek giysileri, ölümden sonra yapılan adetler, eski çalgı aletleri, eskiden çiftçilik, oya modelleri, eski meslekler, kız isteme, düğün hazırlıkları, ninni)

40. Kezviran Köyü / Fatme İsmail (74 yaşında) – (Balkanda günlük hayat, karışık, türkü, ipekböcekçiliği, okulda bayram töreni, yemek tarifi-kaşnika)

41. Şapcı / Ayşe Yusuf (82 yaşında) – (genel, kız isteme, düğünler, adım çöreği ve bebek giysileri, hıdrellez, çeyizler, kahve pişirme, yöresel oyunlar, ibadetler, çeşitli yemekler, sayışma)

42. Sendelli Köyü / Nuriye Kocahasan (80 yaşında) – (Poşpoş türküsünün hikâyesi, Poşpoş türküsü, Köroğlu türküsü, eskiden çeyizler, türkü, andartlık ve Bulgar zamanı)

43. Kırvakıfköy / Şaziye İsmail (73 yaşında) – (kız isteme, hıdrellez, çeşitli yemekler, tarla işleri, eskiden alay ve düğün, yemek tarifi-imambayıldı)

44. Büyük Doğanca Köyü / Hatice Candırma (78 yaşında) – (eşiyle tanışma hikâyesi, köyde çiftçilik, düğünü, Hıdrellez, bayramlar, köyde hayvancılık, günlük işler, bir anı)

45. Kuzuren Köyü / İbrahim Küçük Osman (74 yaşında) – (genel, muhacirlik, balkanda çiftçilik)

46. Küçük Sirkeli / Fatma Kara İbram (77 yaşında) – (ekmek yapımı, yufka yapımı, salça yapımı, kız isteme, düğün, çeyiz, kına gecesi, bebeğin kırklanma adeti, bebek giysileri, Hıdrellez, gençlik yıllarında oynadıkları alay oyunu, yemek tarifi-akıtma, el işleri, tütün ekimi, batıl inanışlar, makyaj malzemeleri, ekmek mayası)

47. Üşekdere Köyü / Ayşe Kamber (77 yaşında) – (eski günler, ulaşık yapımı, genel, hoşaf yapımı, köyde dokumacılık, evlere toprakla sıva yapma, genel, bebek giysileri, köyde nalcılık, harman zamanı, genel, köpeklere yal yapımı, kahve çekme, arıcılık, düğünler, yemek tarifi-keşkek, düğünler, Hıdrellez, doğum, bebeğin yürümesi-kırklama, bayramlar, okul günleri, aba değirmeni, köyde hastalananların tedavisi, üşekdere adı, doğal afetler, kış günleri, çocuk oyunları)

48. Karacaoğlan Köyü / Ürke Sali Ali (70 yaşında) – (kış hazırlıkları, ninni, çeyizi, kına gecesi, doğum ve doğum sonrası yapılan adetler, ölüm sonrası yapılan adetler, Hıdrellez, türkü, el işleri ve yün eğirme)

49. Kozdere Köyü / Emine Hüseyinoğlu (74 yaşında) – (eski günler, köyde günlük hayat, köyde giyilen giysiler, oya isimleri, köyde hastalıkların tedavisi, doğumdan sonra yapılan adetler, eşinin hastalığı)

50. Bayatlı Köyü / Cahide Yaşar (60 yaşında) – (çocukluğu ve okul hayatı, gençlik hayatı, çocuk oyunları, çeyizin serilmesi, kına gecesi eğlenceleri, doğum sonrası adetler, Hıdrellez, bayramlar, ekmek yapımı, Kıbrıs Barış Harekâtı döneminde yaşadıkları)

51. Koyundere Köyü / Cevriye Kaşif (55 yaşında) – (çocukluk yılları, çocuk oyunları, eskiden makyaj malzemeleri, bayramlar, genel, ekmek yapımı, eşiyile tanışma hikâyesi, düğünü, çeyiz, bebeğin kırklanması, genel, Hıdrellez, ninni, ölüm sonrası yapılan adetler, sel felaketi, davulcu manisi, bilmece, tütün ekimi, köyde hastalıkların tedavisi, çiçek ve ağaç isimleri)

52. Arabacıköy / Ayşe Çavuş (83 yaşında) – (karışık, mani)

53. Üçgaziler Köyü / Emine Yakup (58 yaşında) – (düğünler, bayramlar, yemek tarifi-kesik çöreği, kuskus yapımı, bilmece, mani)

54. Büyük Doğanca Köyü / Şeyme Murat (63 yaşında) – (eski günler, el işleri, Hıdrellez, bayramlar, bir anı)

55. Basırlıköy / Halide Yunus (78 yaşında) – (hastalıkları, oya ve el işleri, dokumacılık, çocuk oyunları, evlilik hikâyesi, mısır mecisi, gençlik yılları, Hıdrellez, ev makarnası yapımı, kuskus yapımı, yemek tarifi-kavurmalı mısır çorbası, yemek tarifi-akıtma, hastalığı, andartlık ve Bulgar zamanı)

56. Gerdeme Köyü / Fatme Kuru (81 yaşında) – (ikinci evliliği, karışık)

57. Hemetli Köyü /Fatma Palak (45 yaşında) – (köyde yardımlaşma, yemek tarif-yufkalı tavuk)

58. Omurluköy / Hasan Haşim Mustafa (100 yaşında) – (karışık, süpürge yapımı, eskiden düğünler, genel, Bulgar zamanı ve andartlık hatıraları, karışık)

59. Lefeciler Köyü / Emine Nazif Hüseyin (66 yaşında) – (ekmek yapımı, salça yapımı, makarna, kuskus, tarhana, bulgur yapımı, ninni, türkü, bebeğin kırklanması, adım çöreği, Hıdrellez, türkü, eski meslekler, kalaycılık, asker uğurlama, çalgılar, eskiden hastalıklar, yöresel oyunlar ve çocuk oyunları, Kurban Bayramından sonra etlerin saklanması, kavurma, tavukçuluk, avcılık, bilmece)

60. Yardımlı Köyü / Sabiha Ahmet (60 yaşında) – (ekmek yapımı, yufka yapımı, salça yapımı, masal-dev ile köse, ninni, bebek giysileri, fındık gecesi, Hıdrellez, türkü, köyde dokumacılık, kış hazırlıkları, yemek tarifi-patlıcan reçeli, dualar, bir anı, yemek tarifi-kaşnika, el işleri, vücutla ilgili benzetme isimleri, mutfak araçları, mısır hasadı, düğünlerde oynanan oyunlar, çocuk oyunları, sayışma, zaman adları, bölge adları, çiçek ve ağaç isimleri, kuş isimleri, batıl inançlar, eskiden makyaj, akrabalık isimleri, bilmece)

61. Palazlı Köyü / Ayşe Hüseyin (67 yaşında) – (kız isteme, düğün hazırlıkları, çeyiz, kına gecesi, düğün, bebeğin kırklanması, adım çöreği, bebek giysileri, ölüm adetleri, sünnet düğünü, bayramlar)

62. Kozlardere Köyü / Şerife Hüseyin Recep (70 yaşında) – (masal-topal kargacık, türkü, masal-ördek masalı, Hıdrellez, ölüm sonrası yapılan adetler, eski bayramlar, düğün yemekleri, yemek tarifi-düğün helvası, tarlada kullanılan araçlar, eskiden çiftçilikte kullanılan zamanla ilgili terimler, çiçek isimleri, hayvancılık, batıl inançlar, eskiden makyaj, eski zaman hastalıkları, halk hekimliği-şişe kapama ve kan alma, çocuk oyunları, sayışmalar, rüzgâr adları)

63. Küçük Doğanca Köyü / Mahide Osman (61 yaşında) – (eski günler, kış için yiyecek hazırlıkları, masal-sümüklü böcek, masal-yumrucuk ile dumrucuk, ninni, kız isteme, çeyiz, adım çöreği, eskiden kullanılan bebek giysileri, genel, eskiden takvimle ilgili söylenen bazı veciz sözler, genel, Balkanda bölge adları, çiçek adları, eskiden makyaj)

64. Örpek Köyü / Ayşe Semerci (62 yaşında) – (köyde eski günler, bir anı, kış hazırlıkları, yemek tarifi-kaşnika, mısır mecisi, yemek tarifi-fasulyeli bulgur yemeği, yemek tarifi-kaşa çorbası)

65. Küçük Sirkeli / Kadriye Mehmetoğlu (60 yaşında) – (köyü hakkında, eski günler, bebek doğumundan sonra yapılan adetler, eski bayramlar, oya, dantel ve el işleri, düğünler, çocuk oyunları, bahçede yetiştirilen bitkiler, bilmece)

66. Payamdere Köyü / Zeynep Ahmet (80 yaşında) – (genel, ölüm sonrası yapılan adetler, bir efsane, eskiden çamaşır yıkama, düğün yemekleri, bir batıl inanç, bayramdaki alay oyunu atışması, eskiden gelinin kıyafeti ve süslenmesi)

67. Şapçı / Hatice Balta (66 yaşında) – (kasabanın adı, ekmek yapımı, kız isteme, kına, düğün, çeyiz, Hıdrellez, oya, dantel ve el işleri, çocuk oyunları, sayışma)

68. Yabacıklı Köyü / Saniye Ali (69 yaşında) – (genel, okul hayatı, okul sonrası, kardeşleri, çocuk oyunları, evlenme hikâyesi, halk hekimliği-kan alma / hacamat)

69. Küçüren Köyü / Naciye Hasan (63 yaşında) – (çocukluk yılları, bir anı, genel, eskiden çamaşır yıkama, ekmek yapımı, yemek tarifi – kabak böreği)

70. Menetler Köyü / Gülsüm Karabekir (79 yaşında) – (bebeğin kırklanma, yürüme ve diş çıkarma adetleri, türkü, yemek tarifi-pırasa yemeği, çocuk oyunları, çiçek isimleri, bilmece)

71. Yalımlı Köyü / Resime Dumbur (72 yaşında) – (günlük işler, eskiden çeyiz, doğum adetleri, çiftçilik, hastalığı, tütüncülük, yemek tarifi-çorba, ekmek yapımı, eski giysiler, balkanda hayat)

72. Sarancına Köyü / Ayşe Mehmet (60 yaşında) – (günlük işler, masal-Ayşecik'le Fatmecik, ninni, mani, kız isteme, düğün hazırlıkları, çeyiz, kına gecesini ve düğün, bebek doğduktan sonra yapılan adetler, bebek giysileri, ölüm sonrası yapılan adetler, sünnet düğünü, Hıdrellez, türkü, el işleri ve zanaatlar, tarla işleri, hayvancılık, eski bayramlar, asker uğurlama, yemek tarifi-mamalika, ekmek yapımı, yöresel oyunlar ve çocuk oyunları, balkan köyleri ve bir efsane, balkanda yetişen ağaç ve çiçekler, okul anıları, eskiden komşuluk, doğal afetler)

73. Sınırdere Köyü / Meryem Mustafa (60 yaşında) – (eski günler-köyde günlük hayat, yemek tarifi-kaçamak, kış hazırlıkları, tütüncülük ve harman, bayramlar, türkü, ramazan manileri, bayram sabahı çocuklara koşu adeti, kurban kesimi, el işleri, mani, çelik oyunu)

74. Yanıkköy / Naime Haceli Adem (65 yaşında) – (hayat hikâyesi, genel, andartlık ve Bulgar zamanı)

75. Uysallı Köyü / Faize Osman Mustafa (68 yaşında) – (el işleri, yemek tarifi – yaprak sarması, yemek tarifi – düğün çorbası, yemek tarifi – börek, doğum adetleri, gençlik yılları, adım çöreği, sünnet, düğün, türkü, türkü, ninni)

76. Yalanca Köyü / Selver Sali (72 yaşında) – (çeyiz, Hıdrellez, eskiden günlük işler, yemek tarifi-baklava, eskiden makyaj)

77. Çelebiköy / Hanife Gaval Osman (72 yaşında) – (köyde günlük hayat, yufka yapımı, salça yapımı, mani, kız isteme adeti, çeyiz hazırlama, kına gecesi, düğün, bebeğin kırklanması)

78. Değirmendere Köyü / Fatme Kocadayı (66 yaşında) – (kışlık hazırlıkları, ekmek yapımı, tarhana yapımı, bulgur yapımı, tereyağı yapımı, çeyiz)

79. Musacık Köyü / Hüseyin Babuççu (82 yaşında) – (Bulgar zamanı-zor günler, balkanda hayat, panayır ağalığı anısı)

80. Bıyıklıköy / Fatme İsmail (52 yaşında) – (günlük işler, yemek tarifi-kaşık helvası, bayramlar, yemek tarifi-akıtma çöreği, yemek tarifi-bulgurlu tavuk dolması)

81. Kardere Köyü / Hasan Memiş (72 yaşında) – (köyün adı, hayat hikâyesi, nalcılık, andartlık dönemi ve muhacirlik, balkanda hayat, çocuk oyunları, demircilik, inşaat işleri, arıcılık)

82. Kargılı Sarıca / Hamiyet Ömer (75 yaşında) – (bebeğin diş çıkarma sonrası yapılan adetler, adım çöreği adeti, bebek giysileri, Hıdrellez, yün eğirme, yemek tarifi-düğün çorbası, el işleri, harman zamanı, çocuk oyunları, çiçek isimleri, halk hekimliği, batıl inançlar, makyaj, eski hastalıklar)

83. Kovanlık Köyü / Ramadan Mehmet (73 yaşında) – (bayramlar, düğünler, eski günler, Hıdrellez, ipekböcekçiliği, şeker kamışı, avcılık, karışık, halk hekimliği, Yunanistan'da karşılaştığı olumsuz davranışlar)

84. Çalabıköy / Ahmet Kara Yusuf (82 yaşında) – (hayat hikâyesi, askerlik anıları, karışık)

85. Gebecili Köyü / Hürmüz Hasan (62 yaşında) – (eskiden mutfakta kullanılan araçlar, tarla işleri, çocuk oyunları, eskiden zamanla ilgili kullanılan bazı kavramlar, halk hekimliği, batıl inançlar, eskiden makyaj, bilmece, okulda öğretmenin verdiği cezalar)

86. Balafar Köyü / Zeliha Mümin İsmail (55 yaşında) – (hayat hikâyesi, kız isteme, bayramlar, Hıdrellez, eskiden günlük işler, düğünler, doğum sonrası adetleri, el işleri, ölüm sonrası adetler, salça yapımı, makarna yapımı, çiçek isimleri, yemek tarifi - çörekli et, yemek tarifi – kapama)

87. Çalabıköy / Şükriye Hacı Hüseyin (48 yaşında) – (köyü hakkında, ekmek yapımı, yufka yapımı, salça yapımı, masal, ninni, mani, Hıdrellez, türkü, yemek tarifi-kaşinik yemeği, el işleri, mutfakta kullanılan araçlar, çocuk oyunları, sayışma, çiçek isimleri, bir efsane, bilmece, köyde yaşanan doğal afet, eski ölçü aletleri)

88. Çiftlik Köyü / Ahmet Recep-Emine Recep (70-68 yaşlarında) – (köyün adının hikâyesi-A.R, tütüncülük-E.R, evlenme hikâyesi-E.R, tarhana yapımı-E.R, yemek tarifi-

kaçamak-E.R, yemek tarifi-olik-E.R, turşu yapımı-E.R, mısır mecileri-E.R)

89. Demirbeyli Köyü / Neziha Hüseyin (66 yaşında) – (köyün adı, günlük işler, ekmek yapımı, yufka yapımı, salça yapımı, kışlık yiyeceklerin hazırlanması, masal-Ayşecikle Fatmecik)

90. Seymen Köyü / Şaziye Hasan (68 yaşında) – (masal-tavşan ile kaplumbağa, mani, ninni, türkü, kız isteme, çeyiz, eski meslekler, el işleri)

91. Tuzcuköy / Zehra Adem (72 yaşında) – (günlük işler, ekmek yapımı, yufka ve makarna yapımı, salça yapımı, kışlık yiyecek hazırlıkları, tarhana yapımı, bulgur yapımı, ninni, kız isteme, düğün hazırlıkları ve çeyiz, kına gecesi, gelinlik ve gelinin süslenmesi, kırklanma ve adım çöreği adeti, ölüm sonrası yapılan adetler, Hıdrellez, dokumacılık, bayramlar, yemek tarifi-kabak baskısı, el işleri)

92. Mehrikoz Köyü / Ali Koçancı (58 yaşında) – (balkanda hayat, okul hayatı, köyde rençberlik, genel, askerlik anıları, Mehrikoz adı)

93. Sarancına Köyü / Fehime Hüseyin (74 yaşında) – (günlük işler, makarna yapımı, yemek tarifi-börek, genel, evlenme hikâyesi, tarhana yapımı, yöresel oyunlar, kepe yapımı)

94. Taşkınlar Köyü / Münire Topal Hüseyin (58 yaşında) – (günlük işler, bayramlar, mani, ilahi, ilahi, ekmek yapımı, makarna yapımı, yemek tarifi-akıtma, yemek tarifi-irmik helvası, düğünler, bayramlar)

95. Satıköy / Yaşar İbrahim (71 yaşında) – (köyü hakkında bilgi, hayvancılık ve tütüncülük, eski düğünler, askerlik, eski günler, çocuk oyunları, okul hayatı, genel, tütüncülük, halk hekimliği)

96. Gümölcine / Mastanlı Mahallesi / Halide Mustafa (83 yaşında) – (Bulgar işgalinde yaşadıkları, evlenme hikâyesi, Alman ve Bulgar işgalleri, el işleri ve yapağı eğirme, çeyiz, kış için hazırlık, salça yapımı, genel)

97. Kayrak Köyü / Ali Sali (81 yaşında) – (askerlik anıları, andartlık ve muhacirlik anıları)

98. Kızılağaç Köyü / Fatme Alibaş (82 yaşında) – (karışık, doğum hikâyesi, balkanda çiftçilik, bebecik oyunu, meyve ağaçları ve çiçek isimleri, eski günler)

99. Mehrikoz Köyü / Ahmet Bostancı (78 yaşında) – (Hıdrellez, andartlık zamanı, köyde yapılan meslekler, Kıbrıs Barış Harekâtı döneminde yaşadıkları, çocuk oyunları)

100. Kalanca Köyü / Ürke Hüseyin (70 yaşında) – (çocukluk yılları, köyün adı, gençlik yılları, ekmek yapımı, genel, çeşitli yemekler, eski günler, genel, köyde dokumacılık ve hayvancılık, ulaşık yapımı, köyde susuzluk, halk hekimliği, batıl inançlar, bir efsane)

101. Ortakışla Köyü / Fatme Kahraman (78 yaşında) – (masal-Ayşecik ile Fatmecik, ninni, türkü, istenme ve düğün hikâyesi, çeyiz, kına gecesi, düğün, bebeğin kırklanması)

102. Bekirköy / Hatice Topal (55 yaşında) – (bayramlar, yemek tarifi-kaşa çorbası, çeşitli yemekler, tarhana yapımı, el işleri, köyde nalcılık)

103. Sofular Köyü / Refika İsmailoğlu (77 yaşında) – (bebeğin diş çıkarması, bebeğin yürümeye başlaması, bebek giysileri, sünnet düğünü, Hıdrellez, bir atasözü üzerine, mani, karışık, beddua ve dualar)

104. Karagözlü Köyü / Emine Halil (65 yaşında) – (köyün adının hikâyesi, karışık, çeyizler, düğünü, türkü, babası hakkında, bir anı, karışık, efsaneler)

105. Aşağıköy / Ayşe Mehmet (66 yaşında) – (Hıdrellez, kına geceleri, atasözü, çocukken bayramlarda şeker toplama, kurban bayramında peşpeş adeti, çocuk oyunları, bilmece)

106. Nurçalı Köyü / Fatme Mehmet (63 yaşında) – (günlük işler, peynir ve ulaşık yapımı, masal-Ayşecikle Fatmecik, ninni)

107. Sasallı Köyü / Refika Mehmet (71 yaşında) – (ekmek yapımı, salça yapımı, masal-kurt ile tilki, mani, bebek giysileri, kırklanma adeti, halk hekimliği)

108. Hacıköy / Ayşe Mustafa (73 yaşında) – (günlük işler, kız isteme, düğün hazırlıkları, çeyiz, kına gecesi ve düğün, doğum adetleri, Hıdrellez eğlenceleri, bayramlar, çeşitli yemekler, oya, dantel, el işleri, çocuk oyunları, sayışma, makyaj malzemeleri, ekmek yapımı, rençberlik, batıl inanışlar, okul hayatı, ramazan günleri, köydeki bölge isimleri, çiçek ve ağaç isimleri, Kıbrıs çıkarması dönemi)

109. Domruköy / Hatice Şakir (77 yaşında) – (halk hekimliği, batıl inanışlar, eski makyaj malzemeleri, eskiden mektuplaşma, eskiden hastalıklar, akrabalık isimleri, bilmece, eskiden ölçü birimleri, eskiden zaman hesaplamaları, eskiden ibadetler, el işleri, takma adlar (lakaplar), eskiden mutfak araçları, tarlada kullanılan araçlar, tarhana yapımı)

Sonuç

Bölgede yaşayan soydaşlarımızın yıllarca uğradığı baskıcı politikalar sonucunda derleme çalışmalarımıza şüpheyle ve temkinli yaklaşması, derleme çalışmalarımızı daha da zorlaştırmıştır. Fakat bu bölgede yaşayan Türklerin Türkiye Cumhuriyetine olan sonsuz aşkları ve bağlılıkları bu zorluğu da aşmamızı sağlamıştır. Bu aşamada görev yaptığımız Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde eğitim gören Batı Trakyalı öğrencilerimizin çok büyük desteği, Gümölcine BAKEŞ Kurumu ve Gümölcine Başkonsolosluğumuzun destekleri takdire şayandır. Çalışmamız sonucunda yaklaşık 4.700 kelimelik bir sözlük ortaya çıkmıştır.

Anadolu ağızları incelemelerinde çok fazla üzerinde durulmayan sözlük çalışmaları bize göre ağız araştırmalarının en önemli bölümünü oluşturmakta, kaybolan kelime haznesinin kayıt altına alınması açısından büyük bir değer taşımaktadır. Bölgenin genel durumu dikkate alındığında sadece Türkçe değil, Pomaka, Yunanca ve Bulgarca kelimelere de sıkça rastlanmış ve bu kelimeler de sözlüğe dahil edilmiştir. Çalışmamızın Türk kültürüne yapacağı önemli katkıları düşün­düğümüzde bu süreçte karşılaştığımız bütün engellerin ve zorlukların sadece güzel birer anı olarak kalacağı kanaatindeyiz. Bölgeyle ilgili yaptığımız ses ve şekil bilgisi incelemeleri bu bildiri metninin içine dâhil edilmemiştir.

BATI TRAKYA TÜRK BASININDA TRAKYA GAZETESİ

Hikmet ÖKSÜZ*

Giriş

Batı Trakya Türkleri, Lozan Anlaşması sonrasında basın faaliyetlerine hız vermiştir. 1923'ten sonra İskeçe ve Gümülcine'de yayın hayatına başlayan yirmiye yakın gazetenin çoğu uzun ömürlü olamamıştır. Bu gazeteler yayın politikaları açısından Türkiye yanlısı, milliyetçi, Türk inkılâplarını destekleyenler ve Türkiye karşıtı, anti milliyetçi, Cumhuriyet aleyhinde faaliyet gösterenler şeklinde iki grupta toplanabilir.¹⁹⁷ Bu bildiride 1932 yılında başladığı yayın hayatını kesintilerle de olsa 1960'lı yıllara kadar sürdüren Türkiye yanlısı, Milliyetçi *Trakya* gazetesinin tanıtılması, yayın politikası ve Batı Trakya Türk azınlığı üzerindeki etkileri hakkında bilgi verilmesi amaçlanmıştır.

İskeçe'de yayın hayatına başlayan *Trakya* gazetesinin ilk sayfasında, başlığın hemen altında “*Batı Trakya Türklerinin Haftalık Gazetesidir*” ibaresi yer almaktadır. Gazetenin sağ üst köşesinde *abone şartları* kısmında 1946'da yıllığı 15.000, ilanların satırı 2.000 ve sayısı 300 drahmiden satıldığı ilan edilmiştir. Ayrıca 1946 yılından 1948'e kadar “*Türkiye için yıllığı 30.000 drahmi*” olarak belirlenmişti. 1948 yılı başında yıllık ücretin 24.000'e, ilanların satırının 4.000'e ve sayısının da 500 drahmiye çıkarıldığı görülmektedir. 1950 yılı itibariyle gazeteye yeniden zam yapılmıştır. Gazetenin sahibi ve müdürü 1946-1963 yılları arasında Yunan meclisinde milletvekili olarak görev yapan Osman Nuri Fettahoğlu'dur.¹⁹⁸ İdarehanesi

---

* Prof. Dr., KTÜ, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Trabzon. E-posta: h.oksuz@ktu.edu.tr

¹⁹⁷ Hikmet Öksüz, “Batı Trakya Türk Basınında Atatürkçü Bir Gazete: İnkılâp (1930-1931)”, **Yirminci Yüzyılda Batı Trakya Türkleri**, Trabzon, 2016, s.71; Batı Trakya'da basın hayatı ile ilgili geniş bilgi için Bkz. Feyyaz Sağlam, **Batı Trakya Türkleri Basın Tarihi Üzerine Bir Araştırma, 1924-2000**, İzmir, 2000.

¹⁹⁸ Osman Nuri Fettahoğlu 1946 yılından itibaren 8 yıl kesintisiz şekilde Yunan parlamentosunda İskeçe milletvekili olarak yer alarak Batı Trakya Türk azınlığını temsil etmiştir. Hikmet Öksüz, “Batı Trakya Türklerinin Yunan Parlamentosu'nda ‘Temsil Sorunu’ (1923-2015)”, **Yirminci Yüzyılda Batı Trakya Türkleri**, Trabzon, 2016, s. 153; 1958-1964 yılları arasında gazetenin sorumlu müdürü ve yazarı olarak Fettahoğlu'nun akrabası Salahattin Galip görev yapmıştır. Salahattin Galip, **Batı Trakya'da Yazabildiklerimden**, İstanbul, 1998, s. 12.

İskeçe’de Lutranon Sokağı 2 Numara, telefon numarası 2-64 olarak verilmiştir. Kesintili yayınların başladığı 1965 yılında idarehanenin Orololyo Sokağı 25 numarada faaliyet gösterdiği anlaşılmaktadır. Gazetenin ilk sayfasında *Tesis Tarihi: 15 Temmuz 1932* şeklinde orta kısımda yer almaktadır. Ayrıca ikinci sayfanın jeneriğinde ön sayfadaki bilgiler Yunan alfabesiyle verilmektedir.

Elimizdeki koleksiyonun ilk sayısı 28 Ekim 1946 tarihli ve 291 numaralıdır. Gazetenin bu tarihten 917 numaralı 7 Ocak 1966 tarihine kadar kesintilerle 626 sayı yayınlandığı anlaşılmaktadır. Bu bildiriye ele aldığımız koleksiyonda 401 sayı mevcuttur. Özellikle 28 Aralık 1950 - 1 Ocak 1955 tarihleri arasındaki 152 sayı bu eksikliğin büyük bölümünü oluşturmaktadır.

Trakya’nın yayına başladığı 1930’lu yıllarda kendisinden başka altı tane daha haftalık gazete yayın yapmaktaydı. Bunlar Gümölcine’de Ülkü, Balkan ve Müdafaa-i İslâm; İskeçe’de Yeni Adım, Cumhuriyet ve Milliyet adıyla yayınlanan gazetelerdir.¹⁹⁹ 1936 yılına gelindiğinde Trakya dışındaki gazetelerin hepsi yayınlarına son vermiştir. Trakya gazetesi 1941 yılının Nisan ayından itibaren başlayan birkaç yıllık Bulgar işgali haricinde yayınlarına ara vermemiş ve 1952 yılı başına kadar tam on altı yıllık dönem içerisinde “*Meriç - Karasu arasında kalan 100 bini aşkın Türk kütlesinin yegâne gazetesi*” olarak yayın yapmıştır.²⁰⁰ *Trakya*, bu süre içerisinde birkaç sayı istisna olmak üzere iki sayfa olarak yayınlanmıştır.

Gazetenin yeni yaşına girdiği her yıldönümünde birinci sayfada geniş bir tarihçe yayınlanarak amacı ve yayın ilkeleri okuyucularına yeniden aktarılmıştır. Fakat iç ve dış meselelerin arttığı ve özellikle Batı Trakya Türkleri’nin çeşitli baskılar yaşadığı dönemlerde genellikle ilk sayfada cemaatin bu sorunlarına yer verilmiş, bu nedenle birkaç yıldönümü ikinci sayfada kısa bir şekilde duyurulmuştur.

Trakya’nın 15 Temmuz 1932 tarihli ilk sayısında “Prensip” başlıklı bir başyazı yayınlanarak yayın ilkeleri, amacı ve misyonu ifade edilmiştir. Sonraki yıllarda yeniden neşredilen bu yazıda şu ifadeler yer almaktadır: “...*Trakya, Trakyalıların sesi olacaktır. Kanunların vatandaşlara bahşettiği hakları son noktasına kadar elde etmek, her Garbî Trakyalı Türkü bu kanunların müsaade ettiği menfaatlerden müstefid kılmak için bütün gücü ile uğraşacaktır. Kanunsuzluklara karşı en gür sesiyle haykırarak, haksızlığa maruz kalan her Türk için en ateşli bir müdafî olacaktır. “Trakya” mücadelesinde muvaffak olmak için hiçbir zaman gayr-ı meşru yardımcılara arz-ı ihtiyaç etmek tenezzülünde bulunmayacaktır. Her zaman kanuna dayanmak prensiplerimizin en esaslı noktasıdır. “Trakya” müfrid bir*

¹⁹⁹ **Trakya**, Nr: 406, 18 Temmuz 1949.

²⁰⁰ **Trakya**, Nr: 867, 20 Ağustos 1963.

vatanperver olacaktır. Vatanımızı sevmeyi, sevdirmeyi ve güzelleştirmeyi vatandaşlarımızı mesut edecek çareleri aramayı prensiplerimize ithal etmişizdir. “Garbî Trakya'nın işleri Garbî Trakyalıların işidir” kaziyesi esaslı umdelerimizdendir. “Trakya için Türküm diyen herkes Türk'tür...”, Trakya içtimaî sahada da çalışacaktır. Eğer içtimaî teşekkülümüzde tenakuslar ve icabat-ı askeriyeye uygunsuzluklar bulunursa bunları göstermek vazifemizdir. İçtimaî varlığımızda görülen keşmekeşin menafimizle tezat teşkil ettiği kanaatindeyiz. Bu hususta uzun boylu kalem çalacağız... Trakya'nın bilhassa kemal-i ısrarla bahsedeceği mesail çiftçi ve amele işleridir. Garbî Trakya Türkleri ufak miktardaki esnafları istisna edersek hemen umumiyetle toprak amelesidirler. Çiftçi ve amelenin hukuk ve menafini kemal-i ısrarla müdafaa bizim en birinci borcumuzdur... Hiç şüphesizdir ki biz en geniş siyasî ve içtimaî meselelerle uğraşırken daima Garbî Trakya Türklerinin medenî âlemlerle nasıl diz dize yürümeleri icap ettiğini göz önünde tutarak hareket edeceğiz. Trakya Türklerinin dar ufuklu siyaseti bizi her şeyden ve her gayeden evvel meşgul eder. Kanaat-i kâmilemiz vardır ki, bir cemiyetin istikbalini o kütlenin münevverleri hazırlar. Bu itibarla Trakya icabına göre gâh tatlı, gâh acı, bazen yardımcı, bazen yıkıcı tarz-ı hareketler takip edecek muallimlerimizle hasbihal edecektir. Trakya Türklerinin irfanı Trakyalıların hayatî bir meselesidir. Onu ihmal değil, hazakatinden emin bir tabip gibi daima tetkik altında bulunduracağız.”²⁰¹

Trakya Gazetesi kendisini genel anlamda havadis verme vasıtası olarak kabul etmemekte, rastgele haberlerin, basmakalıp yazıların ekalliyete fayda vermeyeceğine inanmaktadır. Bu anlamda misyonunu şu şekilde açıklamaktadır: “Batı Trakya'da yaşayan bir ferdin siyasî bilgi ihtiyacını tatmin edecek şekilde umumî bilgi vermek mahiyetinde siyasî icmaller yapmaktayız. Bunlarda da, daima, isabetle ve bitaraf hükümlere varabilmek maksadını güdüyoruz. Gündelik gazetelerde olduğu gibi havadis vererek okuyuculara, kendi kendilerine hüküm çıkarmak zahmetini yükleyip mesuliyetten kaçınmıyoruz. Bilhassa ekalliyetimizi ilgilendiren herhangi bir meseleyi hiçbir vakit havadis mahiyetinde vermemeğe çok dikkat ederiz. Her mesele için görüşlerimizi müspet ve kat'i şekilde tebellür ettirmeyi hiç ihmal etmeyiz. Mesuliyet kaçaklığının bizim prensibimizde yeri yoktur. Bu sebeptendir ki, gazetemiz alelaide bir havadis vasıtasından ziyade bir fikir ve direktif mecmuası mahiyetini taşımaktadır.”²⁰² Trakya, başlıca prensibini Batı Trakya Türk'ünün içtimaî, iktisadî ve siyasî menfaatlerine hizmet etmek olarak ifade etmektedir.²⁰³ Parti meselelerindeki prensibini ise “çok temkinli olmak” şeklinde tarif ederek “hiçbir partinin körü körüne organı” olmadığını iddia etmektedir. Bununla birlikte “ekalliyetin menfaatlerine uygun olduğu nispette, çok

²⁰¹ **Trakya**, Nr: 441, 17 Temmuz 1950.

²⁰² **Trakya**, Nr: 867, 20 Ağustos 1963.

²⁰³ **Trakya**, Nr: 803, 18 Temmuz 1960.

imsaklı olarak ve tam zamanında tavsiyelerde bulunduğu, “*bir kütleyi idare eden insanların bazen o kütlenin menfaati için suyun akarının aksi istikamette de yüzmesini bilmesi gerektiğini*” vurgulamaktadır.²⁰⁴

29 Temmuz 1965 tarihli sayısının ikinci sayfasında yer alan bir yazıda “*33 yıllık yayın müddeti içinde azınlık menfaati güden hedefinden zerre inhıraf etmeksizin yoluna devam ettiği*” ve azınlığa “*kültürel alanda çok büyük faydalar sağladığı*” ifade edilmiştir. Ayrıca bu süre zarfında imkânlarını çok fazla geliştiremeyen gazetenin aynı şartlarda yoluna devam edeceği, Batı Trakya Türk azınlığının “*maddî ve manevî varlığını korumak için hiçbir fedakârlıktan çekinmeden tam bir feragatle*” çalışacağı, “*azınlığın tenvir vazifesini hakkı ile ifa etmeye gayret edeceği*” belirtilmiştir. Yazının sonunda “*Trakya'nın bütün güvenini azınlığın ilerleme arzusu, muasır medeniyet seviyesine ulaşma aşkı ve yaşayabilme kaygısına dayanan sağduyusundan aldığı*” vurgulanmıştır.²⁰⁵

Trakya ve Diğer Gazeteler

Trakya Gazetesine göre; Yunanistan'da karışıklığın sona erip normal hayatın başladığı 1952 yılında yayına başlayan *Milliyet* azınlık menfaatleri aleyhine bir tutum izleyip menfi bir yol tutmuş, otoritenin her haksız hareketini haklı göstermeye çalışıp “*büyükler*” dediği kesimin ve ayrıca “*memurların pohpohçusu olmaktan başka bir şey yapmamıştır.*”²⁰⁶ *Milliyet*'in ilk sayısında prensibinin “*Hükümetin hiçbir hususta ekalliyetimizi mağdur bıraktığı vaki olmamıştır. Bunu daima söylemiş ve iddia etmiş olmakla biz, herkesten ayrılırız ve bu yüzden bazı düşüncesizlerin hücum ve itirazlarına hedef oluruz*” şeklinde yer aldığı, fakat 1953 yılı ortasında bu politikasından vazgeçip tam aksini savunmaya başladığı, 1958 yılında ise ilk yayın prensibine geri döndüğü iddia edilmiştir.²⁰⁷

Trakya, 1956 yılı sonunda oldukça gösterişli bir şekilde yayın hayatına başladığını ifade ettiği “*Akın*” gazetesini ise “*kararsız ve çekingen bir halet-i ruhiyeye sahip*”,²⁰⁸ “*azınlığın meselelerini hemen havadis kabilinden ele alarak ısrarla bir fikrin üzerinde durup cesaretle teşrih yoluna gitmeyen*” bir yayın organı olarak tanımlamaktadır.²⁰⁹

---

²⁰⁴ **Trakya**, Nr: 667, 23 Temmuz 1956; Trakya'ya göre azınlığın menfaatine yaptığı hizmetlerle çete saldırılarının olduğu dönemde gazetenin verdiği direktif ve yaptığı mücadelenin etkisiyle azınlığın bilinçlendirilip komünist akımlara kapılması önlenmiş ve bu anlamda hükümet tarafından tecziye edilmelerinin ve haksızlığa uğramalarının da önü kesilmiştir. *Trakya*, Nr: 867, 20 Ağustos 1963.

²⁰⁵ **Trakya**, Nr: 909, 28 Temmuz 1965.

²⁰⁶ **Trakya**, Nr: 867, 20 Ağustos 1963; Trakya, “*Milliyet*” gazetesinin başlangıçta Çaldaris hükümetinin maddî desteğini aldığı, bu hükümet değişince maddî sıkıntı içinde kaldığını iddia etmiştir. **Trakya**, Nr: 632, 18 Temmuz 1955.

²⁰⁷ **Trakya**, Nr: 735, 24 Temmuz 1958.

²⁰⁸ **Trakya**, Nr: 735, 24 Temmuz 1958.

²⁰⁹ **Trakya**, Nr: 867, 20 Ağustos 1963.

1957 yılında Batı Trakya’da Türkçe yayın yapan haftalık gazete sayısı 5’e ulaşmıştı. Bunlar *Trakya*, *Milliyet*, *Akın*, *Sebat* ve *Muhafazakâr* adlı gazetelerdir.

Trakya Gazetesine göre Kıbrıs meselesi ve İstanbul’daki 6/7 Eylül olayları sonrasında yayın hayatına başlayan “*Sebat*” ve “*Muhafazakâr*” ise özellikle yazarları açısından bakıldığında Batı Trakyalı olmayıp “etabli” değillerdi. Dolayısıyla ekalliyete ait olmayan bu kişilerin yayın amacının “*ekalliyetin Türk olmadığını iddia edenlere vesika olmaktan ibaretti*. Ana siyasetlerinin “*Türkiye’nin dinsiz olduğu propagandasını yaparak, Atatürk rejiminin mutlaka değişeceğini iddia ederek kandırabilecekleri insanlardan Türkiye sevgisini, Türkiye bağlılığını ortadan kaldırmak* olduğu, bunların *kendi bireysel çabaları ile değil ekalliyet dışı geniş bir teşvik ve himaye mahsulü oldukları*” iddia edilmekteydi.²¹⁰

Trakya gerek İskeçe’de çıkan Türkçe gazetelerle gerekse Yunan basınında yer alan diğer gazetelerle de sık sık tartışma yaşamıştır. Bu gazeteler arasında Trakya’nın en çok polemik yaşadığı gazete İskeçe’de çıkan *Milliyet’tir*. *Milliyet’in* azınlık okullarının iyi eğitim-öğretim vermediğine dair bir yazısı üzerine İskeçe Türk Okulları Müdürü Trakya gazetesinde bir tavzih yayınlamak zorunda kalmış,²¹¹ Trakya Gazetesi de sonraki sayılarında bu konuya değinerek eleştirilerini ifade etmiştir. *Palavracının Terbiyesizlikleri*²¹² başlığı ile yayınlanan bu söz dalaşı birkaç sayı boyunca devam etmiştir.

Gazete 1960’lı yıllarda sıklıkla takibat ve tazyike maruz kalmıştı. Bu atmosferde kimi zaman Yunan basınının da hedefi olmuştur.²¹³ 1962 yılından itibaren Yunanistan’da gazeteler sıkı kontrol altına alınmış ve pek çok kez savcılıklar tarafından amme davaları açılmaya başlanmıştı. Bu süreçte gazeteler özellikle “*makamata sebbü şetm*” suçu işlediği dolayısıyla dava edilirken Trakya Gazetesi buna ilave olarak Yunan basını tarafından dış münasebetleri bozmakla da suçlanmıştı.²¹⁴ Hükümete muhalif *To Vima* gazetesine göre *Trakya’nın* Yunan makamları aleyhindeki yayınları *Türk matbuatının Anti-Helenik yazılar yazmasını tahrik ettiği ve Türk Yunan ilişkilerini bozduğu* için Osman Nuri’nin mebusluğu kaldırılmalıydı.²¹⁵ 1963 yılında *To Vima* Gazetesi ile yaşanan tartışma neticesinde dava edilen gazetenin müdürü Salahattin Galip hapis ve para cezası almıştır.²¹⁶ Aynı yıl içinde Trakya’nın

²¹⁰ **Trakya**, Nr: 803, 18 Temmuz 1960.

²¹¹ **Trakya**, Nr: 616, 14 Şubat 1955.

²¹² **Trakya**, Nr: 617, 21 Şubat 1955; Trakya’ya göre *Milliyet* gazetesi yazarı Hamdi Hüseyin Fehmi gerçekdışı iddialar ortaya atmaktaydı. Trakya, Hamdi Hüseyin’in Bulgar işgali döneminde işgalcilerle işbirliği yaptığını, hatta bu dönemde kendisinin Bulgar olduğunu iddia ettiğini belirterek onu “Palavracı yani Katip Hüseyinoğlu Hamdi yahut Yovan Katibof” şeklinde tanımlamıştır. **Trakya**, Nr: 621, 25 Nisan 1955; **Trakya**, Nr: 626, 6 Haziran 1955.

²¹³ **Trakya**, Nr: 867, 20 Ağustos 1963.

²¹⁴ **Trakya**, Nr: 860, 19 Mart 1963.

²¹⁵ **Trakya**, Nr: 862, 23 Nisan 1963.

²¹⁶ **Trakya**, Nr: 864, 24 Haziran 1963.

Manevî Baskı yazı dizisindeki ifadeleri nedeniyle *Sebat* Gazetesi muhabiri Hüsnü Yusuf ve *Muhafazakâr* gazetesi yazarı Hafız Reşat tarafından açılan davalarda önce suçlu bulunan *Trakya*, istinaf mahkemesinde beraat etmiştir.²¹⁷

İskeçe cemaat seçimlerinin olduğu dönemde Türk gazeteler arasındaki tartışmalar da alevleniyordu. Akın gazetesinin İskeçe Cemaati eski idarecilerinden ve *Trakya* gazetesi müdürü Salahattin Galip hakkında önceki yönetimde usulsüzlük yaptığı yönündeki sözlerine cevap veren gazetede *Sebat* ve *Akın* gazetelerinin dedikodu çıkarıp ortalığı karıştırdığı iddia edilmiştir.²¹⁸

Trakya, Batı Trakya'da *etabli* olarak kalan azınlığın tartışmasız Türk kabul edilmesi gerektiği yönündeki görüşlerini daima sürdürmüştür. Zaman zaman buradaki ekalliyeti *Müslüman* terimi üzerinden tasnifleyip ayrı unsurlar şeklinde gösteren çeşitli yayınlar ve özellikle de bazı Yunan gazetelerinde yer alan haberlere karşı tepki göstermiştir. Bu amaçla *Yeniden Hortlayan Meseleler* başlığı altında on iki yazılık bir dizi yayınlamıştır.²¹⁹ Bu yazı dizisinde Balkan yarımadasında yaşayan ve yaşamış olan milletler hakkında incelemeler yapan ve Selanik'te bulunan *Makedonya Bilgiler Cemiyetinin* neşrettiği *Batı Trakya Müslüman Ekalliyeti* adlı kitapta Pomakların²²⁰ Rum oldukları iddiasını tarihî ve ilmî bilgilerle çürütmeye çalışmış, "...Yunanistan Batı Trakya'da Etabli olan herkesi Türk olarak tanımak ve onların Türk kültürüne uygun inkişaf etmelerine müsaade etmek mecburiyetindedir. Mesele basittir. Yunanistan'da Türk ekalliyeti yoksa İstanbul'da da Rum (Elen, Yunan) ekalliyeti yoktur." yorumunu yapmıştır.²²¹

Batı Trakya Türk Azınlığının Meselelerinin Ele Alınışı

Gazete kendisini siyasî sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda Batı Trakya Türklerinin tek müdavimi olarak görmüş ve bu anlamda bölgedeki hemen her mesele ile ilgili yayın yapmıştır. Bunlar siyasî, sosyal, kültürel, eğitim, öğretim, tarım, arazi, dernek faaliyetleri gibi pek çok başlık altında sıralanabilir.

a-Siyasî, Sosyal ve Kültürel Meseleler

²¹⁷ *Trakya*, Nr: 868, 2 Eylül 1963.

²¹⁸ *Trakya*, Nr: 904, 27 Nisan 1965.

²¹⁹ *Trakya*, Nr: 669, 6 Ağustos 1956.

²²⁰ Pomak Türkleri ile ilgili ayrıntılı çalışmalar ile ilgili Bkz. Hüseyin Memişoğlu, **Balkanlarda Pomak Türkleri**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1999; İlker Alp, **Pomak Türkleri (Kumanlar-Kıpçaklar)**, Edirne, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yay., 2008.

²²¹ *Trakya*, Nr: 671, 20 Ağustos 1956.

Batı Trakya Türklerinin toplumsal örgütlenmesi ve yönetiminde söz sahibi olan *cemaat heyeti ve müftülük* makamlarının görev ve yetkileri anlaşmalarla belirlenmiş olmasına rağmen uygulamada karşılaşılan zorluklar ve baskılar bölgedeki Türklerin yaşamını olumsuz etkilemiştir.

Yunanistan 1913 tarihli Atina Anlaşması ile ülkedeki Müslüman azınlığı tüzel kişilik olarak tanımıştı. 1920 tarihli Yunan Sevr'i ve 1923 tarihli Lozan Anlaşması cemaatlerin görev ve yetkilerine yönelik hükümler içermiştir. Atina Anlaşması esas alınarak 1920 yılında kabul edilen 2345 sayılı kanun ile azınlığın örgütlenip yönetilmesi amacıyla *cemaat idare heyetleri, baş müftülük ve müftülük* gibi üç farklı görev alanı belirlenmiştir. Kanunun 12. maddesine göre cemaat idare heyetleri azınlığa ait emlakın ve eğitim vakıf giderlerinin yönetilmesinden sorumluydu. Bununla birlikte bu madde 1949 yılına kadar uygulanmamıştır.²²²

Yunan makamlarının cemaat idare heyetlerinin seçiminde ilk müdahalesi 1946 yılında gerçekleşmiştir. Yunan Hükümeti İskeçe heyetini dağıtarak bir *idare komisyonu* atamıştır.²²³ Bölgedeki cemaat heyeti seçimleri Trakya gazetesinin de en çok üzerinde durduğu konular arasındadır. Gazete 1946 yılı sonunda İskeçe Cemaat Heyetinin seçiminde yaşanan soruna satırlarında yer vermiştir. Aylarca belirlenemeyen Cemaat Heyetinin *İskeçe mutasarrıflığının kendi emellerini tahakkuk amacıyla istediği tarzda bir heyet oluşturmayı amaçladığı için geciktirildiğini* iddia edip cemaatin sorunlarına ilgisiz kişilerin maksatlı olarak göreve getirildiğini, yeni heyette yer alan bazı kişilerin geçmişte de pek verimli çalışmayıp özellikle okullardaki eğitim-öğretimi aksattığını vurgulamış, Türk müesseselerinin geliştiği dönemde bu tarz değişikliklerin *baltalama amacı* taşıdığını ifade etmiştir.²²⁴ Gazete ilerleyen sayılarda bu konuya değinmeyi sürdürmüş, diğer yandan Yunan Hükümetlerinin azınlıklarla ilgili sevk ve idare kanunlarını tam olarak uygulamamasını da eleştirmiştir.²²⁵

3 Mart 1949 tarihinde yapılan Gümülcine Cemaat Heyeti seçimi de gazetenin yer verdiği seçimlerden biridir. Bu seçimde idare heyeti görevine getirilen²²⁶ üyelerin büyük kısmı görevi kabul etmeyince 12 kişilik heyet yerine 6 kişilik komisyon oluşturulmuştu. Bu durumu eleştiren gazete İskeçe cemaatinin 12 kişi olarak belirlendiğini, buna karşılıklı daha büyük olan Gümülcine Cemaatinin ise 6 kişi olarak kabul edilmesinin tezat teşkil ettiğini, durumun siyasî çıkarlar uğruna bu hale getirildiğini iddia etmiştir.²²⁷

²²² Baskın Oran, **Türk- Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**, Ankara, 1986, s. 97.

²²³ Oran, **a.g.e.**, s.98.

²²⁴ **Trakya**, Nr: 298, 30 Aralık 1946.

²²⁵ **Trakya**, Nr: 299, 6 Ocak 1947.

²²⁶ **Trakya**, Nr: 394, 7 Mart 1949.

²²⁷ **Trakya**, Nr: 395, 14 Mart 1949; **Trakya**, Nr: 397, 18 Nisan 1949.

Cemaat heyetlerinin seçimi için 16 Haziran 1949 tarihinde 12 maddelik kral iradesi çıkarılmıştır.²²⁸ Buna göre 2345 sayılı kanunda yer alıp uygulanmayan Cemaat heyetleri seçiminin üç yılda bir yapılacağı hükmüne yer verilerek seçim yapılması öngörülmüştür.²²⁹ Fakat hazırlıklarının geciktirilmesi cemaat seçimlerinin ileri bir tarihe atılmasına yol açmıştı. Seçim ile ilgili ilanlara yer veren²³⁰ gazete 19 Aralık'ta yapılacak seçimde aday olanların isimlerini ve oy kullanılacak okulların adlarını yayınlamıştır.²³¹ İlerleyen dönemde cemaat seçimlerinin ertelenmesi üzerine durumu Yunanistan'ın iç siyasetinde yaşanan sorunlara ve genel seçimlerin yaklaşmasına bağlayan ve iktidardaki Laikos partisinin siyasî çıkar meselesi olarak niteleyen Trakya "*Cemaat Seçimleri Neden Geri Kaldı?*" sorusunu sorarak eleştirilerde bulunmuştur.²³² 22 Ocak'ta cemaat seçimlerinin yapılması kararı alınması üzerine halkı seçim için dikkatli olmaya çağırın gazete "*Eğer bu yerlere ehliyetsiz kimseleri seçecek, parti laflarına, şahsî menfaatlerin doğurduğu dedikodulara bakacak olursak hem çok büyük bir hataya düşmüş hem de oyumuzu zararlı yere kullanmış oluruz.*" "*Oylarınızı hırs ve garaz üzerine değil millî menfaatleri göz önünde tutarak veriniz. İbrahim Demir²³³ ve Muzaffer Beylerin listesini hiç düşünmeden sandığa atınız*" şeklinde telkin vermiştir.²³⁴

1957 yılı cemaat seçimlerine de geniş yer veren gazete her aşamayı okuyucularına aktarmış, bu arada önceki yıllarda destek verdiği İbrahim Demir Serdarzade ile yaşanan polemigi satırlarına taşımıştır.²³⁵ Gazete bu seçimler için şöyle bir yorum yaparak halkı uyurma gereği hissetmiştir: "*İskeçe seçimleri diğer şehirlerdeki seçimlerin hepsinden önemlidir. Gümülcine'de yenilik-eskilik davası vardır. Dedeagaç ve Dimetoka'da ise senlik-benlik davası güdülmektedir. İskeçe'de ise Türk olmak veya olmamak meselesi mevcuttur. Bu bir siyasettir. Haris bir adamın sultanmış beyninin mahsulü bir takım fikirlerle en milliyetperver şehir sayılan İskeçe'mizin ta benliğine sokulmuştur. Önümüzdeki Pazar günü verilecek reyler halkımızın bu sakat siyasete karşı bir cevabı olacaktır.*" Ardından tavsiye ettiği adayların isim listesini vermiştir. Ayrıca Gümülcinelileri de "*Gümülcine halkının çok*

²²⁸ **Trakya**, Nr: 412, 29 Ağustos 1949; Kral iradesine göre İskeçe ve Gümülcine cemaat heyetleri 12'şer, Dimetoka ve Dedeagaç heyetleri ise 7'şer kişiden oluşacaktı. Oran, **a.g.e.**, s. 98; Halit Eren, "Yunanistan-Batı Trakya Türkleri", **Günümüz Dünyasında Müslüman Azınlıklar, III. Kutlu Doğum İlmî Toplantısı**, İstanbul 1998, s. 208.

²²⁹ **Trakya**, Nr: 396, 11 Nisan 1949.

²³⁰ **Trakya**, Nr: 415, 7 Kasım 1949.

²³¹ **Trakya**, Nr: 419, 5 Aralık 1949

²³² **Trakya**, Nr: 420, 2 Ocak 1950.

²³³ Trakya İbrahim Demir hakkındaki fikirlerini ilerleyen süreçte değiştirmiş, 1957 seçimlerinde yeniden aday olan bu kişiyi "haris ve fitne karakterli" olarak nitelemiştir. **Trakya**, Nr: 701, 3 Mayıs 1957.

²³⁴ **Trakya**, Nr: 422, 16 Ocak 1950. Cemaat heyetlerine dair ilk seçim 1950 yılında gerçekleşmiştir. Bununla birlikte 1951'de heyetlerin adı *İslâm Cemaatlerine Ait Servetleri İdare Komisyonu'na* çevrilmiştir. 1960 ve 1964 yıllarında yaşanan çeşitli gecikmeler hariç olmak üzere bu seçimler 1967 yılına kadar düzenli bir şekilde yapılmıştır. Oran, **a.g.e.**, s.98.

²³⁵ **Trakya**, Nr: 702, 20 Mayıs 1957.

daha şuurlu hareket edeceğinde hiç şüphemiz yoktur. Gümülcine’de teşekkül ettirilen Sebatçı liste şimdiye kadar yapılmış olan işleri bozmak maksadıyla tertip ettirilmiştir. Menfur emellerine kavuşmak için dini alet etmektedirler” diye uyarmıştır.²³⁶ Seçim sonucunda gazetenin uygun görmediği adayların kazanması üzerine de *Tarihî Cemaat Seçimlerinin Tahlilî* başlığı altında on iki yazıdan oluşan bir dizi yayınlanmıştır.

1961 yılında yapılan cemaat seçimleri de gazetede yer bulmuştur. Bu seçimlerde listelerde yer alıp gazetenin desteklediği adaylar işaretlenerek okuyucuya duyurulmuştur.²³⁷ Söz konusu seçimlerde gazetenin desteklediği adaylar kazanmış, seçimlerin ardından 4 yazı dizisi yayınlanarak değerlendirmeler yapılmıştır.²³⁸ Trakya 1964 yılı cemaat seçimleri öncesinde de ayrıntılı analizler yaparak *İskeçe Şehri Türkleri Çok Dikkat Ediniz* uyarısında bulunmuştur. 26 Kasım 1964 tarihli sayının tamamı ve 9 Aralık 1964 tarihli sayının büyük bölümü seçim analizine ayrılmıştır.²³⁹

Batı Trakya Müslüman cemaatinin yönetiminde söz sahibi olan bir diğer organ müftülük makamıydı. Müftülük makamı ilk olarak 1913 tarihli Atina Antlaşmasında yer almıştır. 1920 tarih ve 2345 sayılı kanunla görev ve yetkileri ayrıntılı olarak belirlenen müftülerin kendi çevrelerindeki Müslümanlar tarafından seçilmesi ve ardından Yunan makamlarınca atamasının yapılması esası getirilmiştir. Müftüler, Müslüman cemaatin yönetim ve yargı faaliyetleri içerisinde geniş yetkiye sahipti.²⁴⁰ *Trakya*, müftülük seçimlerine de geniş yer vermiştir. 1948 yılı yazında Gümülcine Müftüsü Hafız Hasan’ın vefatı üzerine yeni müftü belirlenmesi amacıyla 25 Haziran 1948 tarihinde toplanan cemaat heyeti üyeleri, mebus ve müderrisler eski İskeçe Müftüsü Hafız Hüseyin’in oğlu Hafız Mustafa’yı seçmişlerdi. *Trakya*, vekâleten göreve başlayan müftünün atamasının aylarca yapılmamasına eleştiri getirmiştir.²⁴¹

1949 yılında İskeçe Müftüsü Hafız Sabri Efendi’nin ölümü üzerine 15 Mayıs 1949 tarihinde cemaat ileri gelenlerinin yaptığı toplantıda İskeçe müftülüğü görevini vekâleten Gümülcine müftüsünün yapması, iki hafta sonra konu ile ilgili yeniden toplantı yapılması kararlaştırılmıştır.²⁴² Başlangıçta müftülük makamına hiçbir talip çıkmamış, Sabri Efendi’nin kayınbiraderi Hafız Mustafa Efendi bu görevi vekâleten yürütmeye başlamıştır.²⁴³ İlerleyen günlerde dört aday daha müftülük için başvuru yapmıştır. Mustafa Efendi’nin görev yaptığı

²³⁶ *Trakya*, Nr: 703, 27 Mayıs 1957.

²³⁷ *Trakya*, Nr. 823, 4 Temmuz 1961.

²³⁸ *Trakya*, Nr: 825. 27 Temmuz 1961.

²³⁹ *Trakya*, Nr: 895, 26 Kasım 1964; *Trakya*, Nr: 896, 9 Aralık 1964.

²⁴⁰ Oran, a.g.e., 99.

²⁴¹ *Trakya*, Nr: 364, 28 Haziran 1948.

²⁴² *Trakya*, Nr: 400, 23 Mayıs 1949.

²⁴³ *Trakya*, Nr: 401, 30 Mayıs 1949; *Trakya*, Nr: 401, 6 Haziran 1949.

süre içinde çeşitli imzalar toplamasını eleştiren Trakya, bu faaliyetleri partizanlık olarak değerlendirmiş, ahaliyi ikiliğe düşürmemek gerektiğini ifade etmiştir.²⁴⁴

Gazete, Türk azınlığın pek çok meselesi ile ilgili olarak 3 Kasım 1958 tarihinden başlamak üzere 18 Nisan 1960 tarihine kadar *Batı Trakya Türklerinin Her Yönden Durumu* başlığı ile elli dört sayılık bir yazı dizisi yayınlamıştır. Bu yazılarda azınlığın kültürel faaliyetlere yeterince önem vermediği, devletin azınlığa diğer vatandaşlarına sağladığı imkânları sunması gerektiği, halkın yükseköğretime önem vermesi gerektiği, ihtilafli arazi meseleleri, Yunanistan'da bulunmayanların mülkleri meselesi, kültür, sağlık ve sosyal yardım durumu, azınlığın ismi meselesi, asayiş ve askerlik durumu, azınlığın gazeteleri, eğitim durumu, Türk- Yunan ilişkileri gibi konular yer almıştır.²⁴⁵ Gazete ayrıca 21 Kasım 1961 tarihinden 28 Aralık 1961 tarihine kadar olan dönemde yirmi beş sayılık bir başka yazı dizisi ile Batı Trakya Türk azınlığı üzerindeki *manevî tazyik ve baskıları* irdelemiştir. Bu dizinin altında Osman Nuri Fettahoğlu'nun adı yer almaktadır.

Trakya, bölgedeki derneklerin çalışmalarını da satırlarına taşımıştır. Sosyo-kültürel kalkınmanın dernek faaliyetlerine önem verilmesinden geçtiğini ifade eden gazete İskeçe Türk Birliği, Gümülcine Türk Gençler Birliği, Evros- Rodop Türk Öğretmenler Birliği, İskeçe ve Havalisi Tütün Rençperleri Kulübü gibi derneklerin faaliyetlerine sıkça yer vermiştir. Derneklerin genel kurul toplantı ilanlarını yayınlamış, ayrıca kongre kararları, yeni idare heyeti bilgileri, müsamere, piyango, film gösterimi ve spor gibi pek çok etkinlikleri ile ilgili kısa bilgilere yer vermiştir. Kulüplerin toplumun sosyo-kültürel kalkınmasındaki etkisinden bahseden ve toplumun ilgisizliğini irdeleyen Trakya, "*Bilhassa bizde en noksan olan şey bu teşekküllerin hakiki maksatlarının neden ibaret olduğunu iyi kavrayamamış olmaktır. Bunların faydalarını açık olarak hazmedememiş olmak mevcut keşmekeşin en önde gelen sebebidir.*" şeklinde değerlendirmiştir.²⁴⁶

Gazetenin bilgilendirme faaliyetleri arasında askerlik ile ilgili ilanlar, hüvviyet cüzdanlarının yaptırılması, hac ziyareti için gideceklere dair bilgilendirme ilanları, çeşitli mahkeme kararları da yer almaktadır.

b-Eğitim-Öğretim Meseleleri

²⁴⁴ *Trakya*, Nr: 405, 27 Haziran 1949.

²⁴⁵ 1959 yılında Batı Trakya Türkleri ile ilgili olarak Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreterliği Siyasî İşler Yardımcısı Zeki Konuralp bir rapor hazırlayarak Cumhurbaşkanlığına sunmuştur. Bu raporun hazırlanması esnasında Konuralp'in görüştüğü kişilerden biri de Osman Nuri Fettahoğlu'dur. Konuralp'in bu görüşmesinde ilk çıkarımı Batı Trakya Türklüğünün Yunan Hükümeti tarafından tanınması gerekliliğinin birincil sorun olduğu yönündeydi. İbrahim Mert Öztürk, "Soğuk Savaş Dönemi'nde Batı Trakya Türk Azınlığı (1945-1960)", **Tarih Okulu Dergisi**, Yıl: 7, Sayı: XIX, s. 497-498.

²⁴⁶ *Trakya*, Nr: 446, 21 Ağustos 1950.

Gazetenin ele aldığı en önemli meselelerden biri azınlığın eğitim-öğretim faaliyetleridir. Bu konuda özellikle okullara kitap temin edilmesinde yaşanan aksaklıkları irdelemiştir. Okul kitapları meselesi II. Dünya Savaşından önce yaklaşık yirmi yıllık dönemde tam olarak çözülememiş sorunlardandı.²⁴⁷ Savaş öncesinde okullarda kullanılan kitaplar Türkiye’de basılıp getiriliyor ve satın alınıyordu. Dil İnkılâbının yaşanmasıyla ortaya çıkan karışıklığa ilave olarak kitaplardaki bazı yazı ve resimlerin Batı Trakya’da öğretilmesi mahzurlu görülerek incelemeye tabi tutulduktan sonra satışa çıkarılıyordu. Batı Trakya Türkleri açısından iç savaşın bitimi ve asayişin yeniden tesis edilmesi ile haklarının daha da güvenceye alınacağı ümidi belirmişse de pek çok meselede olduğu gibi kitap meselesi de farklı bir boyuta taşınarak azınlığın sorunu olarak devam etmiştir. Trakya Gazetesi bu meselenin çözülememesini gerekli makamların ilgisizliği kadar kendi cemaatlerinin de konuya yeterince önem vermemesine bağlıyordu. Bu dönemde Türkiye’den kitap gelmediği gibi Atina’da alfabe ve okuma kitapları basılmaya başlanmış ve okullara dağıtılmak üzere hazırlanmıştı. “Maddî istismarcılık” zihniyeti ile basıldığı iddia edilen bu kitaplarda Türkiye’nin dil devrimine geçmeden önceki kelimeler yer almakta bunun da “*Türk çocuklarının manen beslenmelerine menfi bir istikamet vermeyi hedef tutan siyasetin*” aracı olduğu ifade edilmekteydi.²⁴⁸ II. Dünya Savaşı yıllarından itibaren öğretmenler not tutturma usulüyle ders vermeye başlamıştı. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, 1947 yılı başında Batı Trakya Türk azınlığına 25.000 adet kitap hediye etmiştir. Gazete bu haberi *Türkiye Hükümetinin Azınlığımıza Hediyesi* şeklinde vermiş, sonraki birkaç sayıda kitapların dağıtımını ile ilgili haberleri aktarmıştır. Söz konusu kitaplar müfettişler tarafından incelenerek Matematik, Tabiat Bilgisi, Genel Coğrafya ve Dilbilgisi kitapları için onay verilmişse de alfabe ve okuma kitaplarının dağıtımını için izin çıkmamıştı. Trakya bu duruma ait eleştirilerini sunarken şu ifadelerle yer vermiştir. “...Biz hükümetin bu düşüncesini doğru bulmuyoruz, çünkü bu zaman en fakir olduğu devirdir. Şimdi yiyecek ve içeceğin bile meccanen dağıtıldığı bir devirde fırsat ve kolaylık varken kitapların para ile satılması doğru değildir. Hükümet

²⁴⁷ Batı Trakya Müslüman-Türk azınlığının hakları çeşitli uluslararası metinlerde güvence altına alınmıştır. Bunlardan 1913 tarihli Atina Anlaşması’nın 3 Numaralı protokolünün 15. maddesi Müslüman özel okullarının tanınması, gelir kaynaklarına saygı gösterileceği ve eğitimin Türkçe yapılacağı hükmünü getirirken 1920 tarihli Yunan Sevri’nin 8. ve 9. maddeleri ile 1923 tarihli Lozan Barış Anlaşmasınının 40. ve 41. maddelerinde de Müslüman azınlığın kendi dilini serbestçe kullanabileceği, okulları kurmak, yönetmek ve denetlemek hakkına sahip olduğu, kendi dillerinde eğitim görmek için devletin gerekli kolaylığı sağlayacağı ve bunun için genel ve yerel bütçeden pay ayrılacağı hükümleri yer almıştır. Bunun yanı sıra Yunanistan’da Batı Trakya azınlığının eğitim meseleleri ile ilgili hükümlerin yer aldığı ilk kanun 1920 yılında çıkarılmıştır. İslâm Cemaatleri Kanunu, *Müftülükler ve Başmüftü İntihabıyla, İslâm Cemaatlerine Ait Varidat-ı Evkafın Suret-i İdaresine Müteallik Kanun* adı ile çıkarılan 2345 sayılı kanunun 12. maddesine göre cemaatin eğitim harcamalarının karşılanması, okulların yönetimi, öğretmenlerin atanması ve görevden alınması yetkisi cemaat yönetim kurullarına verilmiştir. Bununla birlikte bu madde 29 yıl boyunca uygulanmamıştır. Oran, **a.g.e.**, s.72-73; Eren, **a.g.e.**, s. 200-208.

²⁴⁸ **Trakya**, Nr: 295, 9 Aralık 1946.

kitapları gelecek senelerde de satılabilir. Şimdi meccani hediye kitapların okutulmasına müsaade olunması daha makuldür kanaatindeyiz.”²⁴⁹

İlerleyen yıllarda da gerek İskeçe’de gerekse Gümölcine’de eğitim politikası, okul binaları, kitap ve öğretmen eksikliği vb. eğitimde yaşanan aksaklıklarla ilgili yayınlar devam etmiştir. Örneğin Gümölcine şehrindeki Türk İlkokulu çete faaliyetlerinin arttığı dönemde 40’dan fazla muhacirin hayvan ve hububatıyla yerleştirildiği bir mekâna dönüştürülmüştü. Yunan makamları bu durumun geçici olduğunu belirtmişse de okul 1947 yılı sonunda eğitim öğretime açılabilmiştir. Gazete bu sorunu satırlarına taşırken resmî makamların yanı sıra Gümölcine’deki şehirli Türk azınlığın konuya maddî açıdan yaklaşp gecikmeye mahal vermesini de eleştirmiştir.²⁵⁰ Çetecilik faaliyetlerinin yoğun olarak devam ettiği günlerde halkın özellikle şehirlerde eğitim-öğretim işlerine önem vermediğini iddia eden gazete zaman zaman öğüt verici şekilde yayınlar yapmış ve çeşitli ikazlarda bulunmuştur.²⁵¹

Türkiye ile Yunanistan arasında 1950’lerin başında oluşan dostluk havası Batı Trakya Türk azınlığının eğitim faaliyetlerine de yansımıştır. İki ülke arasında 20 Nisan 1951 tarihinde imzalanan Kültür Anlaşması ile tarafların birbirine burslar vermeleri ve okul kitaplarındaki yanlışların düzeltilmesi yönünde kararlar alınmıştır. Ayrıca azınlıkların eğitimi için *kontenjan öğretmenler* görevlendirmesi usulü de benimsenmiş, böylece Türkiye’den geçici olarak görevlendirilen öğretmenler eğitimin nitelikli hale gelmesinde etkili olmuştur. Bölgedeki köylerde ilkokullar inşa edildiği veya tamir edildiği bu dönemde Batı Trakya’daki öğretmenlerin meslekî eğitim için Türkiye’ye gönderilmesi, azınlık öğrencilerinden bir kısmının Türkiye’deki ilk öğretmen okullarında parasız yatılı olarak okumalarının sağlanması gibi uygulamalara da yer verilmiştir.²⁵²

Trakya Gazetesi bölgedeki Türklerin eğitim-öğretim ve kültür seviyeleri hakkında 1954 yılı sonlarında itibaren bir dizi yazı yayınlamıştır. “*Ekalliyetimizin Eğitim ve Öğretim Meselesi Ne Demektir?*” başlığı altında başlayıp *Batı Trakya Türklerinin Bilgi Seviyeleri* başlığıyla devam eden ve on dört makaleden oluşan dizide²⁵³ Yunan hükümetinin Türk azınlığı için yeni bir eğitim müfredatı hazırladığı;²⁵⁴ Türkiye Hükümetinin öğretmen okulu

²⁴⁹ **Trakya**, Nr: 300, 13 Ocak 1947.

²⁵⁰ **Trakya**, Nr: 334, 10 Kasım 194; **Trakya**, Nr: 342, 12 Ocak 1948.

²⁵¹ **Trakya**, Nr: 371, 6 Eylül 1948.

²⁵² Oran, a.g.e., s. 73-74; Hülya Emin, “Batı Trakya’da Türk Varlığı”, **Balkanlar’daki Türk Kültürü’nün Dünü- Bugünü- Yarını Uluslararası Sempozyum (26-28 Ekim 2001) Bildiri Kitabı**, (Yay Haz. Haan Basri Öcalan), Bursa, 2002, s. 156.

²⁵³ Bu yazı dizisi 27 Nisan 1965 - 15 Ekim 1965 tarihleri arasında *On Yıldan Sonra* üst başlığı altında *Azınlığımızın Eğitim ve Öğretim Meselesi Ne Demektir? On Yıl Önce Ne İdi? Bugün Ne Durumdadır ve Nasıl Gelişmesi Lazımdır?* başlığıyla 10 adet yazı şeklinde yeniden yayınlanmıştır.

²⁵⁴ **Trakya**, Nr: 610, 3 Ocak 1955; Söz konusu müfredat kanunu 9 Ekim 1954 tarih ve 239 sayılı resmî gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 13 Maddeden oluşan 3065 sayılı kanun Trakya Gazetesinde ilgililerin okuması ve incelemesi için yayınlanmıştır. Kanunda ilk kez *Türk ilkokulları* terimi kullanılmıştır. **Trakya**, Nr:633, 25

sayılan enstitülerinde ders görmek üzere 1954 yılında Batı Trakya'dan Türkiye'de öğrenim görmek üzere yirmi dört öğrenci gönderildiği buna ilave olarak 1955 yılında da yirmi öğrenci için sınav yapılmasına karar verildiği,²⁵⁵ Türkiye ile Yunanistan arasında varılan anlaşma ile Batı Trakya Türklerinin okul kitaplarının Türkiye'de düzenlenip Yunan makamlarınca onaylandıktan sonra Türkiye'de basılmasının kararlaştırıldığı ve 1955-1956 ders yılına yetiştirileceğinden duyulan memnuniyet aktarılmıştır.²⁵⁶ Yazılarda okulların bina sorunları,²⁵⁷ halkın kültürel seviyesinin durumu tespit edilip kulüplerin ve gazetelerin bu konuda üstlendiği sorumluluk belirtildikten sonra azınlığın eğitim-öğretim durumu ile ilgili bir istatistiğe yer verilmiştir.²⁵⁸

1955 yılında Batı Trakya'da Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları

Bulunduğu bölge	Toplam ilkokul sayısı	Şehir ilkokulları sayısı	Köy ilkokulları sayısı	Öğrenci sayıları toplam	Öğretmen sayıları	Rumca öğretmenleri
Gümülcine	155	8	147	8151	182	100
İskeçe	120	2	118	4925	126	82
Evros (Dedeğaç, Dimetoka, Sofulu)	17	2	15	402	17	8
Toplam	293 ²⁵⁹				354 ²⁶⁰	190

Kaynak: **Trakya**, Nr: 618, 28 Mart 1955.

Temmuz 1955; **Trakya**, Nr: 634, 8 Ağustos 1955; **Trakya**, Nr: 635, 15 Ağustos 1955.

²⁵⁵ **Trakya**, Nr: 611, 10 Ocak 1955.

²⁵⁶ **Trakya**, Nr: 612, 17 Ocak 1955.

²⁵⁷ **Trakya**, Nr: 613, 24 Ocak 1955; **Trakya**, Nr: 614, 31 Ocak 1955.

²⁵⁸ **Trakya**, Nr: 615, 7 Şubat 1955; **Trakya**, Nr: 616, 14 Şubat 1955; **Trakya**, Nr: 617, 21 Şubat 1955.

²⁵⁹ İlkokullardan hariç olmak üzere İskeçe'de 104 öğrencinin eğitim gördüğü bir de medrese mevcuttu.

²⁶⁰ Bunlardan 31'i Türkiye'den gelen 323'ü de yerli öğretmendi. Yerli öğretmenlerin büyük çoğunluğu da Gümülcine okullarında görev yapıyordu.

Trakya Gazetesi ayrıca 1953 yılında açılan ve ortaokul kısmıyla birlikte faaliyet gösteren Celal Bayar Lisesi hakkında da bilgiler vermiştir. Gazetenin verdiği bilgiye göre 1955 yılında 150 öğrencisi bulunan lisede, iki Türk iki Rum olmak üzere dört öğretmen görev yapmaktaydı.²⁶¹

Eğitim-öğretimle ilgili baskılar 1950'lerin sonunda artmaya başlar. Bu süreçte müfettişlerin evraklarında *Türk okulu* terimi yerine *Müslüman okulu* tabiri kullanılmaya başlamıştır.²⁶² Baskıların arttığı bu dönemde Yunan makamlarının uygulamaları eğitim-öğretim faaliyetlerini aksatmaya başlamıştı. Örneğin 1956 yılı sonlarında İskeçe'de Boyacılar Köyü ilkokulunda Türkiye'den gönderilen okuma kitapları ile ilgili sorun ortaya çıkmıştı. Türk bayrağının yer aldığı bir kitap nedeniyle Yunanistan aleyhine propaganda yaptığı ileri sürülen Türk öğretmen müfettiş tarafından işten uzaklaştırılmıştı. Köy okul encümeni işin çözümü için Osman Nuri'ye müracaat etmiş, bunun üzerine birkaç makaleden oluşan yazı yayınlarak olayla ilgili düşüncelerini aktarmıştır: "*Kanaatimizce Batı Trakya'da müfrit bir fanatizmle bu mesele üzerinde duran memurların güttükleri siyaset doğru değildir.*"²⁶³ Olayın ardından öğretmenin iki ay ceza alması üzerine de bu konu ile ilgili yazılarını sürdürmüş ve yaşanan haksızlığı ve yetkililerin neler yapması gerektiğini ifade etmiştir. Bu yazılar üzerine Başvekâlet Devlet Bakanlığı tarafından kendisine resmi yazılarla durum hakkında bilgi verilmiştir. Gazete, gerek bakanlığın gönderdiği resmi yazıları gerekse bunlara dair yorumlarını okuyucularına aktarmıştır.²⁶⁴ Aynı dönemde azınlığın kültürel kalkınması için Türk Hükümeti tarafından yapılan yardımlara da yer veren Trakya, 1952 yılından itibaren kültürel kalkınma için sürekli bir faaliyette bulunulduğunu, bu yardımların 1954 yılından itibaren hatırı sayılır derecede arttığını belirtmiş ve bu rakamın 5.827.737 drahmiye ulaştığı bilgisini vermiştir.²⁶⁵ Eğitim-öğretim faaliyetlerine oldukça önem veren gazete ayrıca Batı Trakya Türk öğretmenleri için 18 Temmuz 1958 tarihinde Selanik'te açılan ve 101 öğretmenin katıldığı pedagoji ve dil kursu ile ilgili izlenimleri 20 Ekim 1958 tarihinden itibaren öğretmen Mehmet Arif imzası ve Selanik Kursu başlığı altında yazı dizisi halinde yayınlamıştır.

Gazetenin eğitim-öğretim meseleleri ile ilgili yayınları 1966 yılı başına kadar aralıksız devam etmiştir. Bu yayınlarda çeşitli sınavların sonuçları listeler halinde yayınlanmış, okul müsamereleri ile ilgili haberlere yer verilmiş, okulların açıldığı dönemlerde halka duyuru anlamında bilgiler aktarılmıştır.

²⁶¹ **Trakya**, Nr: 618, 28 Mart 1955.

²⁶² Oran, **a.g.e.**, 74.

²⁶³ **Trakya**, Nr: 683, 26 Kasım 1956; **Trakya**, Nr: 685, 17 Aralık 1956.

²⁶⁴ **Trakya**, Nr: 690, 28 Ocak 1957.

²⁶⁵ **Trakya**, Nr: 693, 18 Şubat 1957.

c-Tarım ve Arazi Konulu Meseleler

Batı Trakya bölgesi Yunanistan'ın önemli tarım bölgelerindendi. Özellikle tütün yetiştirilen bölgede aynı zamanda buğday ve pamuk üretimi de yapılmaktaydı. Trakya, bölgenin tarım bölgesi olmasını da göz önünde bulundurarak çiftçilere, üreticilere yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetlerini sürdürmüştür. Özellikle ikinci sayfada tütün satışları, tütün fiyatları, tütün primleri, buğday fiyatları, pamuk ekimi vb. başlıklar altında bu yöndeki haberlere yer vermiştir.

Bölgede II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan meselelerden bir diğeri de arazi sorunlarıdır. Savaşın ardından bazı köylerde meralar ve tarlalar çeşitli gerekçelerle yeniden taksim edilmeye başlanmıştır. Gazetenin ele aldığı köylerden biri Kalfa köyüdür. Köyün 600 dönümlük merasının yarısı 1939 yılında alınan bir karara bağlı olarak 4 Rum köyüne paylaştırılmıştı. Trakya bu konuda yayınladığı yazısında mevcut kararın neden 1941 yılına kadar uygulanmayıp şimdi yapıldığını sorgulamıştı.²⁶⁶

Trakya'nın üzerinde durduğu bir başka arazi meselesi Kocaorman bölgesi ile ilgilidir. Bu konu ile ilgili yayınlar yapan gazete Makedonya ile Batı Trakya sınırını belirleyen ve içinden Karasu nehrinin geçtiği geniş ormanlık alanın ıslahı ve sonrasında arazi dağıtımında yaşanan sorunları sayfalarına taşımıştır. Ayrıca Karasu Nehrinin oluşturduğu su taşkınlarının tarım arazilerini tahrip etmesi de bölgenin ıslahında yetkililerin yanlış uygulamalarına bağlanmıştır.²⁶⁷ Hükümetin mevsim dolayısıyla su altında kalan köylerle ilgili çalışma yapmamasını ele alan gazete *Taşkın Değil Hata veya Kasıttır* başlığı altında eleştirilerde bulunmuştur.²⁶⁸ 1952 yılından itibaren Türklerin özellikle arazi satın almasında çıkarılan zorluklara ilave olarak tarım alanlarında oluşturulan istimlak kararları da gazetede yer bulmuş ve bu uygulamalar eleştirilmiştir. İki ülke arasındaki ilişkilerin iyi olduğu 1950-1960 yılları arasında da kamulaştırma ve diğer yollarla azınlığın arazilerine el konulmaya devam edilmiştir.²⁶⁹

7 Nisan 1955 tarihinde kabul edilen 83 maddelik Ziraat Kanununu *Ziraat Kanununda Lehimize Bir Değişiklik* başlığı ile adeta müjdeleyen gazete Batı Trakya Türk azınlığını ilgilendiren ve Türk mebusların teklif ve ısrarları üzerine kabul edilen 27. maddesini açıklayarak ilgililere haklarını aramada yol göstermiştir. Bir mülkün kişiye ait olup olmadığını ispat etmenin artık daha da kolaylaştığı, mahkemelerde uzun süre uğraşmak yerine ilgili madde ile istimlak komisyonlarına bu meseleleri inceleyip karar verme hakkı tanındığı

²⁶⁶ *Trakya*, Nr: 295, 9 Aralık 1946.

²⁶⁷ *Trakya*, Nr: 338, 15 Aralık 1947.

²⁶⁸ *Trakya*, Nr: 347, 16 Şubat 1948.

²⁶⁹ Oran, a.g.e., s.120.

belirtilerek bir dilekçe ile komisyona başvurulabileceği duyurulmuştur.²⁷⁰ Bu durum II. Dünya Savaşı ve iç savaş sırasında Yunanistan'ı terk eden ve özellikle Türkiye'ye giden²⁷¹ Türkleri daha da fazla ilgilendiriyordu. Aynı şekilde 1941 yılından itibaren Yunanistan'ı pasaportsuz terk edenlerin mülklerine dair kanunu ve yapılması gerekenleri aktaran Trakya, 1953 yılında çıkarılan kanunla bu malların hükümete intikal ettiğini, fakat Batı Trakya milletvekillerinin “şiddetli teşebbüsleriyle” kanunda değişiklik yapılarak 31 Aralık 1955 tarihine kadar tecil hakkı tanındığını, erteleme için ayrıca çaba harcandığını duyurmuştur.²⁷²

Tarım ve arazi meselelerinde halkı bilgilendirmek ve bilinçlendirmeyi hedefleyen gazete ayrıca çiftçilerin teşkilatlanmalarını da tavsiye ediyordu. Bu amaçla ele alınan bir yazıda Ziraat Sandıkları kurulması gerektiğinin altı çizilmiştir.²⁷³

Yunanistan'ın İç Siyaseti

II. Dünya Savaşı sonrasında SSCB'nin etkisiyle Balkanlarda komünist yönetimler kurulmuş, Yunanistan ve Türkiye ise bu sürece dâhil olmamış ve bu tehlikeden kendilerini korumaya çalışmışlardır. Komünistler, Yunanistan'da iç savaş çıkararak hükümetleri bu yönetime geçmesi konusunda zorlamışlardır. Yunanistan'ın komşuları olan Arnavutluk, Yugoslavya ve Bulgaristan sınırlarında yoğunluk kazanan ve 1946 yılı sonbaharında başlayıp 3 yıl süren Yunan İç Savaşı Trakya Gazetesinde geniş yer bulmuştur. Söz konusu süreçte gazetenin her sayısında bu konuyla ilgili haberlere rastlanmaktadır. “Çeteciler”, “Çete Faaliyetleri” başlığı altında yer alan yazılarda çetelerin faaliyetleri, Yunanistan ve özellikle de Batı Trakya'daki asayişsizlik hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Elimizdeki koleksiyonda çeteler ile ilgili ilk haber 18 Kasım 1946 tarihli sayıda yayınlanmıştır. *Dâhili ve Harici Siyaset* başlığı altında yer alan haber “*Kılış'ın şimalinde Sırp hududuna yakın Skra şehrinde çetecilerle hükümet kuvvetleri arasında pek kanlı çarpışmalar oldu. Pek çok subay ve erler maktul düştüler. Çeteler de pek fazla zayıat verdiler, bununla beraber Tito kuvvetlerinin de çetelere yardım ettikleri tespit edildi. Bunu nazar-ı itibara alan hükümet Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine başvurmayı kararlaştırmıştır.*” şeklinde verilmişti.²⁷⁴

²⁷⁰ **Trakya**, Nr: 620, 18 Nisan 1955.

²⁷¹ II. Dünya Savaşı sırasında Balkanların işgali ve ardından yaşanan Yunan iç savaşı Batı Trakya'dan çok sayıda Türkün Türkiye'ye göç etmesine neden olmuştur. Hikmet Öksüz, “Batı Trakya'dan Türkiye'ye Göçün Sebepleri (1923-1950)”, **Yirminci Yüzyılda Batı Trakya Türkleri**, Trabzon, 2016, s. 108-112; Hikmet Öksüz, “Yunan İç Savaşı'nda Batı Trakya Türkleri”, **Yirminci Yüzyılda Batı Trakya Türkleri**, Trabzon, 2016, s. 128.

²⁷² **Trakya**, Nr: 646, 28 Kasım 1955; Yunan Milliyetçilik Kanunu olarak kabul edilen kanun geri dönmeksizin Yunanistan'ı terk eden bir kişinin Yunan vatandaşlığını kaybedeceğini öngörüyordu. Kanunun uygulanmasıyla 1998 yılına kadar yaklaşık 60.000 Batı Trakyalı Türk Yunan vatandaşlığından çıkarılmıştır. Fatih Demir ve İsmail Demir, “Yunanistan'ın Azınlık Politikaları ve Batı Trakya'da Yerel Yönetimler”, **III. Uluslararası Balkanlarda Türk Varlığı Sempozyumu Bildirileri**, (Yay. Haz. Ünal Şenel), Cilt: 1, Manisa, 2012, s.415.

²⁷³ **Trakya**, Nr: 437, 19 Haziran 1950.

²⁷⁴ **Trakya**, Nr: 292, 18 Kasım 1946.

Çete hareketleri öncelikle Kuzey Yunanistan'da ortaya çıkmıştı. Başlangıçta Batı Trakya bölgesinde bu yönde bir faaliyet görülmezken birkaç ay içinde önce Gümülcine'de ardından İskeçe'de çete faaliyetleri görülmüştü.²⁷⁵ Batı Trakya bölgesinde çetelerin faaliyete başlamasının ardından *Trakya* gazetesi “*Nazar Değdi*” başlığını atarak “*Bundan 25 gün evveline gelinceye kadar ülkemizin en sakin bölgesi olan Rodop Vilayeti, bilhassa İskeçe Sancağı son günlerde karışık bir hale girmiştir. Bilhassa demiryolu ile Bulgar hududu arasındaki köylerimiz daima yürek tüpürtüsü içinde, müthiş bir korkunun hükmü altındadır.*” ifadelerine yer vermiştir.²⁷⁶ Bu bölgede çetelerin faaliyetleri gün geçtikçe artmış, *Trakya* gazetesi de buna paralel olarak olayları en ince ayrıntısına kadar sütunlarına taşımaya devam etmiştir. Gazete, çetecilerce çeşitli köylerin basılıp insanların öldürüldüğü veya zorla dağa götürüldüğü, eşya ve erzaklarının yağmalandığı dönemde okuyucularına yaptığı ilanlarla köylerde meydana gelen olayları kendilerine mektupla bildirmelerini istemiştir.²⁷⁷ *Trakya* çete faaliyetlerinin artmasına paralel olarak yayınlarını çoğunlukla bu konuya ayırmıştır. Bölgedeki tazyik ve şiddetin arttığı 1947 yaz aylarında Türk azınlığın çetecilerden gördüğü zararlara ilave olarak hükümet tarafından suçlu muamelesi görmesi gazetede çeşitli yazılarla eleştirilmiştir. 4 Ağustos 1947 tarihli sayıda gazetenin sahibi ve müdürü Rodop Milletvekili Osman Nuri'nin *Alev Bacayı Sardı* başlıklı yazısında “*Mensup olduğu hükümete son derece sadakat göstermekten başka kabahati olmayan, milliyetperverlik ve vatanperverlik bakımından hiçbir falsosu bulunmayan; yalnız ve yalnız emniyet ve asayiş içinde kendisine lütfen bırakılmış olan dünyanın en ağır toprak işiyle uğraşmaktan başka bir gaye gütmeyen, kâinatı yalnız kendi daracık köyü ve küçücük tarlası sanan yüz bin kişilik bir Türk kütlesi bu gün kan ağlıyor, kan ağlıyor değil kan kusuyor ve can çekişiyor. Hükümet, onu, sanki komünistliği, daha doğrusu, Yunanistan'daki isyan hareketini o icat etmiş gibi göğüs çaprazına almıştır. Korucusu ile, jandarması ile, aylıklı yeni tertip zaptiyesiyle, milisiyle, askeriyle, hatta memurlarıyla üstüne çullanmış boyuna vurmaktadır. Hâlbuki bu zavallı kütle ne isyanın manasını anlamış ne de niçin bu kadar üstelendiğine akıl erdirebilmiştir. Burada istenmediğini his ederek yaşatılmayacağı kanaati kendisinde bir fikrî sabit olmuştur*” şeklinde bir değerlendirme yapmıştır.²⁷⁸ Bu yazının yayınlamasından yaklaşık bir ay sonra İskeçe Savcılığı, Adalet Bakanlığına gönderdiği bir raporda Millet Meclis Başkanlığına hitaben söz konusu yazı dolayısıyla Osman Nuri Fettahoğlu'nun dokunulmazlığının kaldırılmasını talep etmiştir.²⁷⁹ Bu arada 26 Aralık 1947 tarihinde Gümülcine-İskeçe arasında

²⁷⁵ Öksüz, “Yunan İç Savaşı'nda...”, s. 120.

²⁷⁶ *Trakya*, Nr: 302, 17 Şubat 1947.

²⁷⁷ *Trakya*, Nr: 306, 17 Mart 1947.

²⁷⁸ *Trakya*, Nr: 322, 4 Ağustos 1947.

²⁷⁹ *Trakya*, Nr:362, 1 Eylül 1947.

seyreden tren çetelerin yerleştirdiği mayın sonucu hasar görmüş, aynı trende seyahat eden Osman Nuri Fettahoğlu da yaralanmıştır.²⁸⁰

Trakya, çete faaliyetleri ile ilgili yazılarda bir yandan Yunanistan'ın genelinde ve özellikle de Batı Trakya'da ortaya çıkan asayişsizlik ile ilgili bilgiler vermeyi sürdürmüş, diğer yandan bu konunun uluslararası düzeyde çözümü için harcanan çabalara da sütunlarında yer vermiştir. Hükümetin çeteleri temizlemek için giriştiği Gramos dağı harekâtı esnasında, çetecilerin Makedonya yolunu kesebileceği ihtimaline karşılık Batı Trakya ahalsinin iaşesinin Türkiye yolu ile temin edilmesi Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan bir anlaşma ile kararlaştırılmıştı. Bu amaçla Amerika'dan İstanbul'a gelen yiyecek maddelerinin Dedeoğaç bölgesine nakledildiği bilgisini okuyucularına aktarmıştır.²⁸¹

Resmi tebliğlere bağlı olarak hükümetin çetelerle mücadelesinde her iki tarafın verdiği zayıfları ayrıntılarıyla okuyucularına ulaştırmayı sürdüren gazetenin 30 Mayıs 1949 tarihli sayısında ifade edilen bilançoya göre 1946 Haziran'ından 1949 yılı Mart ayı sonuna kadar çetecilik yüzünden Yunan kuvvetlerinin kaybı 826 subay ve 10.101 er ölü; 1290 subay ve 21.961 er yaralı iken çetecilerden 28.992'yi ölü, 13.105'i esir, 27.931'i teslim olmuş, yaralılar ve meçhul sayısı da 70.028'di. Sivillerden ise çeteler tarafından 3516 kişi öldürülmüş, mayınlardan ölenlerin sayısı 731'i bulmuştu. Çetelerin verdiği maddî zararlar içerisinde 402 demiryolu, 460 şose köprüsü tahrip edilmişti. Çok sayıda su barajı ile teknik nafia işleri tahrip edilmiş, 11.750 ev, 54 okul, 85 istasyon binası yakılmış veya zarar görmüştü. 475 defa tren yolu sabote edilmiş, 88 makine kullanılamaz hale getirilmişti. 969 telgraf direği ziyan edilmiş, 6.982 köy soyularak 31.090 sığır, 1.253.580 küçükbaş hayvan alınmıştı. Ayrıca 703.000 kişi muhacir olmuş, bunun yanı sıra 25.000 çocuk Demirperde ülkelerine kaçırılmıştı.²⁸²

Yunan İç Savaşı sırasında sık sık hükümet değişikliği yaşanmış, bu da faaliyetlerin kontrole alınmasını geciktirmiştir. Yunan İç Savaşının Birleşmiş Milletlerde bir karara bağlanarak çözümü yönünde adım atılması ve Yunan askerî güçlerinin kararlı çabaları sonucunda 1949 yılı sonuna doğru çetecilik hemen hemen çözümlenmişti. Bu tarihten sonra giderek azalan çete faaliyetleri gazetenin bu yöndeki yayın sıklığına da yansımıştır. Trakya 1950 yılı başlarından itibaren iç savaşın ardından ortaya çıkan tahribatın giderilmesi yönündeki faaliyetlere, çoğu zaman da bölgedeki asayiş ve düzenin yeniden sağlanması için hükümetin uygulamalarından kaynaklanan aksaklık ve ilgisizliğe dair yayınlara yer vermiştir.

²⁸⁰ **Trakya**, Nr: 340, 29 Aralık 1947.

²⁸¹ **Trakya**, Nr: 366, 12 Temmuz 1948.

²⁸² **Trakya**, Nr: 401, 30 Mayıs 1949; Batı Trakya Türk Azınlığını her açıdan olumsuz etkileyen Yunan iç savaşının tanıkların dilinden aktarıldığı bir çalışma için Bkz. Rahmi Ali ve Tevfik Hüseyinoğlu, **(1946-1949) Yunan İç Savaşı'nda Batı Trakya Türk Azınlığı**, Gümülceine (Komoniti), 2009.

Bunlar arasında tahrip edilmiş köylerin durumu, çetezedelere erzak ve hayvan dağıtımında yaşanan sıkıntılar, *karakaçan* olarak tabir edilen ve Batı Trakya’da Türklere ait köylere yerleşen göçebelerin yarattığı asayişsizlik, arazi meseleleri gibi konular bulunmaktadır.

Trakya Gazetesi Yunanistan’ın iç siyasî gelişmeleri ilk sayfada kısa şekilde yayınlamıştır. Bu haberlerde özellikle meclisin ve hükümetin çalışmaları, partilerin faaliyetleri ve seçim haberleri ön plana çıkmaktadır.

Yunan İç Savaşı sırasında hükümette yaşanan istikrarsızlık gazetenin sütunlarında sıkça yer bulmuştur. Çete faaliyetleri esnasında sürekli hükümet değişikliği gerçekleşmiş, yeni hükümetlerin oluşturulması süreci ve kabinede yer alan üyeler Trakya gazetesinde ayrıntılı bir şekilde aktarılmıştır. Bu süreçte muhalefetin hükümetleri devamlı eleştirdiği ve istifaya zorladığı da *Trakya* gazetesinin sütunlarından anlaşılmaktadır. Ayrıca mecliste kabul edilen çeşitli kanunlarla ilgili bilgi veren gazete, Yunanistan’da adem-i merkezîyet yönetimi kurulması amacıyla oluşturulan ve ülkenin 12 vilayete ayrılmasını öngören kanunun hazırlıkları sırasında ilk sayfada *Yeni İdare Sistemi* başlığı altında genişçe bir yazı kaleme alarak konuya olumlu yaklaşmış, “...*Bilhassa memleketimizde çetecilik belası bittikten sonra, yeniden bir “eski Yunanlılık” “yeni Yunanlılık” kavgası çıkmasına meydan verilmemek isteniyorsa behemehal bugün tatbik ettiğimiz sistemde biraz tadilat gereklidir.*” şeklinde yorumlara yer vermiştir. Bununla birlikte İskeçe ile Gümülcine’nin farklı vilayetler içerisinde kalmasını öngören maddenin mevcut hali ile sorun teşkil edeceğini ifade ederek hükümetin dikkatini çekmiştir.²⁸³ Gümülcine ve İskeçe mebusları, belediye başkanları ve cemaat heyetleri toplanarak bu durum ile ilgili hassasiyetlerini ortaya koymuş ve bu maddenin kaldırılması yönünde müşterek mücadele etmeye karar vermişlerdir.²⁸⁴ İlerleyen yıllarda mecliste onaylanıp uygulanmaya başlayan bu kanun ile bölgede baskılar artmıştır. Trakya bu uygulamanın mahzurunu şu şekilde vermişti: “*Bugün İskeçe’imizde Türkler üzerinde tam bir polis hükümeti icraatı hâkimdir. Bu sakat idare de polis raporlarından ziyade valinin hususi salahiyetlerine dayanarak tatbik ettiği indi programın mahsulüdür.*”²⁸⁵

1955 yılı sonunda Yunan meclisinde kabul edilen seçim ve Çiftçi Sigortası kanunlarına değinen gazete bu dönemde yaşanan hükümet bunalımlarını da sütunlarına taşımış, partilerin birleşmesi, dağılması ve yeni partiler kurulması çalışmalarını da aktarmıştır.

Trakya Gazetesinde Türkiye İle İlgili Meseleler

Trakya, Türkiye ile ilgili iç ve dış politikadaki önemli gelişmeleri de okuyucularına duyurmuştur. Bunlardan biri Rusya’nın Boğazlar ile ilgili isteklerine karşı verdiği nota ile

²⁸³ *Trakya*, Nr: 379, 1 Kasım 1948.

²⁸⁴ *Trakya*, Nr: 378, 17Ekim 1948.

²⁸⁵ *Trakya*, Nr: 723, 13 Ocak 1958.

ilgilidir. Konuyu *evvelki haftanın en önemli hadiselerinden biri* olarak tanımlayıp ilk sayfada veren gazete İngiltere'nin de bu konuda Türkiye'yi desteklediğini aktarmıştır.²⁸⁶

ABD'nin Türkiye ve Yunanistan'a yapacağı yardımı ele alan gazete bu haberi *haftanın en mühim hadisesi* olarak tanımlayıp Amerikan Kongresinde Truman'ın totaliter rejimlere müsaade edilmeyip komünistliğin yayılmasına engel olunacağı yönündeki konuşmasını “*Bu mesajdan sonra dünya resmen iki bloğa ayrılmıştır. Bir tarafta Garp demokrasileri, diğer tarafta komünizm*” yorumu ile vermiştir.²⁸⁷ Gazete sonraki sayılarda Marshall Planı kapsamında yapılacak yardım ile ilgili ayrıntılı bilgiler vermeyi sürdürmüştür.

Trakya gazetesi Türkiye'nin Balkanlar'da, Ortadoğu'da veya diğer uluslararası ittifaklarda yer almasına dair haberleri de aktarmış, 1960'lı yıllara kadar iç politika haberlerine pek fazla yer vermemiştir. 1960 İhtilalinin hemen öncesinde ülkede mevcut olan gerginliği sayfalarına taşıyan gazete, *Türkiye'de Neler Oluyor?* başlığı altında yer alan yazıda muhalefet ile iktidar arasında oldukça gergin bir ortam olduğuna, öğrenci hareketlerinin arttığına ve basına sıkı takibat getirildiğine değinerek bu durumu *kutuplaşma* olarak nitelemiş, “*Türkiye'de çok parti devrinin ancak 15 yıllık bir ömrü vardır. Hakiki demokrasi ruhu için gereken soğukkanlılık, ne halkta, ne de daha yüksek tabakada henüz tabiat-ı saniye haline girecek müddeti elde edememiştir. Gönül arzu eder ki bu durum genç Türk demokrasisi için hayırlı bir tecrübe mahiyeti iktisap edebilsin*”²⁸⁸ yorumunu yapmıştır. 1960 darbesinin ardından yayınlanan ilk sayıda *Türkiye'de Rejim Değişikliği* başlığı altında 27 Mayıs 1960 İhtilaline yer verilmiş, oluşturulan yeni kabine yayımlanmıştır.²⁸⁹ İhtilal sonrasında Türkiye ile ilgili yayınlarına devam eden gazete 11 Temmuz 1960 tarihli sayısında *Türkiye'de Ne Vardı, Ne Oldu ve Ne Olacak* başlığı altında Menderes Hükümeti'nin iç politikasını eleştirerek demokrasinin sağlam temellere dayandırılarak yeniden tesis edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.²⁹⁰ Yassıada sürecini de ele alan Trakya görülen davalardan birinin 6/7 Eylül olayları olduğu bilgisini aktarmıştır.²⁹¹ İhtilal sonrasında seçim ve anayasa hazırlıkları, yeni hükümetin teşkili gibi konuları da yakından takip etmiştir. 1965 yılı seçimlerini de sütunlarına taşıyan gazete siyasî partiler, seçim sistemi, seçim bölgeleri ile ilgili kısa bilgilere,²⁹² ardından oluşturulan kabineye ve güven oylamasının sonucuna yer vermiştir.²⁹³

Türk-Yunan İlişkileri: Kıbrıs

²⁸⁶ **Trakya**, Nr: 291, 28 Ekim 1946.

²⁸⁷ **Trakya**, Nr: 306, 17 Mart 1947.

²⁸⁸ **Trakya**, Nr: 797, 3 Mayıs 1960.

²⁸⁹ **Trakya**, Nr: 799, 13 Haziran 1960.

²⁹⁰ **Trakya**, Nr: 802, 11 Temmuz 1960.

²⁹¹ **Trakya**, Nr: 807, 26 Eylül 1960.

²⁹² **Trakya**, Nr: 913, 15 Ekim 1965

²⁹³ **Trakya**, Nr: 914, 2 Aralık 1965; **Trakya**, Nr: 916, 22 Aralık 1965.

Gazetenin ele aldığı konulardan biri Türk-Yunan ilişkileridir. Batı Trakya Türk ekalliyeti açısından 1952 yılından itibaren Menderes Hükümeti döneminde iki ülke arasında sağlanan iyi ilişkiler ile özellikle maddî açıdan bölgedeki Türklere destek olunmuştu. 1953 yılında iki ülke arasında Balkan Paktı oluşturulması sürecinde yaşanan olumlu siyasî ve diplomatik ilişkiler Paktın imzalanmasının hemen ardından Kıbrıs meselesi dolayısıyla bozulmaya başlamıştır.²⁹⁴ Gazete Kıbrıs konusunda gerçekleşen her adımı okuyucularına aktarmıştır. Konu ile ilgili karşılıklı ziyaretlere, İngiltere, Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan Zürih ve Londra Antlaşmalarına, cumhurbaşkanlığı seçimine, Kıbrıs'ta yapılan seçimlere, anayasa sürecine yer veren gazete, zaman zaman ortaya çıkan gerginlikleri de kısa haberlerle nakletmiştir.²⁹⁵

Dünyadaki Gelişmeler

II. Dünya Savaşı'nın ardından gerek Avrupa'da gerekse Balkanlar'da düzenin yeniden sağlanması amacıyla yapılan çeşitli ittifaklar ve oluşumlar Trakya gazetesinin sütunlarında yer almıştır. Soğuk Savaş döneminde özellikle Rusya'nın kendine bağladığı ülkelerle ittifakları, bunun karşısında İngiltere ve ABD'nin politikaları gazetenin sıklıkla bahsettiği konular arasındadır. Uzun bir süre Almanya konusu gündemde kalmış, Rusya ile İngiltere, ABD ve Fransa arasında bu konuda yaşanan gerginlik aktarılmıştır. Gazete ayrıca Marshall Planı ve buna karşı Rusya önderliğinde oluşturulan Kominform'un toplantıları, Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletlerin çeşitli meselelerle ilgili çalışmaları, NATO'nun oluşum süreci, Ortadoğu ve Uzakdoğu'daki çeşitli meseleler, Kore Savaşı, İngiltere ve Fransa'nın sömürgelerinde yaşanan sorunlar, Kıbrıs meselesi, çeşitli ülkelerde yapılan seçimler gibi pek çok gelişmeye *Siyasî Olaylar* başlığı altında ilk sayfada yer vermiştir.

Sonuç

Trakya Gazetesi yayınlandığı yaklaşık otuz yıl boyunca Batı Trakya Türklerinin siyasî, sosyal, ekonomik, kültürel sorunlarını ortaya koymuş ve bunların çözümü için çaba sarf etmiştir. Bölgedeki Türk azınlığın haklarının savunulmasında öncülük etmiş, bu anlamda gerek azınlık basınından bazı çevrelerin gerekse Yunan basınıının hedefi olmuştur.

Sahibi ve müdürü Osman Nuri Fettahoğlu'nun Yunan Parlamentosunda bölge milletvekili olması Türk azınlığın sorunlarının cesur bir şekilde dile getirilmesini sağlamış, yine bu görevi dolayısıyla sorunların yetkililere aktarılması ve çözümü yönünde çabalar üretilmesine katkı sunmuştur. Bölgedeki meseleleri oldukça ayrıntılı olarak irdeleyen gazete yayınları ile halkın bilgilenebilmesi ve bilinçlendirilmesinde etkili olmuştur. Gazetede yayınlanan

²⁹⁴ Oral Sander, **Balkan Gelişmeleri ve Türkiye 1945-1965**, Ankara 1969, s. 115.

²⁹⁵ **Trakya**, Nr: 917, 7 Ocak 1966.

fikrî yazılar toplumun tehlikelere karşı uyanık kalmasına ve haklarını savunmasına katkı sağlamıştır.

BİTMEYEN ÇOCUKLUK SERÜVENİ: BATI TRAKYA TÜRKLERİNDE ÇOCUK DERGİLERİ VE DERGİCİLİĞİ

Hüseyin MEHMET*

Giriş

1928 öncesi eski harflerle yayınlanan çocuk dergileri üzerinde yapılan çalışmalar genellikle Selanik merkezli olmakla beraber çok fazla değildir. Bu durum Batı Trakya yazını için de geçerliliğini korumaktadır. Özellikle Batı Trakya'daki çocuk dergilerine eğilen geniş kapsamlı bir çalışma yapılmadığı görülmektedir. Bu açıdan Batı Trakya'da çıkan çocuk dergilerini etraflıca inceleyerek Batı Trakya çocuk dergilerinde var olan birikimin hulâsa ve hâsılasını ortaya koymaya çalışacağız.

24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması'nın Siyasî Ahkâm'ının I. kısmının III. faslını oluşturan "Azınlıkların Korunması" başlıklı 37-45. maddelerinde Batı Trakya Türklerinin statüsü, hakları ve salâhiyetleri ayrıntısıyla ele alınmıştır. Burada kendi ana lisanlarını kullanabilecekleri de açıkça belirtilmiştir.²⁹⁶

Batı Trakya'daki Türkçe basın, Lozan Antlaşması'ndan sonra iki farklı yol izlemiştir. Basın organlarından bir kısmı, 1928'de Türkiye'de gerçekleştirilen Harf İnkılâbı'nın izinden giderek gazete ve dergilerini Yeni Türk Alfabesi ile yayınlamışlardır. Diğer bir kısmı ise 1970 yılına kadar eski harfleri kullanmaya devam etmişlerdir. Bunun sebebi, Batı Trakya'da bu inkılâbın bazı çevrelerde kabul görmesi ve diğer bazı çevrelerde kabul görmemesidir. Neticede bölgedeki Türkçe basında 1970'li yılların ortalarına kadar hem eski, hem de yeni

---

* Araştırmacı, Yunanistan. E-mail: fiyakadergisi@gmail.com

²⁹⁶ Halit Eren, "Batı Trakya'daki Türkçe Süreli Neşriyat Üzerine (1923-1988)", **Batı Trakya'nın Sesi**, Cilt: 1, Sayı: 6, 1988, s. 18.

harfler kullanılmıştır. Mevcut yayın organlarının hemen hemen tamamı bölgedeki belirli bir fikrin savunuculuğudur.²⁹⁷

Lozan'la resmî bir konuma erişen Batı Trakya Türkleri'nin doksan yıllık varlıklarının en güzel ispatı, dillerini ve kültürlerini yansıtan Türkçe yayınlardır. Türkçe yayınlar aynı zamanda dil ve kimliklerinin korunması adına bir var olma mücadelesini ortaya koymaktadırlar. Batı Trakya Türklerine ait yayınların hangi zaman diliminde, ne tür şartlarda ve hangi zorlukların üstesinden gelerek yayınlandıkları, görünenin ötesinde ne tür ve şekilde katkı sağladıkları dikkatlerinize sunulacaktır. Batı Trakya Türklerine dair olumsuzlamalara, tarihsel inkâra, bununla beraber çıkartılmak istenen kimlik kargaşasına rağmen Türkçe yayınların ısrarla ayakta kalma uğraşları, hak vermek gerekir ki aynı zamanda harikulade bir cevap niteliği taşımaktadır.

Yunan İç Savaşı, Bulgar İşgali, II. Dünya Savaşı, Askerî Cunta Dönemi ve birçok farklı dönemin zorluğuna rağmen bu yayınlar kesintisiz olarak devam etmiştir. Belirli siyasî dönemlerde ve ticarî kaygılarla çıkan kısa ömürlü bültenlerle birlikte Batı Trakya'da yüze yakın gazete ve derginin çıktığı görülmektedir. Batı Trakya Türkleri için gazete ve dergiler, toplumsal ve siyasal nabız yönlendirme açısından yakından takip edilen muteber adres konumundadırlar. Belirli dönem sonrası için bunlara radyoları da ekleyebiliriz. Halen genel seçim gibi önemli zamanlarda radyolar, gazete ve bültenler Batı Trakya Türk toplumunun kendi adaylarını lanse etmesi bakımından geçerliliğini devam ettirmektedir.

Cumhuriyetle birlikte Türkiye'de yapılan inkılaplar, dilde ve sosyal alandaki değişimler Batı Trakya'yı da etkilemiştir. Aktüel ve siyasî başlık altında olan yayınlar genellikle siyasî bir kaygı ve görüş etrafında çıkmıştır. Hatta bu bakımdan en yoğun yayın döneminin 1923 ila 1943 yılları arasında olduğunu söylemek mümkündür.²⁹⁸ Batı Trakya'nın Yunan hâkimiyetine bırakıldığı zamanlardan 1970'li yıllara kadar rejim yanlılarıyla rejime muhalif kesimlerin sürgit bir mücadelesi olmuştur. İnkılaplara karşı çıkan bazı şahıslar Batı Trakya'ya geçerek bu karşıt tavırlarını sürdürmüşler, burada eski harflerle yayınlar yapmışlardır. Öyle ki; bu gazetelerden toplum bazında uzun sürmüş giyim-kuşam tartışmalarının izini sürmek dahi mümkündür. 1977'li yıllarda Batı Trakya'daki bazı gazeteler eski yazıdaki ısrarlarını sürdürürken yazılarının bir kısmı da Yeni Türk Alfabesi ile basılmıştır. Bunun yanında kimi sayfalarını Yunanca neşriyata ayıran gazetelerin de varlığı

---

²⁹⁷ A.e.

²⁹⁸ Cemil Kabza, **Batı Trakya'daki Türkçe Basın**, Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 1995.

görülmektedir. Günümüzde ise Batı Trakya'da bütün süreli yayınlar Yeni Türk Alfabesi ile çıkmaktadırlar.²⁹⁹

Batı Trakya Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ilan etmek amacıyla çıkan *Independent* gazetesi ile Batı Trakya gazetelerinin tarihî geçmişi 1913 yılına kadar götürülebilir. Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasından sonra gerçekleşen ilk genel seçimlerde, ilk Türkçe gazetenin de ortaya çıktığını görürüz. Bu seçimler sırasında Tahsin Ziya Bey ile avukat Hacidakis, İskeçe'de eski harflerle bir seçim gazetesi olarak *Zaman*'ı çıkarmışlardır. 1924 yılı başlarında *İmdat* gazetesi çıkarılmıştır. Bu gazetenin en ilginç tarafı ise elle yazılmış olmasıdır. Yine aynı yıl İskeçe'de ilk esaslı gazete örneği olma özelliği de gösteren Mehmet Hilmi ile Osman Nuri Fettahoğlu tarafından *Yeni Ziya* gazetesi yayına başlamış ve toplamda 105 sayı çıkmıştır. 1926 yılında Osman Nuri Fettahoğlu, Hıfzı Abdurrahman ve Mehmet Hilmi *Yeni Adım* gazetesini yayınlamaya başlamışlardır. Yeni Adım gazetesi, Batı Trakya Müslüman Türk toplumunun gerçek anlamda sesi olmuştur. 1929'da Osman Nuri Efendi, Hıfzı Abdurrahman'la *İnkılâp* gazetesini çıkarmışlardır. 15 Temmuz 1932'de *Trakya* gazetesi yayın hayatına başlamış, kendi döneminin ağır şartlarını zorlayarak yayımlanmıştır. İstikrarlı şekilde yayımlanan gazeteler sıralamasında 1932 yılında yayın hayatına başlayan *Trakya*, 1952 yılında yayımlanmaya başlayan *Milliyet* ve 1957 yılında yayın hayatına başlayan *Akın* en ön sıralarda yer almaktadırlar. Yine *Sebat* isimli gazete sayfalarının yarısını Yeni Türk Alfabesi, diğer yarısını da eski harflerle yayımlamıştır.³⁰⁰

Batı Trakya'da Türk basınının İskeçe'de doğduğunu söylemek bir abartı olmayacaktır. Ancak günümüzde, durum tamamıyla değişmiştir. İskeçe'de günümüzde Türkçe bir gazete ve dergi yayınlanmamaktadır. İskeçe'deki Türkler gazete ihtiyaçlarını Gümölcine'de yayınlanan Türkçe gazetelerle gidermeye çalışmaktadırlar.³⁰¹ Diğer taraftan nüfusları en azından 120.000 olan Batı Trakyalı Müslüman Türkler günümüzde dahi günlük olarak yayınlanan bir gazeteden yoksundurlar.³⁰²

Gazeteler

Batı Trakyalı Türklere ait gazeteler genelde haftalık, tek yaprak ve küçük boy olarak, iki sayfa halinde yayınlanmışlardır. Bir bölümü iki yaprak (dört sayfa) olmuştur. Zaman zaman *Ortam* gazetesinde görüldüğü gibi on altı sayfaya kadar çıkanlara da rastlanmaktadır. Batı Trakya Türk basın tarihinde yer alan belli başlı gazeteler şunlardır: *Yeni Ziya*, *Balkan*,

²⁹⁹ Ömer Turan, "20. Yüzyılda Türk Toplulukları", **Türkler**, Cilt: 20, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 344.

³⁰⁰ Osman Nuri Fettahoğlu, "Gazetelerimiz", **Trakya Gazetesi**, Sayı:722, 6 Ocak 1958.

³⁰¹ Hülya Emin, "Batı Trakya'da Türk Basını", **Gündem Gazetesi**, 2004.

³⁰² Cemil Kabza, "İstanbul'daki Rum Basını İle Batı Trakya'daki Türkçe Basın Arasındaki Benzerlik ve Farklar", **Mihenk Dergisi**, Sayı: 3, Ocak-Şubat 2001, s. 1-4.

*İtila, Yeni Yol, Yarın, Adalet, İnkılâp, Milliyet, Trakya, Ülkü, Yeni Adım, İnkılâp, Akın, Azınlık Postası, Müdafaa-i İslâm, Hak Yol, Sebat, Muhafazakâr, İleri, Gerçek, Trakya'nın Sesi, Aile, Halkın Sesi, Yankı, İlerici Demokratik Birlik (Aile Birlik), Denge, Tünel, Ortam, Diyalog, Batı Trakya Ekspres, Gündem, Yeni Balkan.*³⁰³

Günümüzde yayınlanmakta olan gazeteler ise şunlardır: *Cumhuriyet, Gündem ve Millet.*

Dergiler

Batı Trakya'da Türkçe dergiler genelde on beş günde, ayda veya iki ayda bir olarak yayınlanmışlardır. Batı Trakya'da Türkçe olarak ilk yayınlanan dergi *Muallim Mecmuası*'dır. Zamanla bu dergiyi *Peygamber Binası, İsbat, Aliş, Birlik, Kazan, Batı Trakya, Hür Hakka Davet, Yuvamız, Devam, Yol, Arkadaş Çocuk, Aile, Şafak, Gündem Boncuk, Gönülden Gönüle, Mihenk, Pınar Çocuk, Çocuk Dünyası/Genç Kalemler, Öğretmenin Sesi, Rodop Rüzgârı* gibi dergiler izlemiştir.³⁰⁴ Günümüzde yayınlanmakta olan dergiler ise, *Öğretmenin Sesi, Rodop Rüzgârı* ve *Fiyaka* dergisidir.³⁰⁵

1. Batı Trakya'da Çıkan Çocuk Dergileri

1.1. Müstakil Çocuk Dergileri

Batı Trakya'da çıkan çocuk dergilerin bazıları müstakil, bazıları da gazete ve dergilerin ilave ve ekleri şeklinde çıkmıştır.

1.1.1. Aliş Dergisi

Aliş dergisi 28 Ekim 1962 - 27 Ocak 1963 tarihleri arasında Gümölcine'de çıkmıştır. Sahibi ve yazı işleri müdürü Leman Selâhaddin Galip olan dergi, Batı Trakya Türklerinin ilk çocuk dergisi olması hasebiyle önemli bir yere sahiptir. Türkçe olarak yayımlanan derginin yayın hayatı 1963 yılında sona ermiştir. Toplam on üç sayı çıkmıştır.

"*Batı Trakya Türklerinin Haftalık Çocuk Dergisidir*" alt başlığıyla çıkan dergi başlangıçta haftada bir, daha sonraları ise on beş günde bir çıkmıştır. Derginin her sayısı toplam 20 sayfadan oluşmaktadır. Dergi logosu olan elle çizilen başlık resmi tüm sayılarda değiştirilmeden aynen verilmiştir. Künyedeki başlık ve adres kısmı Yunanca ve Türkçe olarak yer almıştır. Dergi sayfaları mumlu kâğıtlarda teksir makinesiyle daktilo edilerek hazırlanmış, derginin kapağı ve birçok iç resmi elle çizilmiştir. Derginin iç sayfalarında içindekiler kısmına yer verilmemiştir. Yazı karakterleri ve fontları değişmeyerek aynı kalmış, genellikle daktilo yazısı kullanılmıştır. Renksiz, sade bir görünüm arz eden dergide resim şartlar itibarıyla az

³⁰³ Feyyaz Sağlam, *Batı Trakya Türkleri Basın Tarihi Üzerine Bir Araştırma 1924-2000*, İzmir, 2000, s. 19.

³⁰⁴ Feyyaz Sağlam, *Batı Trakya Türkleri Çocuk Edebiyatı*, İstanbul, BTTDD Yay. 1990, s. 18.

³⁰⁵ Hüseyin Mehmet, *Batı Trakya'da Yayımlanan Çocuk Dergileri Üzerine Bir Araştırma*, Trakya Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2016, s. 30.

kullanılmış, resimlerden ziyade yazılar ön planda tutulmuştur. Başlıkların ve açıklamaların çoğu elle yazılmış, bazı insan ve hayvan figürleri yine elle çizilmiştir. Kullanılan resimlerin de bazıları kopya edilmiştir.

İçeriği; hikâye, resimli masal, önemli şahsiyetleri tanıtan yazılar, doğa bilgileri, Yunanistan'daki resmi bayram tanıtımları, Rumca-Türkçe sözlük gibi konu ve başlıklardan oluşmaktadır. Dergi yerel ve resmi bazı bayramları Yunanca olarak basmıştır. *Aliş* dergisi Türk okullarına sokulmak istenmiş, ancak Yunan makamlarınca okula alınması sakıncalı görüldüğünden okula kabul edilmemiştir.

Dergi, Batı Trakya'da bir boşluğu doldurarak ilki gerçekleştirmiştir. Bir ihtiyaca yönelik olarak çıktığı ifade edilebilir. İlk sayısında "Nihayet" başlığı altında bir açıklama dikkat çekmektedir. Bu yazıda derginin çıkış amacına açıklık getirilirken çocuk okuyucular selamlanmış ve derginin çıkışı güzel haber olarak müjdelenmiştir.

Aliş dergisinde Behçet Kemal Çağlar, Arif Nihat Asya, Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmet Kutsi Tecer, Orhan Veli Kanık, Kemalettin Tuğcu, Oğuz Öcal, M. Rafet Oğuz gibi Türkiye'den birçok yazar ve şairin yazı ve şiirlerine yer verilmiştir. Bunun yanında Çepelli Türk Okulu Öğrencileri, Cihat ve Emine Aliosman, Necati Mehmet, Yusuf Remzi, Sevim Raif, Feridun Ahmet gibi yerli kalemlerin yazılarına da yer verildiği dikkat çekmektedir.

1.1.2. Arkadaş Çocuk Dergisi

Arkadaş Çocuk Dergisi Kasım 1982 - Nisan 2007 yılları arasında çıkmış olan Batı Trakya'nın en uzun soluklu çocuk dergisidir. Kurucuları Ahmet Veysel, Mücahit Mümin ve Halil Rasim İlyas olan derginin imtiyaz sahibi ve sorumlusu Halil Rasim İlyas'tır. Gümülcine merkezli olan dergi yirmi beş yıllık süre zarfında 326 sayı çıkararak Batı Trakya yayın hayatına damgasını vurmuş ender dergilerimizden biridir.

İlk yayınlandığı tarihlerde on beş günde bir çıkan dergi, sonradan ayda bir olarak çıkmış, derginin son sayısına kadar da ayda bir olarak yayınlanmaya devam etmiştir. Dili ve yazıları Türkçe olan derginin yaz döneminde; Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında yayınına ara vermek gibi bir teamülü bulunmakta, okulların açılmasıyla da tekrar yayın faaliyetine başlamaktadır. İlk sayı yirmi sayfa olarak çıkmış, sonradan sayfa sayısı otuza çıkartılmıştır. Derginin logosu kitap okuyan bir kız ve erkek çocuğu olarak resmedilmiş, son sayıya kadar bu şekilde kalmıştır. Kapak resimleri sürekli değişen dergi, renkli kapaklar ve fotoğraflar da koyma yoluna gitmiştir.

Arkadaş Çocuk Dergisi'nde okuma parçaları, şiir, çeviri şiir, öykü, minimal öykü, resimli öykü, masal, mektup, deneme, fabl, oyun, mizah ve fıkralara bolca yer ayrılmıştır. Dergi, matematiksel alıştırmaları ve sayısal bilgileri farklı başlıklar altında işleyerek

çocuklara sunmuştur. Çocuk dergilerinin olmazsa olmazları arasında olan bilmece ve bulmacalarla dergi eğlenceli hale getirilmiş, çeşitli eğitici materyallerle süslenmiştir.³⁰⁶

Dergi çıkış açıklamasında, çocukların zamanını değerlendirmeleri amacını güttüğünü, öyle ki sayfalarında her sınıftan çocukların kendince bir şeyler bulabileceklerini ifade etmektedir. Dergi sayfalarında, Türkiye’den birçok ünlü ismin şiirlerine yer vermiştir. Yerli ve yabancı, yediden yetmişe birçok isim ilk eserlerini ve şiirlerini bu dergi içerisinde yayımlamışlardır. Dergide; La Fontaine, Fazıl Hüsni Dağlarca, Abdülkadir Budak, Türkan Gedik, Yalvaç Ural, İsmail Uyaroğlu, Subutay Hikmet Karahasanoğlu, Neşe Yaşın, Sevgi Şanlı, Refik Durbaş, Şefika Ediger, Süleyman Atsız, Kandemir Konduk, Ergin Hakkı, Süreyya Berfe, Nusret Dişo Ülkü, Osman Serhat, Rahmi Ali, Erhan Tıgılı, M. Turan Tekdoğan, Nuray Şinasi, Necati Cumalı, Cahit Külebi, Melih Cevdet Anday, Melahat Uğurkan, Mustafa Ruhi Şirin, Cahit Zarifoğlu, Derya Altıntren, Sennur Sezer, Mevlana İdris Zengin, Ahmet Efe, A. Vahap Akbaş gibi pek çok isme rastlamak mümkündür.

1.1.3. Pınar Çocuk Dergisi

Pınar Çocuk Dergisi 1 Kasım 1991- 25 Mart 1994 tarihleri arasında yayımlanmıştır. İmtiyaz sahibi ve yazı işleri sorumlusu Mehmet Mustafa Halil tarafından Gümölcine’nin Büyük Müsellim köyünde çıkartılmış olan bir çocuk dergisidir. Yayın hayatı boyunca toplam 25 sayı çıkmıştır. Yayımlandığı ilk tarihlerde on sayfa olarak çıkan dergi, zamanla sayfa sayısını arttırmıştır. Temmuz, Ağustos, Eylül aylarında yayımına ara veren dergi, yayınladığı üç yıllık süre boyunca aylık olarak çıkmıştır.

Kapak logosu bulunmayan dergi, kendi ismini logo olarak kullanmıştır. *Pınar Çocuk* fotokopi usulü ve renkli çıkmıştır. Kapak fotoğraflarını her sayısında yenilemiştir. Künye kısmı Yunanca ve Türkçe olarak verilmiştir. Derginin abonelik şartları da yine iki dilde okuyucuya sunulmuştur. İçindekiler kısmı her sayıda verilmiştir. Yazı karakterleri ve fontları genel itibarıyla daktilo karakteriyle olan derginin; bazen farklı yazı şekil ve karakterlerinde başlıklar ve yazılar kullandığı da olmaktadır. Dergide renkli resimlerin büyük şekillerde ve genellikle dinî içerikli olmasına ehemmiyet gösterilmiştir. Çünkü *Pınar Çocuk Dergisi* dinî bir içeriğe sahiptir. Derginin genel hitabı ve tercihi bu ihtiyaç gözetilerek düzenlenmiştir.

Dergi içeriğinde genel olarak; şiir, hikâye, masal, fıkra, resimli öykü gibi başlıklar bulunmaktadır. *Pınar Çocuk Dergisi*’nin hemen ilk sayfalarında, diğer dergilerden farklı olarak “Dert Köşesi” başlığıyla çocukların merakla beklediği bir mizah köşesine yer ayrılmıştır. Dergi kadrosunda yerel yazarlar ağırlıktadır. Dergide peygamber tarihleri ve

³⁰⁶ Yüksel Topaloğlu, “Batı Trakya Türklerinin Çocuk Dergisi: Arkadaş Çocuk”, **I. Uluslararası Balkan Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Kongresi**, 2016, s. 2.

kıssalarıyla, çizgilerle oluşturulan kıssalara yer ayrılırken, daha çok çocuklardan gelen dinî içerikli şiirlerin ve yazıların öne çıkarıldığı görülmektedir. Dergide Recep Paçaman, Mustafa Fikret, Aysun Hasan, Numan Kılavuz, Mustafa Hayrettin, Leylâ Adem, Hüseyin Alibabaoğlu, Abdülbaki İşcan, Mürüvet Gök, Bünyamin Ayaz, Ahmet Efe, Mustafa Ruhi Şirin, Hayati Otyakmaz gibi isimlerin yazıları yer almıştır.

1.1.4. Çocuk Dünyası / Genç Kalemler Dergisi

Çocuk Dünyası, Ocak 1998 - Eylül 2000 yılları arasında yayımlanmış bir dergidir. Dergi, Batı Trakya'daki Türk çocukları tarafından çıkartılan ilk dergi olma özelliğini taşımaktadır. Veysel Balcı, Rıdvan Semerci, Mustafa Kara Hüseyin, Rıdvan Deli Bekir, Adnan Semerci ve Muzaffer Perende'den oluşan bir yayın kurulunca yayıma hazırlanmıştır. Gümölcine merkezli olan dergi, *Hür Hakka Davet* dergisinin himayesinde ve rehberliğinde çıkmış, tecrübeli bir dergiden destek ve teşvik almıştır.

Çocuk Dünyası 8. sayısından sonra (Mart 1999) isim değişikliğine giderek *Genç Kalemler* adını almıştır. *Çocuk Dünyası* olarak yedi sayı, *Genç Kalemler* olarak on iki sayı çıkmıştır. Dolayısıyla toplamda on dokuz sayı ile yayın hayatı sonlanmıştır. Derginin her sayısının yirmi sayfadan oluştuğu dikkat çekmektedir.

Fotokopi usulünce çıkan dergi, sadece son sayısında renkli kapak kullanımını tercih etmiştir. Onun haricinde derginin siyah beyaz bir görünümü vardır. Kapak resimleri her sayıda farklı kullanılarak değiştirilmiştir. *Çocuk Dünyası* sayılarında dünya logosunu kullanan dergi, isim değişikliğine gittikten sonraki *Genç Kalemler* sayılarında ise mevcut logoya, yani dünya logosunun yanına bir kalem eklemiştir.

Çocuk Dünyası genellikle alıntı metin ve çizgilerin çokça kullanıldığı bir dergidir. Dergide; şiirler, fıkralar, hikâye ve masallar, okuma parçaları, spor bilgileri, Peygamber Efendimizin hayatı hakkında bilgiler, Peygamberler tarihi, ülke tanıtımları, bulmacalar, hayvanlar âlemi gibi konularda bilgiler aktarılmıştır. “Resimli Ansiklopedi”, “Bunları Biliyor Muydunuz?”, “Sizden Gelenler” ve “Güzel Sözler” gibi başlıklara yer ayrılmıştır.

Siyer anlatılarına, dinî konu ve sözlere özellikle ağırlık veren dergi, herhangi bir iddiası olmamakla birlikte, son derece mütevazı şartlarını ve konumunu muhafaza etmiştir. Neticede derginin ilkokul çağında bir grup çocuk tarafından çıkartıldığı da gözden çıkartılmayarak, kendi dönemi itibarıyla gösterdiği çaba takdire şayandır. Dergi sayfaları karıştırıldığında karşımıza Muzaffer Perende, Mustafa Kara Hüseyin, Ayşe Akif, Aşık Veysel, Halit Fahri Ozansoy, Köroğlu, Arif Nihat Asya, Ayşe Semerci, Necla Özbek, Ömer Çakır, Necip Fazıl Kısakürek, Mehmet Fail, Ahmet Faik, Sacide Mehmet, Karacaoğlu, Cahit

Sıtkı Tarancı, İbrahim Kuru, Hekimoğlu İsmail, Nurullah Genç, Yavuz Bülent Bakiler, Mehmet Akif Ersoy gibi isimlerin yazıları çıkmaktadır.

2. Gazete ve Dergilerin Çocuk Sayfa ve Ekleri

2.1. Batı Trakya Dergisi “Aliş” Sayfası

15 Temmuz 1961 tarihinde İskeçe’de on beş günde bir yayınlanan *Batı Trakya* dergisi, Mahmutoğlu Mustafa Hür, Selâhaddin Galip, Hilmi Ademoğlu (İşcan) ve Şevket Emir yönetiminde beş sayı çıkmıştır. Dergi baskılara dayanamayarak 1962 yılında kapanmıştır. Edebî türlere çokça yer vermiş olan derginin sayfaları arasında yer alan *Aliş* sayfası çocuklara ayrılmıştır. Selâhaddin Galip daha sonra çıkacak olan Batı Trakya’nın ilk bağımsız çocuk dergisi *Aliş* ismini muhtemel ki bu sayfalardan esinlenerek koymuştur.

Batı Trakya dergisinin 15. sayfasının sol üst köşesinin büyük harflerle *Aliş* ismiyle çocuklara ayrıldığını görmekteyiz. Sayfada genellikle “*Alişlere*” başlığı altında fıkralar verilmiştir. *Aliş* sayfası sade bir görünüme sahiptir. Zamanın şartları dolayısıyla renksizdir. Rastlayabildiğimiz sadece çocuklara ayrılmış en eski sayfa olması hasebiyle bize göre büyük önem arz etmektedir.

Aliş sayfalarında fıkralar çoğunluktadır. Bu iki sayfalık ekte sadece Muzaffer Reşit imzasına rastlamaktayız. Onun haricinde bilmece ve matematik, atasözleri, daha önceki sayılarda sorulmuş sorulara dair yanıtlar ve yanıtlara cevap verenlerin isimleri zikredilmektedir.

2.2. Akın Gazetesi “Çocuk Köşesi” ve “Çocuk ve Mizah” Sayfaları

Akın gazetesi uzun soluklu gazetelerimizdendir. Gümölcine merkezli olan gazetenin Batı Trakya kültür hayatına dolu dolu otuz yedi yıl süren kayda değer bir katkısı olmuştur. Asım Haliloğlu ve Hasan Hatipoğlu yönetiminde 1 Şubat 1957’de çıkmaya başlayan gazetenin yayın hayatı 24 Temmuz 1993 tarihinde 1.196. sayısıyla nihayet bulmuştur. Batı Trakya Türkleri’nin sorunlarını dile getirmek ve haklarını müdafaa etmek amacıyla çıkarılan *Akın* gazetesi; Batı Trakya toplumu tarafından belki de en çok benimsenmiş, toplumsal dertleri yansıtır ve dile getirme hususunda seçilmiş gazeteler arasında başı çekmektedir.

Dört sayfalık gazetenin ikinci sayfası 27 Nisan 1962 tarihli 227. sayısından itibaren, 23 Aralık 1983 tarihli 826. sayısına değin çocuklara ayrılmıştır. Sayfa başlığı çocukların dikkatine yönelik olarak *Çocuk Köşesi* ismiyle özel tasarlanmıştır. Her harf farklı şekilde resimlendirilmiş, kimi harflerin arkasına ya da içine saklanan çocuk şekilleri döşenmiştir. 14 Aralık 1976 tarihinde isim değişikliğine giden çocuk sayfası için de aynı durum söz konusudur. Sayfa sayısında ya da konumunda değişiklik olmamakla beraber, *Çocuk ve Mizah* ismini taşıyan sayfanın başlığı da özel harfler şeklinde tasarlanmıştır. Sayfalar A3 boyutunda

teksir kâğıdına basılıdır. Herhangi bir resim ya da metinlere ilişkin şekiller yer almamaktadır. Aksine gayet sade bir sayfa içeriği bulunmakta, sayfa içinde türler başlıklarına göre bölünmektedir.

2.3. Azınlık Postası Gazetesi “Çocuk Yaprağı” ve “Çocuklar İçin” Sayfaları

Azınlık Postası gazetesi 1967 yılında Selâhaddin Galip tarafından çıkartılmaya başlanmıştır. Üç yüz kırk sekiz sayı çıkan gazete, 11 Aralık 1981 tarihli son sayısı ile yayın hayatını sonlandırmıştır. *Azınlık Postası* gazetesinin sayfaları içinde çocuklar için hazırlanmış ek sayfalar mevcuttur.

Azınlık Postası gazetesinin 27 Ekim 1968 tarihli 60’ıncı sayısında, *Çocuk Yaprağı* ismiyle çocuk ekinin ilkine rastlanmaktadır. *Çocuk Yaprağı* eki bu gazete çatısı altında toplam beş sayı çıkmıştır. Son sayısı 2 Nisan 1970 tarihli olup, yaptığımız çalışma esnasında tespit edilmiştir. Genellikle sayfa sayısı 6 ila 7 sayfa arasında değişmektedir. Bu sayfaların kendine ait bir logosu bulunmamaktadır. Sadece Azınlık Postası başlığı altında *Çocuk Yaprağı* olarak geçmektedir. Başlık kenarlarında gazete ve sayfanın sayısı, tarih yer almaktadır.

Teksir kâğıdı şeklinde büyük boy sayfaları olan bu ekte, çocuklar için kesilip yapıştirılan resimli yapbozlar verilmiştir. Yazıyla bağlantısı olan resim seçimlerinde ise gazete genellikle büyük resimler kullanmıştır. *Azınlık Postası* gazetesinin sonraki sayılarında *Çocuk Yaprağı*’nın devamı, hatta tekrarı niteliğinde yer alan ek sayfalar, *Çocuklar İçin* adıyla verilmişlerdir. Altı yıl aradan sonra çıkan ve iki sayfadan oluşan *Çocuklar İçin* eki, gazete sayfaları arasında toplam on dokuz sayı çıkmıştır. İlk ek gazetenin 3 Mayıs 1976 tarihli 215. sayısında, son ek ise yine gazetenin 20 Ekim 1977 tarihli 249. sayısında yayımlanmıştır.

Gazetenin her üç sayıda bir çocuklara yönelik çocuk eki sözü verdiği dikkat çekmektedir. Gazete sayfalarında *Çocuk Yaprağı* başlığıyla kendisine yer bulan bu ek; çocuklarla konuşmayı, dertleşmeyi ve birlikte bir şeyler paylaşmayı amaçlamıştır. Gazete çocuk okuyucularını da düşünerek bu fikri destekleyici adımlar atmış, öğretici hikâyelere, şiirlere ve masallara, güldürücü ve düşündürücü fıkralara, karikatürlere, bilmece ve bulmacalara sayfalarında yer ayırmıştır. Kanaatimizce *Azınlık Postası* hazırladığı *Çocuk Yaprağı* ve *Çocuklar İçin* ekleriyle Batı Trakya basın ve edebiyat tarihi neşriyatı içinde anılmayı hak eden bir yer edinmiştir.

Çocuk Yaprağı ve *Çocuklar İçin* sayfalarında eserlerine rastlamış olduğumuz isimler, Nur, Mümin Şener, Celal Sıtkı Gürlü, Nevin Rodop, Kenan İşcan, Mehmet Şeref Özbek, Hakkı Dinç, Yusuf Ziya Ortaç, İ. Hakkı Sünat, Rakım Çalapala, Bahaddin Çoşkun, Ali Osman Atak, Tahsin Bilengilin, Jean Richepin, Faruk İnal, Memduh Özyürek, R. Polat Akkoyunlu, M. Necati Öngay’dır.

2.4. Öğretmen Dergisi “Öğrenci” Eki

Öğretmen dergisi, *Birlik* dergisinin devamı niteliğinde olan Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği'nin yayın organıdır. Gümülcine'de Kasım 1970 tarihinde yayınlanmıştır. Meslekî ve kültürel nitelikli yazıların çoğunlukta olduğu derginin yayın hayatı 1975 yılında sona ermiştir. *Öğretmen* dergisi kendi sayfaları içinde çocuklar için toplamda üç sayıdan oluşan bir ek çıkarmıştır. *Öğrenci* adını taşıyan bu ekin ilk sayısına, *Öğretmen* dergisinin Ocak 1978 tarihli 39. sayısında yer verilmiştir. On altı sayfadan oluşan bu ekin üçüncü sayısı öncekilerden farklı olarak ayrı bir şekilde çıkmıştır.

Ekin ilk sayısında çıkış amacına ve nedenine yönelik herhangi bir açıklama yer almamaktadır. Basımı teksir kâğıdına yapılan *Öğretmen* dergisi başlığı altına koyu harflerle *Öğrenci Eki* adı girilmiştir. Kapak resmi sayfayı kaplayacak şekilde yer almaktadır. Yazılar genellikle çocukların okuyabileceği büyüklükte verilmiştir. Öğrenci eki genellikle çok resim kullanmayan, sade bir görünüme sahiptir. Daha çok yazılar ön plana alınmıştır. Son ilavesi rengârenk çıkan ekin; yazı ve karakter puntosu daha da büyüktür.

Öğrenci ekinde şiir, öykü, masal, bulmaca, fıkra, oyun, resimli öykü, sağlık bilgisi gibi konular mevcuttur. *Öğrenci*'nin yazar kadrosu Rakım Çalapala, Mustafa Tahsin, Hüseyin Alibabaoğlu, Hüseyin Mahmutoğlu, Dr. Mehmet Bağdatlı'dan oluşmaktadır.

2.5. Gündem Gazetesi “Boncuk” Eki

Gündem gazetesi 29 Haziran 1996 tarihinde Gümülcine'de Hülya Emin yönetiminde yayın hayatına başlamıştır. Siyasî ve aktüel haftalık bir gazete olan *Gündem*, 942'inci sayısına ulaşarak en uzun soluklu gazete olma vasfını kazanmıştır. Yayın hayatını hâlâ sürdürmekte olan gazetenin *Boncuk* adlı bir çocuk eki bulunmaktadır.

Boncuk ekinin ilk sayısı 7 Ocak 1998 tarihinde çıkmıştır. Aylık bağımsız olarak çıkmakta olan bu ek 2007 tarihine kadar yaklaşık olarak yüz sayı çıkmıştır. 2008'den itibaren, günümüze değin gazete sayfaları arasına katılan bu ekin, hala iki sayfa olarak çocuklar için çıkmakta olduğunu ve gazete sayfaları arasında yer bulduğunu görmekteyiz.

Kapak fotoğrafları rengarenk çıkmakta olan ekin başlığı *Gündem* altında büyük harflerle *Boncuk* olarak logo şeklinde tasarlanmıştır. *Boncuk*'un O harfi nazar boncuğuna benzetilmiştir. Her sayıda farklı renkte kapak resimleri bulunmaktadır. *Boncuk* ekinin her sayısı sekiz sayfadan oluşmaktadır. Ekin diğer çocuk eklerinden en belirgin farkı künve ve içindekiler kısmına yer verilmiş olmasıdır. Yazar kadrosu olmamakla birlikte, kapak dâhil kullanılan resimler ve hikâyeler alıntıdır. Dergi sayfaları ve içeriği gayet renkli olan bu çocuk ekinde; hayvanlar dünyası ve dünyamız, önemli şahıslar hakkında bilgiler, bilmeceler, labirent bulmacalar, resimli hikâyeler yer almaktadır.

Sonuç

Batı Trakya'daki kültürel ve edebî hafızanın işlevsellik kazanmasında Batı Trakya yazınının, en temelde ise çocuk dergilerinin, toplumsal bir hafıza inşa etmede nasıl merkezi bir güç olma görevi üstlendiği, sonraki nesiller adına kendi içinde ne büyük imkânlar sağladığı bu bildiriyle belirgin kılınmak istenmiştir. Nihayetinde günümüzde Türk Dünyası yazınında kendisinden söz ettiren bir Batı Trakya yazını ve varlığından bahsetmemizin büyük ölçekteki dayanağı, bu kültürel havzayı gün yüzüne çıkaran dergiler vasıtasıyla olmuştur.

Çocuk dergilerini incelerken Batı Trakya yazınında yer etmiş birçok şair ve yazarın ilk eserlerine bu çocuk sayfalarında rastlanmıştır. Bu açıdan Batı Trakyalı birçok şair ve yazarın yolu bir şekilde çocuk dergilerinden geçmiştir. Yine siyasî söylemden, ideolojik kamplaşmanın soğuk yüzünden ziyade, sade bir Türkçeyle ayakta kalan, Türk diliyle bir bilinç oluşturma gayretinde olan Batı Trakya edebiyatına dair inceliklerin işlendiği bu dergiler bir vitrin özelliğindedir.

Batı Trakya yazınında farklı zaman dilimlerinde yayınlanmış bu dergilerin ne denli bir mihenk taşı rolünde olduklarını; onca siyasî ve maddî zorluğa rağmen bizleri sınır ötesinde bulunan ortak dil ve değerleri kullanan yazar ve şairlerle tanıştırmak uzağı yakın kılmalarından, Meriç'in bu yakasında gönüllü kültür elçiliği oluşturmalarından anlamak kabildir.

4.2. OTURUM
(Batı Trakya'da Edebiyat)

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Halil BAL*

---

* İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi - Türkiye

BATI TRAKYA TÜRK AZINLIĞI'NDA EDEBİYAT

Rahmi ALİ*

Batı Trakya'da yaşayan Türklerin 1923 yılına kadar, yani "Azınlık Statüsü"ne girmezden önce, herhangi bir basın organları olmamıştır. Zaten 1912'de patlak veren "Balkan Savaşı"ndan 1930 yılına kadar, bu topraklarda yaşayan halkın çok azı okuma yazma bilmekteydi. Az sayıdaki okur yazar grubu da bu ihtiyaçlarını Selanik ve İstanbul'dan gelen gazete ve kitaplarla karşılamaktaydılar.

O yılların durumu, Gümülcine'de yayımlanan *Ülkü* gazetesinin 3 Temmuz 1934 tarihli 32. sayısında şöyle dile getirilmiştir:

"... Balkan Harbi'nden başlayıp da sürekli seneler istilalar ve çeşit çeşit idarelerle elenen Garbi Trakya Türk unsuru, en büyük taksiratını, zamanın sık ve insafsız tebdillerinden istifade eden geçkin ve göçkün bir zihniyetin idaresine tevdi edilmiş mektepçiliğimiz, bu yüzden ilim ve terbiye nurundan mahrum kalan bir neslin felaketiyle ödemiştir. 912'den 932'ye kadar tam yirmi sene süren tevkif devrindeki irtica hâkimiyeti, tamamıyla muvaffak olmuş, memleket çocuğu tam yirmi sene mektepsiz ve nursuz bırakılmış, ekalliyet tam yirmi sene okur - yazar yetiştirilmekten men edilmiştir. İşte bu yirmi sene içinde tek bir ilkokul mezunu, tam tahsil görmüş iptidai tahsilli bir gence tesadüf etmek imkânsızlaşmıştı."

İşte o yıllar ve kargaşa içinde -birkaç gençle birlikte- Edirne Muallim Mektebi'nden mezun olan Mehmet Hilmi, Batı Trakya'ya döndüğünde gördüğü mezalim karşısında aklına bir gazete çıkarmayı koymuş ve uygun bir fırsatı kollamaya başlamıştır. Batı Trakya'da yaşanan mezalimin dış dünyaya duyurulması için bir yayın organına ihtiyaç duyulduğu o dönemde Mehmet Hilmi tarafından *Yeni Ziya* gazetesi çıkarılmıştır. *Yeni Ziya* ismini, mübadeleden önce Selanik'te aynı isimle yayınlanmış olan bir amele gazetesinden

---

* Araştırmacı, Yunanistan. E-mail: rahmiali@yahoo.gr

almaktaydı. Bu gazete Türklerin Selanik'ten göç etmesiyle birlikte yayımına son vermişti. İskeçe'deki "Amele Kulübü" bu gazetenin İskeçe'de yayınlanması meselesini gündeme getirmişti. Doğal olarak çiftçi ve amele haklarını savunan *Yeni Ziya* ve akabinde yine Mehmet Hilmi'nin çıkardığı *Yeni Adım* gazetesinde, önceleri Türk Edebiyatı'nın başta gelen yazar ve şairlerinin ürünlerinden de seçmeler iktibas edilmiştir. Söz konusu gazetelerde Mehmet Hilmi imzasıyla da bazı hikâye ve hatıra yazıları yer almıştır ki bunlar, Batı Trakya Türklerinin tarihinde yer alan "ilk edebi çalışmalarıdır".¹

Daha sonra yayınlanmış olan Batı Trakya Türklerine ait olan onlarca gazetede de ara sıra Türk Edebiyatı'nın önde gelen yazar ve şairlerinden örnekler iktibas edildiği dikkat çekmektedir. Mehmet Emin (Yurdakul), Halit Ziya (Uşaklıgil), Reşat Nuri (Güntekin), Hüseyin Rahmi (Gürpınar) Batı Trakya Türklerine ait yayın organlarında eserleri yayınlanmış olan edebiyatçılardan sadece birkaçıdır. Ancak 1960 yılına kadar azınlık basımında –birkaç siyasi taşlamanın dışında- Batı Trakyalı bir Türk yazarının adına rastlanamamaktadır. Yerel basındaki Türk Edebiyatı'nın önde gelen isimlerinden "iktibas geleneği" 1960'lı yıllardan sonra daha yoğun bir şekilde devam etmiştir. Türkiye'de okuyan edebiyat meraklısı gençlerin bu alandaki beğenileri gazetelerin "sanat sayfalarına" yansımıştır. Bu sayfalarda Fazıl Hüsnü Dağlarca, İlhan Berk, Memduh Şevket Esenal, Faik Baysal, Ziya Osman Saba, Sait Faik Abasıyanık, Ali Püsküllüoğlu, Necdet Rüştü Efe, Kadircan Kafı, Kazım Nami Duru, Ragıp Akyavaş, Nihal Yalaza, Taluy Tahsin Yücel, Nurettin Artam, Burhan Felek, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Ömer Seyfettin, Reşat Nuri Güntekin, Halide Edip Adivar, Falih Rıfkı Atay, Necip Fazıl Kısakürek, Çetin Altan ve Gülten Dayıoğlu gibi nice yazarlardan örnek çalışmalar yer almıştır.

1960 yılı ve sonrasında, özellikle Türkiye Öğretmen Okullarından mezun olan öğretmenlerin Batı Trakya'ya dönmelerinden ve Gümülcine'deki "Celal Bayar Lisesi"nin ilk mezunlarını vermeye başlamasından sonra bölgede sanat çalışmaları yeniden kendini göstermiştir. Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği ve Gümülcine Türk Gençler Birliği'nin ortak çalışmalarıyla tiyatro gösterileri gerçekleştirilmiş, Turgut Özakman'ın *Duvarların Ötesi*, Cevat Fehmi Başkut'un *Paydos*'u, Necati Cumalı'nın *Nalınlar*'ı, Orhan Kemal'in *İspinozlar*'ı

---

¹ "Limni Hatıraları: Bir Validenin Hikâyesi", *Yeni Ziya*, Sayı: 49; "Limni Hatıraları: "Zavallı Mahkûm", *Yeni Ziya*, Sayı: 61; "Limni Hatıralarından: Kaçma", *Yeni Ziya*, Sayı: 53; "Limni Hatıraları: Fahriye", *Yeni Ziya*, Sayı:55; "Limni Hatıraları: Ama Dilenci" *Yeni Ziya*, Sayı:71; "Gündüz Nene", *Yeni Adım*, Sayı: 16, 17, 18; "Kabahatliyiz", *Yeni Adım*, Sayı: 19, 20, 21; "Bir Mektup", *Yeni Adım*, Sayı: 24, 25, 26, 27, 29, 30; "Facia, *Yeni Ziya*, Sayı: 53; "Piç...", *Yeni Adım*, Sayı: 5, 8, 9, 10, 11, 12; "Adalardan", *Yeni Adım*, Sayı: 42; "Kitira Adası", *Yeni Adım*, Sayı:102; "Kitira Adası", *Yeni Adım*, Sayı: 103, "Larisa Sevkıyat Hanesi", *Yeni Adım*, Sayı: 106; "Selanik Vilayet Dairesi", *Yeni Adım*, Sayı: 100; "Menfaya Doğru", *Yeni Adım*, Sayı: 97; "Zindanda Bir Seda", *Yeni Ziya*, Sayı: 52; "Bir Mektup", *Yeni Adım*, Sayı: 24, 25, 26, 27, 29, 30, 31.

sergilenmiştir. *Birlik* dergisinde şiir, hikâye, deneme, günce, masal yazan yerli imzalar görülmeye başlamış, Batı Trakya Türkleri ilk kez kendi gençlerinin şiir, hikâye, deneme ve günce yazılarıyla karşılaşmışlardır. *Birlik* dergisinden sonra yayınlanan *Öğretmen* dergisi sanat çalışmalarına daha da ağırlık vermiş, edebiyata meraklı öğretmenlerin çalışmaları *Akın*, *Azınlık Postası* ve daha sonraları *İleri* örneklerinde olduğu gibi Batı Trakya Türklerine ait basın organlarında da yer bularak daha geniş bir okur kitlesine ulaşmışlardır. Onlarca edebiyat meraklısının yer aldığı bu çalışmalarda dört isim ön plana çıkmaktadır: Köşe yazıları ve hikâyeleri ile Rahmi Ali; hikâye ve denemeleri ile Mücahit Mümin, şiirleriyle Mustafa Tahsinoğlu ve sohbet yazılarıyla Halil Haki. Aynı isimlerin yerel gazetelerde de ön sıralarda yer aldıklarını ifade etmemiz gerekir.

Yazı yazarların öğretmen olmaları dolayısıyla doğal olarak “Çocuk Edebiyatı” da filizlenmeye başlamıştır. *Aliş* ve *Arkadaş Çocuk* dergileri yayınlanmış, dergi ve gazetelerde “Çocuk Edebiyatı” köşeleri yer almıştır. Asım Haliloğlu’nun *Akın* gazetesinde yayımlanan manzum hikâyeleri çocuk edebiyatının başlangıcını müjdeler niteliktedir. Bu arada, Batı Trakya Türklerinin ilk çocuk kitapları olan Rahmi Ali’ye ait *Ay ile Güneş* ve Hüseyin Alibaba’ya ait *Durdur ile Kurkur* gün yüzüne çıkmıştır. Bu iki kitap, Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı tarafından da onar bin adet bastırılmıştır.

Batı Trakya Türklerinin edebiyatı 1989 yılında *Şafak* dergisinin yayına başlamasıyla daha bir derli toplu hale gelmiş, yazıların niteliği ve niceliği artmış, söz konusu derginin çevresinde Batı Trakya içinden ve dışından -başta Türkiye olmak üzere- sayıları yüzü aşan edebiyat meraklısı toplanmıştır. Yayın hayatını on beş yıl sürdüren *Şafak* dergisi ile Batı Trakya Türklerinin edebiyatı altın dönemini yaşamıştır. Daha önce Batı Trakya Türklerine ait bazı kişisel çalışmalar, Türkiye’nin saygın edebiyat dergilerinde yer almışlardı. Ancak *Şafak* dergisi ile birlikte Batı Trakya Türklerinin Edebiyatı özellikle Türkoloji çevrelerinde tanınmaya başlamış ve antolojiler hazırlanmıştır.²

Daha önceki yıllarda Türkiye’deki edebiyat çevreleri tarafından yeteri kadar tanınmayan Batı Trakya Türk Edebiyatı, *Şafak* dergisinin yayımlanmasıyla birlikte kurulan iletişim sonucu bu çevreler tarafından da kabul görmeye başlamıştır. Bu çalışmalardan bazıları Türk edebiyatçılarından Oktay Akbal, Sevinç Çokum, Yağmur Tunalı, Ahmet Bican Ercilasun, Tahir Özçelik, Metin Turan, Hilmi Haşal, Güngör Gençay, Mustafa İsen, Cengiz

---

² Feyyaz Sağlam’ın *Batı Trakya / Yunanistan’da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi* ile *Yunanistan’da (Batı Trakya’da) Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, Hasan Mercan’ın *Balkanlar’da Çağdaş Türk Hikâyeleri Antolojisi* ile *Balkanlar’da Çağdaş Türk Çocuk Edebiyatı Antolojisi*, Mustafa İsen ile Tuba Işın Durmuş’un *Balkanlar’da Türk Çocuk Hikâyeleri Antolojisi*, Mustafa İsen, Reyhan İsen ve Ayşe Esra Kireççi’nin *Balkanlar’da Türk Çocuk Şiiri Antolojisi* bu örnekler arasındadır.

Gündoğdu, Mustafa Ruhi Şirin, Satı Merdan, Mustafa Aslan ve diğer bazı yazarların dikkatini çekmiştir. Bu arada Batı Trakya Türklerinin bazı edebi çalışmaları, sayısı az da olsa Türkiye'nin *Varlık*, *Töre*, *Türk Edebiyatı*, *Kardeş Edebiyatlar*, *Şiir Defteri*, *Tarla*, *Turnalar*, *Eliz Edebiyat*, *Aykırı Sanat*, *Yalaz*, *Kardeş Kalemler*, *Berfin Bahar*, *İnsancıl*, *Güncel Sanat* gibi saygın edebiyat dergileriyle eski Yugoslavya, Bulgaristan, KKTC, Romanya ve Azerbaycan'da çıkan basın organlarında yer almışlardır. Seyrek de olsa bazı kitaplar yayımlanmıştır ve yayımlanmaya devam etmektedir.³ Bu arada Rahmi Ali tarafından hazırlanan Batı Trakya Türkleri Edebiyatı çalışmalarını ve tarihçesini ele alan kapsamlı bir antoloji, *Batı Trakya'da Türk Edebiyatı'na Gönül Verenler* adıyla Türkiye'deki "Bengü Yayınları" arasında çıkmıştır.⁴

Daha önce de Batı Trakya Türk Edebiyatı açısından iki önemli olay yaşanmıştır ki, bunları zikretmekte yarar görüyoruz. Batı Trakya Türk Edebiyatı'ndan bazı çalışmalar, Atina Üniversitesi hocalarından Yannis Topçoğlu tarafından Yunancaya çevrilerek Atina'daki "Çukatu Yayınları" arasında *İ Mionotita*⁵ adıyla yer almış ve Yunan okuyucuların beğenisine sunulmuştur. Rahmi Ali'nin hazırladığı bir hikâye antolojisi de Aygül Gavazova tarafından

---

³ Mehmet Arif'in Kemal Şevket Batıbey ismiyle yayınladığı *Batı Trakya Türk Devleti 1919-1920, Ve Bulgarlar Geldi* ile *Üzeyir Ağa* kitapları; Salahaddin Galip'in *Martı Kanadından Damlalar* ve *Batı Trakya'da Yazabildiklerimden* kitapları ile günümüz Türkçesine uyarladığı Jean Leune'nin *L' Eternal Ulysse "Megali İdeanın Yalancı Cenneti"* isimli eseri; Tefik Hüseyinoğlu'nun Yunancadan çevirdiği *Tehlike İşareti*, ayrıca *Meslek Borcu* isimli romanı ve Rahmi Ali ile birlikte hazırladığı *1946-1949 Yunan İç Savaşı'nda Batı Trakya Türk Azınlığı* araştırma eseri; Hüseyin Alibabaoğlu'nun *Durdur ile Kurkur* ve *Tohum* kitapları; Hüseyin Salihoğlu'nun *İstikbal Sizleri Bekliyor* ve *Buz Dağları Eriyecek* isimli şiir kitapları; Alırza Saraçoğlu'nun *Ey Yağız Toprak, Bir Allahım, Işık Atatürk, Rodop Yıldızı* ve *Yarınlar Sizin Olacak* isimli eserleri; Rahmi Ali'nin *Ay ile Güneş, Zor İş, Annem Okşarken Saçlarımı, Yunan İç Savaşı'nda Batı Trakya Türk Azınlığı, Fil ile Karınca, Ebcetli Yıllardan Günümüze Batı Trakya Türk Azınlığı'nda Eğitim* ve *Batı Trakya'da Türk Edebiyatına Gönül Verenler* isimli eserleri; Halil Haki'nin *Batı Almanya'da Batı Trakyalılar* ve *Azınlık Musalla Taşında* adlı kitapları; Hüseyin Mazlum'un *Aşıkların Şahı Benim, Bir Esmere Gönül Verdim, Adres, Biraz Su, Bu Güzelin Uğruna Kardeş Kardeşi Vurmalı, Az Önce Geldim, Şiirleriyle Bay ve Bayan Şairlerimiz, Ses Kuşları* ve *Doktor Mutluol Gülsoy* isimli eserleri; Nurten Altınok'un *Anason Kokulu Sevdalar, Huzur Limanı* ve *Bu Kaçınıcı Son Gece* isimli kitapları; Reşit Salim ve Osman Arda'nın hazırlamış oldukları *Öyküsüyle Notasıyla Batı Trakya Türküleri* kitabı; Abdurrahim Dede'nin *Tarih ve Memleketim, Balkanlarda Türk İstiklal Hareketleri, Batı Trakya Türk Folkloru, Bulgaristan'daki Müslüman Türklerin Dramı, Kırimda İlk Ezanlar* ve *İnhanlı Destanı* adlı kitapları; Hasan Ahmet'in Azeri Türkçesiyle, ayrıca Yunanca olarak da yayınlanmış olan *Ömür Boyu Muhalefet* adlı kitabı; Mustafa Çolak'ın *Mülteci İsteklerim Var, Bahar, Yağmur ve Özlem* adlı kitapları; Gülten Mustafa (Aliosman)'ın *Küçük Oyunlar* ve *Sessizliğin Sesleri* kitapları; Şefaath Ahmet'in *Çağlayan Ruhun Derinlikleri* ile *Sadece Bir Yıldız* kitapları; Füsün Suka'nın *İçimdeki Dalgaların Feryadı* ile *Haykırış* kitapları; Sibel Güllüstan'ın *Adressiz Mektuplar* kitabı; Vildan Serdar'ın *Sabahsız Geceler* ile *Aşk ve Göç* kitapları; Münevver Nazım'ın *Köyümün İnsanları* kitabı; Nermin Mustafa Sütçü'nün *Benim Adım Aşk* kitabı ve Edanur İnce'nin *Balkandili* kitabı.

⁴ Bu antolojide otuz yedi Batı Trakyalı yazar doğum tarihleri sırasıyla biyografi, edebi kişilikleri ve eserlerinden bazı örneklerle yer almaktadır. Mehmet Hilmi, Mehmet Arif (Kemal Şevket Batıbey), Asım Haliloğlu, Salahaddin Galip, Tefik Hüseyinoğlu, Hüseyin Alibabaoğlu, Hüseyin Salihoğlu, Alırza Saraçoğlu, Hüseyin Mahmutoğlu, Rahmi Ali, Halil Haki, Mustafa Tahsinoğlu, Mücahit Mümin, Abdurrahim Subaşlar, Naim Kazım, Refika Nazım, Hüseyin Mazlum, İbrahim Onsunuğlu, Ferruh Mehmet (Pazvantoğlu), Nurten (Akpınar) Altınok, Reşit Salim, Abdurrahim Dede, Hasan Ahmet, İbrahim Baltalı, Şükran Raif, Ercan Caneri, Nalan Saraçoğlu, İsmail Yusuf, Mehmet Dükkancı, Hakan Mümin, Sevkan Tahsinoğlu, Sema Salihoğlu, İlker Mehmet, Halil Mustafa, Emre Ahmet ve Mustafa Çolak antolojide yer alan isimler arasındadır.

⁵ Kitapta, Rahmi Ali'nin on bir, İbrahim Onsunuğlu'nun iki ve Mustafa Tahsinoğlu'nun bir yazısı yer almıştır.

Bulgarcaya çevrilerek *Güney Yelleri* adı altında 2010 yılında Sofya’da yayımlanmıştır.⁶ Avrasya Yazarlar Birliği’nin yayınladığı *Kardeş Kalemler Dergisi* Eylül 2013 tarihli 81. sayısını *Batı Trakya Edebiyatı Özel Sayısı* olarak yayımlamıştır.

Batı Trakya Türk Azınlığı’ndaki edebiyat çalışmalarını “konu, nitelik ve nicelik” bakımından kısaca değerlendirecek olursak, konu olarak daha çok yönetim tarafından Batı Trakya Türklerine yapılan baskıların ve bunun sonucu olarak göç, gurbet ve yaşam sıkıntılarının dile getirilmekte olduğunu söyleyebiliriz. Sayıları az da olsa Batı Trakya’da genel Türk edebiyatı içinde yer alabilecek bazı eserlerin varlığı da bir gerçektir. Sonuç olarak uygun bir ortam sağlandığında Batı Trakya’da yeniden edebi çalışmaların hızlanabileceğini ve önemli eserlerin ortaya çıkabileceğini söyleyebiliriz. Böyle bir birikimin varlığı *İnsanca* dergisinde görülmüştür. Ne yazık ki; söz konusu dergi edebiyatseverleri bir hayli umutlandırmışsa da birkaç sayı yayımlandıktan sonra kapanmıştır.

---

⁶ Söz konusu antolojide Mehmet Hilmi, Hüseyin Mahmutoğlu, Rahmi Ali, Mustafa Tahsinoğlu, Mücahit Mümin, Abdurrahim Subaşlar, Mehmet Çolak, Refika Nazım, İbrahim Onsunuğlu, Şükran Raif, Mehmet Dükkancı ve Hakan Mümin’den hikâye örnekleri yer almıştır.

**BATI TRAKYALI BİR ROMANCI:
MEHMET ARIF (KEMAL ŞEVKET BATİBEY)
VE ROMANLARINDA BATI TRAKYA'NIN YAKIN TARİHİ**

Murat KACIROĞLU*

Giriş

Mehmet Arif, bugünkü Bulgaristan sınırları içerisinde bulunan Akpınar köyünde 1906 yılında doğmuştur. Eğitimini Batı Trakya'daki mevcut okullarda tamamlayarak genç yaşlarından itibaren bölge Türklerinin sosyal ve kültürel konularına karşı büyük ilgi duymuştur. Batı Trakya'da köy ve kentlerdeki Türk okullarında 36 yıl öğretmenlik-idarecilik yapan Mehmet Arif, bir yandan da Trakya, Akın, Azınlık Postası gazetelerinde yazarlık yapmıştır. Yarı belgesel bir yaklaşımla yazdığı on bir kitabın tamamı basılabilmiş değildir. Mehmet Arif, kitaplarında ve yazılarının bir bölümünde "Kemal Şevket Batıbey" müstear adını kullanmıştır. 1976 yılında vefat etmiştir.

Edebî açıdan önemli eserleri arasında özellikle "Batı Trakya'da Teneke ile Alarm... Ve Bulgarlar Geldi" ve yine Türkiye'de yayınlanıp ikinci baskısı yapılan "Üzeyir Ağa" adlı romanları gelmektedir. Yarı belgesel niteliğindeki bu romanlarda Batı Trakya Türklerinin Yunan ve Bulgarlara karşı verdikleri mücadeleler anlatılır.

1. Üzeyir Ağa

Roman 1971 yılında yayınlanmıştır. Yazar 1912 yılında Batı Trakya'da yaşanan olayları bizzat şahitlerinden dinleyerek eserini vücuda getirmiştir. Romandaki olaylar Rodop köylerinden biri olan Karlıköy sakinlerinin Balkan Savaşı sırasında yaşadıkları üzerine kurgulanmıştır. Yazar önce Karlıköy'ün coğrafi özellikleri üzerinde durur ve köyün tabii güzelliklerinden ayrıntılı bir şekilde bilgiler verir. Bu bilgilerden sonra köyün kültürel hayatı, giyim kuşam ve bayram gelenekleri hakkında bilgi veren yazar, burada yaşayan Türklerin

---

Doç. Dr., Erzurum Teknik Üniversitesi Öğretim Üyesi. E-mail: murat.kaciroglu@erzurum.edu.tr

ekonomik durumlarına ve çalışkanlıklarına özellikle vurgu yapar. Köydeki insanların ahlâk ve faziletlerine de değinen Kemal Şevket Batıbey, buradaki Türklerin Anadolu'dan getirdikleri Türk ahlâkını koruduklarını belirtir.

Romanın giriş bölümünden sonra olayların başlangıcı olan 1910 yılının Haziran ayından itibaren başkahraman Üzeyir Ağa'nın çevresinde gelişen olayların anlatımına geçilir. Karlıköy'de yaşayanlar Balkan Savaşı başlamadan çok önce yaşanacak olayları tahmin ettikleri için 1910 yılında kendi aralarında yaklaşan savaş sırasında neler yapabilecekleri üzerinde düşünmüşler ve birtakım tedbirler almışlardır. Köyün en itibarlı ve zengin kişisi olarak tanıtılan Üzeyir Ağa, köylülerini toplayarak yaklaşan savaştan etkilenmemek için neler yapılması gerektiğini anlatır. Öncelikle ellerinden bütün hayvanları sıra ile satıp paraya çevirmeyi, sonrasında Anadolu'nun bir yerine geçici olarak yerleşmeyi teklif eden Üzeyir Ağa'nın bu önerisi bütün köylüler tarafından kabul edilir. Anadolu'ya kadınlarla beraber elli beş yaşından büyük olan erkekler gidecekler, gençler ise asker olmak için burada kalacaklardır. Bu plan dâhilinde hareket eden köylüler hayvanlarını satıp paraya çevirirler. Üzeyir Ağa'nın liderliğindeki bir ekip daha sonra Bursa'nın o zamanki adıyla Kirmastı kasabasına giderek büyük bir çiftlik kiralarlar ve sonrasında köyden yirmi haneyi buradaki çiftliğe gönderilirler. Yazar bu süreçte yaşanan bazı siyasî olaylara da yer verir. Karlıköylülerin bu göçlerinin sebebini sorgulamayan Osmanlı yöneticilerini kendi içlerindeki siyasî çekişmelerine bağlayan yazar, özellikle ileri görüşlü olamayan yöneticilerin Balkanlardaki hareketleri önceden tahlil edemedikleri için Balkan felaketinin yaşandığına dikkat çeker.

Romanın ikinci olay halkası Karlıköy sakinlerinin Kirmastı'ya yerleşmesinden sonra Üzeyir Ağa'nın ailesini alıp Gümülcine'ye akrabalarının yanına gelmesiyle başlar. Gümülcine'de yaşayan Türklerin gündelik hayatlarından kesitlerin yansıtıldığı bu bölümde, Üzeyir Ağa'nın kızı Fatma ile Yüzbaşı Zeki Bey arasında başlayan duygusal yakınlaşmanın aşka dönüşüne de yer verilir. Yazar, Balkanlar'da yaklaşan savaş ile ilgili düşüncelerini Üzeyir Ağa üzerinden anlatmaya devam eder. Üzeyir Ağa Trablusgarp'ta devam eden savaşın Balkan devletlerine cesaret verdiğini düşünür. Kızı Fatma ile Yüzbaşı Zeki Bey'i nişanlayan Üzeyir Ağa, damadıyla Balkanlardaki durum konusunda sık sık görüş alışverişinde bulunur. Yüzbaşı Zeki Bey ordudaki üst düzey komutanlar arasında yaşanan siyasî fikir ayrılıklarının çok tehlikeli olduğu görüşündedir. Üzeyir Ağa ise Türk topraklarında gözü olan Balkan devletlerinin bu zaafıtan faydalanacakları görüşündedir. Ona göre Sırp'lar ile Bulgarlar arasında bir anlaşma vardır ve buna Yunanlıların da iştirak etmesiyle Osmanlıya karşı saldırı kaçınılmazdır. Bulgarların Türk düşmanlığının çok eskilere dayandığını ve ilk fırsatta

Balkanlardaki bütün Türkleri yok etmek isteyeceklerini iyi bilen Üzeyir Ağa, köylülerini bu yüzden Anadolu'ya göndermiştir. Bu düşmanlığı şu anda kendi çıkarları için kullanan en önemli devletin Rusya olduğunu da düşünen Üzeyir Ağa tarihsel bir duruma da işaret eder. Balkan coğrafyasının Türklerin hâkimiyetine tamamen girdikten sonra özellikle Yavuz Sultan Selim'in bu coğrafyayı Türkleştirme ve İslâmlaştırma projesi şeyhülislâm fetva vermediği için hayata geçirilememiştir. Bu durumu tarihî hata olarak gören Üzeyir Ağa, yaklaşan savaşın bu yüzden tehlikeli olduğunu belirtir. Osmanlı yöneticilerinin savaşın hemen öncesinde bile Balkan milletlerinin savaşa hazırlandıklarını görememeleri Üzeyir Ağa'nın üzerinde durduğu en önemli konudur. Birkaç gün kalmak için Bursa'dan İstanbul'a gelen Üzeyir Ağa, İttihat ve Terakki Partisi ile Hürriyet ve İtilaf Partisi arasında yaşanan siyasi çekişmelerin neden olacağı felaketi yakından görme fırsatı bulur. Osmanlı Devleti'nin Balkan devletlerinin savaşa hazırlandığına dair bilgileri dikkate almadığını gören Üzeyir Ağa, zamanın Hariciye Nazırı olan Ermeni Asım Bey'in (Gabriel Veredik) Meclis-i Mebusan'da bir vekilin Balkan devletlerinin savaşa hazırlandığına dair sorduğu bir soruya, bizim böyle hazırlıktan haberimiz yok diye karşılık verdiğini gazetelerden okumuştur.

Bu kadar gafil ve maksatlı kişilerin bulunduğu bir meclisin ve o meclisin teşekkül ettirdiği hükümetin gizli yapılan anlaşmalardan haberdar olmamasının imkânsız olduğunu düşünen Üzeyir Ağa, hele Osmanlı devletini yıkmak isteyen Ermenilerden Nuradikyan'ın bir müddet sonra Hariciye Nazırı olmasını yapılan gizli ittifakların öğrenilmemesinin baş sorumlusu olarak görür.

1912 yılının sonbaharı ile başlayan olaylar romanın üçüncü halkasını oluşturur. 12 Ekim 1912'de Bulgaristan, Sırbistan birkaç gün sonra da Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesiyle başlayan Balkan Savaşı sırasında, bu devletlerin Balkanlar'daki Türklere karşı giriştikleri mezalimi anlatan yazar, yine Üzeyir Ağa'nın bakış açısından olayları sunar.

Balkanlar'daki Türklere karşı katliamlar başlar. Kavaklıdere katliamı Bulgarların vahşet derecelerini göstermesi bakımından unutulmayacak bir olaydır. Bu katliam Gümülcine bölgesinde Bulgarların yapmış oldukları en büyük katliam olmakla beraber Kuşlandı ve Karakepe'de de büyük katliamlar yapmışlardır. Üzeyir Ağa'nın köylüleri de silahlanarak köylerini korumak için büyük mücadele verirler; ancak ihtiyar erkeklere varıncaya kadar hepsi şehit olurlar. Gümülcine'ye giren Bulgar askerleri büyük bir katliama imza atarlar. Üzeyir Ağa kızlarını yanına toplayarak, *“Eğer Bulgarlar kapımıza gelirse onları öldürecekim, onlar da beni sağ bırakmayacaklar. Bu yüzden elinizde bulunan tabancalarla birbirinize ateş ederek intihar edeceksiniz. Sizlerin Bulgar artığı olmanızı istemiyorum”* diyerek ailesinin namusunu kurtarmak ister. Evlerini basan Bulgarlarla mücadele ederlerken

kızı Fatma babasının şehit olduğunu düşündüğü için önce üç kız kardeşini, sonra annesini ve yengesini öldürüp kendini de kalbinden vurur. Savaştan sonra damadı Yüzbaşı Zeki'yle Bursa'daki köylülerinin yanına giden Üzeyir Ağa, yeğeni Safiye Hanımla onu evlendirir.

Romanda II. Balkan Savaşı sırasında yaşanan bazı olaylarla ilgili kesitlere de yer verilir. Ailesini kaybeden Üzeyir Ağa yaralı olarak Semetli köyüne sığınır ve orada yaşlı bir kadının yardımıyla yeniden sağlığına kavuşur. 29 Haziran 1913'te başlayan II. Balkan Savaşı sırasında Türk ordusu Çatalca'dan hareket ederek Edirne'yi Bulgarlardan geri alır. Bu arada Kuşçubaşı Eşref ve Süleyman Askeri Beyler tarafından Garbî Trakya Hükümeti Müstakilesi kurulur. Üzeyir Ağa bu haberi evinde kaldığı yaşlı kadından öğrenir ve artık saklanmasına gerek kalmadığını düşünerek Gümülcine'ye döner. Yazarın burada dikkat çektiği önemli ve ilginç bir durum vardır. Savaş sırasında Gümülcine'deki Yedi Çaplı adlı türbenin yıkıldığını ve bunu yapanların Ermeniler olduğunu öğrenen Üzeyir Ağa, Gümülcine Ermenilerinin Bulgarlara yardım ettiklerini belirtir. Bulgarların Gümülcine'ye girdikleri akşam toplanan Gümülcineli Ermeniler Türklere ait bütün mezar taşlarını parçalamış ve Yedi Çaplı Türbeyi yıkmışlardır. Yazara göre Ermeniler, Türkiye'nin her tarafında itibar gören bir millet olarak bilinmişlerdir. Türkler, Ermeniler'den hiç şüphe etmemişler ve devletin en yüksek makamlarını onlara vermişlerdir. Ancak Balkan Savaşı'nda Ermenilerin foyalarının ortaya çıktığını düşünen Üzeyir Ağa, özellikle Ermeni olan Osmanlı Hariciye Nazırı Noradikyan'ın 120.000 talimli askerin terhisine sebep olduğu için Balkan Savaşı'nı kaybetmemizde başlıca âmil olduğunu belirtir.

2. Batı Trakya'da Teneke İle Alarm... Ve Bulgarlar Geldi

Kemal Şevket Batıbey bu romanında II. Dünya Savaşı yıllarından başlayarak 1970'li yıllara kadar geçen süreç içerisinde Batı Trakya'da yaşanan olayları gerçek kişiler ve olaylar eşliğinde anlatır. 1941 yılında Gümülcine'deki Türkiye Cumhuriyeti konsolosu Tefik Türker Bey'in etrafında gelişen olaylar tarihsel gerçekler çerçevesinde anlatılmıştır. Bölgeyi Almanya'nın desteği ile işgal eden Bulgarlar, burada en başta Türklere karşı düşmanlık duygularıyla yaklaşmışlardır. Bu olaylar şu şekilde cereyan etmiştir:

Bulgarlar Türk Konsoloslugu'ndaki Türk Bayrağı'nı indirmek istediklerinde Tefik Türker Bey tabancasını çıkararak buna karşı çıkmıştır. Tefik Türker'in bu davranışı bölgedeki Türkler'i mutlu etmiş, Türkiye Cumhuriyeti'nin onları koruyacağına olan inançları artmıştır. Yunanlılar bile Türk devletinin kendilerini koruyacağına inanmışlardır.

Bulgarlar Almanlar'ın desteği ile bölgede bir katliam planlamaktadırlar. Bundan önceden haberdar olan Tefik Türker Bey, şehirdeki bütün Türkler'e haber göndermiştir. Baskına uğradıklarında teneke çalarak birbirlerine haber vereceklerdir. Bulgarlar o gece Türk

evlerine girmişler ve Türk halkının bütün mallarına el koymuşlardır. 8 Mayıs 1941 akşamı Batı Trakya'daki bütün Türk köyleri basılarak soyulmuştur. Yaşanan bu durum bölgedeki Türkler'i açlık ve sefaletle karşı karşıya getirmiştir. Baskınlar sürekli devam etmiştir. Gümülcine'de ve İskeçe'de bütün köyler basılmış ve Türklerin elindeki bütün mallar zorla alınmıştır. Bu yüzden açlık ve sefaletle karşı karşıya kalan Türkler göç etmek zorunda kalmışlardır.

Bulgarların idaresine geçen Batı Trakya'da her çeşit yiyecek maddesi olmasına rağmen bunlar yalnızca Bulgarlara satılmaya başlanmıştır. Aynı zamanda bölgedeki Ermeniler de bu haktan faydalanmaktadırlar. Bu haktan Türkler ve Yunanlılar mahrum edilmişlerdir. Rumların birçoğu Yunanistan'a giderek kendilerini kurtarmayı başardıkları halde Türkiye Cumhuriyeti'nin bölgedeki demografik yapının bozulması kaygısıyla bölgedeki Türklerin göç etmelerini engellemesi açlığın ve yoksulluğun daha da derinden yaşanmasına sebep olmuştur. 1941 yılından 1945 yılına kadar bu açlık ve yoksullukla mücadele eden Türkler, Tevfik Türker Bey'in gayretleri sayesinde ayakta kalabilmişlerdir.

II. Dünya Savaşı'nın ilerleyen dönemlerinde Alman ordularının muhtelif cephelerde yenilgiye uğramaya başlamaları Batı Trakya'daki gidişatı da değiştirmeye başlamıştır. Bunun üzerine bölgedeki Yunanlılar, kurdukları çeteler ile Almanlarla mücadele etmeye başlamışlardır. Ancak Türk köylerinden zorla aldıkları erzaklar yüzünden Bulgar hükümeti çetelere yardım ettikleri gerekçesiyle yine Türkler üzerinde baskı kurmuştur. EAM ordusu diye anılan bu çeteler bir taraftan da komünist ideolojiye sahip oldukları için Türk gençlerini de kendi ideolojileri doğrultusunda etkilemeye başlamışlardır. Savaştan sonra 1950 yılına kadar geçen süre Batı Trakya'daki Türkler için de çok zorlu geçmiştir. O devirlerde bütün Rodop Balkanları havalisi çetelerin kontrolü altındadır. Yunan hükümeti ve çeteler arasında sıkışan Türkler büyük zorluklar yaşamışlardır. Çetelere yardım ettiniz diye bazı köylüler haksız yere mahkemeye verilmiştir.

Yazara göre II. Dünya Savaşı sonrasında Yunanistan'da yaşanan anarşi ortamında en iyi niyetli ve en sadık vatandaşlar Türklerdir. Buna rağmen çetecilerin Türk köylerini basıp insanları öldürmelerine ses çıkarmayan Yunan hükümeti, bu konuda gerekli önlemleri almamıştır. Yunanistan'ın 1950'li yıllar boyunca içine düştüğü vaziyet Batı Trakya Türklerinin imha edilmesine bir vesile teşkil etmemelidir. Yazar bu görüşleriyle ilgili Batı Trakya Gazetesi başyazarı Osman Nuri Efendi'nin yazılarından hareket eder. Osman Nuri Efendi'nin bu konularla ilgili yazdığı bir yazıdan sonra Kavala İngiliz Konsolosu Gümülcine'ye incelemelerde bulunmak için gelmiş ve Lozan Antlaşması gereği buradaki Türk azınlığın haklarının korunması gerektiğini bildirmiştir. 1946 yılında başlayan çete

savaşları 1950 yılına kadar devam etmiştir. Bu süreçte en çok can kaybeden, cefa çeken, serveti, malı alınan ve hapishanelerde çürütülenler Türkler olmuştur.

Sonuç

Kemal Şevket Batıbey müstear ismini kullanan Mehmet Arif, Batı Trakya'nın yakın tarihini konu edinen iki romanıyla Balkan Savaşları ve II. Dünya Savaşı yıllarında Batı Trakya'da, özellikle de Gümülcine ve çevresindeki bölgede yaşanan olaylara temas eder. Bu yılları yaşayan insanların şahitliklerinden ve kendi yaşadıklarından hareketle ortaya koyduğu bu romanları belgesel roman olarak önem arz etmektedir. Yazar iki romanında da Batı Trakya'nın yakın tarihine damgasını vurmuş iki ayrı dönemi ele alır. İlk romanında Balkan Savaşları sırasında yaşanan olayları gerçekçi bir dikkatle ele alan yazar, ikinci romanında ise II. Dünya Savaşı ile başlayan süreçte bölgedeki Türklerin yaşadığı sıkıntıları yine tarihsel gerçeklikler eşliğinde anlatmıştır.

5.1. OTURUM
(Batı Trakya'da Halk Bilim)

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Fatih Mehmet SANCAKTAR*

---

* İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyesi - Türkiye

BATI TRAKYA TÜRK HALK KÜLTÜRÜNDE MİTOLOJİK RENKLER

Bayram DURBİLMEZ*

Giriş

İnsanın kendisiyle, çevresiyle, hayatla, evrenle ilgili algıları; kültür unsurları, gelenek ve görenekleri, inançları vs. çeşitli yollarla ifade edilir. Gördüğü varlıklarla, görmediği fakat varlığına inandığı varlıklar arasında ilişki kuran insanlar, tarihin en eski dönemlerinden beri bu varlıklarla ilgili çeşitli kabul ve davranışlar sergiler, olumlu ve/veya olumsuz anlamlar yükleyerek simgeleştirdikleri çeşitli unsurları inanç kalıpları oluştururlar. Bu inanç kalıpları insanların kişilik özelliklerinin bir parçası hâline dönüştüğü gibi, toplum tarafından benimsedikçe ve yaygınlaştıkça toplumun kimliğini oluşturan unsurlar arasında da yer almaya başlar. Kimlik ve kişilik özelliklerini yansıtan bu unsurlardan biri de renk tercihleridir. Yapılan araştırmalar sonucu renk tercihlerinin tesadüfî olmadığı, insanların psikolojik durumlarına uygun tercihlerde bulunduğu ortaya çıkarılmıştır. Fertlerin renk tercihleri nasıl ruh hâllerini yansıtırsa, toplum genelindeki tercihler de o toplumun psikolojisini yansıtır. Toplumun genel tercihleri ve renklere yükledikleri anlamlar zamanla renk kültürüne ve kültürüne dönüşür. Simge anlamları kazanan renkler ya “görüntüler” ya da “sözcükler” aracılığı ile bu kültür içinde yerini alır. Bayrak, giysi, süsleme vb. gibi unsurlarda görüntüler, yazılı ve sözlü anlatım ürünlerinde sözcükler yoluyla ifadesini bulan renkler mitolojik, estetik, politik, toplumluk, dinlik vb. çeşitli işlevler kazanır. Renklerin bütün milletlerde ortak anlamları olmakla birlikte; bazı yörelere, bölgelere, hatta milletlere özgü, özgün anlamları da bulunmaktadır. Türk kültüründe yüklenen simge anlamları sebebiyle bazı renklerin uğurlu, bazılarının uğursuz vasıfları olduğuna da inanılır.⁷

* Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi Öğretim Üyesi. E-mail: bayramdurbilmez@gmail.com

⁷ Bayram Durbilmez, “Hakas Destanlarından Huban Arığ’da Renk Simgeçiliği: Kara Örneği”, **I. International Scientific Conference ‘Traditional Culture of the Turkic Peoples in the Changing World**, Kazan / Tataristan-Rusya, 2017.

Türk kültüründe yeryüzü, gökyüzü ve yeraltı olmak üzere üçlü bir dikey yapıya sahip olduğu düşünülen dünyada göğün, yerin ve yeraltı dünyasının farklı renkleri vardır. Nitekim “*Dünya modelinin dikey yapısında mavi göğün, yağız veya konur yerin, siyah da yeraltı dünyasının renk simgesidir.*”⁸ Dünyanın yatay yapısında da yönlerin renklerle bir ilişkisi olduğu düşünülür. “*Dünya modelinin yatay düzeyinde Hun döneminde kırmızı renk doğuyu, al renk güneyi, ak renk batıyı, kara renk de kuzeyi bildirmiştir.*”. Dünyanın dikey yapısındaki yönlerle ilgili renk simgeciği, eski Türklerin ordu düzeninde de önemli bir yer tutar. Hun Türklerinde boz / demir kırmızı atlılar doğuya, ak atlılar batıya, kara/ konur/ yağız atlılar kuzeye, kızıl/ doru atlılar da güneye görevlendirilir. Orkun yazıtlarında Türklerin yaşadığı yer merkez olarak kabul edilir ve merkeze dost olan doğu boz/ mavi, batı ak, güney doru/ kızıl, kuzey yağız/ konur renkleriyle simgelenir⁹. Orkun yazıtlarında belirtildiğine göre, eski Türklerde dört yönün yöneticisi, dört kağan vardır. Doğuyu Gök Han, güneyi Kızıl Han, batıyı Ak Han, kuzeyi de Kara Han yönetir¹⁰.

Renk simgeciğinin yaşadığı Türk kültür dünyası içinde Batı Trakya da önemli bir yere sahiptir. Batı Trakya Türk halk kültürü ürünleri incelendiğinde, kaynağını Türk mitolojisinden alan mitolojik unsurların belirgin olarak devam ettiği, bu unsurlar içinde sayı simgeciği yanında renk simgeciğinin de yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Batı Trakya Türk halk kültüründe sayı simgeciği¹¹ konusunda daha önce bir çalışma yapıldığı için, burada renk simgeciğinden ve Batı Trakya Türk kültüründe renklerin kullanımından söz edilecektir.

Mitolojik dönemden günümüze kadar bütün Türk kültüründe olduğu gibi, Batı Trakya Türk halk kültüründe de “ak”, “al”, “gök”, “kara” ve “sarı” olmak üzere beş ana renk yaygındır. Batı Trakya Türk kızının çeyiz sandığında sarılı, kırmızılı/ morlu, yeşilli/ mavili renklerin bir arada yer aldığı örgüler, işlemeler, oyalar yer alır.¹² Gümölcine'nin Hacıören

⁸ Fuzuli Bayat, **Türk Mitolojik Sistemi (Ontolojik ve Epistemolojik Bağlamda Türk Mitolojisi)**, Cilt:1, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2007, s. 7.

⁹ **Ae**, s. 71-72.

¹⁰ İslâm inancıyla şekillenen “Hay’dan gelip Hu’ya gitme” / “Tanrıdan gelip Tanrıya gitme” inancı, kadim Türklerin inançlarında muhtemelen “Gök”ten gelip “Ak”a gitme biçimindedir. Nitekim “kök”/ “gök” kelimesinin başlangıç, yüce, sonsuz, mavi, diriliş anlamları, “Kök Tanrı” inancında belirgin olarak görülür. “Kök Tanrı” tamlamasında yüce tanrı, sonsuz tanrı, hayat veren tanrı anlamları öne çıkar. Oğuz Kağan destanında da kök/gök kelimesi yüce; mavi, boz gök anlamlarına gelir. “Diriliş”, “canlanış” anlamlarına da gelen “gök” doğuyu simgelerken, “ak” da batının simgesidir. Güneşin doğudan doğması (gök) ve batıda kaybolması (ak), “ak” renginin “cennet” anlamı kazanmasına da sebep olur. Bu sebeple Altay Türkçesinde *ak* “cennet” anlamına gelir. Cennetteki meleklerle *Aktu / Aklılar* denilmesi, bu meleklerin “ak renkli” ve “ak ruhlu” kabul edilmesinden kaynaklanır. Mitolojik inanca göre, bunlar *Süt-Ak Göl*’ün yani süt renginde olan göllerin bulunduğu göğün üçüncü katında otururlar.

¹¹ Bayram Durbilmez, “Batı Trakya Türk Halk Kültüründe Mitolojik Sayılar”, **Zeitschrift für die Welt der Türken / Journal of World of Turks**, Vol: 3, No: 1., 2011, 77-93. (Ayrıca Bkz. Bayram Durbilmez, **Gelenekli Türk Anlatıları**, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2017.)

¹² Abdürrahim Dede, **Batı Trakya Türk Folkloru**, Ankara, KB Yayınları, 1978, s. 184.

köyünden Sabriye Ahmet adlı kaynak kişinin verdiği bilgiye göre dokumalarda beyaz, kırmızı, yeşil, mavi, mor, pembe renkleri yaygındır.¹³ Al, yeşil/mavi, sarı renkli şeritler hâlinde örülmüş çoraplar; allı, yeşilli, sarılı, beyazlı şeritleri bulunan üç etekler ve al renkli önlükler; allı, yeşilli, sarılı nişan elbiseleri; al, yeşil, sarı, mavi, mor renkli motifleri bulunan işlemeli, elde dokuma seccadeler, bebek torbaları, cicimler bulunur.¹⁴

Gelenekli Türk anlatılarında da renk simgeçiliğinden yararlanıldığı görülür. Sözelimi Kara Oğlan tekkesi efsanesine göre, “Ak Baba”, “Boz Oğlan” ve “Kara Oğlan” adlarını taşıyan üç evliya/eren kardeş vardır.¹⁵ Bu efsanede yer alan “ak”, “boz” ve “kara” renklerinin, İslâm diniyle birlikte kazandığı anlamlar yanında mitolojik anlamları da belirgindir.

Bilmecelerde renklerden çokça yararlanır. Sözelimi cevabı “yumurta” olan bir bilmece: “*Ak tavannı evde sarı gelin oturu*” şeklinde sorulur.¹⁶ Cevabı “kiraz” olan bir bilmece: “*Beyazla başladım / Yeşillen işledim / Kırmızıdan bitirdim*” şeklindedir.¹⁷ Cevabı “soba” olan bir bilmece: “*Dışı kara, içi kırmızı*” diye sorulur.¹⁸

1. Ak (Beyaz)

Renklerin birliğinden oluşan ak, “renklerin anası” olarak da bilinir. Bu sebeple, ak renginin başlangıç, doğurganlık, türeyiş, yaratıcılık anlamları öne çıkar. Sözelimi Saha Türklerinin Yaratılış destanında geçen *Ak-Ene / Ak-Ana* veya *Ürüng-Ayısıt*’ta bu anlamlar belirgindir. Batı Trakya Türk kültüründe de “ak” renginin bu anlamlarını öne çıkaran çeşitli uygulamalara rastlanır. Sözelimi nişanlanma, evliliğe bir başlangıçtır. Bir kişinin nişanlandığını duyurmak için damla (ak) sakızları, küçük kırmızı şeffaf kâğıtlara sarılarak köylülere (çevreye) dağıtılır.¹⁹ Beyaz gelinliğini giyen gelin olacak kıza kına yakılır.²⁰

Çocukların, özellikle de erkek çocukların doğması, kırklanması ve “kırk uçurma” adı verilen ilk gezme gibi uygulamalarda “ak” renginin öne çıkması da bu rengin “başlangıç”, “doğurganlık”, “türeyiş”, “yaratıcılık” anlamları ile ilgilidir. Sözelimi erkek çocuğu olsun diye, gelin damat evine gelince ak bir örtünün üzerinden geçirilir.²¹ Bebeğin kırklanması için, kırk beyaz taş toplanır ve bir leğene konularak üzerinde bebek yıkanır ve bu kırk beyaz taş

¹³ Muharrem, Özden, **Batı Trakya- Gümülcine Ağız İncelemesi (Ses ve Şekil Bilgisi- Metinler- Söz Varlığı)**, Edirne, Trakya Üniversitesi Yayınları, 2016, s. 315.

¹⁴ Dede, **age**, s. 184-190.

¹⁵ **Ae**, s. 22.

¹⁶ Özden, **age**, s. 577.

¹⁷ **Ae**, s. 562.

¹⁸ **Ae**, s. 539.

¹⁹ Moumin Moumin, **Batı Trakya Türk Folkloru Üzerine Bir Araştırma (Doğum, Evlenme, Ölüm Adetleri)**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009, s. 62.

²⁰ **Ae**, s. 69.

²¹ **Ae**, s. 34.

caminin avlusuna atılır.²² Kırkı dolan kadını ve çocuğu “kırk uçurma” adı verilen ilk gezmeye götürecek kadınlar koyunlarına iki yumurta ve pamuk koyarak en yakın akrabasına / anneye öyle götürürler. Buradaki pamuk, saçlarının pamuk gibi aklaşması, uzun bir ömre sahip olması dileğini simgeler.²³ Bebek kırkılandıktan sonra ilk gidilen yerde “nur gibi ak olsun” diye beyaz yumurta, beyaz çorap veya beyaz iç çamaşırı verilir.²⁴ Bu uygulamalarda ortaya çıkan “başlangıç”, “doğurganlık”, “türeyiş”, “yaratıcılık” anlamlarının kökeni “Ak Ene” inanişıyla doğrudan ilgilidir. Bilindiği gibi Teleütlerin mitlerinde Ülgen’e sırasıyla güneşi, ayı, yıldızları ve insanları yaratma ilhamı veren “Ak Ene”dir. “Ak Ene”nin sudan çıkması da suyun mitolojik anlamlarının “Ak Ene”de de bulunduğunu gösterir. Ayrıca kam, şaman efsanelerinde Tanrı Ülgen’in insanları ak çiçekten yarattığı rivayeti de vardır²⁵.

Batı Trakya Türk kültüründe kundak bağına takılan üç boncuktan biri ak renklidir.²⁶ Ak boncuk burada Ayzıt inanişinin günümüze ulaşan bir yansıması gibidir. Saha Türkleri tarafından iyilik meleği ve güzellik tanrıçası olarak kabul edilen Ayzıt, ak kalpaklı, ak atkılı ve kara çizmeli olarak tasavvur edilir. Gökten yere inişi gümüş tüylü ak kısrak donundadır. Lohusanın yanına giden Ayzıt, “ak göl” olarak adlandırılan süt denizinden aldığı bir damla sütü çocuğun ağzına damlatarak ruhun bedene girmesini sağlar.²⁷

Batı Trakya’da, evlenme çağına gelmiş kızlar “kırmızı kenar” adı verilen ve kenarlarında kırmızı çubuklu üç şerit bulunan beyaz bir başörtüsüyle örtünürler. Kırmızı-beyaz eşleşmesinin görüldüğü bu başörtüsüyle örtünme âdetinin Hz. Fatıma’dan kaldığına ve Hz. Fatıma’nın Hz. Ali ile evlenme arzusunu başına böyle bir başörtüsü alarak anlatmak istediğine inanılır.²⁸ “Ak” rengine bağlı bu giyim-kuşam tarzının kökeni aslında Mani inancına dayanır. Mani din adamlarının elbiseleri ile başörtüleri aktır. Türk mitolojisinde de “Ak Kam/Şaman” adı verilen kamlar, iyilik ve aydınlık ruhlarının şerefine kansız kurban törenleri düzenler. Ayinleri idare eden Ak Kamlar/Şamanlar kuş, geyik ve ayı biçimindeki ak elbiseleri giyer, başlarına da ak kuzu derisinden bir başlık takar, ak atlara biner ve göğe yükselmeyi simgeleyen hareketler yapar. Türk kamlarının / şamanlarının başlarına ak renkli

²² Ae, s. 42.

²³ Ae, s. 44.

²⁴ Ae, s. 45.

²⁵ Kam, şaman dualarında “Ak Ayas” olarak da geçen Bay Ülgen’den söz ederken ayrıca “Ayaz kan (ışıklı han)”, “Yılğınçı (yıldırımçı)”, “Yayıcı (yaratıcı)” sıfatları da kullanılır. Bay Ülgen’in adları bilinmeyen dokuz kızı “Ak kızlar” ve “Kıyandar (temiz, bakire kızlar)” olarak anılır. Altaylı Türklerin Ülgen’e üç yaşında ak kısrak kurban etmeleri de mitolojik kökenli inanişlerinin bir yansımasıdır. Altay Türklerinin evlenme kültürü içinde olmazsa olmaz bir uygulamaya göre Ülgen şerefine akağaç ormanlığında ak renkli at kurban edilir. Bkz. Abdülkadir İnan, **Tarihte ve Bugün Şamanizm – Materyaller ve Araştırmalar**, Ankara, TTK Yayınevi, 1986, s. 33.

²⁶ Dede, age, s. 155.

²⁷ Bahaeddin Ögel, **Türk Mitolojisi, (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)**, Cilt: II, Ankara, TTK Yayınları, 1995, s. 365.

²⁸ Dede, age, s. 155.

kuzu derisinden yapılmış başlık takmaları, bu rengin “arılık”, “yücelik”, “birlik”/ “beraberlik”, “ululuk” / “yücelik”, “kutluluk” anlamlarıyla ilgilidir.

“Ak” renginin “arılık” / “temizlik”/ “berraklık” anlamlarına bağlı uygulamalar da yaygındır. Sözelimi bebeğin vücudunda “sakız kabarcığı” çıkarsa, bu kabarcıkları yok etmek için temiz bir suyun içine beyaz sakız atılır ve bu karışım ile bebek birkaç kez yıkanır. Bu uygulamadan üç gün sonra vücutta kabarcık kalmaz.²⁹ Cenazelerde görülen ak renge bağlı uygulamalarda da bu rengin “arılık” / “temizlik”/ “berraklık” anlamları belirgindir. Batı Trakya’da, ölü evde bekletilirse üzerine beyaz bir bez, onun üzerine de beyaz bir kalıp sabun ve bıçak konur.³⁰ Ölü beyaz sabunla yıkanır ve beyaz bir kefene sarılır.³¹

“Ak” renginin “arılık” / “temizlik”/ “berraklık” anlamları yanında “güçlülük”/ “ululuk” / “yücelik”, “kutluluk” anlamları da vardır. Bu anlamların öne çıktığı anlatılardan biri de Kara Oğlan tekkesi efsanesidir. Bu efsaneye göre, üç evliya/eren kardeşten biri “Ak Baba” adını taşır. Ak Baba, Yenice adı verilen ovada bulunan tekkede yaşamış.³² Efsanede, erenlerden Ak Baba ile Kara Oğlan karşılaştırılmakta ve Ak Baba’nın daha büyük bir eren olduğu belirtilmektedir. Bu efsaneye göre, Kara Oğlan, Ak Baba’yı ziyarete giderken mendilin içine soğuk su (kar/buz) doldurarak hediye götürür. Ayakkabıcılık yapan Ak Baba’ya “*bir mendil buz gibi su getirdim, serinleyesin diye*” diyerek bir mendil suyu dükkânın duvarına asar. Bu sırada dükkâna çok güzel bir kadın gelir. Ak Baba, kadının ayak ölçülerini alırken kadın eteklerini yukarı çekince beyaz baldırları (bacakları) görünür. Kadının baldırlarını (bacaklarını) gören Kara Oğlan’ın içi bozulunca mendilden su damlamaya başlar. Ak Baba’nın uyarısıyla Kara Oğlan kendine gelince mendilden de su damlamaz. Bunun üzerine Ak Baba, “*dağda, balkanda evliyalık yapmak kolay, kasabada yapmak zor işte!*” der.³³ Bu menkabede, Kara Oğlan’ın Ak Baba’ya gelmesi “ak” renginin “birlik” / “beraberlik” anlamıyla, Kara Oğlan kadın bacağından etkilendiği halde Ak Baba’nın etkilenmemesi de yine “ak” renginin “arılık” / “temizlik”/ “berraklık”, “güçlülük”/ “ululuk” / “yücelik”, “kutluluk” anlamlarıyla ilgilidir.

Tanrı Ülgen’e *Ak Ayas* ve *Parlak Kağan* biçiminde hitap edilmesinde, “ak” renge yüklenen “güçlülük”/ “ululuk”, “kutluluk”, “iyilik”, “adalet” anlamları belirgindir. Tanrı Ülgen’e yüklenen bu özelliklerin izleri, Gümülcine’nin Ortakışla köyünden derlenen bir masalda, “kocakarı” olarak belirtilen bir kadın erene bağlı olarak karşımıza çıkar. “Ayşecik ile Fatmeciik” adlı bu masalda, “ağ deniz” / ağ su geçerken altınlar, inciler akar. Analık

²⁹ Moumin, *age*, s. 47.

³⁰ *Ae*, s. 82.

³¹ *Ae*, s. 83.

³² Dede, *age*, s. 22.

³³ *Ae*

yüzünden öz babası tarafından uzak bir yere götürülerek orada bırakılan Fatmecik'e, bir kocakarı yol göstererek "ağ deniz" akarken dereyi geçmesini söyler. Altınlar, inciler içinde evine ulaşan Fatmecik, ağ denizden bir sandık altınla beraber evine döner.³⁴ Böylelikle iyi kalpli Fatmecik evine döner ve adalet yerini bulur.

Ak renginin mitolojik anlamları yanında, gerçek anlamının (ak, beyaz) kullanıldığı sözlü edebiyat ürünleri de çoktur. Sözelimi Gümülcine'nin Dolapçılar köyünden derlenen, cevabı "yumurta" olan bir bilmece: "*Yer altında beyaz güvercin*"³⁵ şeklindedir. Cevabı "kulak" olan bir bilmece ise benzetmek yoluyla kulak "ak kaşık" olarak düşünülmüştür: "*Ak kaşık, duvarda yapışık*".³⁶

2. Al (Kırmızı, Kızıl)

Güneşin doğuşunda ve batışında ortaya çıkan bir renk olan kırmızı, manevî ve millî anlamlar kazanan simgelik renklerden biridir. Heyecan, cesaret, mücadele, koruyuculuk, tehlike, yenilenme, hayatta kalma, hayat verme, kudret, hâkimiyet / savaş, ergenlik, kağanlık, sonsuzluk, mutluluk, murat, güneş/ ışık anlamları vardır.

Batı Trakya Türklerinde erkek kuşakları "al" renkli olup, yünden dokunur ve bele yedi kat dolanır.³⁷ "Al" renginin güneşi ve ateşi simgelediği inancına dayanan bu uygulama, kağanlığı simgeyelen "al kaftan giyme" geleneğinin bir devamı gibidir. Göktürk ve Uygur kağanlarının da al renkli giysiler giymesi aslında "güneş ata" / "güneş ana" inancından kaynaklanmaktadır³⁸.

Kağanlığı simgeyelen "al kaftan giyme", zamanla damada al kaftan giydirme ve geline de al duvak takma geleneğine dönüşür³⁹. Başkurt Türklerinde damada kızıl cepken giydirme geleneği devam eder. Gümülcüne'nin Seymen köyünden derlenen bir türküde de allı gelinden söz edilir: "*Allı gelin al olaydın / Selvilere dal olaydın / Bileydim ayrılık vardı / Kollarına dâlsaydım*".⁴⁰ Gümülcüne'nin Sofular köyünden derlenen bir manide de al renkli

³⁴ Özden, **age**, s. 700.

³⁵ **Ae**, s. 287.

³⁶ **Ae**, s. 286.

³⁷ Dede, **age**, s. 156.

³⁸ "Ülgen beyin koruyucusu *kızıl* bulut sımalı, boz renkli kamçılı, gökkuşağı dizginli, gökten haber alan Ak yayık" şeklindeki kam / şaman alkışında da "kızıl" renginin koruyuculuğu simgelediği anlaşılmaktadır. Evlenen Altay Türklerinin Ülgen şerefine beyaz at kurban ederken atın kuyruğuna al / kırmızı renkli şerit bağlamaları da beyaz atın kötü ruhlardan arınmış olarak kurban edildiği inancını yansıtır.

³⁹ Dede Korkut'ta kırmızı gelin / güvey elbiselerinde ve otağlarda geçen ve olumlu anlamları olan bir renktir. Sözelimi Banıçiçek'in otağı ve Bamsı Beyrek'in kaftanı kırmızıdır. Banıçiçek'in Yalançoğlu Yaltaçuk'la düğünü olurken giydiği gelinlik de kırmızı kaftandır. Kazak, Kırgız hikâyelerinde kızıl kaftan; eski Başkurtlarda ise kızıl cepken, güveylik alameti olarak karşımıza çıkar. Bkz. İnan, **age**, s. 189.

⁴⁰ Özden, **age**, s. 652.

basmadan yapılan entariden söz edilir: “*Entarisi al basma / Alıp duvara asma / Kendi canım sav olsun / Bulamadığım yâr olsun*”.⁴¹

Türklerin al bayrak kullanmaları da “al ateş” kültüründen kaynaklanmış olmalıdır. Al bayraktaki al rengi hem savaşı ve bağımsızlık uğruna dökülen al kanı, hem de millî heyecanı, cesareti, tehlike karşısında direnmeyi, hayatta kalmayı, hâkim olmayı, bağımsız yaşamayı simgeler.

İskeçe'nin Karaçanlar köyündeki bir uygulamada bebeğin kırkına kadar hısım akraba, konu komşu kadınlar “kırmızı sahan bohçası” ile bebeğe lokma getirirler.⁴² Bu uygulamada da al (kırmızı, kızıl) renginin “koruyuculuk” anlamı öne çıkar. “Kırmızı sahan bohçası”ndaki kırmızı, koruyucu ruhu simgelediği için, bu ruhun getirilen lokmaya kötü ruhların bulaşmasını önleyeceğine inanılır. İskeçe'nin Sulcadere köyünde tespit edilen bir uygulamada, nikâh için hazırlanan hediyelerin “kırmızı torba” içine konularak verilmesinde de al renginin koruyuculuk anlamı belirgindir. Bu uygulamaya göre, nikâh için Perşembe akşamı kız evine gidilir ve içinde entari, don, çorap, üç etek, cepken, saya, yaşmak, tepelik, boncuk, küpe, kuşak ve şeker bulunan “kırmızı bir torba” hazırlanır. Geline verilmek üzere hazırlanan kırmızı torba “analı babalı” bir çocuk tarafından taşınır.⁴³

Al renginin “koruyuculuk” anlamı yanında “ergenlik”, “mutluluk”, “murat” anlamlarını yansıtan uygulamalar da Batı Trakya Türk kültüründe mevcuttur. Sözelimi bir kişinin nişanlandığını duyurmak için damla sakızları, küçük kırmızı şeffaf kâğıtlara sarılarak köylülere (çevreye) dağıtılır.⁴⁴ Beyaz gelinliğini giyen gelin olacak kıza kına yakılır.⁴⁵ Batı Trakya'da, evlenme çağına gelmiş kızlar “kırmızı kenar” adı verilen büyük bir başörtüsüyle örtünürler. Beyaz olan bu başörtüsünün kenarlarında kırmızı çubuklu üç şerit bulunur.⁴⁶ Batı Trakya Türklerinde geleneğe göre kundak yeşil renkte olup bir ucu ise kırmızı renktedir ve “gaytan” adı verilen siyah örtü ipliği ile nakışlıdır.⁴⁷ Kundağın kırmızı renkli, üçgen biçiminde olan kısmının sağ tarafına “hayat ağacı”, uç kısmına “güneş”, sol tarafına “yaşlılık”, bunların arasındaki orta kısma “mezar” adı verilen motifler işlenir ve güneş motifinin üzerine de “nazar değmesin” diye mavi bir boncuk tutturulur.⁴⁸

⁴¹ **Ae**, s. 713.

⁴² Dede, **age**, s. 97.

⁴³ **Ae**, s. 110.

⁴⁴ Moumin, **age**, s. 62.

⁴⁵ **Ae**, s. 69.

⁴⁶ Dede, **age**, s. 155.

⁴⁷ **Ae**.

⁴⁸ **Ae**.

Kundak bağı “yuvarlak zincir” adı verilen bir çeşit el örgüsü olup, mor ve kırmızı renkler kullanılır.⁴⁹ Kundağın kırmızı renkli, üçgen biçimindeki kısmı ile kundak bağında mor ve kırmızı renklerin bulunması, “al” renginin koruyuculuk anlamıyla ve “albastı” olgusuyla ilişkilidir. Çünkü “Kara Umay” kültüründe *al, albas, albıs, almış, albastı, al karısı, al anası* gibi adlar verilen kötü bir ruhun varlığına inanılır⁵⁰. Kötü ruhtan kurtulmak için de ateşin ve güneşin temizleyiciliğini simgeleyen “al” renkli giyeceklere ve eşyalara başvurulur. Çünkü “koruyucu ruh” inancına dayanan “al” renginin ateş kültürüyle de bağı vardır. Lohusa kadınlara ve yeni doğan bebeklere zarar vereceğine inanılan albastı ruhuna karşı kırmızı renkli tül ve örtüden yararlanılır. Lohusa kadına ve bebeğe kırmızı tül örtülür. Lohusa kadının başörtüsü de kırmızı renklidir⁵¹.

Konuşma vakti geldiği hâlde bebek konuşamazsa, inanışa göre, yeni gelinlerin gözyaşlarını sildikleri kırmızı mendiller alınarak bu mendiller bebeğin yüzüne sürülür ve bebeğin konuşmaya başlayacağına inanılır. Bebeğin konuşmasını sağlama ile ilgili uygulamalardan biri de yedi köyden, yedi ayrı kapıdan kurban dili alınarak bu dillerin pişirilip çocuğa yedirilmesi şeklinde görülür.⁵² Yeni doğan bebekler, sarılık olmasın diye, uyurken üzerine kırmızı bir çember örtülür.⁵³ Sarılık olursa, sarılık hastalığını gidermek için, yeni gelin olmuş kişilerin gözyaşlarını sildikleri bir kırmızı mendil bularak bunu bebeğin yüzüne sürerler.⁵⁴ Bebeğin konuşmasını sağlama, sarılık olmasını giderme gibi uygulamalarda ise, al renginin “cesaret”, “mücadele ve güç kazanma / iyileştirme”, hayat verme, “kudret/hâkimiyet” anlamları da öne çıkar.

İskeçe’nin Sünnetçiköy köyünde “Mevris (Nevruz)” günü, yumurtalar kırmızı olsun diye soğan kabuklarıyla beraber haşlanır.⁵⁵ Burada “al” renginin yenilenme, hayatta kalma, hayat verme, diriliş, canlanma, mücadele anlamları öne çıkar.

Gümülcine’nin Durhasanlar köyündeki bir halk hekimliği uygulamasına göre, vücutta kabarcıklar çıkarsa, kırmızı toprak suyla karıştırılarak kabarcıkların üzerine bezeme yapılır.⁵⁶ Gümülcine’nin Kuzaba köyü halk baytarlığındaki bir uygulamaya göre, nazara karşı, yeni doğum yapmış hayvanların kuyruğuna kırmızı bez asılır.⁵⁷ Bu uygulamalarda da al renginin temizleme, koruyuculuk, hayat verme, kudret, iyileştirme anlamları belirgindir.

⁴⁹ Ae.

⁵⁰ Tıva (Tuva) Türklerinin inanışlarına göre, “Albas” adı verilen kötü ruh, evlenmeyen bir kızdan türemiştir. Bu albasların kumsal ve kayalıklarda yaşadıklarına, keçi gibi sesler çıkardıklarına da inanılır. Bayat 2007.

⁵¹ Al ruhunun kadın olarak tasavvur edilmesi ile “güneş ana” inanışı arasında da bir bağlantı olmalıdır.

⁵² Moumin, *age*, s. 46.

⁵³ Ae, s. 49.

⁵⁴ Ae, s. 47.

⁵⁵ Dede, *age*, s. 123.

⁵⁶ Özden, *age*, s. 389.

⁵⁷ Dede, *age*, s. 145.

Gümölcüne'nin Seymen köyünden derlenen bir manide de al mendilden söz edilir: *“Al mendilim allandı / Dudaklarım ballandı / Büle sevgili olmaz / Kulakları çılladı / Gele mânim gel”*.⁵⁸

Eski Türkler arasında “Al Ateş” veya “al ruhu” adı verilen bir ateş ruhunun varlığına da inanılır. “Al ateş”, temizleyici, iyileştirici, sağaltıcı, koruyucu bir ruh olarak düşünülür. Hakas Türklerine göre koruyucu Umay, gökte al ruhların arasında oturarak çocukların doğmasını izler ve onları hastalık veren kötü ruhlardan korur.

3. Gök (Mavi, Yeşil, Boz)

Gök / kök renginin Türk kültüründeki simge anlamları arasında başlangıç, dirilik/ diriliş, canlılık, hareket, türeyiş, sonsuzluk, ululuk / yücelik, erdem, yenilenme, süreklilik, koruyuculuk, emniyet, huzur da yer alır. Diriliğin, canlılığın, hareketin, türeyişin, sonsuzluğun, emniyetin, huzurun da simgesi olması sebebiyle “gök” ve “su” ile ilgili mitolojik inanışları “gök” rengiyle birlikte ele almak gerekir. Çünkü “gök” rengi, göğü ve suyu da simgeler. Tanrı'nın “Hay” sıfatıyla da ilişkili olduğunu düşündüğümüz “kök”/ “gök”, “Kök Tanrı” inanışının doğuşuna zemin hazırlar⁵⁹. “Kök Tanrı” inanışında gök / kök renginin başlangıç, dirilik/ diriliş, canlılık, sonsuzluk, ululuk / yücelik, yenilenme, süreklilik, koruyuculuk anlamları öne çıkar. “Tanrı” kavramının taşıdığı anlamlardan biri de “ruh”tur. Tek tanrılı eski Türklerde, Tanrıya bağlı çeşitli ruhların varlığına inanılır. Bu ruhlar da, özelliklerine göre, çeşitli renklerle simgelenir. İyilik ve temizlik ruhları “ak” olarak tasavvur edilir. “Gök Tanrı” hayat veren Tanrı demektir. “Gök Tanrı” sonsuz Tanrı demektir. “Gök Tanrı” eşi benzeri bulunmayan, denksiz Tanrı demektir. “Gök Tanrı” ulu, büyük, yüce Tanrı demektir.

Günümüzde gök renginin daha çok “koruyuculuk” anlamı öne çıkmaktadır. Nazar değmesin diye, bebeğin üzerine mavi boncuk takılır.⁶⁰ Nazar değmesini önlemek için başvurulan uygulamalardan biri de sarımsak ile mavi boncuktan yapılmış bir takımın omuzdan bele doğru çapraz şekilde takılıp bir süre üzerlerinde taşınması biçimindedir.⁶¹

Gümölcüne'nin Kuzaba köyü halk baytarlığındaki bir uygulamaya göre, nazara karşı, hayvanın boynuzuna mavi boncuk asılır.⁶²

⁵⁸ Özden, **age**, s. 651.

⁵⁹ Gök ve ak ışık rengidir. Işık motifi de hayat verici bir özelliğe sahiptir. Ak Ana, ışıktan bir kadını simgeler. Oğuz Kağan, gökten inen mavi bir ışıktan doğan kadınla evlenir. Oğuz'un ordularına yol gösteren kurdun da Oğuz'un çadırına inen bir ışıktan doğduğu belirtilir. Altay Türklerinde Tanrı'ya “Ak Ajas” (Ak Işık) adı da verilir.

⁶⁰ Moumin, **age**, s. 49.

⁶¹ **Ae**, s. 50.

⁶² Dede, **age**, s. 145.

Bebeğin altına denk gelen bebek başlığının ön tarafına üçer sıra dörder gümüş paracık dikilir ve her üç sıranın üzerine de birer (toplam üç) mavi boncuk tutturulur.⁶³

Daha önce de söylendiği gibi hastalıklardan korunma, özellikle de kötü ruhlardan temizlenme, arınmada ateşten yararlanılır. Ateş meleği bazen erkek, bazen de kadın olarak tasavvur edilir. Buna göre, erkek olarak “aksakallı bir koca”, kadın olarak da “gök renkli gökçek bir kız” olarak düşünülür. “Gök” renginin nazardan koruyacağına inanılmasının mitolojik kökeni de kötü ruhlardan koruduğu düşünülen ateş meleğinin “gök renkli gökçek kız” olarak düşünülmesidir.

Gök rengine bağlı mavi, yeşil, boz renkleri dirilik, canlılık, anlamlarını taşıyan bir simge özelliğine sahiptir. Sözelimi Orkun yazıtlarında da geçen “yaşıl” gençliği, baharı, dirilişi simgeler. Bitkilerin yetişip büyümesini düzenlediğine inanılan koruyucu ruh, “Yaşıl Kaan” olarak anılır. Türk kültüründe yeşil renginin eski Türk inanışlarıyla ilgili anlamları, İslâmiyet’i kabul ettikten sonra genellikle İslâmî bir renge bürünür. Bu durum Batı Trakya Türk kültüründe de görülür. Sözelimi hamile kadın doğumda zorlanırsa yeşil bir seccadenin üzerine konularak sallandırılır.⁶⁴ Batı Trakya Türklerinde geleneğe göre kundak yeşil renkte olup bir ucu ise kırmızı renktedir ve “gaytan” adı verilen siyah örtü ipliği ile nakışlıdır.⁶⁵ Kundakın kırmızı renkli, üçgen biçiminde olan kısmının sağ tarafına “hayat ağacı”, uç kısmına “güneş”, sol tarafına “yaşlılık”, bunların arasındaki orta kısma “mezar” adı verilen motifler işlenir ve güneş motifinin üzerine de “nazar değmesin” diye mavi bir boncuk tutturulur.⁶⁶ Kundak bağına takılan üç boncuktan biri mavidir.⁶⁷

Ölen kişi erkek ise, tabutun üzerine yeşil renkli bir kilim veya battaniye örtülür. Ölen kişi kadın ise üzerine bir de yeşil renkli bir yazma konur.⁶⁸

“Tanrının renk simgesi”⁶⁹ olduğu belirtilen “boz”, bir gök rengidir. “Boz”un “gök” rengiyle ilişkisi ve “gök” renginin hem maviyi hem de yeşili karşılaması sebebiyle bu renkler arasında anlam ortaklıkları olmasını da sağlar. Sözelimi Hızır’ın hep “boz atlı” olarak tasvir edilmesi “boz” renginin diriliş, canlanma, kurtuluş anlamlarını yansıtır. Çünkü Hızır kültüne göre Hızır “yeşermeye”, “diriliş”, anlamlarıyla birlikte “yeşil”i de simgeler.⁷⁰ “Gök Tanrı”, “Gök Türk”, “Gök Oğuz” gibi kullanımlarda “Gök” ululuğu, büyüklüğü, yüceliği, birliği,

⁶³ Ae, s. 156.

⁶⁴ Moumin, age, s. 37.

⁶⁵ Dede, age, s. 155.

⁶⁶ Ae.

⁶⁷ Ae.

⁶⁸ Moumin, age, s. 84.

⁶⁹ Bayat, age, s. 104.

⁷⁰ Ae, s. 150.

dirliği, canlılığı simgeler.⁷¹ Bu yönüyle “Hızır”, Ülgen’in oğullarından “Yaşıl Kan”ın Türk-İslam kültüründeki bir yansıması gibidir.

Moğolcada “boz”, gök rengi anlamına gelir. Türkçede “gri” rengine karşılık geldiđi⁷² söylene de, “boz”, mavi-gri arası bir renktir. “Boz” karışımı, birlikteliği ifade eder. Gök ve kara renklerinin karışımıyla ortaya çıkan “kül” rengi olan boz, beyaz ve siyahın karışımından oluşan toprak rengi boz gibi çeşitleri vardır. Batı Trakya’dan derlenen bir efsanedeki üç erenden biri de “Boz Oğlan” adını taşır. Boz Oğlan’ın bir eren olması, boz renginin büyüklük, yücelik anlamlarıyla ilişkilidir. Kara Oğlan tekkesi efsanesine göre, üç evliya/eren kardeşten biri “Boz Oğlan” adını taşır. Boz Oğlan, Karaçanların altındaki Ortaköy adı verilen yerdeki tekkede yaşarmış.⁷³

“Gök” rengi daha çok erdemi ve erdemli davranışları simgeler. Bunlar arasında akıl, idrak, sağduyu, iffet, lekesizlik, barış vd. yer alır. Bu anlamları “boz” renginde de görmek mümkündür.

Yönlerin de renklerle simgelendiği Türk kültüründe “gök” (mavi, yeşil) doğuyu simgeler.

4. Sarı

Türk kültüründe altın sarısı (kızıla çalan sarı) ve açık sarı olmak üzere birbiriyle zıt anlamları olan iki sarı renkle ilgili mitolojik inanışlar bulunmaktadır. Türk mitolojisinde olumlu anlamları olan sarı, kıızıla çalan bir sarı, güneş sarısıdır. Bu sebeple “güneş” ile ilgili mitolojik anlamları da taşıyan sarı rengi, güçlülük, zenginlik, sonsuzluk, mutluluk gibi olumlu anlamları bulunan mitolojik bir renktir. Zaten kıızıla çalan sarının Tanrı Ülgen ile doğrudan bağlantılı olduğu da düşünülür. Çünkü inanişaya göre, Ülgen, kapıları altından olan bir saraya sahiptir ve bu sarayda altın bir taht üzerinde oturur⁷⁴. “Sarığ orungulug (Sarı bayraklı)” olarak görülen Zühal (Satürn), merkez gezegendir. Bu sebeple “altın sarı”, merkezi simgeler. Devlet merkezinde kağanın yaşaması ve kağanın güçlü, kuvvetli, anlayışlı, bilge olması ile kıızıla çalan “sarı” renginin “merkez”, “bilgelik”, “anlayış”, “kavrayış”, “güç”, “kuvvet” anlamları arasında da bağlantı vardır. Çin mitolojisinde de “sarı”, evrenin merkezini simgeleyen bir renktir.⁷⁵

⁷¹ Ae, s. 70.

⁷² Ögel, **Türk Mitolojik Sistemi**, Cilt: 1 s. 575.

⁷³ Dede, **age**, s. 22.

⁷⁴ Lebed Tatarlarından derlenen bir anlatıya göre, Bay Ülgen’in oğullarından Suylap’ın “Sarıkan” adında bir oğlu vardır. Ülgen’in yaşlı oğlu Karşıit, kam / şaman dualarında “*sarı kamış asalı, sarı atlı, sarı dizginli, sarı ipek kürklü*” olarak anılır.

⁷⁵ Ögel, **Türk Mitolojik Sistemi**, Cilt: 1 s. 70.

Türk devlet yapısındaki dört yön (doğu, batı, güney, kuzey) inanışına göre, devletin bulunduğu merkezin rengi sarıdır. Bu kabulün izlerine Batı Trakya Türk kültüründe de rastlamak mümkündür. Sözelimi Gümilcine'nin Soğucak köyünde anlatılan “Göç Efsanesi”ne göre, buraya cami yapılmadan önce, Cuma namazı kılmak için beş-altı saat uzaklıkta bulunan Sarıyer Camisine gidilirdi.⁷⁶ Çünkü Sarıyer, bölgedeki insanların Cuma namazı kıldıkları merkez cami idi. Bu camiye Sarıyer adı verilmesinde, “sarı” renginin “merkez” anlamı da etkili olmuştur.

Sarı renginin zenginlik, mutluluk, “bilgelik”, “anlayış”, “kavrayış”, “güç”, “kuvvet” gibi mitolojik anlamlarını Batı Trakya Türk kültürü içinde önemli bir yeri olan gelenekli Türk anlatılarında da görmek mümkündür. Sözelimi Gümülcine'nin Ortakışla köyünden derlenen “Ayşecik ile Fatmecik” adlı masalda, analık yüzünden öz babası tarafından uzak bir yere götürülerek orada bırakılan Fatmecik, karşısına çıkan kocakarıya yardım ederek ayvanın, elmanın sarı yapraklarını topladığı için, kocakarının uyarısıyla “kara deniz” olarak adlandırılan kara suya girmez ve “ağ deniz” olarak adlandırılan altınlar, inciler akan ak suya girer ve sihirli suyun etkisiyle, hem de bir sandık altınla beraber evine ulaşır. Bu masalda ayvanın, elmanın sarı yapraklarının toplanmasına yardımcı olan Fatmecik, hem uzak düştüğü evine, hem de bir sandık altına kavuşur. Ayşecik ise ayvanın, elmanın sarı yapraklarının toplanması isteğini yerine getirmeyen ve kötü kalpli annesi ile beraber cezalandırılır.⁷⁷ Aynı masalın Gümülcine'nin Nurçalı köyünden derlenen çeşitlenmesinde ise dereden akan sarı su altınla doludur. Masalın bu çeşitlenmesinde, analık yüzünden öz babası tarafından uzak bir yere götürülerek dere kenarında bırakılan Fatmecik'e, bir kadın evliya yol göstererek “sarı su” akarken dereyi geçmesini söyler. Bu koca karının uyarısıyla sarı su akarken dereyi geçen Fatmecik, sarı suyun içinde üstü başı altın dolarak köyüne döner.⁷⁸

Gümülcine / Çalabıköy'den derlenen, cevabı “altın” olan bir bilmece şöyledir: *“Sarıdır safran gibi / Okudur Kuran gibi / Etekleri zil çalar / Kendi gülistan gibi”*.⁷⁹

Sarı renginin güçlülük, zenginlik, mutluluk gibi olumlu anlamlarını, Batı Trakya'da, bebeklerle ilgili uygulamalarda görmek mümkündür.⁸⁰ Sözelimi Kundak bağına bağlanan üç

⁷⁶ Dede, **age**, s. 19.

⁷⁷ Özden, **age**, s. 701.

⁷⁸ **Ae**, s. 726.

⁷⁹ **Ae**, s. 640.

⁸⁰ Anadolu'da yaygın olan Sarıkız kültürünün mitolojik kökeni “Sarı Ene” kültürüne dayanır. Özbek ve Türkmen halk inanışlarında Umay'ın yerine geçen Sarı Ene, olumlu tipten olumsuz tipe dönüşürken, Anadolu'daki Sarıkız ise olumlu bir tip olarak kalır.

boncuktan birinin rengi sarıdır.⁸¹ Bebeğin alnına denk gelen bebek başlığının ön tarafına üçer sıra dörder gümüş paracık dikilir ve ortadaki sıranın altına bir de altın takılır.⁸²

Kızıla çalan sarı (altın sarısı, sırma rengi) böyle olumlu anlamlar taşıırken, açık sarı ise kötülüğü, felâketi, hastalığı, zayıflığı simgeler. Sözelimi bebeğin sarılık hastalığına yakalanması, “Sarı albastı” veya “sarı albıs” adı verilen ruhla ilişkilendirilir. Fuzuli Bayat’a göre, sarılık hastalığını getiren ruhlar şunlardır: Saraltmış (çocuklara), sarı albastı (büyüklere), sarı basma (çocuklara), sarılık şeşesi (çocuklara).⁸³ “Budizm” gibi yabancı dinlerin Türkler tarafından “sarı din” olarak adlandırılmasında da “sarı”nın olumsuz anlamı öne çıkar.⁸⁴

Sarı, Batı Trakya sözlü edebiyat ürünlerinde, mitolojik anlamları yanında gerçek anlamlarıyla da yer alan renklere aittir. Sözelimi Gümülcine / Evrenköy’den derlenen, cevabı “ayva” olan bir bilmecede, sarı gerçek anlamıyla yer alır: “*Sarıdır sarkar / Düşcem diye korkar/ Hij bi şeyden korkmas / Pıçakdan korkar*”.⁸⁵ Aynı bilmecenin Gümülcine’nin Yardımlı köyünden derlenen bir çeşitlenmesi de şöyledir: “*Sarıdır sarkar / Düşcem diye korkar*”.⁸⁶

Cevabı “limon” olan şu bilmecede de “sarı” gerçek anlamında kullanılmaktadır: “*Sarıca, suluca*”.⁸⁷ Cevabı “potur kopçası” olan bir bilmece ise şöyledir: “*Sarı sarı sancânnan / Yedi bin encennen*”.⁸⁸

5. Kara (Siyah)

Kara renginin güç, kuvvet, büyüklük gibi olumlu anlamları ve karanlık, boşluk, üzüntü, kötülük, yas, büyü gibi olumsuz anlamları bulunmaktadır.⁸⁹ “Kara toprak” inancındaki “kara” gücün, kuvvetin, büyüklüğün simgesi iken, yeraltı dünyasına ait varlıklarla ilgili kullanımlar ise olumsuzdur. Türk kültüründeki “dört yön” kabulüne göre ise “kara”, kuzeyi simgeler. Kırgız Türk kültüründe olumlu olarak “güçlü-kuvvetli, heybetli, alp cesur” gibi anlamları bulunan kara, olumsuz olarak da “kötü tabiatlı, hiddetli, kötü fikirli, merhametsiz, aşılması zor, yırtıcı” gibi anlamlar taşıyan bir renktir.⁹⁰ Bu rengin toprak, güç-kuvvet gibi

⁸¹ Dede, *age*, s. 155.

⁸² *Ae*, s. 156.

⁸³ Fuzuli Bayat, *Türk Mitolojik Sistemi (Kutsal Dişi – Mitolojik Ana, Umay Paradigmasında İlkel Mitolojik Kategoriler – İyeler ve Demonoloji)*, Cilt: 2, İstanbul, Ötüken Yayınları, s. 2007.

⁸⁴ Bayat, *Türk Mitolojik Sistemi*, Cilt: 1, s. 70.

⁸⁵ Özden, *age*, s. 290.

⁸⁶ *Ae*, s. 539.

⁸⁷ *Ae*.

⁸⁸ *Ae*, s. 402.

⁸⁹ Durbilmez, “Hakas Destanlarından Huban Arığ’da Renk Simgeçiliği: Kara Örneği”.

⁹⁰ Naciye Yıldız, “Kara”, *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Terimler Sözlüğü*, Cilt: 4, Ankara, AKM Yayınları, 2004, s. 49.

olumlu anlamları yanında keder, yas gibi olumsuz anlamlarından başka “alt tabaka” anlamında kullanıldığı da belirtilmektedir.⁹¹

Türk kültüründe yer alan “kara iye” inanışına göre, “kara iye” adı verilen kötü ruhlar, sihirli güçler kötülük kaynağıdır. Altaylı Türklere göre ruhlar “aru” (pâk, temiz, arı) ve “kara” (habis) olmak üzere iki zümreye ayrılır. “Tös” adı verilen bu ruhlardan “Karatös” zümresinde Erlik de yer alır. “Büyük kara ruh” sayılan Erlik, yeraltındadır.⁹² Kara rengiyle simgelenen yeraltı dünyası, karanlık olarak düşünülür. Bu sebeple yeraltı dünyasında yaşadığı düşünülen körmesler de, abaasılar (ruhlar) da “kara, murdar, korkunç yaratıklar” olarak tasvir edilir.⁹³ Dokuz katlı yer altında kara bir güneş yarattığı ve kara güneşin ışığı ile yeraltını aydınlattığı da düşünülen Erlik, inanişe göre, insanların gözyaşlarından oluşmuş dokuz nehrin üstünde kara balçıktan yapılmış / kara demirden duvarları olan bir sarayda yaşar ve kara renkli bir taş üzerinde oturur. Erlik tasvir edilirken; kara bıyıklı, kara sakallı, kara boğaya binen, karayılan kamçılı, atı kara küheylan, döşeği kara kunduz derisi / kara kaplan derisi, kayığı kara kayık, kaşları ve gözleri kapkara olarak söz edilir. Erlik’in kızları da *kara yüzlü, kara saçlı* ve şehvetli olarak düşünülür. Teleütler arasında, Erlik adının söylenmesine tabu konulur ve Erlik “Kara Neme” olarak adlandırılır. Vakitsiz gelen beladan ve ölümden kurtulmak için de “Kara neme’ye kara öküz kurban edilir⁹⁴.

Lohusa kadınlara musallat olduğu düşünülen ve “al karısı”, “al anası” gibi adlarla anılan ruhun varlığı “Kara Umay” kültürüne bağlı “Albastı”ya dayanır. “Kara Albastı” ve “Sarı Albastı” olmak üzere iki Albastı türü olduğuna inanılır. Kam/Şaman inanişına mensup Türkler lohusa kadınları “Karabastı”, “Karakura” gibi adlar da verilen Kara Albastıdan korumak ve karayı uzaklaştırmak için “Kara Baksı” çağırırlar. Bu inanişın Batı Trakya’da yaşayan izlerine de rastlamaktadır. Sözelimi Bebek kırklanmadan gece dışarı çıkarılması gerekirse üzerine kara bir şey örtülerek gideceği yere götürülür.⁹⁵ Nazar değmesin diye, çocuğun iki kaşının arasına kömür karası koyarlar. Çocuk sağlıklı olsun diye ceviz ağacının veya karaağacın kovuğundan geçirilir.⁹⁶ Bu uygulamalarda, “Kara Baksı”nın yerini kara örtü, kömür karası, karaağaç, vs. almıştır. Yine Batı Trakya Türklerinde yaşayan bir geleneğe göre kundak yeşil renkte olup bir ucu ise kırmızı renktedir ve “gaytan” adı verilen siyah örtü ipliği ile nakışlıdır.⁹⁷

⁹¹ Salim Küçük, “Eski Türk Kültüründe Renk Kavramı”, **Bilig**, Sayı: 54, 2010, s. 200.

⁹² İnan, **age**, s. 404-408.

⁹³ Bayat, **Türk Mitolojik Sistemi**, Cilt: 1, s. 32.

⁹⁴ Anadolu’da kötü ruhlardan biri de “Karabasan” adıyla anılır.

⁹⁵ Moumin, **age**, s. 44.

⁹⁶ **Ae**, s. 49.

⁹⁷ Eski Türk destanlarında gök giyip kara sarınma mateme işarettir. Aynı şekilde karalı göklü oda, ölen yiğidin odasıdır. Dede Korkut Kitabı’nda Beyrek’in öldü haberini alan kız kardeşleri göklü karalı giyininip, Beyrek’in

İskeçe'nin Tabaklı köyünden derlenen bir uygulamaya göre, karşılıksız sevdaya tutulan kişi, karşı tarafı kendine bağlamak için bir karatavuk yumurtası olarak hocaya gidip yumurtanın üzerine dualar yazdırır. O yumurtayı evdeki kül dolu bir kutuya koyup üç gün belettikten sonra üç dua okur ve yumurtayı ateşe atıp yakar.⁹⁸

Kara renge yüklenen olumsuz anlamlar, Batı Trakya halk inanışlarında yaygındır. Sözelimi "Kuzgun" adı verilen kargalar köy üzerinden geçerse köye bir felâket ve ölüm geleceğine inanılır.⁹⁹ Gümölcine/Domruköy'deki bir inanışa göre de karakuşlar, kargalar öterse köye bir kötölük gelir.¹⁰⁰ Gümölcine'nin Evrenköy köyünden derlenen bir manide de karakargaların ceviz dalına zarar verdikleri söylenir: "*Kara kara gargalar / Ceviz dalını ırgalar / On beş yaşındaki kızlar / Ardını, önünü ırgalar*"¹⁰¹

Kara karga yanında, kara kedi ile ilgili olumsuz inanışlar da vardır. Sözelimi Gümölcine/ Domruköy'den derlenen bir inanışa göre de kara kedi geçerse evde ölüm olur.¹⁰² Gümölcine'nin Çepelli köyünde de yürürken yolunun önüne kara kedi çıkarsa (kötü) bir şey olacağına inanılır.¹⁰³

Kara rengin "karanlık", "üzüntü", "kötölük" gibi olumsuz anlamları Batı Trakya'da anlatılan gelenekli Türk anlatılarında da yer almaktadır. Sözelimi Gümölcine'nin Ortakışla köyünden derlenen "Ayşecik ile Fatmecik" adlı masalda, analık yüzünden öz babası tarafından uzak bir yere götürülerek orada bırakılan Fatmecik'e, bir kocakarı yol göstererek "kara deniz" akarken kendisini uyandırmamasını, "ak deniz" akarken uyandırmasını ister. Bu masalda "kara deniz" olarak adlandırılan "kara su" yılanlarla doludur. Fatmecik altınlar, inciler içinde ve bir sandık altınla beraber evine dönünce, analık kendi öz kızının da altınlar, inciler kazanacağını umarak Ayşecik'i de Fatmecik'in bırakıldığı uzak yere bıraktırır. Aynı kocakarı Ayşecik'in karşısına da çıkar. Ayvanın, elmanın sarı yapraklarını ayıklamasını ister fakat Ayşecik yardım etmez. Bunun üzerine kocakarı, Ayşecik'e "kara deniz" akarken suya girmesini söyler. Kara denizdeki yılanlar hem kızı hem de annesini yer.¹⁰⁴ Aynı masalın Gümölcine'nin Nurçalı köyünden derlenen çeşitlenmesinde, dereden önce kara su, sonra da sarı su geçer. Analık yüzünden öz babası tarafından uzak bir yere götürülerek dere kenarında bırakılan Fatmecik'e, bir kadın evliya yol göstererek "kara su" akarken dereyi geçmemesini söyler. Çünkü dereden kara su geçerken içinin akrep, yılan dolu olacağını söyleyerek uyarır.

odasını da göklü karalı bezerler. Dede, **age**, s. 155.

⁹⁸ **Ae**, s. 133.

⁹⁹ Moumin, **age**, s. 81.

¹⁰⁰ Özden, **age**, s. 316.

¹⁰¹ **Ae**, s. 291.

¹⁰² **Ae**, s. 743.

¹⁰³ **Ae**, s. 316.

¹⁰⁴ **Ae**, s. 701.

Gerçekten de bulanık bulanık gelen kara su akarken “*kombak kombak akrepler, yılanlar...*” geçer.¹⁰⁵ Kara sudan sonra sarı su akarken dereyi geçen Fatmecik, sarı suda altın akması sebebiyle üstü başı altın dolarak köyüne döner. Altınları gören analık, altınları bir çuvala doldurarak “*Nereden buldun bu altınları?*” diye sorar. Fatmecik de kendisine bir kocakarının yardım ettiğini söyler. Bunu öğrenen analık, Ayşecik adlı kendi öz kızını koca kadına gönderir. Koca kadın, tıpkı Fatmecik’ten istediği gibi Ayşecik’ten de yardım ister. Ayşecik yardım etmez. Koca kadın da Ayşecik’e “*Önce sarı su akacak, sarı suya atılma; kara suya atıl, seni doğruca evine götürecekt!*” der. Kara suya atılan Ayşecik’e yılanlar, akrepler yapışır ve o hâlde evine gelir ve Ayşecik’i ve anasını akrepler yer.¹⁰⁶

Kara Oğlan dağının kaynağı ile ilgili anlatılan Kara Oğlan efsanesine göre, Kara Oğlan adlı bir delikanlı bir Rum kızına âşık olur. Evlenmelerine izin verilmeyince, Kara Oğlan Rum kızını alarak dağlara kaçır. Arkalarına Rum çeteler düşünce, Kara Oğlan, kızı bir köyün imamına emanet ederek çetelerle savaşmaya gider. Çeteleri öldürdükten sonra imamın yanına gidince görür ki imam kızı öldürmüştü. Çünkü o çok güvendiği imam kızı göz koyar ve kız ile yatmak ister, kız karşı çıkınca da imam kızı öldürür. Sevdiği kızı ölü olarak bulan Kara Oğlan deli olur ve kızın kafasını keserek boynuna sarar ve dağlarda dolanmaya başlar. Günlerce bağıra, ağlaya gezen Kara Oğlan sonunda bitkin düşerek iki yamaç arasında ölür ve o dağlara da Kara Oğlan adı verilir.¹⁰⁷ Burada anlatılan efsanedeki kara, kötü kaderi simgeler.

Batı Trakya’da söylenen manilerden birinde “kara”nın olumsuz anlamı belirgindir. Buna göre “kara” ile “çaresiz derd” akla gelir: “*Mendilimde kare var/ Yüreğimde yâre var / Ne öldüm, ne kurtuldum / Ne derdime çare var*”

Beddua manilerinden biri de şöyledir: “*Bu kapı kara kapı / Üstünde sandal sapı / Beni yârdan ayıran / Dilensin kapı kapı*”

Bir ağıtta kara, ak zıtlığına rastlanır. Kötü kader, “kara yazı” olarak adlandırılır: “*Kara yazı ak olur mu / Silinir de pak olur mu / Dertli anan yok olur mu / Oğlum sen gittin gideli*”. Başka bir ağıtta da “*Evimize kara duman bürüdü / Genç, yaşlı cenazeye yürüdü*” dizelerine rastlanır.¹⁰⁸

Daha önce de belirtildiği gibi, Türk mitolojisinde, dört yön anlayışına göre “kara”, kuzeyi simgeler. Batı Trakya Türkleri arasında anlatılan Kara Oğlan tekkesi efsanesine göre, üç evliya/eren kardeşten biri “Kara Oğlan” adını taşır.¹⁰⁹ Kara Oğlan tekkesi, Kara Oğlan dağı tepesinde/zirvesindedir. “*çok yokuş, çok serin*” olduğu belirtilen bu tekkeye gidenler “yazın

¹⁰⁵ Ae, s. 726.

¹⁰⁶ Ae, s. 727.

¹⁰⁷ Dede, age, s. 25.

¹⁰⁸ Moumin, age, s. 88-89.

¹⁰⁹ Dede, age, s. 22.

bile üşür”.¹¹⁰ Bu açıklamalar bile “Kara Oğlan” adının verilmesinde “kara”nın mitolojik anlamlarından “kuzey”in etkili olduğunu gösterir. Gümilcine’nin Soğucak köyünde anlatılan “Göç Efsanesi”ne göre, Soğucak’tan göç eden Türkler Kara Oğlan, Karacalar¹¹¹ gibi adlar verdikleri köyler kurarak buralara yerleşmişler. Kara Oğlan dağı, Kara Oğlan tekkesi gibi yer adları da vardır. Bu köylerin ve yer adlarının genellikle kuzeyde bulunmaları, “kara” adının mitolojik anlamıyla ilişkili olduklarını da gösterir.

Sonuç

Türk kültür dünyasına mensup topluluklarda Türk mitolojisinden günümüze ulaşan çeşitli kültür unsurları yaşamaya devam etmektedir. Bu kültür unsurlarından biri de renk simgeciliğidir. Türk kozmogonik dünya anlayışı ve yaşama biçimine bağlı olarak gelişen renk simgeciliği, tarih boyunca kabul edilen çeşitli inanç sistemleriyle ve yine tarih boyunca yaşanan “Adriyatik’ten Çin seddine kadar”, belki de daha ötelere uzanan geniş bir coğrafyadan elde edilen yeni kültür unsurlarıyla –az veya çok- yenilenir ve yinelenir. Tarihten günümüze Türk renk simgeciliğinin yaşandığı ve yaşatıldığı yerlerden biri de Batı Trakya’dır. Türk dilinin ve edebiyatının yayılma alanlarında olduğu gibi, Batı Trakya Türk halk kültüründe de varlığı tespit edilen renkler arasında “ak (beyaz)”, “al (kızıl/ kırmızı)”, “gök (kök/mavi)”, “kara” ve “sarı” yaygındır. Genellikle Türk mitolojisinden kaynaklanan renk simgeciliğinin özelliklerini taşıyan bu renkler, simgelediği anlamlardan başka “anlamı pekiştirici, ifadeyi güçlendirici estetik unsurlar olarak” kullanıldıkları gibi gerçek anlamlarıyla da sosyal hayatta yer almaya devam etmektedir.

Eski Türk mitolojisinden, inançlarından izler taşıyan ve Türk insanının görünen ve görünmeyen varlıklarla ilgili algılarını yansıtan renkler, Batı Trakya’da varlığı inkâr edilen Türk toplumunun varlığını, birliğini gösteren belirgin kültür unsurlarından biridir. Batı Trakya Türk halkı, diğer kültür unsurlarında olduğu gibi; tabiatı, dünyayı, hayatı algılayış biçiminin tabii bir sonucu olarak yaşattığı renk simgeciliği ile de varlığını sürdürmektedir.

Batı Trakya Türk halk kültüründe renkler, yüklenen olumlu ve olumsuz anlamlarıyla zengin bir kullanıma sahiptir. Renklerle ilgili kullanımlar; gelenekli Türk edebiyatı ürünlerine, yönlere, yer adlarına, insan ve hayvan adlarına, giyim-kuşam geleneklerine, inanışlara, doğumdan ölüme kadar geçiş dönemlerine kadar hemen her konuda karşılaşılan kültür unsurlarındandır. Bu kullanımlar Türk mitolojisiyle ve Türk Dünyası halk inanışlarıyla da ortak özellikler taşımaktadır.

---

¹¹⁰ Ae.

¹¹¹ Ae, s. 19.

Ekler

Ek-1: Çeşitli renklerin bir arada kullanıldığı işlemler.

Ek-2: Batı Trakya Türk giyim-kuşamında ve takılarında renkler...

BATI TRAKYA'DA TARİHİ SEÇEK VE ALANTEPE YAĞLI GÜREŞLERİ

Koray HASAN*

Osmanlı Devleti'nde Güreşe Kısa Bir Bakış

Osmanlı padişahları güreşe ve güreşçilere ayrı bir sevgi ve saygı duymuşlar, güreşçileri her fırsatta rütbe, nişan ve para ile ödüllendirmişlerdir. Sultan II. Bayezid döneminde Birun'da güreşçilerin ayrı bir bölük olarak teşkil ettiği görülmektedir. Sultan IV. Murad döneminde Birun'dan Enderun'a alınmışlardır ki, bunda padişahın güreşe çok düşkün olması etkili olmuş olabilir. Güreşe meraklı padişahlar arasında III. Selim ve II. Mahmud da yer almaktadır. Her ne kadar Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması sırasında Pehlivanlar Tekkesi kapatılmış olsa da, Sultan II. Mahmud'un güreşçi hamisi bir padişah olarak sarayda pek çok pehlivan bulundurduğu ve sık sık huzur güreşi yaptırdığı bilinmektedir. Abdülaziz'in padişah olmasıyla birlikte Anadolu'dan pek çok pehlivan İstanbul'a gelmiş ve bazıları saraya alınarak çeşitli görevler verilmiştir. Sultan II. Abdülhamid döneminde sadece sarayda değil İstanbul'da güreşçi barındırılmamış olsa da, padişah Avrupa'ya giden pehlivanlarımızla yakından ilgilenmiş ve başarılı olanları İstanbul'a geldiklerinde huzurunda güreştirip ödülleri ile nişanlar vermiştir.¹¹²

Evliya Çelebi "Seyahatnamesi"nde, pehlivanların oyunları olarak ters kabza, iç kabza, dış kabza, kesme-bend, şîrâzî, hevâyî, karakuş, sâde sarma, Cezâyir sarması, kündeden atma, kabak dikme, kabak atma, girdimân dikme, boğma, ters kepçe, şîrâzî bulma, göğüs şakısı, yanbaş, sergele, Tâlût-bendi ve Alî-bendi oyunlarından bahsetmektedir. Bu oyunların 40 fen, 70 bend ve 140 hevâ oyunları olup, yiğit ve hünerli kahramanların bu oyunlarla savaşlarda düşmandan intikam aldıklarını belirtmiştir. Ancak pehlivanlar arasında karakuş

* Araştırmacı, Yunanistan. E-mail: korayhasan@msn.com

¹¹² Cem Atabeyoğlu, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Spor", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt: 6, 1985, s. 1474-1518.

oyunu, boğma ve girt etmenin yasak olduğunu ifade etmiştir. Sebep olarak da bunun bir oyun olduğunu ve karşıdakinin de düşman olmadığını kaydetmiştir.¹¹³

Batı Trakya’da güreş denilince Rodop dağlarının yaylalarında düzenlenen, ne zaman başladıkları tam olarak bilinmemekle birlikte XIV. yüzyıl ile XV. yüzyıllarda ilk defa başladıklarına inanılan Seçek Yaylası ve Alantepe Yaylası’nda geleneksel olarak her yıl düzenlenen yağlı güreşler ve kültürel etkinlikler akla gelmektedir. Bunun dışında hakkında çok az bilgiye sahip olduğumuz ve günümüzde Edirne’de düzenlene tarihi “*Kırkpınar Yağlı Güreşleri*”nin aslında, günümüzde Kiprinos (Sarıhıdır) köyü ile Samona köyleri arasında bulunan ve içerisinde kırk pınarın olduğu bir alanda başladığı rivayet edilmektedir. Bu konuda kesin bir delil olmamasına rağmen son dönemde yapılan araştırmalarda bu güreşlerin yapıldığı yer tespit edilmiştir.

Efsaneye göre 1346 yılında Orhan Gazi’nin Rumeli’yi ele geçirmek için düzenlediği seferler sırasında, büyük oğlu Süleyman Paşa kırk askerle Bizanslılara ait Domuzhisar’ın üzerine yürümüş ve baskınla burasını ele geçirmiştir. Öteki hisarların da ele geçirilmesinden sonra, kırk kişilik öncü birlik geri dönmüş ve şimdi Yunanistan topraklarında kalan Samona’da mola vermişlerdir. Kırk cengâver burada güreşe tutuşmuşlardır. Saatlerce süren güreşlerde, adlarının Ali ile Selim olduğu rivayet edilen iki kardeşin bir türlü yenilemedikleri görülmüştür. Daha sonra bir Hıdrellez gününde, Edirne yakınlarındaki Ahiköy çayırında aynı ikili yeniden güreşe tutuşmuşlardır. Bütün bir gün güreşmelerine rağmen yine yenilemeyen kardeş pehlivanlar, gece boyunca da mum ve fener ışığında mücadelelerini sürdürmüşlerdir. Neticede solukları kesilerek oldukları yerde can vermişlerdir. Arkadaşları onları aynı yerdeki bir incir ağacının altına gömerek oradan ayrılmışlardır. Yıllar sonra aynı yere gittiklerinde iki pehlivanın mezarlarının bulunduğu yerde gür bir pınar görmüşlerdir. Bundan sonra halk orada yatanların anısına o yöreye, “*Kırkpınar*” adını vermiştir.¹¹⁴

Dimetoka Kiprinos (Sarıhıdır) ve Samona Bölgesi Yağlı Güreşleri

Bölgede yapılan titiz çalışmalar sonunda Sarıhıdır köyünde yaşayan tek Türk ailenin en yaşlı kişisi Fatma Mehmet’ten alınan bilgiler doğrultusunda bu bölgede yapılan güreşlerin etkinlik alanı bulunmuştur. Yaşlı kadın bu etkinlikleri şu sözlerle anlatmıştır: “*Ben çocuktum ve hayal meyal hatırlıyorum. Önce köyün kuzeyinde yer alan tekkeye gidilir (günümüzde bu tekke yok olmuştur), dualar edilir, sonra iki köy arasında bulunan güreş alanında toplanılarak burada güreşler düzenlenir ve pehlivanlar buradan Edirne’de düzenlenen Kırkpınar Yağlı Güreşlerine katılmak üzere yola çıkarlardı*”. Bu anıdan anlaşıldığına göre

¹¹³ Evliya Çelebi, **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, Cilt: 1, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2006.

¹¹⁴ <https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1rkp%C4%B1nar#Tarih.C3.A7e07/04/2017>

günümüzden yetmiş yıl öncesine kadar bu bölgede düzenli olarak yağlı güreş etkinlikleri düzenlenmiştir.

Tarihi Seçek Yaylası Yağlı Güreşleri

Doğu Rumeli'nin fethi tamamlandıktan sonra, bu fethi gerçekleştiren bir yıldız gibi parlayan kolonizatör, mücahit Türk dervişi Seyyid Ali Sultan'ın da aralarında bulunduğu erenler topluluğu Seyyid Ali Sultan tekkesinin yaklaşık yirmi kilometre batısında olan Doğu Rodoplar'ın Tanrı Dağı (Koca Yayla) denilen, bugün tam olarak Yunan-Bulgar sınırı hattı üzerinde yer alan Haraç Yaylası mevkiinde toplanıp Zafer Bayramı Şenliği düzenlemişler, çevirmeler pişirip yemişler, aralarında güreşler tutmuşlar ve bu şekilde fethi kutlamışlardır.¹¹⁵

Şenlikler ilk ne zaman başladı kesin olarak bilinmemekle beraber 650 yıllık bir tarihi olduğuna inanılmaktadır. Bu konuda rivayetlerden hareketle ancak afakî bir tarih belirlemek mümkündür. Seçek Yağlı Güreşleri ile ilgili adı geçen ve günümüzde Balkanlar'daki en eski tekke ve dergâh olma özelliğine sahip olan Seyyid Ali Sultan Dergâhı'nın inşa tarihi 1401/1402 olarak bilinmektedir.¹¹⁶ Bu bağlamda yapılacak küçük bir hesapla günümüze kadar geçen 615 yıla fetih tarihi olan 1363 yılından çıkan farkı eklediğimizde aşağı yukarı 650 yıllık tarihi bir geçmişi elde etmemiz mümkündür.

Rivayete göre bölge fethedildiğinde yanlarında getirdikleri esirlere Osmanlılar tarafından Müslümanlığı seçmeleri konusunda telkinlerde bulunulmuştur. Seçim bu yaylada yapıldığından dolayı buraya “*Seçek Yaylası*” adı verilmiştir. Ancak zafer şenlikleri ilk yıllarca Haraç Yaylası'nda yapılmıştır. Haraç Yaylası'nın ismi ise şuradan gelmektedir: Müslümanlığı seçmeyen gayrimüslimler, Seçek Yaylası'ndan kaçtıklarında Koca Yayla denilen mevkide yakalanmışlardır. Burada kendilerine ya din değiştirmeleri ya da haraç vermeye razı olmaları seçenekleri sunulmuştur. Esirler haraç vermeyi kabul ettikleri için bu yaylanın adı “*Haraç Yaylası*” olarak kalmıştır. Günümüzde tam sınırın üzerinde kalan yaylada bu güreşler yapılamadığı için Seçek Yayla'sına taşınmışlardır.¹¹⁷

Başka bir kaynak da Seçek Yağlı Güreşleri'ni şu şekilde aktarılmaktadır: Her yıl Hıdrellez'den sonra Batı Trakya'nın her tarafından davetliler Seçek alanında toplanmaktadırlar. Üç gün devam eden şenliklerde pehlivanlar güreşmekte, kurbanlar kesilmekte, kazanlar kaynamakta ve yemekler yenmektedir. Böylece Seyyid Ali Sultan'la

¹¹⁵ Ahmet Kavak, **Menkibelerle Seyyid Ali Sultan (Kızıl Deli) ve Dimetoka Kazasındaki Dergâhı**, Komotini [Gümülcine], Paratiritis Yayınevi, 2006, s. 23

¹¹⁶ Ath. Gothridis & Kir. G. Papazoglu, **Thriskeftika Mnimiya Periferiyas Anatolikis Makedonias – Thrakis [Doğu Makedonya – Trakya Bölgesi Dini Anıtları]**, Komotini, s. 174.

¹¹⁷ Kavak, **age**, s. 25

birlikte atalarımızın Rumeli'ye geçişleri ve bu yöredeki ilk Türk yerleşim yerleri anılmakta ve kutlamalar gerçekleştirilmektedir.¹¹⁸

Seçek Yağlı Güreşleri 1997 yılına kadar düzenli olarak Ağustos ayının ilk haftasında düzenlenmiştir. 1997 yılından itibaren bölge halkı tarafından kurulan “*Seçek Azınlık Eğitim ve Kültür Derneği*” tarafından organize edilmektedirler.¹¹⁹ Günümüzde bu etkinliklerin eski usullere göre gerçekleştirilmesine gayret edilmektedir. Etkinliklerin başlamasından önce Seçek Ağası belirlenmektedir. Geleneklere göre açık arttırma usulüyle yapılan belirlemede, şenliklerde harcanmak üzere daha çok para ya da altın veren yılın “*Seçek Yaylası Ağası*” olarak seçilmektedir. Ağa'nın görevi, yapılan organizasyonu yönetmektir. Organizasyonun gerçekleşme şeklini, Prof. Dr. İlhan Toksöz'ün 30 Temmuz 2010–1 Ağustos 2010 tarihleri arasındaki üç gün süren şenliklerdeki gözlemlerine dayanarak aktaracağız. Toksöz, Seçek Yaylası'nda yapıla gelen tarihi “*Seçek Yağlı Güreşleri ve Kültür Etkinlikleri*”nin, gerçek kimlikleriyle korunması gereken bir kültürel miras olduklarını yansıtır şekilde gerçekleştiklerini kaydetmiştir.

Birinci gün yayla şenlikleri, geçmiş yıllarda da olduğu gibi, “*Yayla Ağası*”nın evinde davul ve zurnaların “*Nebet Havaları, Osman Paşa, Çanakkale Türküsü ve Çıkayım Gideyim Urum Eline*” gibi eserleri çalmasıyla başlamıştır. Daha sonra yine Yayla Ağası'nın evinde, köylülerin de katıldığı bir ortamda Seyit Ali Sultan geleneğine uygun dualar edilmiş ve Ağa evinden çıkartılmıştır. Ağa, geleneksel Türk kültüründe olduğu şekliyle “*Güreş Ağası*” kostümü giymiştir. Yine geleneklere uygun olarak süslenmiş bir ata bindirilerek, köylülerin de katılımıyla görkemli bir alay eşliğinde Seçek Yaylası'na çıkarılmıştır. Davul zurnaların eşliğinde at üzerinde halkı selamlayan Ağa, “*Özel Ağa Tribünü*”ne oturmuştur. Protokol konuşmalarının ardından gerçekleştirilen müzik ve halk oyunları topluluklarının gösterileriyle şenlik başlamıştır. İkinci gün protokol konuşmalarının ardından yağlı güreşlere geçilmiştir. Yağlı güreşlere beş boyda otuz beş pehlivan katılmıştır. Bunların yirmi yedisi Türk (Yunanistan'ın Gümülcine, Bulgaristan'ın Kırcaali ve Türkiye'den gelen pehlivanlar), sekizi ise Yunan asıllı sporculardır. Yağlı güreşler iki gün boyunca sürmüştür.¹²⁰

¹¹⁸ İsmail Bıçakçı, **Yunanistanda Türk Mimari Eserleri**, İstanbul, İSAR Yayınları, 2003, s. 56

¹¹⁹ 1997 yılında kurulan Seçek Azınlık Eğitim ve Kültür Derneği'nin 280 üyesi bulunmaktadır. Dernekte her dört yılda bir yönetim ve denetim kurulu üyelerini belirlemek için seçim gerçekleştirilmekte, her yıl mali kongre düzenlenmektedir. Dernek her yıl “*Geleneksel Seçek Şenlikleri*” adı altında üç gün boyunca yağlı güreş ve başka kültürel etkinlikleri içeren şenlikler düzenlemektedir. Batı Trakya'nın en önemli ve en kapsamlı etkinliği olan bu şenliklere gerek yurt içinden, gerekse yurtdışından binlerce kişi katılmaktadır. Derneğin kız ve erkeklerden oluşan bir halk oyunları ekibi de bulunmaktadır. <http://www.ogretmeninsesi.gr/secek07/04/2017>

¹²⁰ <http://www.millifolklor.com>.

İlhan Toksöz, “Batı Trakya Türk Toplumunun Rodoplardaki Buluşma Noktası: Seçek Yağlı Güreşleri ve Kültür Etkinlikleri”, **Millî Folklor**, Yıl: 23, Sayı: 91, 2011, s. 169

Tarihi Alantepe Yağlı Güreşleri

Tarihi Alantepe Yağlı Güreşleri hakkında ne yazık ki yazılmış herhangi bir kaynak mevcut değildir. Elde etmiş olduğumuz bilgiler, bölge halkının anlattıklarından ibarettir. 650 yıllık tarihi bir geçmişi olduğu söylenen etkinliğin, Osmanlı'nın bölgeyi fethinden sonra başladığına inanılmaktadır. Alantepe Yaylası, günümüzde Kuzören köyü ile Hemetli köyü arasında yer alan yüksek bir tepenin üzerinde bulunan düz bir alandır. Bu önemli etkinliği yıllar boyunca Kuzören köyü halkı organize etmiştir. Geleneğin tarihçesi ve nasıl başladığı hakkında en kapsamlı bilgi, köyün önde gelen ailelerinden Akraba ailesinin fertlerinden alınabilmektedir. Ahmet Akraba, köyün yaşlılarından aldığı bilgileri şu şekilde aktarmıştır:

Kuzören köyü ve Hemetli köyleri arasında bulunan Alantepe Yaylası'nda bölge halkı yılda bir defa toplanarak ürettikleri ürünleri (tahıl, büyük baş hayvan, küçükbaş hayvan vs.) satar ve takas ederlermiş. Halkın bu usulü benimsemesinin sebebi, bu bölgenin şehirlere ve ilçelere çok uzak ve ulaşım imkânlarının kısıtlı olmasındanmış. Öyle ki Alantepe Yaylası, halkın ihtiyaçlarını gidermesi için bir alış veriş alanı olarak belirlenmiştir. Zaman içerisinde bu etkinliğe çeşitli eğlenceler eklenmiş ve yöresel yemekler hazırlanmaya başlamıştır. Özellikle bir çeşit çörek olan “*lokma*”nın pişirilerek halka dağıtılması gelenek haline gelmiştir. Bunun yanında bölge halkı güreş tutarak eğlenirlermiş. Bu organizasyonu yıllar boyunca Kuzören köyünden çeşitli aileler yönetmişlerdir. Bu yönetici kişilere “*Panayır Ağası*” unvanı verilir ve civar köylerden gelen halk Ağa'ya çeşitli hediyeler (koyun, keçi, tahıl, kilim vs) getirirmiş. Panayır Ağası da bu etkinliğin bütün masraflarını karşılar, gelen misafirlerin güzel vakit geçirmeleri için elinden geleni yaparmış.¹²¹

Bir başka kaynakça, bu önemli etkinliğin tarihçesini şu şekilde aktarılmaktadır: Efsaneye göre Türk akıncıları Gelibolu'yu geçtikten sonra, önce Bolayır ve daha sonra birçok kaleler alıp Bulgaristan'ın Kırcalı bölgesinde Elmalı köyünde Kızıl Deli'nin ortanca kardeşi Ali Seydi Dergâhı'nda konaklamışlardır. Süleyman Paşa komutasındaki süvari askerler batıya doğru yol alırken Rodop dağlarının eteğinde bulunan ve bugün Gümülcine'ye bağlı Musacık köyünün başında “*Gemlik*” denilen yere konmuşlar ve atların gemlerini indirip mehter eşliğinde şenlikler düzenleyip güreşler tutmuşlardır. Gemlik denilen, düz ve suyu bol olan bu bölge bugün Musacık köyünün en verimli yeridir. Zamanla ordu Elmalı'dan kaktığı için “*Elmalı Gemlik Panayırı*” adını almıştır.¹²² Alantepe hakkında Çavuş Ahmet Ağa, “*Gemlik Panyırı*”nın 1939 yılına kadar Musacık'ın başında Hemetli Çayı boyundaki

¹²¹ Ahmet Akraba ile röportaj: 25/03/2017

¹²² Bu anlatımda yazar, muhtemelen farklı bir etkinlikle Alantepe Yağlı Güreşleri etkinliğini karıştırmıştır. Yukarıda ismi zikredilen Orhan Gazi'inin Oğlu Süleyman Paşa 1360 yılında vefat etmiştir. Hiçbir zaman bu bölgeye gelmemiştir.

düzlüklerde yapıldığını, 1950'lerden itibaren "*Alantepe Panayırı*" olarak gerçekleştirildiğini kaydetmiştir.¹²³

1990'lı yıllardan itibaren bu etkinliği Panayır Ağası ile birlikte Hemetli nahiyesi ortaklaşa yürütmüşlerdir. Kuzören halkı 1998-1999 yıllarında bu etkinliği bir dernek çatısı altında toplamak istemiş, yedi yıl süren bürokratik işlemlerin sonunda 2005 yılında ancak "*Alantepe Kültür Derneği*"ni kurabilmiştir. Bir yıl bu etkinliğin organizasyonunu gerçekleştirmiş olan dernek, nahiye yönetimi ile bazı konularda anlaşamamış ve etkinliğin organizasyonunu tekrar Hemetli nahiyesine bırakmıştır.

Yunanistan'da gerçekleşen "*Kalikratis Planı*"na göre nahiyeler tek bir belediye çatısı altında toplanınca Hemetli nahiyesi de Kozlukebir Belediyesine bağlanmıştır. 2011 yılından itibaren Alantepe Yağlı Güreşleri organizasyonunu Kozlukebir Belediyesi organize etmektedir. Günümüzde genelde Ağustos ayı içerisinde gerçekleşen organizasyona ülke genelinden ve yurt dışından pehlivanlar katılmaktadır. Bölgede faaliyet gösteren derneklerin saz ve folklor ekipleri gösteriler yapmakta, yurt içinden ve yurt dışından katılan ses sanatçıları konserler vermektedir. Güreş alanının etrafına kurulan açık hava restoranlarında değişik yemekler hazırlanmakta, etrafına kurulan Pazar alanında giyimden tarım aletlerine kadar değişik birçok ürünün satıldığı stantlar kurularak bölge halkına ve gelen misafirlere hizmet verilmektedir.

Etkinlik programı yıllardan beri değiştirilmeden devam ettirilmektedir. Öyle ki, Alantepe Yağlı Güreşleri'nden birkaç ay önce Ağa seçimi gerçekleştirilmektedir. Belirlenen Ağa hangi köyden ise; etkinliğin birinci günü, yani Cuma günü öğleden sonra davul zurna eşliğinde Ağa'nın evinden köylüler ve Belediye yetkilileri ile beraber çıkılmakta ve Ağa civar köyleri ziyaret ederek köylüleri etkinliğe bizzat davet etmektedir.

İkinci gün tekrar Ağa'nın evinden hareket edilerek Alantepe Yaylası'na çıkıldığında etkinlik resmen başlamış olmaktadır. Ağa burada halkı selamlamakta ve yağlı güreşlerin eleme müsabakaları gerçekleştirilmektedir. İkinci günün akşamını folklor gösterileri ve konserler süslemektedir.

Üçüncü gün büyük bir kalabalığın eşliğinde yağlı güreşlerin finalleri yapılmaktadır. Üçüncü gün de Ağa evinden alınarak Alantepe Yaylası'na getirilmektedir. Protokole davetli kişiler bizzat Ağa tarafından karşılanarak güreş alanında tur atılmakta ve konuklar halka tanıtılmaktadır. Sonrasında protokol konuşmalarına geçilmektedir. Aralarda çeşitli folklor gösterileri ve küçük konserler gerçekleştirilmektedir. Konuşmalar tamamlanınca yağlı güreşler başlamakta, final müsabakalarından sonra ödül töreni ile etkinlik sona ermektedir.

¹²³ Mehmet Koç, *Seyyid Ali Sultan Dergâhı ve Osmanlı Eserleri*, Komotini [Gümülcine], 2011. s. 119-121

Sonuç

Batı Trakya'da düzenlenen bu etkinlikler, Türk kültürünün Balkanlar'daki en eski ve en önemli kültürel etkinlikleri olarak yaşatılmalıdır. Ata sporu olan yağlı güreşleri, Batı Trakya Türklerinin görmesi ve yaşatması kanaatimizce Türk dünyası açısından da çok önemlidir. Bunun yanında bu etkinliklerin tarihçesi ve etkinliklerde uygulanan ritüeller hakkında kapsamlı bilimsel çalışmaların yapılmasına ihtiyaç vardır. Gelişen teknoloji ile bu etkinliklerin gerek televizyonlar, gerekse internet üzerinden binlerce kişiye ulaşmasıyla bölge kültürünün ve geleneklerinin uluslararası platformlarda tanıtılması mümkün olmaktadır. Etkinliklerin desteklenmesi ve Balkanlar'da Türk kültürünün daima yaşatılması dileğimizdir.

BATI TRAKYA'DA BESLENME KÜLTÜRÜ VE GELENEKSEL BATI TRAKYA TÜRK MUTFAĞI

İlknur HALİL*

Giriş

Toplumların kültürel bütünlüğünü oluşturan pek çok unsur vardır. Şüphesiz ki yemek kültürü bunlar içinde araştırması en zevkli olanlardandır.

Günlük hayatın vazgeçilmez bir parçası olan yemek alışkanlıkları, ait olduğu toplumun yaşam standardını ve kültür seviyesini yansıtan en önemli göstergelerden biri olması açısından çok önemlidir. Coğrafya, iklim, tarım, hayvancılık, sanayileşme ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması gibi çok çeşitli faktörler toplumların beslenme alışkanlıklarını geliştirmenin yanında, zaman içinde değişmesine de neden olmaktadır. Türk toplumunun yerleşik hayata geçtikten sonra yiyecek üretimi, işleme ve saklanmasıyla ilgili olarak geliştirdiği yöntem ve alışkanlıklar zengin bir beslenme kültürünün doğmasını sağlamıştır.

Bilindiği gibi, mutfak kültürü her şeyden önce yörede yetişen yiyeceklerin mutfaklarda kullanılması ile oluşmaktadır. Batı Trakya sofralarında gördüğümüz yiyecek çeşitleri yörede yetişen çeşitli sebze, meyve ve otların zenginliğini göstermektedir.

Batı Trakya Türkleri yıllardır Yunanlarla yan yana yaşamalarına rağmen onların mutfak kültürlerinden pek etkilenmemiş, kendi geleneksel mutfak kültürlerini korumuşlardır.

Batı Trakya'da en popüler yiyecekler özellikle ziyafet yemeklerinde; pide, börek, yufkalı, akıtma gibi hamur işleridir. Sebze yemekleri ziyafet sofralarında pek kullanılmasa da günlük sofralarda oldukça sık yer alır. Sebze yemeklerinin başında; pırasa, bamya, patlıcan, ıspanak, patates, kabak gibi mevsimine uygun sebzeler gelmektedir. Sofralarda içecek olarak

---

* Sosyolog – Gazeteci, Yunanistan. E-mail: ilknur.halil@yahoo.gr

ayran ve hoşafklar ilk sıradadır.

Tatlı olarak çoğunlukla hamurlu ve şuruplu tatlılar tercih edilmektedir.

Pilavlar haşlama yöntemi ile yapılır, içine haşlanmış nohut, tereyağı ilave edilir.

Et tüketiminde, kırmızı et ve tavuk eti ağırlıklıdır.

Tereyağı ve zeytinyağı yemeklerde en fazla tercih edilen yağlardır.

Batı Trakya'da özel gün yemeklerinin, özelliklerini bozmadan yıllardır aynı yöntemlerle pişirilmesi de dikkat çekicidir.

Batı Trakya Türk Mutfağı, Anadolu'da birçok yöresel mutfağa benzerliği ile de dikkat çekicidir.

Batı Trakya'da yemek kültürünü; et, sebze, meyve, içecek, süt ve süt ürünleri, tahıl, kuru baklagil tüketimi gibi bölümlere ayırarak incelemek daha doğru olacaktır.

Et Tüketimi

Batı Trakya Türk mutfağında etlerin yemek olarak kullanımı çok yaygındır. Eti yenen hayvanların başında keçi-oğlak, koyun-kuzu, sığır etleri gelir. Özellikle bahar başlangıcında eş – dost ile hidrellez ve pikniklerde oğlak ya da kuzu çevirmek çok önemlidir.

Kesilen hayvanların etleri buzdolabı, derin dondurucu gibi uzun süre saklanabilecek mutfak araçlarının olmadığı zamanlarda, kavrularak bez torbalara sarılıp rutubet almayacak bir yerde saklanırdı. Günümüzde ise ya kullanılacağı miktarda alınmakta ya da alınan etler yapılacak yemek özelliğine göre ayrılarak poşetlerle buzluk veya dondurucularda bekletilmektedir.

Tavuk, hindi, kaz etleri de Batı Trakya Türk mutfağının vazgeçilmezleri arasındadır. Haşlama yapıldığında sularından çorba ve pilav yapılmaktadır. Köy tavuğu ile yapılan bol soğanlı tavuk yemeği meşhurdur. Av hayvanlarından; tavşan, bildircin, keklik, ördek, kaz gibi hayvanlar avlandıktan sonra etleri; yahni, börek, akıtma, yufkalı gibi yiyeceklerin yapımında kullanılır.

Balık yeme kültürü eskiden çok yaygın olmasa da günümüzde özellikle birçok aile şehir pazarının olduğu gün bir öğün balık yemeği hazırlamaktadır. Balıklar çoğunlukla fırında, ızgarada ve kızartma olarak hazırlanır.

Süt ve Süt Ürünleri Tüketimi

Özellikle yoğurt ve peynir Batı Trakya Türk mutfağının vazgeçilmezleridir. Et, sebze, kuru baklagil, dolma, makarna, patlıcan ve biber kızartması gibi birçok yiyecek çeşidinin sarımsaklı yoğurtla servis edilmesi gelenektir. Akşam yemeği öğünlerinde yoğurt tercih edilmektedir.

Peynir ya da çökelek (ulaşık); börek, kaşnika, peynirli poğaçaya gibi yiyeceklerin yapımında kullanılmaktadır. Yine hemen her öğünde üzerine kekik ve zeytinyağı ilave edilmiş peynirler iştah açıcı olarak sofralara getirilir. Süt, çoğunlukla sade içilir. Çorbalarda, tatlılarda, krema yapımında ve çocukların beslenmesinde kullanılır. Tereyağı; yemek, pilav ve tatlılarda tercih edilmektedir.

Kuru Baklagil Tüketimi

Fasulye, nohut, yeşil mercimek sade veya kemikli etlerle pişirilir. Öğün yemeği, tek-ana yemek olarak tüketilir. Fasulye ve nohut ayrıca paçaya ile de pişirilir. Nohut haşlandıktan sonra tereyağlı pirinç pilavında kullanılır.

Tahıl Tüketimi

Tahıllar ve tahıl ürünlerinin başında şüphesiz buğdayın öğütülmesi ile elde edilen un gelmektedir. Batı Trakya Türk mutfağında ekmekten çöreğe, çorbadan helvaya birçok yiyeceğin hazırlanmasında un kullanılmaktadır. Özellikle kışlık yiyecekler arasında ilk sırada bulunan kuru ya da yaş olarak saklanan tarhana un kullanımına en iyi örnektir. Kahvaltı alışkanlığının da hemen hiç olmadığı toplumda tarhana her öğünde olduğu gibi sabahları içine bayat ekmek doğranarak tüketilmektedir. Günümüzde yapımı azalan kuskus ve ev makarnası yapımında da un kullanılmaktadır. Buğday; aşurede veya sade haşlama yapılarak tuzlanıp tüketilir. Batı Trakya Türk mutfağının vazgeçilmezi şüphesiz mısır unudur. Mısır unu; kaşnika, kaçamak, çorba, börek içi gibi daha birçok yiyeceğin yapımında kullanılır. Bütün mısır taze iken haşlanır, tuzlanıp yenir. Patlamış mısır ise kış gecelerinin önemli yiyecekleri arasındadır. Bulgur dolma içlerinde pirinçle beraber kullanılır. Pilav olarak daha çok pirinç tercih edilmektedir. Pirinç ayrıca çorba, dolma, sarma, börek, sütlaç v.b. gibi yiyeceklerin hazırlanmasında kullanılır. Makarna çeşitleri de sık yapılmaktadır.

Makarna, sarımsaklı yoğurt ile tüketilir. Arpacık ile domatesli etli güveç yapılır. Ekmek tüketimi yemek tüketiminden daha azdır. Yufka açma alışkanlığı eskiden olduğu gibi çok sık değildir. Börekler ve baklavalar için çoğunlukla hazır yufkalar kullanılır. İrmikten yapılan gaziler helvası özellikle cemiyet yemeklerinin vazgeçilmezidir.

Meyve Tüketimi

Bahçe ve tarlalarda yetiştirilen meyvelerin başında en çok sevilerek yenilen, reçeli yapılan piravuşta eriğidir (küçük, sarı, oval biraz ekşimsi tattadır). Üzüm, incir, vişne, elma, armut, kavun, karpuz, kiraz, ayva, nar, şeftali, kayısı gibi meyvelere de Batı Trakya'da sık rastlanır. Meyvelerin çoğu yemeklik olarak tüketildiği gibi özellikle reçel ve marmelat yapımında da kullanılırlar. Reçellerin tanelerinin tabaklara konularak çatal veya kaşıkla tatlı olarak ikram edilmesi de gelenektir. Diğer meyvelerin bir kısmı da komposto olarak tüketilir.

Yine çok sık olmasa da bazı meyvelerden 'kak' (meyve kurusu) yapılır. Üzümden pekmez yapılır. Yaprakları ise salamurada kullanılır.

Sebze (Zerzevat) Tüketimi

Batı Trakya Türk mutfağında her mevsime özgü sebzeler bulunmaktadır. Örneğin; bamya, yeşil fasulye, lahanası, pırasa, patlıcan, biber, domates, salatalık, maydanoz, nane, yeşil ve kuru soğan, yaş ve kuru sarımsak, kabak, ıspanak, marul, patates v.b. gibi. Birçok sebzedden genellikle etli ya da pirinçli yemekler yapılır. Pirinçle pişirilen yemeklerin çoğu da sarımsaklı yoğurtla tüketilir. Kızartma olarak; patlıcan, biber, patates, kabak daha çok kullanılır. Domatesli sos ya da sarımsaklı yoğurtla yenir. Pancar, karnıbahar gibi sebzeler haşlandıktan sonra dalları, yaprakları da haşlanıp sirke, limon, tuz, zeytinyağı karıştırılarak salata olarak sofraya konur. Turp, şalgam, havuç rendelenip limonlu salatası yapılır. Yemeklerin çoğunda domates kullanılır. Pırasanın kullanımı çok yaygındır. Kaşnika, yemek, kapama, börek gibi birçok yiyeceğin hazırlanmasında kullanılır. Patlıcan; musakka, közleme (köpeoğlu mancası), kızartma, karnıyarık gibi birçok yemeğin yapımında kullanılır. Ayrıca dolmalık biberle karışık dolması yapılır.

Batı Trakya Türk mutfağında çok geniş kullanıma sahip olan sebzelerin hemen her çeşidi ile yaz yemeği olarak sıkça yapılan güveçleri de unutmamak gerekir. Patatesten; kızartma, oturtma, çokratma (haşlama), etli yemekler genellikle en sık kullanımına örnektir. Sebze yemekleri ana yemek olarak yenilmektedir. Bu nedenle sıcak ya da ılık olarak servis edilmektedir. Sağlık açısından yararı çok iyi bilinen sarımsağın Batı Trakya Türk mutfağında kurusu olduğu kadar tazesini de birçok şekilde tüketilmektedir. Sade ekmekle, yoğurdun içine doğrayıp sos yapılarak, turşularda, bazı yemeklere lezzet vermesi için sıklıkla kullanılmaktadır. Bakla, bezelye, taze fasulye gibi birçok sebze etli ya da zeytinyağlı olarak pişirilir. Tavuklu bamya ise mutfağımızın meşhur sebze yemeğidir. Sofralarda salata tüketimi özellikle kışın turşunun yanında azalsa da, her mevsimde bulunan sebzelerden yapılan çeşitli salatalar sofraları süslemenin yanında iştah açıcı görüntü de vermektedir. Yemeklerde doğada kendiliğinden yetişmiş otlar da sık kullanılmaktadır. Radika, kenger, labada, gelincik gibi doğal otlardan; salata, yemek ve börek yapılmaktadır.

Baharat ve Lezzet Veren Otların Tüketimi

Mutfağımızda geleneksel olarak kullanılan baharatlarımızın başında; kırmızı toz biber, kimyon, tarçın, karanfil, vanilya, kekik, kuru ve yaş nane, maydanoz, dereotu, sarımsak, soğan örnek olarak verilebilir.

Yumurta Tüketimi

En çok tavuk yumurtası kullanılır. Ayrıca hindi, kaz, ördek yumurtaları sık olmasa da kullanılır. Yumurta; haşlama, omlet, yağda, yoğurtlu yapımında, çorba, börek, kaşnika, kek, kurabiye, tatlı yapımları ile salatalarda da kullanılmaktadır.

İçecek Tüketimi

Ayran başta olmak üzere komposto, meyve suları, limonata, hazır konsantre içecekler, kola, soda, gazozlar sofralarımızda tüketilen soğuk alkolsüz ve gazlı içeceklere örnektir.

Ihlamur, papatya, adaçayı, menta, kekik, kantariye gibi bitki çaylarına genelde 'Balkan çayı' denilmektedir. Çaylara güzel kokması için karanfil konulur. Batı Trakya'da çikolata, neskafe, kapuçino, kakao, frappe (sıcak ya da soğuk olarak içilen neskafe, şeker, süt ile yapılan köpüklü kahve) sevilerek tüketilir. Kolalı içecekler de tüm dünya mutfaklarında olduğu gibi bazı zararlarının yanında sofraların vazgeçilmezleri arasında yerini almıştır.

Demlikte hazırlanmış çay Batı Trakya'da hemen hiç içilmez. Çay yapılacağına kaynatılmış suyun içine bir miktar çay atılarak beş dakika kadar demlendirilir. Şeker ve limon ilave edilerek büyük fincanlarda içilir. Kahvehanelerde "demli çay" olarak istendiğinde içine şekeri ilave edilmiş olarak servis yapılır.

Toplumumuzun şüphesiz en önemli içeceği, günün her saati sevilerek tüketilen Türk kahvesidir.

Kışlık Yiyecekler

Günümüz şartlarında, her tür yiyeceğin kolaylıkla bulunabilir olması nedeniyle, ekonomik durumun da etkisi ile eskisi kadar kışlık yiyecek hazırlama geleneğinin kalmadığı gözlenmektedir. Yine de alışkanlık gereği yapılan ya da vazgeçilemeyen kışlık yiyecekleri belirtmek gerekir. Ev makarnası, kuskus, tarhana, turşu, pekmez, konserve, kurutulmuş sebze ve meyve, reçel ve marmelat, yaprak salamura gibi.

Nane, kekik kurutmak da kışlık erzak hazırlıkları arasındadır. Batı Trakya mutfağında kışlık yiyecekler arasında bulunan turşuların hazırlanması sirkeli ve tuzlu turşu olmak üzere iki şekildedir ve turşular sofralarda salatalardan daha öncelikli olarak yer alırlar.

Sonuç

Bir toplumu tanımanın yolu her zaman sofrasından geçer. Çünkü sofrada her zaman o toplumun kendi değerleri ile yoğrulur, pişirilir ve sunulur.

Farklı kültürlerden insanların bir arada yaşadığı Batı Trakya'da Türkler, gelenek ve göreneklerini günümüze kadar en iyi şekilde korumayı başarabilmişlerdir. Farklı kültürlerden

insanlarla bir arada yaşayan Batı Trakya Türklerinin gerek günlük tükettikleri, gerekse ziyafetlerde konuklarına sundukları ve düğün – mevlit gibi cemiyetlerde yapılan yemekler hep aile büyüklerinden öğrenilen, günümüze aktarılan geleneksel yemeklerdir.

Batı Trakya Türklerinin Yemeklerinden Örnekler

Akıtma Yemeği

Aşure

Baklava

Ciger Sarma

Çiğ Yağ Tatlısı

Kaşık Helvası

Keşkek

Bazlama

Pide

Poğçalı Et

Sahın Patates Pidesi

Sahın Pidesi

Saraylı Tatlısı

Yoğurtlu

Yumurta Tatlısı

SEMPOZYUMUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Prof. Dr. Mahir AYDIN'ın Değerlendirme Konuşması

Sayın başkan, değerli meslektaşlarım, çok değerli dinleyiciler;

Yaklaşık kırk yılını Osmanlı Devleti'nin çöküş dönemine ayıran birisi olarak "*Neden çöküşle karşılaştık?*" diye düşündüğümde şu sonuca ulaştım. Bilgi her öğretilerde kutsaldır. Osmanlı minyatürlerinde bilim insanlarının pabuçları gök mavisi rengindedir. Yunus Emre, "*İlim ilim bilmektir; ilim kendin bilmektir*" der. İlk ayet "*Oku!*" der. Hadis, "*Beşikten mezara kadar ilim isteyiniz*" der. Nedir bu ilim? İlim bir Zümrüd-ü Anka kuşudur. Hangi ülkenin üzerinde uçarsa, o ülke insanlarını mutlu eder. Bundan 1.000 yıl önce Türk-İslâm coğrafyası üzerinde uçuyordu. Çünkü o coğrafyada Yusuf Hac Hacib, Kaşgarlı Mahmut, İbn-i Sina, İbn-i Rüşd vardı ve o insanlar mutluydular. Bilgiyi somutlaştırarak ekonomiye, ekonomiden de refaha dönüştürdüler. Fakat ne zaman bilgiyi ihmal ettik, çöküş dönemine de girdik. Çünkü nazlı Zümrüd-ü Anka kuşunun gelişi 100 yıl alıyor, ancak geldiği zaman da 500 yıl kalıyordu. Batı ona "*Gel!*" dedi ve Doğu'nun bütün bilim değerlerini, Kuran-ı Kerim'i ile İbn-i Sina'yı çevirdi ve yüzyıllarca okuttu. Zümrüd-ü Anka 500 yıldır Batı dünyası üzerinde uçuyor; ama oradan ayrılmak üzere.

Bize düşen önemli görevler var. Büyük düşünmek güzel; fakat yaptırım maddi, özellikle ekonomik. Onun da bir adım öncesinde akıl ve bilgi istiyor. Son kullanma tarihi geçmiş duygusallıklara gerek yok. Taş devri taş bittiği için bitmedi. İnsanın en önemli avantajı akıl, akıl da bilgi ile çalışıyor. Yani arabanın motoru nasıl benzin ile çalışıyorsa, beyin de bilgi ile çalışıyor. Bizim bilgiye ihtiyacımız var. Yoksa büyük başın derdi büyüktür. Aslında konuştuğumuz Türk Dünyası'nda; bugün Batı Trakya, kısa süre önce Kosova, Bosna-Hersek, yarın yine Kerkük ya da başka taraflarda sıkıntılar çıkması mümkün. Her şeyin bedeli var. Yapacağımız işlerde akıl ve bilgiye ihtiyacımız var. Duygusallıkları bir kenara bırakmamız lazım. Çok mu üst perdeden konuştum? O zaman kısa söyleyeyim. Birey boyutunda üç şey bazı şeylerin kum gibi parmaklarımızın arasından kaymasına neden oluyor.

Bunlardan birincisi “boşver”, ikincisi “fark etmez”, üçüncüsü ise “önemli değil” demek. Günlük yaşantımızdan bu üçünü çıkardığımız zaman iyi bir başlangıç da yapmış oluruz.

Sempozyuma emeği geçen herkese, sizlere, sabrınıza, katkınıza çok teşekkür ediyorum. Sevgilerimi ve saygılarımı sunuyorum.

Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ'ün Değerlendirme Konuşması

İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü ile İstanbul Türk Ocağı birlikte yürüttükleri bu sempozyuma bizleri davet etmiş olduklarından dolayı büyük memnuniyet içerisindeyim. Memnuniyet içerisinde olmam, sadece çalışma alanı itibarıyla Batı Trakya ve Balkanlarla ilgilenmemden kaynaklı değildir. Sempozyumu düzenlemiş olan her iki kurumla da aidiyetim var. Aidiyetimin olduğu her iki kurumun ortaklaşa düzenlemiş oldukları “Balkanlar’da Türk Kültürü: Batı Trakya” Sempozyumu, evlad-ı fatihan yurdunu bir kez daha anlamamız, idrak etmemiz açısından son derece önemlidir. Bununla birlikte Batı Trakya’daki soydaşlarımıza ulaşma imkânı verecek olan yarın gerçekleştireceğimiz bölge gezisi bu sempozyumun değerini daha da arttırmaktadır.

Batı Trakya Türk milletinin namus coğrafyasıdır. Bunun altını özellikle çizmek isterim. Batı Trakya bölgesi, İstanbul’u korumak amacıyla bir jeopolitik değerlendirmeye giden Türk aydınının, imparatorluğu muhafaza etmek isteyen Türk asker ve sivil bürokrasinin özel önem verdiği bir coğrafyadır. 1878’den 1913’e kadar özel demografik yöntemlerin uygulanmış olduğu bir yerdir. Batı Trakya Misak-ı Milli’miz, yani Milli Mücadelemizin manifestosunun içerisinde yer alan ve özel olarak vurgulanan bir coğrafyadır. Dolayısıyla bugün sınırimız Meriç olsa da, Batı Trakya Türk’ünün varlığı uluslararası hukuk çerçevesinde Türkiye Cumhuriyeti devletinin garantörlüğündedir. Bu şekilde aslında devletimizin sınırları daha da ilerilere taşınmaktadır. Bölge Türklerinin hakları, Modern Türk Devleti’nin tapusu niteliğinde olan Lozan Barış Antlaşmasıyla güvence altında tutulmuştur. Bugün sempozyumda böylesi bir bölgenin halk kültürü ve yaşam biçiminden sporuna kadar pek çok yönü ele alınmıştır. Bilim insanları ve araştırmacılar dile getirdikleriyle bizlerin bölgeye daha geniş bakmasına olanak vermişlerdir.

Batı Trakya ile ilgileniyor olmamın hikâyesini de kısaca sizlerle paylaşmak isterim. 1990 yılında yüksek lisansa başladığımda tez konusu ararken, Sultanahmet’e doğru yürüdüğümde Birlik Vakfı’nda bir pankart gördüm. Doktor Sadık Ahmet’in gerçekleştireceği

bir konferansın daveti idi bu. “Mutlaka bu konferansta bulunmam lazım” diye düşündüm. O yıllar Batı Trakya’da Dr. Sadık Ahmet’e yönelik baskıların arttığı ve bağımsız milletvekili seçilmesinin yaratmış olduğu rahatsızlığın zirvede olduğu bir dönemdi. Dr. Sadık Ahmet de kendini ifade etmek istiyordu. Birlik Vakfı kendisine kapılarını açmıştı. Konferans bir Cumartesi günüydü ve konferansa katılarak kendisini dinledim. Dr. Sadık Ahmet’i dinledikten sonra Batı Trakya davası ile ilgilenmeye, bölge Türkleri hakkında araştırmalar yapmaya, tarih öğretmeni bir yüksek lisans öğrencisi olarak “Acaba bu konuda bir şeyler yapabilir miyim?” diye düşünmeye başladım. Aslında konferanstan çıktığım anda “Ben bu alanda çalışacağım” demiştim. “Lozan’da Batı Trakya Sorunu” isimli tezle bu sürece dâhil oldum. Bu vesileyle milli bilincin gelişmesi adına büyük bir özveri ile çalışmış ve mücadele etmiş olan Dr. Sadık Ahmet’i rahmetle anmak istiyorum. Aziz hatırası önünde eğiliyorum. Bugünkü temalar, ağırlıklı olarak sosyal ve kültürel konular üzerindedir. Ama Batı Trakya denildiğinde ilk akla gelen isim olan Sadık Ahmet’ten bahsetmemek, bu sempozyum için de bir eksiklik olurdu. Ailesine, dava arkadaşlarıyla birlikte sağlıklı uzun ömürler diliyorum.

Batı Trakya için “namus coğrafyamızdır” dedim. Bunu biraz teknik dille izah etmek isterim. 1940’lı yıllara kadar olan yılların belgelerine baktım. Osmanlı belgelerinde de, Cumhuriyet dönemi dış işleri belgelerinde de var. Batı Trakya’dan göç teşvik edilmiyor. Hatta bakanlar kurulunun zaman zaman göçü önlemek için almış olduğu özel kararlar var. Neden? Oysa Balkanların diğer bölgelerinden serbest göç kabul edilmiştir. Ancak Batı Trakya için özel bir husus var. Bu Lozan hukukunu ayakta tutmak için yapılıyor. O coğrafyada Türklerin yerlerinde, ama haklarını ve hukukları muhafaza ederek yaşamaları ve gelecek nesillere aktarmaları isteniyor. Ayrıca jeopolitik ve jeostratejik değerlendirmeler de bu çerçevede hesaba katılıyor. Dolayısıyla Batı Trakya bölgesi Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin ve ona güç veren Türk Milleti’nin en büyük hassasiyetlerinden birisidir. Bu sebepten ötürü Türkiye’nin en yüksek bilim kurumu olan İstanbul Üniversitesi’nin böyle bir konuyu seçmesi ve bu etkinliği Türkiye’nin en kıdemli, en eski sivil toplum kuruluşu olarak Türk Ocakları ile birlikte gerçekleştirmesi önemlidir. Sempozyumda konuşulanlar ve sonuçları kitaplaştırılarak da literatüre önemli katkılar sunacaklardır. Burada sadece bilim camiası ile değil, Batı Trakya’dan gelen sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri, aydınlar, gazeteciler ve sanatçılarla bütünleşmemiz, zannediyorum ki amaca ulaştığımızı gösteriyor. Bu vesile ile tekrar toplantıyı tertip edenleri tebrik ediyorum. Bizleri davet edip sizlerle buluşturdıkları için de şükranlarımı sunuyorum. Bir Batı Trakyalı olan Nilüfer Erdem hocam başta olmak üzere Cezmi Eraslan hocama ve tüm ekibe şükranlarımı sunuyorum. Sağ olun, var olun.

Sempozyum Başkanı Prof. Dr. Cezmi ERASLAN'ın Değerlendirme Konuşması

Söze, sempozyuma katkı sunmuş olan hocalarımıza ve siz misafirlerimize bizi yalnız bırakmadıkları için teşekkür ederek başlamak istiyorum.

Mahir Hocam ilmin Zümrüd-ü Anka kuşu olduğundan bahsetti. Bu son derece doğru ve hakikaten fevkalade bir tespit. Bunun üzerine daha ne söylenir bilemiyorum. Hamaset yerine akli ve ilmi birlikte kullanarak çalışma ortaya koymadığımız sürece bu sıkıntılar devam edip gidecek gibi görünüyor. Hocam konuşurken toplumsal manada bir sıkıntımızı tekrar fark ettim. Batı Trakya için “*Türk Dünyası'nın namus coğrafyasıdır*” dedi Hikmet Hocam. Misak-ı Milli'de yer alan bir coğrafya. Ama ilk konuşmacıdan itibaren hocalarımız, üniversite öğrencilerine Batı Trakya'nın nerede olduğunu sorduklarında çoğunlukla cevap alamadıklarını söylemişlerdir ki, bu doğrudur. Biz, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsüne yüksek lisans eğitimi için başvuranlara yaptığımız mülakatlarda da bu soruyu sormuş, maalesef doğru bir cevap alamamıştık. İhtisasa gelenler için de durum bu maalesef. Son 10-15 yıllık dönemde İstanbul'un anahtarı konumundaki Çanakkale, hiç olmazsa şeklen hak ettiği değeri görüyor. Çanakkale'nin coğrafi olarak üst kısmında olması dolayısıyla Batı Trakya'nın hakikaten Türk tarihi ve kültürü için, Türkiye için önemi büyüktür. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü olarak Batı Trakya konusunda bir şeyler yapma başarısı gösterdiğimizi düşünerek müteselli olduğumu ifade edeyim. Çünkü önceki toplantı tebliğlerini bastık ve bunları da basacağız. Değerli katılımcılarımız metinleri kısa zamanda gönderirlerse yayına hemen hazırlayacağız.

Değerli ağabeyim ve ocak başkanım Cezmi Bayram Hocam ne yazık ki değerlendirmede bulunamadı. Ben İstanbul Türk Ocağı'nın hars heyeti reisi sıfatıyla bir iki cümle edeyim. Türk Ocağı hem Türk sivil toplum hayatında, ham de düşünce hayatında hakikaten asırlık bir çınardır. İstanbul Türk Ocağımız da tüm çalışmalarında zannedilenin aksine hamasetle değil ilimle, akılla ve gençlikle birlikte hareket etmektedir. Bu noktada da

zannediyorum nüfus kâğıdı bize göre eski de olsa Cezmi Bayram başkanımızın genç yaklaşımı etkili. Şu anda burada olmasa da ben kendisine minnet ve şükranlarımı ifade ediyorum. Hem değerlendirmedeki arkadaşlarıma, hem de bütün akademisyen ve araştırmacı arkadaşlarıma, enstitü elemanlarıma ve tabii ki sabahın 09.30'undan bu saate kadar burada, sabırla bizlerle olan genç arkadaşlarıma ve meslektaşlarıma şahsım, enstitüm ve üniversitem adına şükranlarımı sunuyor, çok teşekkür ediyorum.

SEMPOZYUMUN YANKILARI

GÜNDEM GAZETESİ

Türkiyeli akademisyenlerden Batı Trakya ziyareti

04-05-2017

İstanbul'da gerçekleştirilen "Balkanlar'da Türk Kültürü: Batı Trakya" konulu uluslararası sempozyuma katılan akademisyenler, sempozyum sonrasında Batı Trakya'yı ziyaret etti. Heyete, Batı Trakya ziyareti boyunca BAKES yöneticileri eşlik etti.

Batı Trakya sempozyumuna katılan akademisyen ve konuşmacılar, 28 Nisan Cuma günü Kipi gümrük kapısından Yunanistan'a giriş yaptı. İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Cezmi Eraslan başkanlığındaki heyetin ilk durağı Meriç iline bağlı Ruşenler köyü yakınlarında bulunan tarihi Seyyid Ali Sultan Dergâhı oldu. Ekip daha sonra Gümülcine'ye geldi. Türkiye'de yapılan Batı Trakya Sempozyumu'na katılan konuşmacılardan oluşan heyet, Türkiye'nin Gümülcine Başkonsolosu Ali Rıza Akıncı'nın verdiği akşam yemeğine katıldı. Dinkler Hanımeli Derneği Müzik Grubu da burada küçük bir konser verdi. Konuk heyet 29 Nisan Cumartesi günü ise Gümülcine ve İskeçe'de ziyaretlerde bulundu. Gümülcine Müftüsü İbrahim Şerif'i makamında ziyaret eden heyet, müftülük sorunu hakkında bilgi aldı. Akademisyenlerden oluşan grup, Gümülcine Türk Gençler Birliği'ni de ziyaret etti. Heyet burada GTGB yöneticileri tarafından karşılandı. El sanatları sergisi ve halk oyunları gösterisi ziyaretçilerin beğenisini kazandı. Türkiyeli konukları, DEB Partisi genel

merkezinde Genel Başkan Mustafa Ali Çavuş ve parti yöneticileri karşıladı. Ali Çavuş, heyete DEB Partisi'nin çalışmaları hakkında bilgi verdi. Yaka yolu üzerinden İskeçe'ye geçen Türkiyeli akademisyenlerin ilk durağı Batı Trakya Türk Azınlığı Danışma Kurulu Başkanı ve İskeçe Müftüsü Ahmet Mete oldu. Heyet, burada azınlık sorunları ve müftülük konusu hakkında bilgi aldı. İskeçe Türk Birliği'nde Başkan Ozan Ahmetoğlu ve birlik yöneticileri tarafından karşılanan akademisyenler, İTB'nin faaliyetleri ve 30 yılı aşkın süredir devam eden hukuk mücadelesi hakkında bilgi edindi. Akademisyenlerden oluşan grup Dolaplan köyündeki Mustafçova Belediyesi'ni de ziyaret ederek, Belediye Başkanı Cemil Kabza ile görüştü. Konuklar daha sonra Mustafçova köyüne geçti. İstanbul'da yapılan sempozyuma katılanlardan oluşan grup, son olarak İskeçe'ye bağlı Kırköy'ü ziyaret ederek, Kırköy Eğitim ve Kültür Derneği tarafından organize edilen Kültür Gecesi'ne katıldı. Etkinlik, katılımcılardan tam puan aldı. Batı Trakya'yı ziyaret eden heyette, Batı Trakyalı olan İstanbul Üniversitesi öğretim üyesi Nilüfer Erdem ve Hacettepe Üniversitesi öğretim üyesi Halim Çavuşoğlu da yer aldı.

RODOP RÜZGARİ DERGİSİ

“Batı Trakya namus coğrafyamızdır”

İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkilâp Tarihi Enstitüsü, İstanbul Türk Ocakları ve BAKES’in 27 Nisan 2017 günü düzenledikleri Balkanlar’da Türk Kültürü: Batı Trakya konulu uluslararası sempozyum İstanbul Üniversitesi’nde gerçekleşti. Sempozyumda Karadeniz Teknik Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Hikmet Öksüz’ün, “Batı Trakya namus coğrafyamızdır” sözleri dikkat çekti.

Sempozyuma; İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mahmut Ak, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkilâp Tarihi Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Cezmi Eraslan, İstanbul Türk Ocağı Başkanı Dr. Cezmi Bayram, BAKES temsilcilerinin yanı sıra öğrenciler v.d. davetliler katıldı.

...

Sempozyum bildirileri İstanbul Üniversitesi tarafından kitap olarak yayınlanacaktır.

Sempozyum sona erdikten sonra 28 Nisan günü sempozyuma katılanlara Batı Trakya gezi programı düzenlendi. İlk olarak Yunanistan’ın Evros-Meriç ilinde, Dimetoka bölgesinde, Ruşenler köyü yakınlarında yer alan Osmanlı’nın Batı Trakya’daki en eski eserlerinden olan Seyyid Ali Sultan Dergâhı ziyaret edildi. Dergâh Koruma Vakfı Başkanı Ahmet Karahüseyin tarafından katılımcılara bilgiler sunuldu ve yemek ikram edildi.

Program 29 Nisan günü de Gümölcine ve İskeçe’deki çeşitli kurum ve kuruluşları ziyaretle devam edecek.

Batı Trakya sempozyumu gerçekleşti

Istanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkilâp Tarihi Enstitüsü, İstanbul Türk Ocakları ve BAKES'in 27 Nisan 2017 günü düzenledikleri "Balkanlar'da Türk Kültürü- Batı Trakya" konulu uluslararası sempozyum İstanbul Üniversitesi'nde gerçekleşti.

TOPLANTININ açılış konuşmalarında İstanbul Türk Ocağı Başkanı Dr. Cezmi Bayram, "Batı Trakya'daki Türklerle ilgilenirken onların kendi devletlerine karşı tavır almalarını talep etmiyoruz, böyle bir gayret içinde değiliz", dedi.

Bayram, "Onların belki o devletin içinde temel insan haklarından en iyi şekilde istifade etmelerini sağlamak gibi bir düşüncemiz olabilir. İkincisi de Türkiye'de de Rum vatandaşlarımız var. Bu iki varlığı aslında iki devlet arasında dostane münasebetlerin önemli unsuru olarak görüyoruz. İki devlet arasında dostane unsur olabilmeleri için de ikisinin de bulunduğu yerde huzur içerisinde olması lazımdır. Türk kültürü varlığını ortaya koyarak bir ayrımcılık gayreti içinde de değildir. Çünkü esas itibarıyla belirli medeniyet ve kültür eserlerini belirli milletler meydana getirebilir. Ancak biz, bu medeniyet ve kültür eserlerine bütün insanlığın malı gözüyle bakıyoruz" görüşlerini ifade etti.

İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkilâp Tarihi Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Cezmi Eraslan, Türkiye Cumhuriyeti'ni T.C.'ni kuran kadronun, inkılabı yapan ekibin daha hayatta olduğu dönemde, millete sonradan geleceklere, Türk inkılabını anlatmak üzere kurulan Türk İnkilâbı Enstitümüzün günümüzdeki temsilcisi olduklarını, belirtti.

Eraslan, Atatürk'ün, "Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür" düsturundan hareketle ülkemiz içerisindeki örnekler kadar, tarihi ve kültürel coğrafyamızın dahilindeki, T.C.'nin sınırları dışında yaşayan kardeşlerimizin tarihlerini, kültürlerini araştırmak, öğrenmek, bunları akademik kadrolarımızla paylaşmak ve bu manada geleceğe

Cezmi Bayram

Cezmi Eraslan

Mahmut Ak

bir değer bırakabilmek adına planladığımız bir ilmi program ile karşılmışdayız...

Bizler, Batı Trakya'daki kardeşlerimizin kültürlerini akademik v.d. çevrelere tanıtan bir çalışma yapıyoruz. Bu çalışmanın tüm Balkan coğrafyasını hedefleyen seri bir toplantı dizisinin ikincisi de olduğunu ifade etmek istiyorum. Bundan sonraki aşamada, soydaşlarımızın bulunduğu coğrafyayı değerlendirmek, kültür unsurlarını tespit etmek ve ilim camiasıyla paylaşmak hedefimizdedir. Siyaset hayatı her zaman menfaatler, çıkarlar ve çekişmeler ekseninde toplumları birbirinden uzaklaştırıp ilişkileri gerginleştirirse de, kültürel temelli

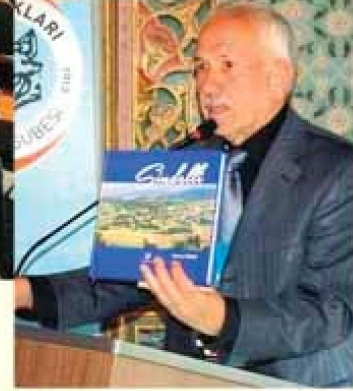
çalışmaların, insani zeminli araştırmaların, biz, sınırlar ötesi, ideolojiler ya da ön fikirler ötesinde, insanları, insanımızı birleştireceğini gerek komşularımız ve gerekse de soydaşlarımız açısından çok daha huzurlu, verimli ve geleceğe dönük bir ortam hazırlamaya da katkı sağlayacağına inanıyoruz" görüşlerine yer verdi.

İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mahmut Ak, İstanbul Üniversitesi'nin büyüklüğünü gösterecek bir toplantı olduğunu, bu ülkenin asıl unsuru, geleneği ve kültürünün taşıyıcısı olduklarını hiç unutmadıklarını, belirtti.

Ak, "Halkımıza, milletimize karşı olan sorumluluğumuzu yerine ge-

Dergimizin Yayın Yönetmeni gazeteci-yazar Mehmet Türker son kitabı Sindelli ile ilgili sunum yaptı.

tirmek için kendi tarih ve kültürümüzle yakından ilgilenmeyi, meseleleri tespit edip çözüm ve önerileri ortaya koyarak, geleceğimizi planlayacak olan fikirleri ortaya çıkaracak toplantıları desteklemeyi bir görev olarak düşünüyoruz. Bu böyle bir toplantı. Her kelimesi ayrı bir mesaj; Balkanlar, Türk kültürü ve Batı Trakya. Bakışımız zaman, bizim bugünkü devletimizin temel dinamiklerini, gelecekteki ihdasını ortaya koyan unsurlar.

Balkanlar bizim daha İslâmiyet'le tanışmadan önce de, Türk Milleti olarak kendi meşguliyet alanımıza giren bir bölgedir. Türk Milletinin insanlığa sunabileceği hizmetlerin sergilenebileceği bir alan olarak ortaya çıkmıştır. Bu gelişme nispeten Selçuklular ve daha geniş olarak Osmanlılar zamanında daha da tezahür etmiştir. Kısa sürede Balkanlar'a yer-

leşen Türk- İslâm medeniyeti, biraz sağlam yerleştiğini çok güçlü bir sınavla da ortaya koymuştur. Rumeli'deki bu bütünlük sayesinde, hızla, emin adımlarla, kararlılıkla sürdürülen yolculukta yeniden iki yakarın birleşmesi, bütünlüşmesi sağlanmış ve Fatih'le birlikte Ankara Savaşı olmamış gibi Türk - İslâm kültürü yeni iddialarıyla tüm dünyanın karşısına çıkmıştır" şeklinde görüşlerini ifade etti.

Sempozyum bildirileri İstanbul Üniversitesi tarafından kitap olarak yayınlanacaktır.

Sempozyum sona erdikten sonra 28 Nisan günü sempozyuma katılanlara Batı Trakya gezi programı düzenlendi. İlk olarak Yunanistan'ın Evros-Meriç ilinde, Dimetoka bölgesinde, Ruşenler köyü yakınlarında yer alan Osman-

Gümülcine seçilmiş müftüsü İbrahim Şerif ziyaret edildi

T.C. Gümülcine Başkonsolosu Ali Rıza Akıncı ve eşleriyle Eşekçili köyünde

DEB Partisi Başkanı Mustafa Ali Çavuş'tan Cezmi Eraslan'a hatıra fotoğrafı çekildi.

İl'nin Batı Trakya'daki en eski eserlerinden olan Seyyid Ali Sultan Dergâhı ziyaret edildi. Osmanlı ordusunun Rumeli'ye ayak bastığı 1354-1360'lardan önce, öncü kuvvetler olarak fetih bölgelerini hazırlayan, Hoca Ahmet Yesevi ekolüne mensup kolonizatör Türk Dervişlerinden olan "Seyyid Ali Sultan" (Kızıldeli Sultan) burada kurduğu Dergâh Osmanlı döneminde Türk göçmenlerin Rumeli'ye geçişlerinde toplandıkları, barındıkları ve daha sonra uygun yerlere gönderildikleri bir merkez özelliğini taşı-

maktadır. O gün Dergâh Koruma Vakfı Başkanı Ahmet Karahüseyin tarafından katılımcılara bilgiler sunuldu ve yemek ikram edildi.

Akşam üzere Gümülcine'ye inital eden katılımcılara o akşam T.C. Gümülcine Başkonsolosu Ali Rıza Akıncı tarafından Eşekçili köyünde akşam yemeği verildi. Dinkler Hanımeli Müzik Topluluğu eşliğinde unutulmaz bir gece yaşandı.

Ertesi sabah program Gümülcine'de seçilmiş müfütülüğü ziyaretle başladı. Oradan Gümülcine Türk Gençler Birliği'nde devam etti. Bu-

rada el sanatları sergisi ziyaret edildi, halk oyunları programı seyredildi. Daha sonra Dostluk Eşitlik Barış (DEB) Partisi'nin yeni Genel Merkezi'ne geçildi. Katılımcılar burada DEB Partisi Genel Başkanı Mustafa Ali Çavuş ve yönetim kuru üyeleri tarafından karşılandılar. Başkan Çavuş konuklarını Batı Trakya'da Türk azınlığın bazı sorunları, partinin kuruluşu ve çalışmaları hakkında bilgilendirirken, amaçlarının ülkelerinde dostça, eşit vatandaşlar olarak barış içinde yaşamak olduğunu ifade etti. "12 Eylül 1991 yılında kurulan DEB Par-

Dinkler Hanımeli Müzik Topluluğu eşliğinde unutulmaz bir gece yaşandı

Gümülcine Türk Gençler Birliği'nde dans gösterisi

Kafile Mustafaçova Belediye Başkanı Cemil Kabza'yı ziyarette

Mustafaçova Dernek Merkezi'nde

tisini'nin yönetimini 2010 yılında devraldıklarına dikkat çeken Çavuş, yeni yapılanmaya gidildiğini ve bu süre zarfında 6 bin üyeye ulaşarak siyaseten parçalanmış azınlığın yek parçaya dönüştüğünü söyledi. Aliş, "25 Mayıs 2014'te DEB Partisi olarak ilk defa resmi bir seçimin içinde yer aldık. Katıldığımız Avrupa Parlamentosu seçimlerinde tarih yazdık. Rodop vilâyetinde yüzde 46 ile, İskeçe vilâyetinde de yüzde 26 ile partimiz birinci oldu" açıklamasını yaptı.

Kafile öğle saatlerinde Yaka Köylerinden geçerek İskeçe'ye ulaştı. Buradaki ziyaretler yine seçilmiş müftülüğü ve İskeçe Türk Birliği ziyaret edildi. Şehir turundan sonra Mustafaçova (Miki) Belediye Başkanı Cemil Kabza ziyaret edildi. Başkan Kabza, makamında kabul ettiği misafirlere bölge hakkında teferruatlı bilgiler aktardıktan sonra Mustafaçova Derneği merkezine geçildi. Burada yöresel kıyafetle karşılanan misafirlere dernek merkezinde ikramda bulunuldu sohbet edildi.

Kafilemiz o akşam Ova köylerinden Kırköy Derneği'nin konuğu oldu. Köy merkezinde hazırlanan sofrada ağır-lanan misafirlere derneğin folklor ekipleri müzik dinletisi ve oyunlar sergilediler. Gecenin geç saatlerine kadar süren eğlenceden sonra kafilemiz Türkiye'ye dönüş için yola koyuldu.

Mustafaçova'da otantik kıyafete bürünmüş dört dilber

Ova köylerinden Kırköy Derneği merkezinde otantik bir ortam

BİRLİK GAZETESİ

AKADEMİSYENLER BATI TRAKYA'YI ZİYARET ETTİ
Salı, 02 Mayıs 2017 07:07

BAKEŞ ve İstanbul Üniversitesi tarafından İstanbul'da düzenlenen 2. Batı Trakya Sempozyumu "Balkanlar'da Türk Kültürü" katılımcı Akademisyenler Batı Trakya'da ziyaretler gerçekleştirdi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Prof.Dr.Cezmi Erarslan başkanlığında Profesörlerden oluşan heyet Batı Trakya'ya geldi.

Heyet üyeleri ziyaretlerine Meriç bölgesi Seyyid Ali (Kızıldeli) Sultan Tekkesi Dergahı'nı ziyaret ederek başladı. Bu ziyaretin ardından Gümülcine'ye gelen heyet üyeleri Gümülcine Seçilmiş Müftüsü İbrahim Şerif, Gümülcine Türk Gençler Birliği ve DEB Partisi'ni ziyaret etti.

Heyet GTGB'de folklor ekibinin gösterisini izledi, GTGB salonunda açılan sergiyi gezdi. Heyet üyeleri T.C. Gümülcine Başkonsolosu Ali Rıza Akıncı ile akşam yemeğinde bir araya geldi.

Ardından İskeçe'ye geçen heyet burada İskeçe Seçilmiş Müftüsü Ahmet Mete, İskeçe Türk Birliği, Mustafaçova ve Şahin köylerini ziyaret etti.

Heyet üyeleri dağlık kolundaki köyleri ziyaretinden sonra İskeçe'nin Ova bölgesi Kırköyü'nü ziyaret etti. Kırköy Derneği Kadınlar Kolu'nun folklor ekipleri misafirlere güzel bir kültür gecesi yaşattı.

Batı Trakya temaslarını tamamlayan heyet İstanbul'a geri döndü.

VİDEO İZLE: http://www.dailymotion.com/video/x5kky98_istanbuldan-akademisyenler-b

TÜRKİYELİ AKADEMİSYENLER DEB PARTİSİ GENEL MERKEZİNİ ZİYARET ETTİLER

02.05.2017

İstanbul Üniversitesi öğretim üyelerinden bir grup akademisyen Batı Trakya'ya gerçekleştirdikleri ziyaret kapsamında 29 Nisan 2017 Cumartesi günü DEB Partisi Genel Merkezi'ni ziyaret ederek, Genel Başkan Mustafa Ali Çavuş'la görüştüler.

Görüşmede Genel Başkan Yardımcısı Refika Mehmet Adem, Yönetim Kurulu Üyesi Yeşim Hasan, Halkla İlişkiler Birimi Koordinatörü Çiğdem Asafoğlu, Gençlik Kolları Başkanı Murat Ahmet, Halkla İlişkiler Birimi üyeleri İsmail Salih ile Günay Şakir de hazır bulundular. Genel Başkan Mustafa Ali Çavuş görüşmede konuklarını selamlayarak başladığı konuşmasında, DEB Partisi'nin kuruluş amacını ve partinin 2010 yılından sonra yeniden yapılanma dönemini anlattı. Başkan Ali Çavuş, Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığının kronikleşmiş sorunlarını dile getirdi ve ülkemiz Yunanistan'da eşit vatandaş olarak ülkemizin refahı için ancak tüm haklara sahip olarak çalışmak istediklerini belirtti.

DEB Partisi

AKADEMİSYENLERDEN İSKEÇE TÜRK BİRLİĞİ ZİYARETİ

Güncellenme Tarihi: 02-05-2017

Resim Galerisi

İstanbul'da gerçekleştirilen "Balkanlar'da Türk Kültürü: Batı Trakya" konulu uluslararası sempozyuma katılan akademisyenler sempozyum sonrasında Batı Trakya'yı ziyaret etti. Batı Trakya sempozyuma katılan akademisyenler 29 Nisan Cumartesi günü İskeçe Türk Birliği'ni (İTB) ziyaret etti. Konuk heyet İTB Başkanı Ozan Ahmetoğlu ve diğer yöneticiler tarafından karşılandı. İstanbul Üniversitesi Atatürk ilkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Cezmi Eraslan başkanlığındaki heyetin İskeçe Türk Birliği ziyaretinde konuşan İTB Başkanı Ozan Ahmetoğlu, Batı Trakya Türk Azınlığı'nın yaşadığı sorunların uluslararası bir sempozyumda ele alınmasının önemine değindi. İskeçe Türk Birliği'nin 90 yaşını doldurduğunu belirten Ahmetoğlu şunları kaydetti: "İskeçe Türk Birliği olarak iki kulvarda mücadele veriyoruz. Birincisi; kültür, sanat ve spor derneği olarak faaliyetlerimizi yapıyor ve geliştirmeye çalışıyoruz. Kültürümüzü yaşamaya ve yaşatmaya çalışıyoruz. Bu anlamda azınlığımızın ve bölgemizin en eski ve tarihi derneklerinden biri olarak çok önemli bir misyonu yerine getiriyoruz. İkinci kulvar ise; İTB olarak yürüttüğümüz hukuk mücadelesi. 1983 yılından bu yana yürütölen bir mücadele var. 2008 yılında ise Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin İTB lehine verdiği karar var. Bu kararın bir an önce uygulanmasını ve resmiyetimizin iade edilmesini bekliyoruz." İstanbul Üniversitesi Atatürk ilkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Cezmi Eraslan da konuşmasında heyete gösterilen ilgiye teşekkür etti. Batı Trakya'ya ve İskeçe Türk Birliği'ne daha önce de geldiğini hatırlatan Prof. Dr. Cezmi Eraslan, Batı Trakya'daki gelişmeleri yakından takip ettiklerini ifade ederek, İskeçe Türk Birliği'nin verdiği mücadelenin çok önemli ve kutsal bir mücadele olduğunu söyledi. İstanbul'da yapılan sempozyumda tüm sorunların dile getirildiğini dile getiren Prof. Dr. Cezmi Eraslan, Batı Trakya'daki sorunları ve gelişmeleri bundan sonra daha da yakından takip etmek istediklerini vurguladı. İskeçe Türk Birliği Başkanı Ozan Ahmetoğlu, konuk heyet adına İstanbul Üniversitesi Atatürk ilkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Cezmi Eraslan'a, İskeçe Pazaryeri Camii ve saat kulesinin bir tablosunu hediye etti. Türkiyeli akademisyenlerin İTB ziyaretinde BAKESŞ Asbaşkanı Hüseyin Bandak, Batı Trakya Türk Kadın Platformu Sözcüsü Sibel Osmanoğlu ve BAKESŞ yöneticileri ile İskeçe ili Türk Kadınları Kültür Derneği Başkanı Aysel Sağır da hazır bulundu.

28-29 Nisan 2017

Meriç (Evros) İli - Seyid Ali Sultan Dergâhı

Rodop İli - Gümülcine

İskeçe (Ksanthi) İli - İskeçe ve Köyleri

